

Науково-дослідний інститут публічної політики і соціальних наук
Військовий інститут Київського національного університету ім. Т. Шевченка
Державний науково-дослідний інститут МВС України
Київський інститут Національної гвардії України
ГО «Український осередок з прав людини та розвитку освітніх новацій»

**ВЗАЄМОДІЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА
З СЕКТОРОМ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ:
СУЧАСНІ ВИКЛИКИ**

Тези доповідей учасників
науково-практичної конференції

(м. Харків, 21 грудня 2021 року)

Харків 2021

УДК 342
В11

Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради
Науково-дослідного інституту публічної політики і соціальних наук
(протокол № 12-1 від 27 грудня 2021 року).

Посвідчення про реєстрацію науково-технічного заходу ДНУ УкрІНТЕІ
№ 943 від 25 листопада 2021 року.

В11 **Взаємодія** громадянського суспільства з сектором безпеки і оборони: сучасні виклики : тези доп. учасників наук.-практ. конф. (Харків, 21 груд. 2021 р.). Харків: НДІ ППСН, 2021. 176 с.

Збірник містить матеріали, у яких висвітлено актуальні проблеми правового регулювання правовідносин у секторі безпеки та оборони, питання становлення і розвитку військового права та правового забезпечення сил безпеки і оборони в Україні.

Видання розраховане на науковців, викладачів, аспірантів та студентів юридичних та військових закладів вищої освіти, а також юристів-практиків.

Матеріали викладено в авторській редакції з незначними коректорськими правками. Відповідальність за точність поданих фактів, цитат, цифр і прізвищ несуть автори та їх наукові керівники. Деякі доповіді та повідомлення мають дискусійний характер, оскільки в них висловлюється особиста думка автора, яка не завжди збігається з поглядами членів редколегії.

Електронна копія збірника безоплатно розміщується у відкритому доступі на сайті Науково-дослідного інституту публічної політики і соціальних наук (<https://library.pp-ss.pro>).

© Науково-дослідний інститут публічної політики і соціальних наук; Військовий інститут Київського національного університету ім. Т. Шевченка; Державний науково-дослідний інститут МВС України; Київський інститут Національної гвардії України; ГО «Український осередок з прав людини та розвитку освітніх новацій», 2021.

ЗМІСТ

БАРАНОВА Ц. С., ШАКА М. В.	
Довіра до поліції, як основний принцип взаємодії з громадськістю	6
БОГУЦЬКИЙ П. П.	
Військово-правова парадигма взаємодії громадянського суспільства та сектору безпеки і оборони	9
ВОЛОВИК В. О.	
Підготовка громадян до військової служби як спільне завдання сил оборони і громадянського суспільства	13
ДАШКОВА К. С.	
Взаємодія громадянського суспільства з сектором безпеки і оборони: сучасні виклики	16
ДЕГТЯРЬОВ Д. О.	
Проблеми оновлення термінології в сфері демократичного цивільного контролю над силами оборони	20
ДЗЮБА В. Т.	
Шляхи удосконалення системи цивільно-військового співробітництва в Україні.	22
ЖУКОВА Є. О.	
Проблеми удосконалення публічного адміністрування у секторі безпеки і оборони: історико-правові аспекти	24
НОЗДРАЧОВ О. О.	
Підготовка до військової служби засобами цивільно-військової взаємодії: правові аспекти	26
ІВАШОВА Л. М., СКОРИНА В. О.	
Роль лідерських компетенцій у консолідації зусиль держави та громадянського суспільства для захисту національних інтересів України	30
КАРЕЛІН В. В.	
До питання створення Військової поліції в Збройних силах України	34
КІРІН Р. С.	
Поняття права безпеки постконфліктних територій	36
КОВЕЦЬ М. П.	
Доступ до публічної інформації як засіб громадського контролю за діяльністю правоохоронних органів та військових формувань	41
КСЕНЗЮК А. Я.	
Адміністративно-деліктна діяльність громадських формувань, які беруть участь в охороні державного кордону України	46
КУДРЯШОВ Р. О.	
Футбольні фанати як унікальний фактор безпеки та захисту громадянського суспільства у секторі безпеки та оборони країни	49
ЛЮБИЧЕНКО О. О.	
Проблема довіри у взаємодії між державними і недержавними суб'єктами у сфері національної безпеки	53
ОЛІЙНИК О. С.	
Принципи права в аспекті забезпечення прав і свобод людини	57
ОНОПРІЄНКО С. Г.	
Проблеми інформаційної безпеки взаємодії суб'єктів публічного адміністрування з громадськістю	59
ОРЛОВСЬКА М. М.	
Напрями підвищення ефективності цивільно-військового співробітництва в Україні	62
ОСТАПЕНКО І. О.	
Підвищення ефективності стратегічних комунікацій у системі фінансової безпеки держави	63

ПАШИНСЬКИЙ В. Й.	
Функції громадянського суспільства як суб'єкта адміністративно-правового забезпечення оборони держави	65
ПАЩИНСЬКИЙ О. С.	
Громадський контроль у системі взаємодії органів публічної влади та громадянського суспільства	69
ПЕРВАК А. С.	
Вектори розвитку цивільно-військового співробітництва в Україні	71
ПОНОМАРЬОВА Д. С.	
Напрями удосконалення взаємодії Міністерства оборони України з суб'єктами демократичного цивільного контролю над силами оборони	72
ПРИЙМАК В. А.	
Доброчесність та інтолерантність до корупції військових посадових осіб як фактор забезпечення їх ефективної взаємодії з громадянським суспільством	74
ПРИЛІПКО М. О.	
Функції адміністративно-правового забезпечення доброчесної поведінки військових посадових осіб у Збройних Силах України	76
СЕВОСТ'ЯНЕНКО Д. О.	
Громадський нагляд за сектором безпеки і оборони у сфері військово-технічного співробітництва	78
ТАРАСОВ С. В.	
Рух опору як основа національного спротиву	81
ТАРНОПолова М. Ю.	
Взаємодія складових сектору безпеки і оборони України, як елемент сучасної концепції захисту цивільного населення в умовах збройного конфлікту	87
ТУРКОТ М. С.	
Військові кримінальні проступки: актуальні аспекти призначення покарання	91
ФІЛІППОВА В. Д.	
Основні детермінанти залучення громадянського суспільства до співпраці в галузі безпеки	95
ХОМЯКОВ Д. О.	
Історико-правові аспекти цивільно-військового співробітництва	98
ХРИСТИНЧЕНКО Н. П.	
Громадський контроль за ефективністю використання ресурсів органами сектору безпеки і оборони.	100
ЧИЖОВ Д. А.	
Порівняльно-правова характеристика забезпечення прав людини у сфері національної безпеки Європейського Союзу	104
ШОПІНА І. М.	
Історико-правові аспекти розвитку правового статусу громадських рад як суб'єктів демократичного цивільного контролю	108
ЩЕРБАК М. Ю.	
Правові аспекти протидії корупції та можливі шляхи її подолання	115
ПЕРЕПЕЛИЦЯ С. І.	
Щодо розширення повноважень прокурорів по захисту прав свобод громадян в зоні проведення Операції об'єднаних сил	118
ПРОКУДІН О. С.	
Завдання підготовки особового складу підрозділів сил охорони правопорядку до виконання службово-бойових завдань	120
ШКІНДЮК В. І.	
Правоохоронна функція як ключовий напрямок діяльності правоохоронних органів	122

МАКОВСЬКИЙ Д. В.	Окремі аспекти житлового забезпечення особового складу державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України	125
КОВАЛЬ Б. В.	Корупція в системі охорони здоров'я під час пандемії Covid-19	128
ГЕРАСИМЧУК Р. В.	Поняття адміністративно-правового статусу суб'єктів забезпечення публічної безпеки і порядку на регіональному рівні	131
БОНДАРЧУК Ю. В.	Захист даних у реєстрах сфери охорони здоров'я	134
КОРОЛЬ О. В.	Щодо визначення особливостей адміністративно-правового статусу керівника органу поліції	136
СТАРОСТА В. І.	Поняття юридичного забезпечення закладів вищої освіти в Україні	140
МОРКВІН Д. А.	До проблеми визначення поняття «правоохоронний орган»	143
РОМАНСЬКИЙ І. В.	Принципи забезпечення територіальної оборони України	146
ТАТАРИН Н. М.	Щодо визначення сутності організації розслідування кримінальних правопорушень	149
ЯЦЕНКО Ф. П.	Поняття та види суб'єктів нагляду (контролю) за якістю надання освітніх послуг закладами вищої освіти зі специфічними умовами навчання	152
МАРТИНЮК А. В.	Покращення взаємодії, як важливий напрямок удосконалення адміністративного законодавства, яке регламентує забезпечення територіальної оборони Національною гвардією України	154
ОСТАП'ЮК А. Ю.	Поняття та значення взаємодії між суб'єктами забезпечення цивільного захисту на регіональному рівні	156
БОГДАНОВ Р. І.	Поняття та значення інформаційного забезпечення територіальних управлінь Державного бюро розслідувань	158
ОЛЕКСЮК Т. І.	Громадськість як окремий суб'єкт забезпечення територіальної оборони в Україні	161
АРАНЧІЙ В. О.	Законотворчість як ключова форма організації та здійснення охоронної діяльності в Україні	163
СТОРОЖЕНКО В. В.	Завдання Служби безпеки України як державного правоохоронного органу спеціального призначення	165
КОВАЛЬ М. П.	Розуміння правової доктрини у національному праві: загальна характеристика	168
ВОЛОДІН О. О.	Система адміністративно-правових засобів взаємодії підрозділів внутрішньої безпеки Національної поліції з іншими суб'єктами забезпечення дисципліни та законності	171

ДОВІРА ДО ПОЛІЦІЇ, ЯК ОСНОВНИЙ ПРИНЦИП ВЗАЄМОДІЇ З ГРОМАДСЬКІСТЮ

Цвітана Сергіївна БАРАНОВА,

*старший викладач Сумської філії Харківського
національного університету внутрішніх справ*

Марина Віталіївна ШАКА,

*курсантка 2-го курсу Сумської філії Харківського
національного університету внутрішніх справ*

Довіряти людям – значить будувати міцний фундамент хороших відносин по цеглинці. Особливо важливо довіряти близьким, коханим людям. Звичайно, дуже шкода, якщо приходить розчарування, і люди стикаються зі зрадою. Але коли мова йде про особисті відносини, то тут дещо простіше, бо у відносинах маємо лише двох суб'єктів. Якщо ж говорити про довіру всього населення до державного органу – поліції, то маємо ряд загроз.

Відповідно до Закону України «Про національну поліцію» статті 1 «Національна поліція України (поліція) - це центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку». У статті 11 вищевказаного закону визначено: «Діяльність поліції здійснюється в тісній співпраці та взаємодії з населенням, територіальними громадами та громадськими об'єднаннями на засадах партнерства і спрямована на задоволення їхніх потреб.» [1].

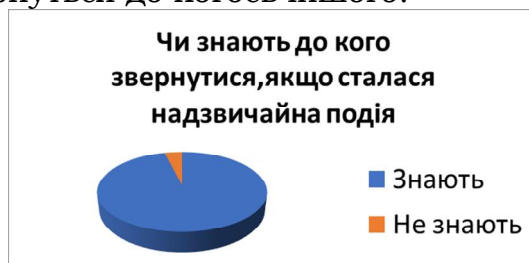
Що ж таке рівень довіри до поліції? І чому він такий важливий? Рівень довіри громадян визначено як основний критерій оцінки ефективності діяльності органів і підрозділів поліції. Власне, так і прописано в Законі. І дуже прикро стає, коли ми з вами стаємо свідками того, коли даний критерій знаходиться на досить низькому рівні.

Уже не перший рік поспіль ми спостерігаємо за проведенням правоохоронної реформи. Кінцевою мета якої, має бути - органи правопорядку сучасного зразка, які орієнтуються на надання послуг населенню та дотримання прав людини. На жаль, зміни, які відбуваються, часто не тільки не наближають до зазначеної мети, а й навіть мають потенційні загрози. І з довірою знову ж таки маємо проблеми.

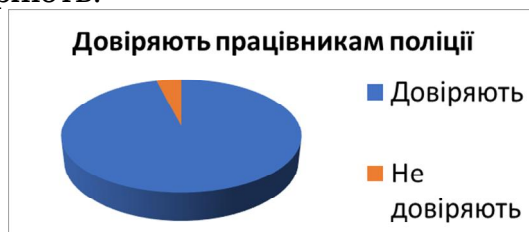
Віктор Небоженко, політолог, директор соціологічної служби «Український барометр» акцентує увагу на тому, що високі оцінки поліції пов'язані більше з надією, що поліцейські будуть виконувати свої функції краще. Це своєрідний аванс Національній поліції. Нацполіція – це частина правової культури. Громадяни вважають, що правоохоронні органи повинні наводити порядок та, незважаючи на критичне ставлення до керівництва МВС та до реформ в поліції розуміють, що інших поліцейських у нас немає. Поліція взяла на себе всі позитиви та очікування, а міліція з усіма негативами пішла в історію. Нарешті, я б також пов'язав досить високий рівень довіри поліції з очікуванням громадян «сильної руки». Якщо ж говорити про нинішній стан полі-

ції, то це ще не реформа. Це «пристрілка», примус правоохоронних органів до реформи. Справжня реформа поліції ще попереду [2].

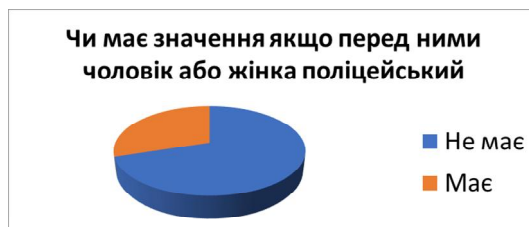
Для оцінки довіри до поліції, постійно проводять опитування. Нами також було створено анонімне анкетування через гугл-форму. В опитуванні взяли участь 100 здобувачів вищої освіти. Дослідження показало такі результати: 96% знають до кого звернутися, якщо сталася надзвичайна подія на вулиці, 4% - не знають; 74% звертаються до поліції, якщо є проблеми, 24% - не звертаються, 2% - звернуться до когось іншого.

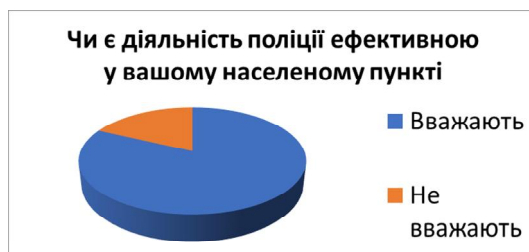
На питання, чи все ж таки ви довіряєте поліції? 96% - довіряють поліції, 4% опитаних - не довіряють.

Питання також стосувалися гендерства, а саме, чи важливо, хто перед вами поліцейська чи поліцейський? 70% вважають, що значення не має, якщо перед ними чоловік чи жінка, 30% вважають, що краще щоб це був чоловік.

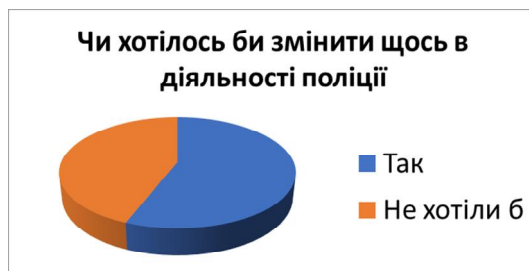

90% хотіли би взаємодіяти з поліцією, 10% - ні. 82% вважають, що у їхньому населеному пункті діяльність поліції є ефективною, 18% - не ефективною.

72% вважають, що рівень злочинності в місці їхнього проживання змінився, з моменту реорганізації міліції на поліцію, 28% - вважають, що нічого не змінилося. 84% хотілось би покращити взаємозв'язок з поліцією, 16% - не хо-

тіли би. 56% бажають змінити щось в діяльності поліції, 44% - нічого не хочуть змінювати.

Довіра є однією із фундаментальних основ партнерства, налагодження якого сприятиме, з одного боку, підвищенню ефективності виконання працівниками поліції своїх обов'язків із охорони громадського порядку, а з другого – відчуттю захищеності громадян. Саме тому, сьогодні, вкрай важливо створити міцний зв'язок довіри між населенням та поліцією, адже лише у взаємодії буде позитивний та бажаний результат.

Список використаних джерел:

1. Про національну поліцію: Закон України від 08.08.2021 №580-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення 20.11.2021).
2. Народна правда: інтернет видання. URL: <https://narodna-pravda.ua/2017/08/04/prymus-do-reformy-chogo-domoglasya-politsiya-ukrayiny-za-dva-roky-roboty/> (дата звернення: 20.11. 2021).

ВІЙСЬКОВО-ПРАВОВА ПАРАДИГМА ВЗАЄМОДІЇ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ТА СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ

Павло Петрович БОГУЦЬКИЙ,

докт. юрид. наук, доцент, заслужений юрист України, завідувач наукової лабораторії регіональної безпеки та військового права Державної наукової установи «Інститут інформації, безпеки і права Національної академії правових наук України»,

Національна безпека знаходить відображення у свідомості як стан захищеності національних інтересів від потенційних і реальних загроз, серед яких воєнні загрози є найбільш небезпечними. Воєнні загрози утворюють небезпеку для суверенітету, територіальної цілісності держави, однак реалізація таких загроз становить небезпеку для життєдіяльності людини, що унеможливорює нейтральний дискурс, у якому інші наслідки воєнної діяльності могли б розглядатися в одному вимірі з небезпекою для життя людини, а в глобальному значенні – для людства. Відтак, забезпечення національної безпеки у воєнній сфері, тобто – воєнної безпеки постає першочерговим завданням у реалізації зовнішніх функцій держави та, водночас, вимагає активної, консолідованої участі усього суспільства.

Запропоноване юридичною наукою правило «симфонії безпеки» [1, с.340] у взаємодії громадянського суспільства та держави щодо забезпечення національної безпеки повною мірою стосується взаємодії громадянського суспільства та сектору безпеки і оборони, де громадянське суспільство представлене певними визначеними чинним законодавством інституційними утвореннями, а сектор безпеки і оборони, як системне утворення у державному механізмі, – відповідними інститутами держави.

Проте варто звернути увагу на особливості законодавчої конструкції сектору безпеки і оборони, складовими якого закон, серед інших складових, розглядає громадян та громадські об'єднання, які добровільно беруть участь у забезпеченні національної безпеки України. У цьому вбачається певна проблема юридичної визначеності – відповідно до положень ст.10 Закону України «Про національну безпеку» громадський нагляд за сектором безпеки і оборони здійснюють громадяни через зареєстровані у встановленому законом порядку громадські об'єднання [2]. Зрозуміло, що основою такого громадського нагляду (видається, що більш термінологічно вірно – контролю) є добровільність участі у цьому соціально значущому процесі громадян, громадських об'єднань. Проте складно стверджувати, що громадяни та громадські об'єднання, як складові сектору безпеки і оборони, й громадяни та громадські об'єднання у змісті громадського нагляду (контролю) можуть поєднувати відповідні функціональні ознаки, які за визначенням є різними. Розмежування повноважень громадянського суспільства (інститутів громадянського суспільства) у реалізації напрямів взаємодії із сектором безпеки і оборони є важливим, що особливо актуалізується у контексті забезпечення воєнної безпеки.

© Богуцький П. П., 2021

Відповідно до положень статті 17 Конституції України захист суверенітету і територіальної цілісності України є найважливішою функцією держави, справою всього Українського народу, а оборона України покладається на Збройні Сили України [3].

Військово-правова парадигма взаємодії громадянського суспільства та сектору безпеки і оборони полягає у формуванні на основі конституційних положень певної системи правового забезпечення участі інститутів громадянського суспільства та окремих громадян у діяльності сил оборони, у здійсненні контролю за реалізацією силами оборони, оборонно-промисловим комплексом держави повноважень щодо захисту суверенітету і територіальної цілісності України.

Нормативно-правовою основою військово-правової парадигми взаємодії громадянського суспільства та сил оборони, оборонно-промислового комплексу у складі сектору безпеки і оборони, окрім Закону України «Про національну безпеку України», є Закон «Про оборону України», яким, зокрема, визначено основні завдання щодо підготовки держави до оборони. Серед комплексу передбачених законом завдань – забезпечення відкритого та демократичного цивільного контролю у сфері оборони в порядку, визначеному законодавством, та дотримання вимог щодо збереження державної таємниці [4].

Військово-правовий режим у регулюванні відносин щодо взаємодії громадянського суспільства та сектору безпеки і оборони вимагає формування такої моделі взаємодії, за якої спеціалізація на основі положень законодавства у здійсненні демократичного цивільного контролю за сектором безпеки і оборони поєднується з виконанням вимог законодавства про державну таємницю, що є вкрай складним завданням, проте виключно необхідним у його вирішенні для забезпечення воєнної безпеки. У цьому виявляється одна із ознак засадничого правила «симфонії безпеки», що стосується, насамперед, діяльності сил оборони у взаємодії з громадянським суспільством, його інститутами, окремими громадянами. Тут важливо виявляти не лише спільне розуміння існуючих проблем, потенційних і реальних воєнних загроз, але й постійно демонструвати злагодженість у подоланні таких загроз і викликів. Щодо реалізації цього важливого правила в аспекті безпекового підходу необхідно виходити з вимоги про уникнення ризиків та загроз, які продукуються через розкриття інформації з обмеженим доступом про організацію та діяльність не лише сил оборони, але й сил безпеки, які діють в інтересах оборони.

Військово-правова парадигма має особливі умови та вимоги для доступу засобів масової інформації до тих чи інших питань діяльності сил оборони, їх поширення. Відкритість і доступність відповідної інформації має узгоджуватися із визначеними законодавством заходами стосовно обмеження доступу до інформації, що містить державну таємницю, та відповідно до її поширення.

Потрібно виходити з того, що у складному процесі взаємодії громадянського суспільства із силами оборони та оборонно-промисловим комплексом у складі сектору безпеки і оборони, виявляються найбільш вразливими питання інформаційної протидії. Формування вигідного інформаційного приводу щодо підготовки до збройної агресії часто отримує переваги над безпосередніми заходами агресії, а приховування та реалізація гібридних методів ведення сучасної війни є невід'ємною складовою потенційних і реальних воєнних загроз.

Саме тому на передній план виходять засоби та способи стратегічних комунікацій сектору безпеки і оборони із інститутами громадянського суспільства та із суспільством в цілому, що за сприятливих умов таких комунікацій дозволяє реалізувати мету підготовки держави й суспільства до оборони. У стратегічних комунікаціях сектору безпеки і оборони з громадянським суспільством з питань підготовки до оборони вирішальне значення має своєчасність, достовірність та компетентність інформації, що належить до повноважень і відповідальності Міністерства оборони. Важливим у цьому контексті є формування довіри до предмета таких стратегічних комунікацій і отримання зворотного зв'язку – активної та зацікавленої позиції громадянського суспільства, окремих громадян.

Процедура вирішення вказаних питань отримала новий інституційний зміст та відповідне прочитання з прийняттям, набуттям чинності Закону України «Про основи національного спротиву» [5]. Визначення і вирішення цим законодавчим актом організаційно-правових питань територіальної оборони, участі в обороні добровольчих формувань територіальних громад, організації та діяльності руху опору вимагають відповідного ставлення громадянського суспільства, за якого від активної позиції контролю громадяни переходять до рівня особистої участі та у такий спосіб набувають статусу учасників або ж складових сектору безпеки і оборони. Продемонстрований та закріплений у Законі України «Про основи національного спротиву» підхід безпосередньої участі організованих відповідними інститутами сектору безпеки і оборони представників громадянського суспільства, окремих громадян та їх об'єднань є найбільш ефективним у реалізації правила «симфонія безпеки».

Однак подібна взаємодія відповідно до військово-правової парадигми вимагає застосування засобів, що містить у своєму арсеналі військове право, з перевагою ціннісно-нормативних характеристик режиму військової служби, соціального та правового захисту військовослужбовців, членів їхніх сімей, учасників руху опору. Значення військово-правових засобів посилюється у контексті обмеження доступу до інформації про організацію та діяльність руху опору, підготовки та проведення спеціальних операцій та загальних і більш конкретних операційних спроможностей Збройних Сил, інших утворених відповідно до законів України військових формувань.

За таких обставин зовсім не другорядними виявляються організаційні чинники взаємодії громадянського суспільства та сектору безпеки і оборони, насамперед, – формування на основі цінностей військового права відповідної стратегічної культури, а також посилення інституційних можливостей сектору безпеки і оборони за рахунок спеціалізації військових правоохоронних органів і здійснення військового правосуддя.

Список використаних джерел:

1. Богуцький П. П. Концептуальні засади права національної безпеки України: монографія. Київ – Одеса : Фенікс, 2020. 376 с.
2. Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII. *Офіційний сайт Верховної Ради України.* URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>.

3. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/254к/96-вр>

4. Про оборону України : Закон України від 06.12.1991 р. № 1932-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 9. Ст. 106.

5. Про основи національного супротиву: Закон України від 16 липня 2021 р. №1702-IX. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-20#Text>

ПІДГОТОВКА ГРОМАДЯН ДО ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ ЯК СПІЛЬНЕ ЗАВДАННЯ СИЛ ОБОРОНИ І ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Віктор Олександрович ВОЛОВИК,

аспірант Міжрегіональної Академії управління персоналом

Підготовка громадян до військової служби є надзвичайно важливим елементом діяльності сил оборони, від якого значною мірою залежить якість виконання військовослужбовцями своїх службово-бойових завдань у майбутньому. Разом з тим це завдання повною мірою розповсюджується і на громадянське суспільство, оскільки поповнення лав Збройних Сил України та інших військових формувань потребує наявності достатньої кількості цивільних осіб, що мають належний психологічний, інтелектуальний, фізичний та моральний рівень готовності до несення військової служби.

На жаль, внаслідок недооцінки протягом кількох десятиліть ролі військових формувань та їх складу у вирішенні завдань забезпечення національної безпеки та обороноздатності держави, роботу з підготовки громадян до військової служби не можна було визнати ефективною. Особливо це стосувалося патріотичного виховання, допризовної підготовки, військової підготовки у закладах вищої освіти за програмою підготовки офіцерів запасу.

Агресія Російської Федерації проти України загострила існуючі у підготовці громадян до військової служби проблеми. Керівництвом держави було здійснено низку заходів, спрямованих на удосконалення правовідносин у сфері військової служби. Разом з тим адміністративно-правове забезпечення підготовки громадян до військової служби ще не можна визнати досконалим, необхідно проведення низки заходів, спрямованих на його удосконалення.

Протягом досить довгого періоду питанням готовності молоді до військової служби не приділялося достатньо уваги. Як слушно зауважували фахівці з військової психології у 2012 році, «на жаль, неконструктивна критика, яка переповнена “метастазами” та рецидивами в усьому інформаційному просторі, нині панує і спонукає майбутніх захисників вітчизни більше боятися примарної дідівщини, аніж застарілої техніки, озброєння і матеріальної бази, аніж методів ведення бою, що сформовані у післявоєнний період сорокових років минулого століття, і не є ефективними нині, про що свідчать сьогоднішні бойові конфлікти» [1, с.477].

Слід також сказати, що, якщо психологічні аспекти підготовки були предметом вивчення багатьох науковців, які визначили мотиваційні, когнітивні, емоційно-вольові та інші фактори придатності до військової служби, то правові аспекти готовності до неї досліджувалися фрагментарно, у межах вирішення інших дослідницьких завдань.

Вказане не могло не позначитися на якості відбору на військову службу, оскільки напрацювання психологічних та педагогічних наук самі по собі не здатні позитивно вплинути на стан готовності молоді до виконання службово-бойових завдань. Для того, щоб відбір здійснювався на науково обґрунтованій основі, він має регламентуватися досконалими правовими нормами, в

яких закладено численні запобіжники суб'єктивізму та довільному тлумаченню критеріїв придатності до військової служби.

Відповідно до ч.1, 2 ст.8 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» підготовка громадян України до військової служби включає патріотичне виховання, допризовну підготовку, підготовку призовників з військово-технічних спеціальностей, підготовку у військових оркестрах, військових ліцях та ліцях з посиленою військово-фізичною підготовкою, підготовку до вступу у вищі військові навчальні заклади та військові навчальні підрозділи закладів вищої освіти, військову підготовку у закладах вищої освіти за програмою підготовки офіцерів запасу, фізичну підготовку, лікувально-оздоровчу роботу, підвищення рівня освітньої підготовки, вивчення державної мови. Відповідальність за організацію та проведення підготовки громадян України до військової служби в межах повноважень покладається на Міністерство оборони України, інші центральні органи виконавчої влади, Раду міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві державні адміністрації, органи місцевого самоврядування, органи Товариства сприяння обороні України. До цієї роботи можуть залучатись інші об'єднання громадян відповідно до їх статутів [2].

Як можна побачити, за змістом підготовка до військової служби досить різноманітна, що позначається на рівні її нормативної регламентованості: якщо підготовка офіцерів запасу здійснюється відповідно до детально визначених процедур, закріплених у правових актах, то патріотичне виховання, музичне навчання, лікувально-оздоровчі заходи не мають такого високого ступеня правової регламентації. Вказане обумовлює неконкретність визначення у повноваженнях деяких суб'єктів підготовки до військової служби відповідних прав і обов'язків, а також юридичної відповідальності за невиконання цих обов'язків. Це сприяє формалізації участі у підготовці молоді до військової служби, відсутності зворотного зв'язку між певними діями суб'єктів підготовки і реальним станом готовності призовників до виконання службово-бойових завдань.

Іншим аспектом правового забезпечення підготовки до військової служби є застарілість деяких положень законодавства. Як свідчить аналіз процитованої вище ст.8 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу», законотворець з-поміж усіх видів підготовки закріпив нормативно лише деякі. При цьому знання, вміння та навички у сфері інформаційної безпеки, без яких військовослужбовець у період розповсюдження так званих «гібридних» війн не може ефективно виконувати свої функції [3, с.83; 4, с.47-54; 5], до уваги у нормах вказаного Закону не узято. Теж саме стосується знання іноземних мов, яке низкою підзаконних правових актів нині, в період активної адаптації сектору безпеки і оборони до стандартів Північноатлантичного Альянсу, визначено обов'язковим для осіб офіцерського складу Збройних Сил України.

Вказане свідчить про необхідність перегляду норм військового законодавства, якими регламентовано підготовку до військової служби, з метою досягнення відповідності між рівнем підготовки громадян до військової служби, і завданнями, які сьогодні стоять перед військовослужбовцями Збройних Сил України. При цьому необхідним є узгодження мети, завдань та критеріїв оцінювання підготовки до військової служби з відповідними категоріями профе-

сійної підготовки військовослужбовців, з тим, щоб ці два етапи були органічно поєднані [6, с.21]. Крім того, потребує свого узгодження термінологія військового законодавства з правовою термінологією у сфері вищої освіти та дефініціями сучасного адміністративного права, яке знаходиться сьогодні у постійному розвитку.

Список використаних джерел:

1. Макаренко О., Ходос О., Семиразуменко О. Особливості висвітлення Збройних Сил України в сучасному інформаційному просторі та їх психологічний вплив на мотивацію щодо строкової служби захисників вітчизни. *Проблеми сучасної психології*. 2012. № 18. С.467-480.
- 2 Про військовий обов'язок і військову службу: Закон України від 25 березня 1992 року № 2232-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 27. Ст.385.
3. Онопрієнко С. Г. Особливості співвідношення інформаційної та правової культури. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2017.№ 2.С. 82-85.
4. Шопіна І. М., Коропатнік І. М. Роль інформаційної культури в підвищенні ефективності функціонування Збройних Сил України. *Наука і правоохорона*. 2017. № 2. С. 47-54.
5. Венедиктов В. С. Організаційно-правові засади професійної підготовки персоналу органів внутрішніх справ України : наук.-практ. посіб. / В. С. Венедиктов, М. І. Іншин, М. М. Клемпарський ; за заг. ред. проф. В. С. Венедиктова. Харків: Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2003. 212 с.
6. Адміністративне право України. Повний курс : підручник /За ред..В. В. Галунька, Н. О. Армаш, С. В. Петкова. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2018. 446 с.

ВЗАЄМОДІЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА З СЕКТОРОМ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ

Кристина Сергіївна ДАШКОВА,

*аспірантка кафедри права, національної безпеки та
європейської інтеграції Навчально наукового
інституту «Інститут державного управління»
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна,
<https://orcid.org/0000-0001-6746-6540>*

Науковий керівник: *Ковальова Т. В.,
докт. держ. упр., доцент, доцент кафедри права,
національної безпеки та європейської інтеграції
Навчально наукового інституту «Інститут
державного управління» Харківського національного
університету імені В.Н. Каразіна*

Основне завдання функціонування держави полягає у забезпеченні інтересів громадян. В Україні, громадянське суспільство залучається до повноцінного управління діяльністю державних інститутів, однак його роль у формуванні політики національної безпеки і охорони залишається одним з найбільш суперечливих питань сьогодення. Події останніх років, як анексія Криму, військове протистояння на Донбасі тощо, показали, наскільки важливим для країни є забезпечення національної безпеки. В Україні, громадянське суспільство не має відкритого доступу до інформації про діяльність органів правопорядку і спеціальних служб. Більшість інформації про події у державі громадяни отримують з телевізійних новин, преси, Інтернет-джерел, соціальних мереж, однак ця інформація нерідко є провокативною і недостовірною. Без активного залучення громадян до забезпечення безпеки і оборони у країні неможливо побудувати сильну державу. Концепція розвитку сектору безпеки і оборони України прийнята 14 березня 2016 року. Згідною з Концепцією, метою розвитку цього сектору є забезпечення швидкого реагування на будь-які загрози безпеці країни і використання усіх можливостей та ресурсів для цього [8, с. 196].

Згідно з Законом України «Про національну безпеку України» від 2018 р., а саме ст. 10 передбачено, що громадськість бере участь у забезпеченні цивільного контролю через громадські об'єднання. Цей закон визначає право громадян отримувати інформацію стосовно питань безпеки і охорони, якщо тільки ця інформація не захищена обмеженим доступом; брати участь або здійснювати безпосередньо дослідження у секторі безпеки і охорони, а також оприлюднювати цю інформацію публічно; обговорювати ці питання під час дискусій тощо [3]. Серед основних викликів взаємодії суспільства з сектором безпеки і охорони можна відзначити високий рівень недовіри, що перешкоджає активній участі громадян у підтримці безпеки. Дослідження свідчать, що лише 40,8% українців довіряють правоохоронним органам. Для

порівняння, у Фінляндії цей показник становить 94%. Окрім того, 52,5% українців вважають, що правоохоронні органи не виконують свою роботу, що веде до процвітання злочинності. 12,8% громадян відзначають, що стан злочинності через бездіяльність правоохоронних органів є високим. Громадяни України мають страхи, що сіють недовіру до поліції. Зокрема, 21,7% українців бояться стати жертвою крадіжки; 22,5% відчують страх стати жертвою будь-якого злочину взагалі. У 2020 році, 1,5% українців, які мали справу з поліцією зазначили, що стали жертвами побоїв з боку правоохоронців, або жорстокого поводження. Ці невтішні дані свідчать про те, що суспільство в Україні не схильне довіряти правоохоронним органам, а це не може не відобразитись на їх бажанні співпрацювати [6].

Іншою перешкодою є суперечлива позиція влади. З одного боку, влада відзначає важливість взаємодії з громадськістю, з іншого - не готова в реальності йти назустріч суспільним ініціативам. Як доводять дослідження, 51% українців не задоволені готовністю влади співпрацювати з громадянськими об'єднаннями. 44% громадян вважають, що саме суспільство перешкоджає змінам у встановленні ефективної взаємодії між громадськістю та сектором безпеки і охорони. Зокрема, лише 30% українців готові брати участь в обговоренні питань безпеки у своєму місті/селищі. Це вказує на аполітичність суспільства і небажання втручатися у питання, які стосуються таких важливих проблем, як національна безпека тощо. Навіть усвідомлюючи, що безпека і підтримка громадськості не можуть існувати одна без одної, тільки 4%-11% громадян готові долучитися до добровільних формувань, тобто дружин для підтримки правопорядку у своєму місті/селищі [9, с. 15].

Наведені дані свідчать про те, що формуванню ефективної взаємодії між громадськістю та сектором безпеки і охорони перешкоджає відсутність загальної культури безпеки в Україні. Як зауважує Д. В. Калянов, в Україні втрачений будь-який позитивний досвід взаємодії сектору безпеки і охорони та громадянського суспільства, який сформувався за роки незалежності [5, с. 19]. Сьогодні правоохоронні органи не контролюються громадськістю, і не орієнтуються на потреби суспільства у забезпеченні порядку та безпеки. Дистанціювання між громадськістю та органами правопорядку веде до нівелювання спілкування, яке є суттєво важливим до залучення суспільства у вирішенні питань охорони і безпеки на державному рівні.

Перешкодою ефективної співпраці між суспільством та сектором безпеки і охорони в Україні є інформаційний «голод». Органи публічної влади, правоохоронні органи та інші інститути влади подають інформацію про стан безпеки в Україні дозовано і за власною ініціативою. Засоби масової інформації не є незалежними від держави, а тому інформація, яка повідомляється суспільству проходить певну цензуру. Особливо це стосується телебачення, яке є одним із найперших джерел новин для громадян України [2, с. 125].

Одним з викликів, який перешкоджає ефективній взаємодії громадян і сектору безпеки є корупція в Україні. Згідно з М. Іванець, корупція проникла в усі сфери життя та діяльності у країні [4, с. 60]. Значна частини корупції спостерігається у системі правоохоронних органів. Вона є небезпечною для

встановлення безпеки і охорони в Україні, оскільки підриває авторитет держави та перешкоджає реалізації демократичних принципів. Громадяни, які стикалися із корупцією, втрачають віру у те, що держава захистить їх від небезпек. 90% українців відзначають, що корупція – це одна з причин їх низького інтересу щодо допомоги у встановленні і підтримці безпеки і охорони. Згідно за даними 2020 р., лише 3% випадків зловживання владою були доведені до суду, у той час як було виявлено 52% випадки заволодіння майном шляхом зловживання своїм службовим становищем; 23% випадки одержання вигоди неправомірними засобами; 9% випадків прямого зловживання службовим становищем; 7,5% випадків зловживань під впливом [7, с. 117].

У 2021 р. баланс недовіри українців до правоохоронних органів залишається високим. У порівнянні з минулими роками недовірка до СБУ та поліції зростає з 25% до 31%. Рівень недовіри до Міністерства внутрішніх справ становить 43%, Державного бюро розслідувань – 43%, прокуратури – 52%, Спеціалізованої антикорупційної прокуратури – 52%, Національного антикорупційного бюро – 49% [1]. Відсутність намірів громадян звертатися до правоохоронних органів, коли порушуються їх права та свободи, є небезпечною тенденцією, оскільки свідчить про виникнення парадоксальної ситуації у країні. З одного боку органи влади у секторі безпеки і охорони повинні забезпечувати законність та принципи державності; з іншого боку, їх закритість для держави, корумпованість, відсутність безпосереднього контакту з громадськістю ведуть до дискредитації цих органів та зводять нанівець авторитет влади. Крім цього, така зловісна ситуація в веде до деморалізації суспільства, оскільки створює основу для процвітання загроз для безпеки і охорони у країні.

Підсумовуючи вищевикладене, сучасний сектор безпеки і охорони потребує реформування. Громадськість і органи влади у цьому секторі дистанційовані одне від одного і це перешкоджає ефективній комунікації. Відсутність довіри суспільства до органів правопорядку, суддів, чиновників тощо веде до зниження активності громадян у підтримці безпеки, однак, створення міцної системи національної безпеки і охорони порядку неможливе без створення належних умов для комунікації з громадськими об'єднаннями і прозорості цієї системи.

Список використаних джерел:

1. Войтюк Т. Українці стали менше довіряти СБУ та поліції — опитування. Суспільне. 2021. URL:<https://suspilne.media/141581-ukrainci-stali-mense-dovirati-sbu-ta-policii-opituvanna/>
2. Горник В. Г., Кравченко С. О. Взаємодія держави та громадянського суспільства у запобіганні корупції як чинник національної безпеки. Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Державне управління, 2018. Т. 29(68). № 3. С. 123-130.
3. Закон України «Про національну безпеку України» від 2018 р. Відомості Верховної Ради України. 2018. № 31. Ст. 241. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#n355>
4. Іванець М. Корупція як негативний фактор в діяльності правоохоронних органів. Актуальні проблеми правознавства, 2018. Вип. 3. С. 59-63.
5. Калаєнов Д. П. До питання про співробітництво поліції та громадян у сфері захисту й охорони громадянського порядку. *Південноукраїнський правничий часопис*, 2020. Вип. 3. С. 18-22.

6. Клименко І. Оцінка роботи Нацполіції в 2020 році: результати соціологічного дослідження. Інтерфакс-Україна. 2021. URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/blog/731177.html>

7. Октисюк Ж. С. Запобігання корупції на державній службі: Сучасний стан та проблеми. *Державне управління*, 2021. С. 113-119.

8. Слюсарчук І., Мітенко О. Роль громадянського суспільства в забезпеченні національної безпеки України. *Кримінальне право*, 2021. Вип. 2. С. 194-200.

9. Сунгуровський М. Порівняльний аналіз позицій влади і громадян України з питань забезпечення громадян під час децентралізації влади та реформування місцевого самоврядування. Київ : Заповіт, 2018. 60 с.

ПРОБЛЕМИ ОНОВЛЕННЯ ТЕРМІНОЛОГІЇ В СФЕРІ ДЕМОКРАТИЧНОГО ЦИВІЛЬНОГО КОНТРОЛЮ НАД СИЛАМИ ОБОРОНИ

Дмитро Олегович ДЕГТЯРЬОВ,

аспірант Міжрегіональної Академії управління персоналом

Прийняття у 2018 році Закону України «Про національну безпеку» оновило правову термінологію, яка використовується у сфері відносин між Силами оборони і громадянським суспільством. Процес оновлення термінів та понять продовжується, новелою законодавства стало поняття «громадський нагляд», яке, відповідно до Закону України від 17 вересня 2020 року № 912-IX, прийшло на зміну терміну «громадський контроль», який було закріплено ще у Законі України «Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави» (цей правовий акт втратив чинність у зв'язку з набуттям чинності Закону України «Про національну безпеку»).

Логіку законотворця, який замінив термін «контроль» на термін «нагляд», досить легко простежити. У правовій науці багато десятиліть точаться дискусії щодо співвідношення термінів «нагляд» і «контроль». Існує позиція, відповідно до якої нагляд уявляє собою звужений вид контролю, оскільки його суб'єкти не мають права оперативного втручання у діяльність піднаглядних суб'єктів. Така позиція неодноразово була предметом критики у правових публікаціях. Так, С. С. Вітвіцький, розглянувши це питання, констатує факт одночасного співіснування в текстах нормативно-правових актів термінів «контроль» і «нагляд», що мають однакове значення. Законодавець свідомо текстуально розташовує їх поруч, лише натякаючи на формальну підставу для їх розрізнення, а нормативні характеристики контролю та нагляду не стільки стверджують їх розрізнення, скільки підкреслюють синонімію цих понять. Прикладом цього є існування в державі органів, які фактично здійснюють контрольну діяльність, проте ці органи мають традиційну, історично сталу для них назву, сформульовану з використанням терміну «нагляд» [2, с.95].

Втім, поняття вказаного нагляду у Законі не визначено, йдеться лише про його види (форми): «Громадяни України беруть участь у здійсненні цивільного контролю через громадські об'єднання, членами яких вони є, через депутатів місцевих рад, особисто шляхом звернення до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини або до державних органів у порядку, встановленому Конституцією України, Законом України «Про громадські об'єднання» та іншими законами України» [3], а також про гарантовані зареєстрованим у встановленому порядку громадським об'єднанням можливості (отримувати інформацію з питань діяльності складових сектору безпеки і оборони, проводити дослідження у цій сфері, здійснювати громадську експертизу тощо). З огляду на це виникає питання щодо доцільності проведення вказаних видів діяльності саме громадськими об'єднаннями. Досить складно зрозуміти логіку законодавця, відповідно до якої право проведення досліджень не надано університетам та науково-дослідним інститутам, а також

окремим громадянам, які здійснюють такі дослідження не в межах виконання трудової функції, а відповідно до ст.54 Конституції України, якою громадянам гарантується свобода наукової творчості.

Певні питання викликає також ч.4 ст.10 Закону України «Про національну безпеку», в якій визначено, що з метою систематичного інформування суспільства про діяльність сектору безпеки і оборони України, забезпечення обґрунтованості рішень державних органів з питань національної безпеки і оборони, про стан виконання заходів розвитку сектору безпеки і оборони періодично, але не рідше ніж раз на три роки, органами сектору безпеки і оборони видаються «Білі книги» або інші аналітичні документи (огляди, національні доповіді тощо) [3]. Враховуючи, що в умовах сучасної української політичної реальності за 3 роки іноді на посадах міністрів, керівників правоохоронних органів та командирів військових формувань може змінитися 5-7 осіб, інформація трирічної давнини виявиться застарілою, а спроби використати її для підвищення ефективності піднаглядних суб'єктів будуть приречені на невдачу внаслідок відсутності відповідальних на певні управлінські рішення осіб. Викликає також здивування відсутність у положеннях статті 10 Закону України «Про національну безпеку» будь-яких згадувань про закони України «Про звернення громадян» і «Про доступ до публічної інформації», які надають громадянину низку прав щодо отримання інформації та визначеного законом впливу на будь-які державні структури, у тому числі і Сили оборони. При цьому обсяг таких прав у певних аспектах значно ширше, ніж права суб'єктів громадського нагляду, визначених Законом України «Про національну безпеку».

Вказане свідчить про розпорошеність правових положень, які наділяють громадян та їх об'єднання правом здійснювати заходи громадського нагляду над Силами оборони, по різних правовим актам. Така відсутність системності не може не впливати на якість правозастосування, що потребує свого усунення.

Список використаних джерел:

1. Вітвіцький С. С. Співвідношення термінів контроль та нагляд: проблеми теорії, аналіз законодавства. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2014. № 12 (1). С.93-96.

2. Про національну безпеку: Закон України від 21 червня 2018 року № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення:15.12.2021).

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ЦИВІЛЬНО-ВІЙСЬКОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА В УКРАЇНІ.

Валерія Тарасівна ДЗЮБА,

*курсант групи 424 військового факультету
фінансів і права Військового інституту Київського
національного університету імені Тараса Шевченка*

На мою думку, варто почати з визначення цивільно-військового співробітництва (далі – ЦВС). Це структура, що здійснює свою діяльність щодо взаємодії з органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, громадськими організаціями та громадянами у районах дислокації військових частин та підрозділів Збройних Сил України.

Метою цивільно-військового співробітництва є формування позитивної громадської думки про діяльність Збройних Сил України і забезпечення сприятливих умов для виконання покладених на них завдань та функцій і досягнення мети військової операції.

Основними завданнями ЦВС є:

здійснення аналізу суспільно-політичної обстановки у районах дислокації (виконання завдань) підрозділів Збройних Сил України, проведення навчань (в тому числі й міжнародних навчань), розташування підрозділів збройних сил інших держав, зосередження і застосування військ та узагальнення цієї інформації;

оцінка цивільного середовища, міжконфесійних та міжетнічних відносин з метою визначення дестабілізуючих факторів та забезпечення сприятливих для виконання покладених на підрозділи Збройних Сил України, прогнозування впливу на виконання ними завдань;

здійснення впливу на цивільне населення з метою ліквідації дестабілізуючих факторів та забезпечення сприятливих умов для виконання покладених на підрозділи Збройних Сил України завдань шляхом планування, організації та здійснення заходів цивільно-військового співробітництва.

На даний момент Україна є єдиною державою, де ЦВС виконує завдання на своїй території.

Щодо розвитку ЦВС в Україні, на мою думку, важливо:

- налагодити постійну співпрацю України з ООН щодо залучення наших фахівців з ЦВС до участі в відповідній профільній діяльності в операціях з підтримання миру та безпеки;

- при підготовці особового складу структур ЦВС використовувати не тільки стандарти НАТО, але й відповідні стандарти ООН;

- вивчити можливість формування органів місцевої влади в районах виконання бойових завдань Збройними Силами України (зокрема в районі проведення Операції об'єднаних сил) з офіцерів цивільно-військового співробітництва (аж до стабілізації ситуації);

- завершити створення окремого спеціалізованого навчального центру для практичної підготовки особового складу підрозділів ЦВС;

- розширити коло військових навчань, на яких розглядається практичне відпрацювання завдань цивільно-військового співробітництва;

- організувати на базі нашого інституту підготовку військовослужбовців інших країн з вивченням нашого унікального досвіду організації ЦВС при відбитті збройної агресії Російської Федерації та при подальшому стримуванні противника. Це дасть змогу обмінюватись практичними досвідом щодо вирішення окремих завдань ЦВС в збройних силах різних країн світу.

Підсумовуючи, хочу сказати, що, на мій погляд, цивільно-військове співробітництво, в сучасних умовах, має бути не відокремленим від основних завдань військ напрямом діяльності, а невід'ємною частиною виконання всіх бойових завдань.

ПРОБЛЕМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ У СЕКТОРІ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ: ІСТОРИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ

Євгенія Олексіївна ЖУКОВА,

*канд. юрид. наук,
докторант Міжнародної Академії
управління персоналом*

Україні у спадок дісталася досить складна ситуація у сфері публічного адміністрування у секторі безпеки і оборони: якщо у демократичних державах Заходу століттями створювалися управлінські та військові еліти з притаманними їм доброчесністю та широким арсеналом методів цивільного та військового управління, то у Радянському Союзі особиста відданість замінювала управлінську компетентність та правосвідомість, і про жодне успадкування управлінських традицій не йшлося. Оскільки значну частину декількох поколінь управлінців різних сфер державної діяльності було фізично знищено або позбавлено волі на декілька десятиліть із заборонаю повертатися для проживання у великі міста, така система не могла породити відсутність управлінської ініціативи і протиправне використання наданих посадових повноважень, шляхом виконання не правових наказів та директив Комуністичної партії Радянського Союзу.

Концептуальні засади радянської парадигми державного управління містили ще деякі елементи, призначення яких полягало у збереженні наявного співвідношення інтересів держави та людини, тобто визнання питань збереження національної безпеки, вирішення економічних проблем, посилення позицій СРСР на міжнародній арені більш важливими, ніж реалізація права громадян на життя, на охорону здоров'я, на особисту недоторканість. Прикладами практичної реалізації такої політики є випробування атомної зброї у 1954 році, щоб з'ясувати, як саме діятимуть військовослужбовці на радіоактивно ураженій території після ядерного вибуху (Тоцькі військові навчання в Оренбурзькій області, або операція «Сніжок» [1]), застосування у 1962 році вогнепальної зброї проти цивільного населення міста Новочеркаськ Ростовської області, яке протестувало проти підвищення цін на продукти харчування, а також інші засоби вирішення завдань державного управління, шляхом спричинення непоправної шкоди життю і здоров'ю громадян. В Україні мали місце більш масштабні приклади геноциду проти українського народу як частина радянської політики у сфері державного управління: голодомор 1932–1933 рр., репресії проти видатних представників інтелігенції тощо.

На підставі вказаного вище можна зробити висновок, що системі управління часів входження Українських земель до складу СРСР було притаманне: а) нехтування принципом гуманізму, знецінення визначених у Конституціях СРСР і УРСР прав і свобод людини і громадянина; б) двоєдиний характер державного управління, в якому поєднувалися реальні владні повноваження єдиної у державі правлячої партії, і похідні від перших повноваження органів влади і місцевого самоврядування, які носили вторинний характер і не могли суперечити волі і рішенням комуністичної партії; в) заорганізованість та фо-

рмальний характер багатьох управлінських процесів, що пояснювалося плановою економікою та відсутністю приватної власності на засоби виробництва і неможливістю внаслідок цього задіяти саморегульовані механізми ринкової економіки; г) відсутність ефективного зворотного зв'язку між вирішенням важливих питань державної політики і їх схваленням або несхваленням громадянами; г) особливий характер корупції, яка включала невиконання або неналежне виконання своїх службових обов'язків не лише за отримання незаконної винагороди, а переважно внаслідок вказівок осіб, які формально не мали права давати вказівки і доручення таким посадовим особам (йдеться про інструкторів комуністичної партії всіх рівнів, керівників обкомів, міськкомів, райкомів та заводських комітетів комуністичної партії, членів Політичного бюро вказаної партії тощо, які могли висловити думку щодо бажаності притягнення певної особи до кримінальної відповідальності за певний злочин, могли визначати їй міру покарання тощо); д) висвітлення діяльності органів державного управління винятково у позитивному ракурсі, зведення будь-яких прорахунків у державній політиці до перегинів на місцях або окремо узятих незначних недоліків. Така система виключала будь-які можливості існування неурядового контролю над сектором безпеки і оборони, який міг би виступити запобіжником стагнації і небажаних змін [2].

Отже, з перших років незалежності перед Україною постало завдання змінити репресивну радянську систему державного управління у секторі безпеки і оборони на більш цивілізовану, притаманну демократичним державам.

Список використаних джерел:

1. Топальський В. А., Хруленко І.П. Військові навчання із застосуванням ядерної зброї на Тоцькому полігоні. Військово-науковий вісник. 2012. Вип. 18. С. 318-327.
2. Shopina, I, Kobets, M., Tarasov, S., «Non-Governmental Control in the Sphere of National Security of Ukraine». Proceedings of the International Conference on Business, Accounting, Management, Banking, Economic Security and Legal Regulation Research (BAMBEL 2021). Advances in Economics, Business and Management Research, volume 188, pp. 194-199. URL: <https://dx.doi.org/10.2991/aebmr.k.210826.034>

ПІДГОТОВКА ДО ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ ЗАСОБАМИ ЦИВІЛЬНО-ВІЙСЬКОВОЇ ВЗАЄМОДІЇ: ПРАВОВІ АСПЕКТИ

Олексій Олексійович НОЗДРАЧОВ,

*здобувач Науково-дослідного
інституту публічного права*
<https://orcid.org/0000-0002-7261-4381>

Здатність Збройних Сил України ефективно здійснювати відсіч російській збройній агресії і звільнити від російських загарбників тимчасово окуповані території України залежить від комплектування військових підрозділів високомотивованими військовослужбовцями, здатними ефективно виконувати поставлені перед ними завдання. При цьому слід пам'ятати, що рівень професійно важливих для військовослужбовця якостей не досягається одночасно, він є результатом формування особистості під впливом різноманітних видів навчально-виховних процесів – сімейного, шкільного, університетського, виробничого тощо. Отже, для досягнення позитивних результатів відносно підвищення ефективності кадрового забезпечення Збройних Сил України та інших військових формувань підготовка до військової служби має розпочинатися не після складання військовослужбовцем Військової присяги на вірність Українському народу, а на ранніх етапах формування особистості громадянина та його національно-патріотичної ідентичності. Ранні етапи формування особистості супроводжуються підтримкою та забезпеченням з боку різноманітних державних та муніципальних інституцій, співробітництво з якими є необхідним для досягнення спільних для військових та цивільних цілей – формування боєздатних Збройних Сил України та інших військових формувань, які ефективно здійснюватимуть відсіч російській збройній агресії, забезпечуючи тим самим захист прав, свобод та інтересів цивільного населення.

Однак за час, що минув з моменту проголошення Незалежності України, проблемам консолідації зусиль цивільного та військового компонентів для підвищення рівня військово-патріотичного виховання не приділялося достатньо уваги. Це деструктивно вплинуло на правове забезпечення означених процесів, яке відрізняється еkleктичністю та суперечливістю, що не дає змогу побудувати взаємодію у досліджуваній сфері на системній основі. У сукупності ці фактори й обумовлюють актуальність та важливість підготовки до військової служби засобами цивільно-військової взаємодії.

Правові засади підготовки до військової служби знайшли своє відображення у Законі України «Про військовий обов'язок і військову службу», ст.8 якого визначає, що підготовка громадян України до військової служби включає національно-патріотичне виховання, допризовну підготовку, підготовку у військових оркестрах, військових ліцях та ліцях з посиленою військово-фізичною підготовкою, підготовку до вступу у заклади фахової передвищої військової освіти, вищі військові навчальні заклади та військові навчальні підрозділи закладів вищої освіти, військову підготовку у закладах вищої осві-

ти за програмою підготовки офіцерів запасу, фізичну підготовку, лікувально-оздоровчу роботу, підвищення рівня освітньої підготовки, вивчення державної мови [1]. Важливе місце серед видів підготовки до військової служби займає національно-патріотичне виховання, нормативно-правове забезпечення якого має нині численні вади і прогалини, які потребують системної нормотворчої роботи.

Як справедливо вказує В. Лисовський, патріотизм являє собою свого роду моральний фундамент суспільної і державної будівлі, опору його життєспроможності, одну із першочергових умов ефективності функціонування системи соціальних і державних інститутів. Патріотизм можна віднести до вищих форм проявлення духовності. Духовність та культура – це ті поєднуючі складові суспільства, виражені у вигляді моральних цінностей і традицій. Поєднання духовності з індивідуальною свідомістю називається совістю. В умовах ідеологічного вакууму завжди спостерігається криза духовності як криза довіри і розбрату суспільства. Побудова державних відносин, їх усвідомлення повинно відбуватися тільки через призму духовно-історичних традицій, прийнятних для всіх його громадян. Метою формування і розвитку патріотичних якостей громадян України повинно стати поетапне досягнення такого духовного і культурного рівня стану українського суспільства, яке забезпечить повне виконання всіх завдань військового захисту Батьківщини. Головним завданням для досягнення указаної мети повинно стати створення і розвиток системи формування військово-патріотичних якостей (військово-патріотичного виховання). У практичному руслі це означає відродження системи патріотичного виховання зі всіма її компонентами: історико-патріотичне, героїко-патріотичне та військово-патріотичне [2, с.232-233].

Як аргументовано стверджують Д. В. Іщенко та В.І. Мірошніченко, освітня готовність характеризується рівнями розвитку знань, необхідних юнакові на початковому етапі контрактної служби. Щодо фізичного компоненту готовності, в науково-педагогічній літературі зазначаються такі його складові, як рухливість, гнучкість, точність зорового сприймання, швидкість, спритність, фізична сила, витривалість, фізична працездатність, санітарно-гігієнічні навички тощо. Автори відносять сюди і таку складову, як фізично-оздоровча активність майбутнього військовослужбовця, що спрямована на самовдосконалення його фізичного розвитку. Психологічна готовність до будь-якого виду діяльності, у тому числі до військової, у психолого-педагогічній літературі визначається, передусім, через механізм національно громадянської ідентифікації, що має визначатися спрямованістю старшокласника на військову службу за контрактом, його ставленням до військової справи загалом. Аналіз психолого-педагогічної літератури щодо формування соціального компоненту готовності дає науковцям підставу стверджувати, що до його складу входять такі якості: дисципліна, сміливість, рішучість, терпеливість, товарицькість, взаємовиручка та взаємодопомога тощо. Духовний компонент готовності щільно пов'язано із самовихованням, самовдосконаленням, саморозвитком особистістю своїх фізичних, психічних, соціальних потенціалів, необхідних для несення військової служби. Взаємозв'язок і взаємозалежність між перерахованими компонентами є можливими завдяки дії системотвірного чинника готовності старшокласника до військової служби. Таким системотвірним чинником Д. В. Іщенко та В.І. Мірошніченко, вважають військово-

патріотичну активність. Підтвердженням цього є досить часте вживання дослідниками поняття “військово-патріотичне виховання” як рівнозначного до поняття “підготовка до військової служби” [3, с.36]. Додамо, що, на жаль, нині серед дітей та юнацтва спостерігаються окремі прояви військово-патріотичної пасивності як концентрації на своїх індивідуальних інтересах, небажанні витратити енергію та зусилля для зміцнення обороноздатності нашої держави. Особливо небезпечними такі тенденції уявляються під час необхідності здійснювати відсіч російській збройній агресії. Для їх подолання необхідна концентрація зусиль держави, територіальних громад, армії та громадянського суспільства. Важливим видом такої взаємодії є цивільно-військове співробітництво.

Цивільно-військове співробітництво – це системна, планомірна діяльність ЗС України та інших складових сил оборони: командувачів (командирів), начальників, органів військового управління, штабів всіх рівнів, військових частин (підрозділів) та/або військовослужбовців для взаємодії з об'єктами цивільного середовища з метою створення сприятливих умов для виконання визначених їм завдань з використанням військових та невійськових сил та засобів. Цивільно-військова взаємодія є головною функцією цивільно-військового співробітництва та полягає у спільній, цілеспрямованій, організованій та безперервній діяльності командувачів (командирів), начальників, їх заступників, органів військового управління, штабів, структур цивільно-військового співробітництва, спрямованій на встановлення та підтримання зв'язків з об'єктами цивільного середовища на рівні, який забезпечує успішне виконання військами (силами) визначених завдань. Для впливу на цивільне середовище застосовується сукупність методів, процедур та алгоритмів, технологій, засобів та матеріалів, які можуть бути використані для виконання визначених завдань. До технологій впливу на цивільне середовище належать: технології комунікацій, спілкування та перемовин, технології інформаційного впливу (протидії інформаційному впливу противника) та поширення інформації, технології здійснення стратегічних комунікацій тощо [4].

Підготовка до військової служби засобами цивільно-військової взаємодії безпосередньо пов'язана із завданнями цивільно-військового співробітництва, що досягається шляхом посилення дії сприятливих для виконання покладених на Збройні Сили України функцій завдяки зростанню рівня патріотизму та громадянської відповідальності у населення, збільшення авторитету держави, її органів та військових формувань.

Правове забезпечення підготовки до військової служби засобами цивільно-військової взаємодії уявляє собою створення правових умов для формування у населення активної громадянської позиції, елементом якої є свідоме відношення до військового обов'язку і військової служби. Національно-патріотичне виховання і його складова – військово-патріотичне виховання – потребують залучення органів держави та місцевого самоврядування, закладів освіти, представників військових формувань та громадянського суспільства, що здійснюється у системі цивільно-військової взаємодії. Розвиток правового забезпечення цивільно-військового співробітництва Збройних Сил України має охоплювати напрям підготовки до військової служби, пріоритетною сферою прикладення зусиль має бути робота з дітьми та юнацтвом.

Список використаних джерел:

1. Про військовий обов'язок і військову службу: Закон України від 25.03.1992 № 2232-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 27. Ст. 385.
2. Лісовський В. Політичні аспекти формування патріотизму в українському суспільстві. *Сучасна українська політика*. 2009. №1. С.232-237.
3. Іщенко Д. В., Мірошніченко В. І Мотиваційні аспекти навчальної діяльності старшокласників з формування готовності до військової служби за контрактом. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. 2013. Вип. 3. С.34-39.
4. Доктрина «Цивільно-військове співробітництво»: затверджена Головнокомандувачем Збройних Сил України 1 липня 2020 року. Київ: Генеральний штаб ЗС України, 2020. 28 с.

РОЛЬ ЛІДЕРСЬКИХ КОМПЕТЕНЦІЙ У КОНСОЛІДАЦІЇ ЗУСИЛЬ ДЕРЖАВИ ТА ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ДЛЯ ЗАХИСТУ НАЦІОНАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ УКРАЇНИ

Людмила Миколаївна ІВАШОВА,

Університет митної справи та фінансів

В. О. СКОРИНА,

Університет митної справи та фінансів

Вже майже 8 років Україна живе в нових реаліях – реаліях війни на Сході країни. «Руський мір» та його агресивна політика не віртуально, а реально загрожують безпеці нашої держави. І на тлі військової загрози, особливо у період 2014-2016 рр., проявилися кращі риси громадянського суспільства країни: патріотизм, згуртованість, самовідданість. У цей період суспільство відчуло значимість інституту лідерства й ефективність його діяльності, адже саме громадянське суспільство та волонтерський рух суттєво підтримали нашу армію та відіграли значну роль у руйнуванні далекоглядних планів східного сусіда. І сьогодні від наявності та розвитку інституту лідерства та формування лідерських компетенцій у керівника-лідера залежить життєздатність та успішність України.

Загалом, лідерські компетенції належать до сфери організації керівництва та управління людьми. Вони відображають здатність людини розпоряджатися власною владою, приймати рішення та брати відповідальність за їх наслідки, спрямовувати діяльність підлеглих у певне русло, надавати підлеглим підтримку, виявляти до них цікавість і наділяти їх повноваженнями. Крім цього, лідерські компетенції вимагають від лідера-керівника вмінь створювати у підлеглих бажання працювати задля досягнення поставленої цілі та вирішення спільного завдання, уміння працювати з різномірним колективом, підтримувати творчу активність підлеглих і формувати в організації почуття спільності, створювати команду тощо. Прояв лідерських компетенцій багатоплановий.

Контент-аналіз науково-навчальної літератури в сфері громадянського лідерства [1-3], а також результатів роботи експертних груп у межах розробки різних проектів [4, 5] дозволяє зробити висновок, що сучасний лідер-керівник повинен володіти такими базовими компетенціями: управлінська компетенція (здатність до постановки цілей, здатність прогнозувати, планувати, приймати рішення, спонукати інших до дії, контролювати); мотивація підлеглих на досягнення поставленої мети; орієнтація на результат; внутрішнє прагнення до саморозвитку; креативність; працездатність; уміння надихати, заражати ідеями; емоційна компетентність; уміння діяти в невизначених ситуаціях; уміння розумно структурувати хаос, орієнтуючись на головне, а не на другорядне; уміння контролювати ситуацію з урахуванням вирішуваних завдань; патріотизм і прийняття соціальної відповідальності; знання та вміння у спеціальних сферах (управління громадською організацією, фандрайзинг, лідерство і командування, ділові комунікації, національна соціально-

політична система, включаючи розуміння історії її виникнення, міжнародного контексту і тенденцій розвитку).

Доречно розширити цей перелік компетенцій здатністю лідера до аналітичного та стратегічного мислення, а також до розуміння, поваги та довіри до людей. Ці компетенції не є вичерпними, але є обов'язковими для сучасного лідера-керівника. Адже цей перелік формує перелік конче необхідних, але не завжди достатніх лідерських якостей й тому може бути розширеним залежно від ситуації в якій діятиме лідер. Вважаємо за доцільне об'єднати обов'язкові компетенції лідера в такі ключові групи: орієнтація на результат; аналітичне та стратегічне мислення; управління людськими ресурсами; ефективна комунікація та емоційна компетентність та більш докладно зупинитися на них в контексті теми нашого дослідження.

Орієнтація на результат – це спроможність лідера чітко визначати ціль та брати на себе відповідальність, сплановано та послідовно діяти відповідно до визначених цілей з метою досягнення очікуваних результатів, здатність до управління наявними ресурсами, враховуючи потреби та пріоритети організації. Орієнтація на досягнення визначених результатів діяльності пов'язана із очікуваннями щодо організації та якості взаємодії діяльності державних службовців та громадянського суспільства з питань здійснення спільних заходів спрямованих на захист національних інтересів України.

Аналітичне та стратегічне мислення – це здатність об'єктивно сприймати, вивчати, та викладати інформацію, що передбачає її узагальнення з різних джерел, врахування деталей та тенденцій, визначення проблем, їх важливості та причинно-наслідкових зв'язків; це здатність до своєчасного виявлення проблеми та оцінювання її впливу суспільство, а також до генерування нових ідей та моделювання різних шляхів з розв'язання виявлених проблем. Аналітичне мислення є основою для розвитку довгострокового бачення, скоординованості та послідовності дій. Важливою є спроможність обґрунтування подальшої діяльності та дотримання визначених стратегій розвитку на основі аналітичного мислення та стратегічного планування, розроблення політики взаємодії державних органів та громадянського суспільства в оборонній сфері, що є однією з ключових передумов успіху на шляху розв'язання наявних проблем, задоволення суспільних потреб та консолідації зусиль суспільства для створення потужної держави.

Управління людськими ресурсами – це спроможність лідерів-керівників дотримуватися послідовного стратегічного підходу до підбору та управління персоналом, нести відповідальність за планування людських ресурсів, добір кадрів, розвиток їхньої спроможності та організацію їх діяльності з урахуванням поточних та майбутніх потреб взаємодії організацій та установ задля вирішення назрілих потреб суспільства у напрямі захисту національних інтересів держави, у тому числі й в оборонній сфері. Також, це мотивування ефективною та досконалою діяльністю людей, визнання їх внеску у загальну справу та стимулювання до досягнення поставлених цілей. Управління людськими ресурсами пов'язане із визнанням найвищої цінності Людини та усвідомлення лідерами-керівниками відповідальності за ефективність управління підлеглими на основі поваги до працівників, розвитку командної роботи, мотивування активної участі працівників, їх професійного розвитку тощо.

Ефективна комунікація – це здатність лідерів громадянського суспільства до ефективного обміну інформацією з органами державного управління як по горизонталі, так і по вертикалі, з метою досягнення розуміння та підтримки на шляху реалізації цілей взаємодії; це вміння чітко та зрозуміло формулювати свою точку зору, враховуючи потреби суспільства, в різних умовах та з використанням різних форм та способів комунікації; це спроможність прислухатися до інших та забезпечення постійного зворотнього зв'язку. Важливим є усвідомлення керівниками значення та відповідальності за налагодження співпраці між громадянським суспільством та відомствами, між керівниками різних рівнів, колегами для забезпечення прозорості, обізнаності, сфокусованості та скоординованості діяльності та взаємної підтримки на шляху досягнення цілей.

Емоційна компетентність, це по-перше, вміння надихати, заражати своїми ідеями прямо залежить від ступеня емоційної підтримки. Успішні лідери приводять у рух людей за допомогою емоцій, і якщо ви вмієте керувати емоціями позитивно, то люди навколо вас починають працювати з захопленням, демонструючи свої вищі якості; по-друге, це здатність розпізнавати свої почуття і почуття інших людей з метою управління своїми внутрішніми емоціями та емоціями у відносинах з іншими людьми. Багато людей з недостатньою емоційною компетентністю зрештою опиняються під начальством людей з більш низьким IQ, але які є більш успішними у розвитку своєї емоційної компетентності, яка лежить в основі формування харизматичного лідера. Вміння керувати емоціями, що викликані почуттями патріотизму та відданості батьківщині, є особливо важливим для організації успішної взаємодії представників громадянського суспільства й державних структур у оборонній сфері; по-третє, це вміння від співчуття і співпереживання переходити до осмисленого сприяння та співпраці, що забезпечує досягнення спільного результату – забезпечення національної безпеки.

Таким чином, для організації ефективної взаємодії громадянського суспільства з органами державного управління у напрямі захисту національних інтересів не достатньо лише розуміння та бажання сторонами необхідності до такої взаємодії. І в середовищі громадянського суспільства і в середовищі державної служби мають бути керівники-лідери, що опанували ключові лідерські компетенції (орієнтація на результат, аналітичне та стратегічне мислення, управління людськими ресурсами, ефективна комунікація та емоційна компетентність) та здатні запроваджувати їх у практичній діяльності. Лише за цієї умови така взаємодія буде дійсно ефективною та забезпечить очікуваний суспільством результат – національна злагода, громадянський мир та соціально-економічних розвиток, що є фундаментом захисту національних інтересів та запорукою успіху країни в реалізації її внутрішньої та зовнішньої політики.

Список використаних джерел:

1. Івашова Л.М. Механізми та інструменти функціонування громадянського суспільства та його взаємодії з органами місцевого самоврядування в контексті сталого розвитку територій // Потенціал розвитку територій: методологічні засади формування і нарощення: монографія / О.Ю.Бобровська, Т. А. Крушельницька, М. А. Латинін [та ін.]; за заг. ред. д. держ. упр., проф. О. Ю. Бобровської. Дніпро: ДРІДУ НАДУ, 2017. С. 256-265.

2. Управлінське лідерство: колективна монографія / за заг ред. В.В.Толкованова. Хмельницький: ПП Мельник А.А., 2013. 600 с.
3. Формування регіонального лідера: навчання впродовж життя: навч.-метод.посібник. / за ред. М.І.Баюка, Т.В.Гаман. Хмельницький: ПП Мельник А.А., 2013. 311 с.
4. Профілі компетенцій лідерства на державній службі України: спільний проект Головного управління Державної служби України та Канадського бюро міжнародної освіти. 2010. URL: <https://cutt.ly/4YSK8Ki>
5. Лідерство у 21-му столітті: перетин традиційного та інноваційного. Deloitte Global Human Capital Trends. 2019. URL: <https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/ua/Documents/human-capital/Deloitte-Global-Human-Capital-Trends-2019-3.pdf>

ДО ПИТАННЯ СТВОРЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ ПОЛІЦІЇ В ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ

Владислав Володимирович КАРЕЛІН,

*докт. юрид. наук, доцент, викладач кафедри
правового забезпечення, військового факультету
фінансів і права Військового інституту Київського
національного університету імені Т. Шевченка,
<https://orcid.org/0000-0002-6271-2447>*

Військова поліція існує в більшості європейських країн, в США і в Канаді, а також у нашого північно-східного сусіда-агресора. Навіть більше, ще з 2002 року в Збройних силах України (далі – ЗСУ) існує Військова служба правопорядку (ВСП), яка слідкує за порядком в армії, дотриманням військово-службовцями Статуту Збройних Сил України, тощо.

У 2015 році законодавці замислились над реформуванням ВСП у Військову поліцію. З'явився тоді й відповідний законопроект № 1805 (за авторства депутатів від тодішньої фракції Блок Петра Порошенка – Віктора Короля і Миколи Паламарчука), в якому сформульовані повноваження Військової поліції. Документ, як наголошують правники, недосконалий, а тому потребує правок. Утім, схоже, якраз він і стане основою для майбутнього закону про Військову поліцію [1].

Розглядаючи дане питання слід перш за все визначити, що ж це за вищевказаний орган. Військова поліція (також Воєнна поліція, воєнпол), ВП – створений у багатьох країнах світу спеціальний правоохоронний орган з підтримання правопорядку в Збройних силах та інших військових і воєнізованих формуваннях, утворених відповідно до законодавства. Як правило, військова поліція є самостійним органом військової юстиції, діяльність якого спрямовується і координується через Міністерство оборони. Назва «військова поліція» значною мірою умовна, оскільки, наприклад, в Україні орган, що виконує військово-поліцейські функції має назву Військової служби правопорядку Збройних Сил України, а в Польщі – Військової Жандармерії Війська Польського [2]

Збройні Сили України – військове формування, на яке покладаються оборона України, захист суверенітету держави, територіальної цілісності і недоторканності. Також вони виступають гарантом національної та державної безпеки України.

Військова поліція – військове правоохоронне формування, призначене для забезпечення правопорядку серед громадян України які є військовослужбовцями, військовозобов'язаних та резервістів під час проходження ними зборів (далі – військовослужбовці), запобігання, виявлення кримінальних та інших правопорушень вчинених військовослужбовцями, а також працівниками та державними службовцями Міністерства оборони України і Збройних Сил України, їх розкриття і припинення, забезпечення безпеки дорожнього руху військових транспортних засобів, захисту прав і свобод військовослужбовців та військового майна від протиправних посягань, участі у протидії ди-

версійним проявам і терористичним актам та припиненні протиправних дій військовослужбовців і цивільних осіб на військових об'єктах [3].

Створювати Військову поліцію пропонується з урахуванням практики забезпечення правопорядку в арміях провідних держав Європи і світу. У переважній більшості з них правоохоронні органи з військовим статусом (військова поліція, жандармерія) функціонують в оборонних відомствах і наділені широкими повноваженнями з підтримання правопорядку серед військовослужбовців. Її діяльність сприятиме зменшенню кількості правопорушень (злочинів проти встановленого порядку несення військової служби, втрат військового майна, дорожньо-транспортних пригод за участю військових транспортних засобів та інших), позитивно вплине на бойову готовність Збройних Сил України та Державної спеціальної служби транспорту, підвищить їхню спроможність виконувати визначені завдання, адже Військова поліція, за стандартами НАТО, повинна бути повноцінним правоохоронним органом, який матиме весь необхідний інструментарій для боротьби з військовими злочинами та забезпечення правопорядку у військовому відомстві [4].

Також на сьогоднішній день у зв'язку з можливістю створення Військової поліції в Україні слід: визначити за нею повноваження здійснення досудового розслідування у формі дізнання кримінальних проступків, учинених військовослужбовцями, держслужбовцями військових формувань; віднести до її підслідності окремі склади кримінальних правопорушень, окрім ст. 422 КК України, вчинені військовослужбовцями рядового, сержантського та молодшого офіцерського складу держслужбовцями військових формувань, посади яких належать до категорії «В».

Список використаних джерел:

1. Військова поліція: що це таке та навіщо Україні її створювати. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-polytics/2814484-vijskova-policia-so-ce-take-ta-naviso-ukraini-ii-stvoruvati.html>. (дата звернення: 13.12.2021).
2. Військова поліція. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%92%D1%96%D0%B9%D1%81%D1%8C%D> (дата звернення: 13.12.2021).
3. Про військову поліцію: проект Закону України від 21.01.2015 №1805. URL:http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511%20=53648 (дата звернення: 13.12.2021).
4. Військова поліція замість ВСП. В чому різниця? URL:<https://www.armyfm.com.ua/vijskova-policiya-zamist-vsp.-v-chomu-riznicya/>. (дата звернення: 13.12.2021).

ПОНЯТТЯ ПРАВА БЕЗПЕКИ ПОСТКОНФЛІКТНИХ ТЕРИТОРІЙ

Роман Станіславович КІРІН,

*докт. юрид. наук, доцент,
провідний науковий співробітник Державної
установи «Інститут економіко-правових досліджень
імені В.К. Макутова НАН України»
<https://orcid.org/0000-0003-0089-4086>*

Указом Президента України в країні з 14 квітня 2014 р. вводилися невідкладні заходи щодо подолання терористичної загрози і збереження територіальної цілісності України [1], а вже 27 квітня 2014 р. набрав чинність закон, що [2]: - визначає статус території України, тимчасово окупованої (далі – ТОТ) внаслідок збройної агресії Російської Федерації (далі – РФ); - встановлює особливий правовий режим на цій території; - визначає особливості діяльності державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій в умовах цього режиму; - визначає особливості додержання та захисту прав і свобод людини і громадянина, а також прав і законних інтересів юридичних осіб.

Хоча у вказаному законі йдеться передусім про тимчасову окупацію Автономної Республіки Крим та міста Севастополя, звертає на себе увагу наявність у ньому трьох окремих статей, якими визначається, відповідно: 1) правовий статус ТОТ України (ст. 1); 2) поняття ТОТ (ст. 3); 3) правовий режим ТОТ (ст.4).

Тож, з одного боку, зміст зазначених приписів не розкриває повною мірою а ні поняття «статус території», «правовий статус території», «правовий режим території», «правовий режим на території», а ні їх співвідношення.

З іншого боку, наявність цих та багатьох інших нормативно-правових актів, зокрема й закону про ТОТ Донецької та Луганської областей (далі – ДЛО) [3], свідчать про динамічний процес формування масиву норм права безпеки ТОТ як відносно самостійного правового утворення, здатного здійснювати ефективно нормативно-правове регулювання відповідних суспільних відносин.

Мова йде про певну нормативно-правову базу, покликану врегулювати окремі види відносин національної безпеки. Виходячи зі спрямування сучасної державної політики у сферах національної безпеки і оборони, а також визначення фундаментальних національних інтересів України, наведених у Законі України «Про національну безпеку України» [4], можна стверджувати, що у даному випадку об'єктами національної безпеки є: - територіальна цілісність держави; - права та свободи людини і громадянина на ТОТ.

В цьому аспекті дискусійним уявляється твердження П.П. Богуцького про те, що право національної безпеки має свої об'єкти, якими є національні інтереси в усіх різновидах національної безпеки, суб'єктами права національної безпеки постають людина, суспільство і держава [5, с. 14], натомість об'єктами правових відносин, правових стратегічних комунікацій у сфері національної безпеки, на думку дослідника, постають ті матеріальні й нематері-

альні блага, які відповідають аксіологічному виміру безпеки існування та розвитку людини, суспільства, держави.

Подібна позиція вбачається наслідком ототожнення понять «об'єкт права» та «об'єкт правовідносин». Дійсно, наразі людина не може бути об'єктом правових відносин, проте вона завжди є їх суб'єктом. В той же час у праві, у правовому регулюванні людина може виступати об'єктом. Саме на неї, на її свідомість, поведінку як носія усіх суспільних відносин, спрямоване право. Так само не можна ототожнювати й поняття «суб'єкт права» та «суб'єкт правовідносин». Якщо суб'єктом права є будь-яка людина, то суб'єктом правовідношення може бути лише особа, що володіє правосуб'єктністю, тобто яка не тільки володіє правами, а й здатна здійснювати їх власними діями.

При цьому слід відмітити й положення вказаного автора, що заслуговує на увагу, а саме - структура права національної безпеки об'єднує такі (але не виключно) системні утворення, як [5, с. 15]: - право інформаційної безпеки; - право державної безпеки; - право екологічної і техногенної безпеки; - право економічної безпеки; - право воєнної безпеки; - інститут правових статусів суб'єктів сектора безпеки і оборони; - інститут права людини на безпеку.

Ймовірно наведені системні утворення розглядаються як підгалузі права національної безпеки, хоча вони, по-перше, не у повній мірі відбивають сфери національної безпеки і оборони, визначені у ч. 4 ст. 3 закону про національну безпеку [4] (відсутні – право зовнішньополітичної безпеки, право кібербезпеки тощо), а по-друге – не у тій редакції (право екологічної безпеки виділено як право екологічної і техногенної безпеки).

Крім того, очевидно, що таке наповнення права національної безпеки системними правовими утвореннями проведено за критерієм «сфера національної безпеки і оборони» (за першим, горизонтальним рівнем), в той же час до структури права національної безпеки доцільно ввести й підгалузі, що сформовані чи можуть бути сформованими за критерієм «об'єкти національної безпеки і оборони» (за другим, вертикальним рівнем), як то: - право безпеки людини і громадянина (захист їхніх життя і гідності, конституційних прав і свобод, безпечних умов життєдіяльності); - право безпеки суспільства (захист його демократичних цінностей, добробуту та умов для сталого розвитку); право безпеки держави (захист її конституційного ладу, суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності); право безпеки території, право безпеки навколишнього природного середовища (далі – НПС) (захист від надзвичайних ситуацій).

В сучасних умовах особливої актуальності, у тому числі й для виділення інститутів права національної безпеки, набуває встановлення особливого правового режиму на певній території держави. Якщо відносно ТОТ йшлося вище, то інші види територій не так часто були предметом наукових досліджень. Втім наявність в Україні воєнного конфлікту у вигляді внутрішнього збройного конфлікту обумовила й наявність пов'язаних з ним видів територій, зокрема: 1) тимчасово окупована (неконтрольована) територія (ТОТ); 2) територія лінії зіткнення (між ворогуючими сторонами внутрішнього збройного конфлікту); 3) території, звільнені від окупації, на яких відбувався збройний конфлікт (постконфліктна територія, далі – ПКТ); 4) інша територія України - територія України, крім тієї, що зараз тимчасово окупована, була тимчасово окупована та території лінії зіткнення.

Тож, небезпідставно говорити про можливість розглядати право безпеки ПКТ – систему відносно відособлених правових норм кількох галузей права, що регулюють певну групу взаємозалежних суспільних відносин, в якості одного з комплексних інститутів права національної безпеки як родової галузі.

Підтвердженням цього є специфіка і спрямованість джерел даного правового інституту, серед яких одним з перших слід розглядати закон про особливий статус Донбасу [6], що визначає тимчасовий порядок організації місцевого самоврядування, діяльності органів місцевого самоврядування в окремих районах ДЛО з метою: - створення умов для якнайшвидшої нормалізації обстановки; - відновлення правопорядку, конституційних прав і свобод громадян, а також прав і законних інтересів юридичних осіб; - створення умов для повернення жителів до вимушено залишених місць постійного проживання, їх реінтеграції; - відновлення життєдіяльності в населених пунктах у ДЛО та розвитку територій.

Втім, через невиконання російською стороною умов п. 4 ст. 10 цього закону, особливий порядок місцевого самоврядування на цих територіях так і не був запроваджений, хоча парламент і визначив для цього окремі райони, міста, селища і села ДЛО [7]. Більше того, закон про особливий статус Донбасу передбачалося визнати таким, що втратив чинність, майже одразу після його прийняття відповідно до рішення Ради національної безпеки і оборони України [8] (далі – РНБО), але парламент щорічно продовжував строк запровадження вказаного порядку (останній - до 31 грудня 2021 р. включно). Натомість 28.02.2015 р. набрав чинність Закон України «Про військово-цивільні адміністрації» [9], який визначає організацію, повноваження і порядок діяльності військово-цивільних адміністрацій (далі – ВЦА), що утворюються як тимчасовий вимушений захід з елементами військової організації управління для забезпечення безпеки та нормалізації життєдіяльності населення в районі відсічі збройної агресії РФ, зокрема в районі проведення антитерористичної операції, що не має на меті зміни та/або скасування конституційно закріпленого права територіальних громад на місцеве самоврядування. Наразі перелік ВЦА ДЛО встановлений відповідними указами Президента [10,11].

Поруч із правом регіональної безпеки на ПКТ, останнім часом уряд приділив достатньо уваги й відносинам права економічної безпеки ПКТ. Зокрема, наприкінці 2020 р. була схвалена Концепція [12], а згодом і Стратегія економічного розвитку ДЛО на період до 2030 р. [13]. В останній зазначено, що ДЛО повинні стати територією для реалізації особливих економіко-правових умов з комплексного впровадження системи управління та організації економічних процесів, які у подальшому можуть бути масштабовані на всю територію України. Запровадження особливих умов передбачатиме формування територій пріоритетного розвитку (далі – ТПР), державне стимулювання розроблення і впровадження нових моделей економічного розвитку, що слугуватимуть об'єднуючим механізмом, основою якого є проста і зрозуміла логіка - розвиток громад з метою створення комфортних умов для громадян та підвищення їх добробуту.

Для цього парламент планує прийняти закон про запровадження спеціального режиму господарської діяльності на ТПР у ДЛО [15], яким би визначалися основні засади створення, функціонування та припинення строку дії спеціального режиму господарської діяльності на ТПР, систему органів управ-

ління і розвитку ТПР та їх повноваження, порядок реєстрації, права та обов'язки резидентів ТПР, а також встановлювалися перелік пільг, способи стимулювання та інші механізми, спрямовані на розвиток та відновлення ТПР. Також слід відмітити й формування ще одного субінституту права безпеки ПКТ, яким безумовно слід вважати право соціальної безпеки ПКТ. Так, урядом прийнято: 1) Порядок, що визначає механізм використання коштів, передбачених у державному бюджеті за програмою «Грошова компенсація постраждалим, житлові будинки (квартири) яких зруйновано внаслідок надзвичайної ситуації воєнного характеру, спричиненої збройною агресією РФ» [15]; 2) Порядок, що встановлює механізм надання та визначення розміру грошової допомоги постраждалим від надзвичайних ситуацій і розміру грошової компенсації постраждалим, житлові будинки (квартири) яких зруйновано внаслідок надзвичайної ситуації воєнного характеру, спричиненої збройною агресією РФ [16].

РНБО, розглянувши комплекс питань, пов'язаних із викликами та загрозами національній безпеці України в екологічній сфері, беручи до уваги високий рівень ризиків для природних екосистем та здоров'я населення, зумовлений, у тому числі, значним загостренням екологічних та техногенних проблем у районах, прилеглих до зони конфлікту на Донбасі, уряду було доручено для розв'язання екологічних проблем, відновлення та збереження НПС Донбасу - розробити та затвердити у тримісячний строк концепцію стабілізації екологічної ситуації та забезпечення екологічної безпеки на території ДЛО [17]. Тобто йдеться про відносини права екологічної безпеки ПКТ.

Нарешті, слід звернути увагу й на субінститут права енергетичної безпеки ПКТ, формування якого активувалося в умовах енергетичної декарбонізації, яка, в свою чергу, супроводжується справедливою трансформацією - моделлю розвитку регіону, що передбачає гідне життя та достатній заробіток усім мешканцям, в тому числі працівникам, на яких вплине процес відмови від викопного палива (ліквідація виробничих потужностей, закриття вугледобувних підприємств тощо) [18].

Таким чином, право безпеки ПКТ пропонується розглядати як комплексний інститут права національної безпеки, що регулює суспільні відносини, які обтяжені впливом збройного конфлікту та пов'язані зі встановленням і реалізацією сукупністю заходів, якими забезпечується захист життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства, сталий розвиток регіону та відновлення довкілля.

Список використаних джерел:

1. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 13 квітня 2014 року «Про невідкладні заходи щодо подолання терористичної загрози і збереження територіальної цілісності України» : Указ Президента України від 14 квітня 2014 р. № 405/2014 // Офіційний вісник Президента України від 14.04.2014 — 2014 р., № 14, стор. 3, ст. 745.

2. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України : Закон України від 15 квітня 2014 р. № 1207-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18#Text> (дата звернення 11.12.2021).

3. Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях : Закон України від 18 січня 2018 р. № 2268-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2268-19#Text> (дата звернення 11.12.2021).

4. Про національну безпеку України : Закон України від 21 червня 2018 р. № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення 11.12.2021).

5. Богуцький П.П. Теоретичні основи становлення і розвитку права національної безпеки України : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01 / П.П. Богуцький ; НДІ інформатики і права Нац. акад. прав. наук України. - Київ, 2020. - 40 с.

6. Про особливий порядок місцевого самоврядування в окремих районах Донецької та Луганської областей : Закон України від 16 вересня 2014 р. № 1680-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1680-18#Text> (дата звернення 11.12.2021).

7. Про визначення окремих районів, міст, селищ і сіл Донецької та Луганської областей, в яких запроваджується особливий порядок місцевого самоврядування : Постанова Верховної Ради України від 17 березня 2015 року № 252-VIII // Офіційний вісник України від 21.04.2015 — 2015 р., № 29, стор. 20, ст. 845.

8. Про невідкладні заходи щодо стабілізації соціально-економічної ситуації в Донецькій та Луганській областях : рішення Ради національної безпеки і оборони України від 4 листопада 2014 р. (введено в дію Указом Президента № 875/2014 від 14.11.2014). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0013525-14#Text> (дата звернення 11.12.2021).

9. Про військово-цивільні адміністрації : Закон України від 3 лютого 2015 р. № 141-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/141-19#Text> (дата звернення 11.12.2021).

10. Про утворення та реорганізацію військово-цивільних адміністрацій у Донецькій області : Указ Президента України від 19 лютого 2021 р. № 61/2021 // Офіційний вісник України від 05.03.2021 — 2021 р., № 17, стор. 15, ст. 652.

11. Про утворення та реорганізацію військово-цивільних адміністрацій у Луганській області : Указ Президента України від 19 лютого 2021 р. № 62/2021 // Офіційний вісник України від 05.03.2021 — 2021 р., № 17, стор. 17, ст. 653.

12. Про схвалення Концепції економічного розвитку Донецької та Луганської областей : розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 грудня 2020 р. № 1660-р // Урядовий кур'єр від 07.01.2021 — № 4.

13. Про затвердження Стратегії економічного розвитку Донецької та Луганської областей на період до 2030 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 18 серпня 2021 р. № 1078-р // Офіційний вісник України від 28.09.2021 — 2021 р., № 75, стор. 173, ст. 4720.

14. Проект Закону про запровадження спеціального режиму господарської діяльності на території пріоритетного розвитку у Донецькій та Луганській областях № 6403 від 07.12.2021. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=73383 (дата звернення 11.12.2021).

15. Питання виплати грошової компенсації постраждалим, житлові будинки (квартири) яких зруйновано внаслідок надзвичайної ситуації воєнного характеру, спричиненої збройною агресією Російської Федерації : постанова Кабінету Міністрів України від 2 вересня 2020 р. № 767 // Офіційний вісник України від 18.09.2020 — 2020 р., № 73, стор. 33, ст. 2304.

16. Про затвердження Порядку надання та визначення розміру грошової допомоги постраждалим від надзвичайних ситуацій та розміру грошової компенсації постраждалим, житлові будинки (квартири) яких зруйновано внаслідок надзвичайної ситуації воєнного характеру, спричиненої збройною агресією Російської Федерації : постанова Кабінету Міністрів України від 18 грудня 2013 р. № 947 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 2 вересня 2020 р. № 767). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/947-2013-%D0%BF#Text> (дата звернення 11.12.2021).

17. Про виклики і загрози національній безпеці України в екологічній сфері та першочергові заходи щодо їх нейтралізації : рішення Ради національної безпеки і оборони України від 23 березня 2021 р. (введено в дію Указом Президента України від 23 березня 2021 р. № 111/2021) // Офіційний вісник України від 06.04.2021 — 2021 р., № 26, стор. 106, ст. 1249.

18. Про схвалення Концепції Державної цільової програми справедливої трансформації вугільних регіонів України на період до 2030 року : постанова Кабінету Міністрів України від 22 вересня 2021 р. № 1024 // Офіційний вісник України від 19.10.2021 — 2021 р., № 80, стор. 266, ст. 5050.

ДОСТУП ДО ПУБЛІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ ЯК ЗАСІБ ГРОМАДСЬКОГО КОНТРОЛЮ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ ТА ВІЙСЬКОВИХ ФОРМУВАНЬ

Марина Петрівна КОБЕЦЬ,

*канд. юрид. наук, старший дослідник,
заступник начальника відділу
науково-інформаційної та редакційно-видавничої
діяльності Державного науково-дослідного
інституту МВС України,
<https://orcid.org/0000-0001-6725-8469>*

Головним маркером демократичного суспільства є рівень відкритості і прозорості влади, можливість громадськості впливати на її рішення. Для забезпечення такої співпраці, в першу чергу, необхідна ефективна комунікація між цими складовими, тому натеper зростає роль доступності інформації, її адекватної оцінки та вироблення спільних ефективних рішень. Натепер, демократія як форма управління, інформаційно-комунікаційні технології та концепція інформаційного суспільства створюють замкнене коло, стимулюючи одне одного.

Право на доступ до публічної інформації є конституційним правом людини, передбаченим і гарантованим, в першу чергу, Конституцією України та законами, які базуються на міжнародних стандартах доступу до публічної інформації. Зазначимо, що доступ до публічної інформації реалізовується у активній формі шляхом запиту на інформацію, і у пасивній формі — через зобов'язання органів влади оприлюднювати певні види інформації.

Інформування громадськості з питань діяльності сектору безпеки і оборони України, у пасивній формі доступу до публічної інформації, передбачено Законом України від 21.06.2018 «Про національну безпеку України» [1]: п. 3 статті 5, коли Рада національної безпеки і оборони України інформує громадськість про свою діяльність через офіційний веб-сайт Ради національної безпеки і оборони України та через засоби масової інформації; пп. 3 п. 5 статті 33, коли державні органи, відповідальні за формування і реалізацію державної політики у сферах національної безпеки і оборони забезпечують в установленому порядку оприлюднення відповідних проектів документів у сферах національної безпеки і оборони на офіційних веб-сайтах державних органів та проведення їх обговорення з інституціями громадянського суспільства; п. 4 ст. 10 шляхом забезпечення громадського нагляду з метою систематичного інформування суспільства про діяльність сектору безпеки і оборони України, забезпечення обґрунтованості рішень державних органів з питань національної безпеки і оборони, про стан виконання заходів розвитку сектору безпеки і оборони – періодично, але не рідше ніж раз на три роки, органами сектору безпеки і оборони видаються «Білі книги» або інші аналітичні документи (огляди, національні доповіді тощо).

У контексті забезпечення громадського контролю за діяльністю правоохоронних органів та військових формувань необхідно застосовувати ще й

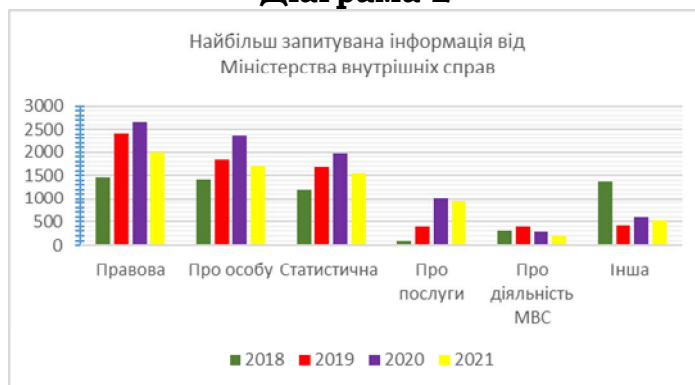
норми постанови Кабінету Міністрів України від 04.01.2002 № 3 «Про Порядок оприлюднення у мережі Інтернет інформації про діяльність органів виконавчої влади» [2].

Але якщо питання забезпечення доступу до публічної інформації в активній формі у цій частині сектору національної безпеки та оборони задовільний (динаміка розгляду звернень про доступ до публічної інформації в Міністерстві оборони України та Міністерстві внутрішніх справ України наведена в діаграмах 1-4), то проблема забезпечення пасивного доступу до інформації на тепер нерозв'язана.

Діаграма 1.

Діаграма 2

Діаграма 3

Діаграма 4

Аналіз функціонування та наповнення вебресурсів Міністерства оборони України [3] та Міністерства внутрішніх справ України [4] продемонстрував наступне.

Станом на грудень 2021 року вебресурс Міністерства оборони України містить публічну інформацію визначену законодавством, регулярно оновлюється і підтримується в актуальному стані. Доступ до звітів про надання публічної інформації забезпечений в повному обсязі. Але водночас суспільство своєчасно не інформується про діяльність сектору безпеки і оборони України, забезпечення обґрунтованості рішень державних органів з питань національної безпеки і оборони, про стан виконання заходів розвитку сектору безпеки і оборони шляхом видання «Білих книг» або інші аналітичних документів. Тому хоча інформування й відбувається, але відсутня будь яка можливість впливу суспільства на прийняття рішень у цій сфері, відсутня можливість здійснення своєчасного громадського нагляду в межах демократичного цивільного контролю. Отримання значимої для суспільства інформації можливе лише при активній формі доступу до публічної інформації, що обмежує коло учасників громадського контролю та зменшує його ефективність, а часто й зводить на нівець.

На цей же час офіційний вебресурс Міністерства внутрішніх справ України має не зручний інтерфейс для доступу до публічної інформації (сторінка доступу не винесена в головне меню). Публічна інформація неактуальна. Так, сторінка про облік публічної інформації на час звернення містить інформацію про вже не існуючі підрозділи та нормативно-правові документи станом на 2013 рік. Стан інформування суспільства вкрай незадовільний, хоча законодавець і передбачив за неповне та несвоєчасне надання інформації відповідальність розпорядника інформації відповідно до статті 24 Закону України «Про доступ до публічної інформації» [4].

Зазначимо, що в обох випадках проігноровані Вимоги щодо створення (модернізації) офіційних веб-сайтів (веб-порталів) органів виконавчої влади [5], закріплені постановою Кабінету Міністрів України від 12.06.2019 № 493 «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо функціонування офіційних веб-сайтів органів виконавчої влади».

Дослідження проблем доступу до публічної інформації висвітлює й питання пов'язані з обмеженням доступу до інформації, які природньо виникають при доступі до публічної інформації у сфері забезпечення діяльності правоохоронних органів та військових формувань. У цьому контексті необхідно

акцентувати, що відповідно до національного законодавства до безумовно відкритої відноситься інформація визначена Законами України «Про інформацію» [7], «Про доступ до публічної інформації» [5], «Про захист персональних даних» [8]. Також, у активній формі, тобто за запитом, може бути надана: інформація з обмеженим доступом правомірно оприлюднена розпорядником раніше; інформація з обмеженим доступом, якщо немає законних підстав для обмеження у доступі до такої інформації, які існували раніше; інформація з обмеженим доступом, якщо вона не відповідає вимогам трискладового тесту, викладеного в статті 6 Закону України «Про публічну інформацію» [5]; інформація про розпорядження бюджетними коштами, володіння, користування чи розпорядження державним, комунальним майном, у тому числі до копій відповідних документів, умови отримання цих коштів чи майна, прізвища, імена, по батькові фізичних осіб та найменування юридичних осіб, які отримали ці кошти або майно, за умови, що доступ до такої інформації не завдає шкоди інтересам національної безпеки, оборони, розслідуванню чи запобіганню злочину; інформація, яка втратила статус службової або таємної в силу завершення виконання рішення, проекту або розкриття інформації на підставі рішення уповноваженої особи; інша публічна інформація, щодо якої не передбачено обов'язку розміщення.

Перевага конкуруючого суспільного інтересу над законними інтересами зобов'язує до надання запитуваної інформації та зняття з неї статусу інформації з обмеженим доступом. Хоча статтею 29 Закону України «Про інформацію» [7] визначена інформація, яка може бути предметом суспільного інтересу, а саме, яка: свідчить про загрозу державному суверенітету, територіальній цілісності України; забезпечує реалізацію конституційних прав, свобод і обов'язків; свідчить про можливість порушення прав людини, введення громадськості в оману, шкідливі екологічні та інші негативні наслідки діяльності (бездіяльності) фізичних або юридичних осіб тощо, але вона не є вичерпною. Тому зростає важливість та необхідність застосування процедури трискладового тесту визначеного статтею 6 Закону України «Про доступ до публічної інформації» [5].

Забезпечення доступу до публічної інформації є необхідною передумовою ефективного громадського контролю за діяльністю правоохоронних органів та військових формувань в Україні та однією з основних форм участі громадян і їх об'єднань у виробленні та реалізації публічної політики. Цінність і користь такого засобу для діалогу важко переоцінити. Наслідком відкритості публічної інформації має стати вплив, корекція та поліпшення діяльності у сфері впливу.

Список використаних джерел:

1. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2469-19>. Дата звернення: 01.12.2021.
2. Про Порядок оприлюднення у мережі Інтернет інформації про діяльність органів виконавчої влади: постанова Кабінету Міністрів України від 04.01.2002 № 3. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3-2002-%D0%BF#Text>. Дата звернення: 01.12.2021.
3. Офіційний вебсайт Міністерства оборони України. URL: <https://www.mil.gov.ua/en/>. Дата звернення: 01.12.2021.
4. Офіційний вебсайт Міністерства внутрішніх справ України URL: <https://mvs.gov.ua>. Дата звернення: 01.12.2021.

5. Про доступ до публічної інформації: Закон України від URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3-2002-%D0%BF#Text>. Дата звернення: 01.12.2021.

6. Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо функціонування офіційних веб-сайтів органів виконавчої влади: постанова Кабінету Міністрів України від 12.06.2019 № 493. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/493-2019-%D0%BF#n34>. Дата звернення: 01.12.2021.

7. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 № 2657-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text>

8. Про захист персональних даних 01.06.2010 № 2297-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text>. Дата звернення: 01.12.2021.

АДМІНІСТРАТИВНО-ДЕЛІКТНА ДІЯЛЬНІСТЬ ГРОМАДСЬКИХ ФОРМУВАНЬ, ЯКІ БЕРУТЬ УЧАСТЬ В ОХОРОНІ ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ УКРАЇНИ

Андрій Ярославович КСЕНЗЮК,

*аспірант кафедри теорії та історії держави і права
ВНЗ «Національна академія управління»,
<https://orcid.org/0000-0002-2465-6368>*

Сьогодні діяльність правоохоронних органів перебуває під пильною увагою громадськості, що зобов'язує їх удосконалювати свою діяльність. Нині суспільство потребує ефективної діяльності «нових правоохоронців», які повинні бути взірцем законслухняності та діяти виключно відповідно до закону [1, с. 21]. Така діяльність, що здійснюється у тісній взаємодії з населенням, державними та громадськими організаціями, має за мету запобігання (профілактика) адміністративних правопорушень, що посягають на прикордонну безпеку держави.

Важливо зрозуміти, що адміністративно-юрисдикційна діяльність органів охорони державного кордону під час виконання ними визначених законодавством України функцій (щодо участі у боротьбі з організованою злочинністю та протидії незаконній міграції на державному кордоні України та в межах контрольованих прикордонних районів; ведення інформаційно-аналітичної діяльності в інтересах забезпечення захисту державного кордону України тощо) має значний кримінологічний потенціал [2, с. 67].

Проте варто відзначити, що в умовах обмеженого фінансування державних органів в Україні ефективність заходів із забезпечення законності та громадського порядку, передусім у прикордонній сфері, залежить від ступеня інтегрування органів Державної прикордонної служби України (далі – ДПСУ), інших правоохоронних органів та органів місцевого самоврядування саме з громадськими об'єднаннями та громадянами прикордоння, зберігаючи при цьому суверенітет функцій та імунітет від взаємного втручання [3, с. 352].

Відомо, що особливості діяльності громадських форсувань з охорони громадського порядку і державного кордону доволі детально визначені у Законі України «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону». Для формувань, які беруть участь в охороні державного кордону закладені такі повноваження:

- надання допомоги підрозділам ДПСУ у виявленні й затриманні осіб, які порушили або намагаються порушити державний кордон чи провадять іншу протиправну діяльність на кордоні;
- сприяння військовослужбовцям ДПСУ в охороні державного кордону, виключної (морської) економічної зони України, а також здійснення контролю за дотриманням режиму державного кордону, прикордонного режиму і режиму в пунктах пропуску через державний кордон, проведення разом з ними пропуску громадян до місць відпочинку і роботи;

- надання допомоги підрозділам ДПСУ у виявленні умов та причин, які можуть призвести до злочинної діяльності на кордоні, і вжиття заходів до їх усунення;

- участь у спостереженні за місцями роботи і відпочинку поблизу кордону та за прикордонними інженерними спорудами;

- участь у заходах ДПСУ з профілактики порушень або спроб порушення державного кордону і режиму в пунктах пропуску через державний кордон, незаконного переміщення через державний кордон вантажів, предметів, матеріалів та іншого майна [4].

Зазначені повноваження лише частково визначають повноваження членів відповідних громадських формувань в частині запобігання правопорушенням, що вчиняться у прикордонній сфері.

Інші повноваження, які дають підстави визнати, що громадські формування, які беруть участь в охороні державного кордону, здійснюють адміністративно-деліктної діяльність у прикордонній сфері, передбачені Кодексом України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП). Передусім, це стосується положень пункту 2 частини другої статті 255 КУпАП, якими громадським формуванням з охорони громадського порядку і державного кордону надано право складати протоколи про адміністративні правопорушення, передбачені статтею 202 КУпАП.

У цьому контексті варто відзначити, що повноваження щодо складання протоколів аналогічними громадськими формуваннями, передбаченими статтями 92, 148, 152, 154, 160, 175-1, 179, 185-7, 186-2, 186-4 КУпАП (підпункт 9 частини першої статті 255 КУпАП), не можна віднести до адміністративно-деліктної діяльності в прикордонній сфері, оскільки усі правопорушення, передбачені цими статтями, не завдають безпосередньої шкоди прикордонній безпеці держави.

Однак, зазначене свідчить про те, що законодавець, наділивши повноваженнями щодо складання протоколу про адміністративні правопорушення, тим самим надав представникам вищенаведених громадських формувань здійснювати також і адміністративне затримання осіб (щонайменше на строк до трьох годин для складання протоколу), проводити особистий огляд та вилучення речей і документів, а також інші процесуальні дії, що передбачені КУпАП і дають змогу забезпечити адміністративне провадження по справі про адміністративне правопорушення.

Водночас варто відзначити, що будучи наділеними вищезазначеними повноваженнями члени громадських формувань, які беруть участь в охороні державного кордону, формально-юридично обмежені у практичному їх складанні, оскільки форми відповідних протоколів жодним нормативно-правовим актом не затверджено, а оскільки складання протоколів безпосередньо стосується прав і свобод людини, обов'язковою умовою є належна державна реєстрація такого акту.

Отже, громадські формування з охорони громадського порядку і державного кордону наділені доволі широкими повноваженнями щодо виявлення та припинення адміністративних правопорушень (деліктів), проте вони обмежені недосконалістю законодавчого забезпечення цієї діяльності.

Список використаних джерел:

1. Адміністративно-юрисдикційна діяльність Національної поліції України: навчальний посібник / за заг. ред. В. А. Глуховері. Дніпро: ДДУВС, 2016. 264 с.
2. Курилюк Ю. Б. Кримінологічні засади адміністративно-юрисдикційної діяльності органів охорони державного кордону. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2017. № 4. С. 64–68.
3. Зьолка В. Л. Охорона національних інтересів України у прикордонній сфері (адміністративно-правовий аспект): монографія. Хмельницький: НАДПСУ, 2015. 672 с.
4. Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону: Закон України від 22.06.2000 № 1835-III. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1835-14> (дата звернення: 15.12.2021).

ФУТБОЛЬНІ ФАНАТИ ЯК УНІКАЛЬНИЙ ФАКТОР БЕЗПЕКИ ТА ЗАХИСТУ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА У СЕКТОРІ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ КРАЇНИ

Родіон Олегович КУДРЯШОВ,

керівник Громадської організації «Товариство сприяння збройним силам України та військово-морському флоту «Цивільний корпус «Азов» «

Сучасна історія України в останні роки багата на події, що докорінно змінили суспільно-політичне та соціально-економічне життя українців. Так, боротьба українців за свої права, що отримала назву Революція Гідності, стала наймасштабнішим явищем в новітній історії України. На сьогодні, ці події ще не мають однозначної оцінки, але з впевненістю можна сказати, що «Майдан став епіцентром кардинальних змін в країні»[2]

Саме поняття «Майдан» стало символом нашої епохи, символом протесту проти недієвих реформ, несправедливості влади, проти корупції, приниження людської гідності [1]. Українські ультрас опинилися в центрі уваги суспільства під час цих подій. Майдан показав, що ми занадто мало знаємо про фанатів, бо звикли до нав'язаних стереотипів. Хулігани та радикали є звичайними молодими людьми, які не позбавлені мрій та бажання справедливості, саме в субкультурі футбольних фанатів, так званий «романтизм - за все добре, проти всього поганого» переважає.

Українські ультрас опинилися в центрі уваги суспільства під час подій на Майдані. Він показав, що ми занадто мало знаємо про фанатів, бо звикли до нав'язаних стереотипів. Хулігани та радикали є звичайними молодими людьми, які не позбавлені мрій та бажання справедливості, саме в субкультурі футбольних фанатів, так званий «романтизм - за все добре, проти всього поганого» переважає.

Радикальні футбольні уболівальники, пройшли короткий шлях за кілька останніх років від «махачів» із фанами команди-суперниці до єднання для захисту України, від «банерів», і червоно-чорних прапорів на трибунах до шевронів бойових підрозділів, від сутичок зі спецпідрозділами МВС до очолення посад, як в структурах сучасного, як МВС, так і ЗСУ, від локальних субкультурних лідерів думки до становлення нових громадських, політичних діячів, і їх боротьби за людські права і гідність, та свободу слова в Україні. На наш погляд, цим вони відрізняються від європейських колег, адже в Україні учорашні футбольні хулігани, вистоявши на Майдані, пішли добровольцями боронити Україну, та будувати громадське суспільство і сектору безпеки та оборони.

Соціальне явище, яке можна назвати футбольним фанатизмом, на наш погляд, необхідно вивчати із трьох позицій: як громадський рух, як соціальну групу та як носіїв специфічної субкультури. Термін «фанатський рух» може використовуватися у двох значеннях: по-перше, при позначенні громадського руху, що підтримує будь-який конкретний футбольний клуб, а по-друге, при позначенні загальноукраїнського фанатського руху, що об'єднує в собі

всіх фанатів, незалежно від того, який клуб вони підтримують і в яких стосунках із фанатами інших клубів перебувають, тобто як так звану «субкультуру».

Проаналізуємо, та дамо визначення поняттю «субкультура українських футбольних вболівальників» чи «футбольний фанат-радикал».

Фанати, на сьогодні, використовують класифікацію: кузьмичі, ультрас та хулігани. Стовідсотковим фанатом вони вважають вболівальника, який регулярно відтворює специфічні практики, пов'язані з підтримкою улюбленої команди, і лояльний до насильства. Тобто, ієрархічна піраміда, вибудована за принципом зменшення сили дії роздільної ознаки. На вершині цієї піраміди знаходяться так звані «хулігани» - це свого роду «бойове крило організації». Вони іноді самі шукають і провокують конфліктні ситуації, що ведуть до насильства, визначають з ким із фанатських угруповань інших клубів зараз йде війна, а з ким заключається мир. Таким чином, вони організують і спрямовують футбольне насильство фанатських груп, які підтримують той самий клуб, що й вони. Далі йдуть «територіальні» фанатські угруповання (фанати найчастіше поєднуються за місцем проживання, роботи чи навчання). Вони слідуєть у фарватері «хуліганів», іноді можуть і самі організувати акти насильства, але, як правило, обмежуються участю в них. Далі — «кузьмичі» (так називають проміжну ланку між фанатами та вболівальниками). Вони активні у відтворенні практик, але дуже схильні до актів насильства. І в самому низу піраміди знаходяться прості вболівальники (фактично - це антиподи фанатам, які всіляко намагаються підтримувати дистанцію між ними). Вони можуть брати участь у тих чи інших практиках фанатів, як правило, не пов'язаних із насильством, але безпосередньо у рух не входять.

У нашій державі організований фанатський рух почав зароджуватися в 70-80 роках ХХ ст. На початку його становлення еталоном для українських фанатів був стиль підтримки англійських «хуліганів», а вже в ХХІ ст. українські фанати починають бути схожими на емоційних італійських «ультрас». В Україні діють різноманітні фанатські угруповання. За історію свого існування, між ними були як дружні стосунки, так і справжня ворожнеча. В українському фанатському середовищі склалася стійка вісь протистояння: з одного боку барикад належать фанати «Динамо» Києва («The Capitals», «City Boys») та донецького «Шахтаря» («City Guard»). До значних за численністю також належать «фірми» дніпровського ФК «Дніпра» («River Sharks», «Авангард», «Дерзость і молодість»), львівських «Карпат» («Banderstadt Ultras»), та харківського «Металіста» («Army of the First Capital», «Kharkiv City Patriots», «NSF»).

Перше знакове єднання фанатів довкола великої української політики відбулося ще у серпні 2011 року. Тоді ультрас Динамо та Карпат запустили в секторах промову: «Спасибі жителям Донбасу за президента-пі...аса!». На YouTube ролик із цим демаршем став хітом переглядів.

Докорінно ситуація змінилася з початком Революції Гідності. В розпал Майдану відбулася знакова для фанатського руху подія - після сутичок і втрат на вулиці Грушевського в Києві українські фанатські угруповання вирішили об'єднатися навколо спільної мети - захисту співгромадян. Ніщо так не поєднує, як спільний ворог.

21 січня 2014 року націоналістична ідеологія ультрас взяла гору над іншими «околофутбольними» речами - фанатські угруповання уклали мирний до-

говір, за пунктами якого протистояння під час ігор і за межами стадіону припиняється на невизначений термін. Знайомі усім «хулігани» раптово перетворилися на передову силу Майдану у боротьбі з «Беркутом» та тітушками, такого роду подія сталася вперше за часи незалежності України, та й на загальноєвропейському рівні подібні приклади знайти важко. Лідери ультрас пояснили, що відносини між ними будуються за принципом того, що вони, у першу чергу, є українцями, на першому місці повинні бути взаєморозуміння, довіра та взаємовиручка. Свою заяву футбольні ультрас завершили гаслом: «Від Луганська до Карпат фанат фанату - друг і брат. Слава Україні!». Рішення про перемир'я підтримали лідери фанатських рухів наступних футбольних клубів: прем'єр-ліга: «Волинь» (Луцьк), «Ворскла» (Полтава), «Динамо» (Київ), «Дніпро» (Дніпропетровськ), «Закарпаття» (Ужгород), «Зоря» (Луганськ), «Карпати», «Металіст» (Харків (Південна і Північна трибуни)), «Металург» (Запоріжжя), «Металург» (Маріуполь), ФК «Севастополь», «Таврія», Сімферополь (Сектор 5 і Сектор 9), «Чорноморець» (Одеса), «Шахтар» (Донецьк). Окрім того, перемир'я підтримали 21 організація Першої та Другої ліги, окремих аматорських ліг. [4]

Штеффен Галлінг, фахівець з країн Східної Європи Берлінського Інституту міжнародної та безпекової політики, зазначає, що українські радикалівболівальники, можливо, несвідомо, опинились в авангарді боротьби за людські права та гідність. [3] Зазначимо, що за останні роки об'єднання фанатів продемонстрували суспільству високий рівень консолідації та організованості. Їх бойові навички та згуртованість, здобуті на трибунах стадіонів, допомогли фанатам в короткий термін зібратися в групи з чітко структурованими представниками. У потрібний час інтереси державності постали на загальний розсуд як панівні елементи, вони стали важливішими, ніж загальні конфронтації та протистояння.

Отже, зазначимо, що сьогодні ключову роль на фанатському секторі відіграє «ідеологічне виховання та атмосфера». Через це від самого початку війни багато фанів пішли на фронт боронити українську землю, футбольні фанати є кузницею справжніх патріотів, оскільки ці люди заради ідеї та переконань готові на все. Також через безкорисливість та відданість, які є ключовими факторами для успішної громадської діяльності, з середовища футбольних фанатів часто виходять сильні політики. За роки незалежності вони показали себе як рушійна сила не лише на футбольних матчах, а й у суспільно важливих речах. Українські «хулігани» долучилися до інформаційної війни під гаслом «Відстоїмо своє право на самооборону!», а згодом і до масових мітингів та протестів. Динамо - Шахтар, колись непримиренні фанати спільно скандували промови за єдність України, славили національних героїв, браталися та стали на спільний захист України. «Немає ні сходу, ні заходу - є народ». «Хтось говорить російською, хтось українською». Насьогодні, «хулігани» свідомо воюють проти Росії у силах сучасного МВС чи ВСУ, таких підрозділах як «Азов», «Айдар», «Дніпро-1» та «Донбас». Колишні вороги стали побратимами і вони планують спершу розібратися з ворогом на Сході, а вже потім вирішувати свої міжфанатські футбольні питання.

Список використаних джерел:

1. Балабан Р. Майдан як політичний інститут // Наукові записки. - 2015. – Вип.2 (76). – С.130.
2. Киридон А. Проект «Майдан. Усна історія» як спосіб фіксації подій Революції Гідності / Суспільні злами і поворотні моменти: макроподії крізь призму автобіографічної розповіді: Матеріали Міжнародної наукової конференції, 25–26 вересня 2014 р., м. Львів / Упорядн.: О. Р. Кісь, Г. Г. Грінченко, Т. Пастушенко – Л., 2014, - С.244.
3. Ультрас на захисті України: від Майдану – до боїв на Донбасі/ Електронний ресурс: <https://www.radiosvoboda.org/a/29166465.html>, відвідано 11.12.2021.
4. Українські ультрас оголошують перемир'я // Український ультрас-портал. – 2014. – 22 лютого / Електронний ресурс: <http://ultras.org.ua/01372.html>, відвідано 11.12.2021.

ПРОБЛЕМА ДОВІРИ У ВЗАЄМОДІЇ МІЖ ДЕРЖАВНИМИ І НЕДЕРЖАВНИМИ СУБ'ЄКТАМИ У СФЕРІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Олена Олексіївна ЛЮБИЧЕНКО,

*аспірант кафедри глобальної та національної безпеки Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
<https://orcid.org/0000-0002-3638-3280>*

Довіра – це фундаментальна основа розвитку демократії. Сучасне українське суспільство переживає складні процеси соціальних трансформацій, особливо – у сфері цінностей, у розбудові державних та громадських інституцій. Рушійні зміни щодо методів, форм та механізмів соціально-політичної взаємодії вимагають переосмислення засобів суспільної регуляції та координації між державними та недержавними суб'єктами забезпечення національної безпеки держави. Разом з тим, взаємозв'язок і взаємозалежність як ключові ознаки сучасного глобалізованого світу викликають до життя такі цінності, як взаємність, відповідальність, солідарність та довіра. Вимір рівня політичної довіри, яка є основою взаємодії громадян та держави, має важливе значення для характеристики якості демократії, а правова держава не функціонуватиме належним чином без високого рівня політичної довіри.

Серед широких досліджень поняття довіри існують два діаметрально протилежні підходи. Одна із наукових шкіл, яку представляють Алексіс де Токвіль (1835), Роберт Патнем (1993), Френсіс Фукуяма (1995) та багато інших тлумачить довіру, як рівень людських відносин, що з'являється на найнижчому рівні соціальних шаблів, трансформується у спільний культурний ресурс та відтворюється у формі життєздатної демократії та процвітаючої економіки. Вектор причинно-наслідкових зв'язків у такому розумінні спрямовується від мікро- до макрорівня, від міжособистісних зв'язків до організацій, інституцій та держави.

Але також існує альтернативна точка зору того, що довіра забезпечується або реалізується за допомогою “цивілізованої публічної сфери” (Апостоліс Папакостас, 2012) або “інституційного скептицизму” (Метью Р. Клірі та Сьюзен Стокс, 2006). Тобто мається на увазі, що довіра є синергетичним поєднанням раціонально-організованих політичних або економічних інституцій із законодавством, якого дотримуються та виконують усі громадяни. У цій науковій парадигмі спрямування вектору причинно-наслідкових зв'язків відбуватиметься від вищого рівня – держави, інституцій та організацій до рівня міжперсональної довіри, – тобто від макро- до мікрорівня.

Обидва підходи можуть розглядатись не як конкуруючі між собою, а радше, як взаємодоповнюючі, адже допомагають владнати міжгрупові непорозуміння шляхом побудови довіри серед конфліктуючих сторін. Наприклад, перший із підходів пропонує розвивати довіру, починаючи від найнижчих рівнів, а саме заохочуючи особистісні контакти, співпрацю та участь у різноманітних волонтерських проектах, щоб зменшити ступінь агресивності та во-

рожості у найдрібніших суспільних групах. Другий, навпаки, робить акцент на необхідності сприяння зростанню довіри шляхом всеохоплюючих структур вищих щаблів (організацій, інституцій) та законів, що гарантують підзвітність, стабільність та прозорість соціальних взаємозв'язків, а також через контроль та стеження за ворогуючими опонентами. Лише паралельне використання цих двох підходів по зміцненню довіри відкриває можливість поступового вирішення будь-якого міжгрупового конфлікту [1].

Великої уваги поняттю довіри приділяється у працях відомого американського соціолога та політолога Френсіса Фукуями. На думку вченого, визначальною є саме роль довіри між людьми для підтримки об'єднань, заснованих на співпраці, і які, у свою чергу, можуть ефективно функціонувати поза межами впливу на них інших організацій або уряду країни. Він стверджує, що за відсутності довіри відносини, якщо вони мають місце, обмежуються й гальмуються формальними домовленостями і процесами. У своїх працях Фукуяма також доводить, що в країнах з низьким рівнем взаємної довіри між громадянами розвивається високий ступінь залежності від держави. Коли люди не можуть об'єднатись і вирішити проблеми, допомагаючи один одному, довіряючи й підтримуючи один одного, вони очікують, що ці проблеми візьме на себе держава. Таким чином, оскільки держава втручається у сферу їх приватної діяльності, рівень свободи і незалежності цих громадян зменшується. Дійсно, в розвинутих суспільствах фіксується високий рівень міжіндивідуальної довіри й довіри до соціальних інститутів суспільства. Довіра є як умовою процвітання суспільства, так і її результатом, що спонукає до пошуку механізмів збільшення ресурсу довіри у суспільстві [2].

Незалежно від того, під яким кутом зору вчені розглядають довіру, зрештою, всі ці прагнення зводяться до питання, яке можна сформулювати таким чином: "Чи можна управляти довірою як певним ресурсом, скеровуючи його у визначене русло задля активації соціальних змін у суспільстві?"

Різноманітну динаміку відносин довіри пройшло випробуванням часом не одне покоління західних країн та українці, зокрема. Перехід до сучасного суспільства означає виникнення довіри до абстрактних систем, тобто довіра символічним знакам і експертним системам. Ця тенденція була помітна вже в радянському суспільстві, характерною рисою якого було культивування довіри до суспільства, трудового колективу, комуністичної партії, профспілки, школи. Відповідно, довіра до себе, до родичів і друзів або знайомим виявлялася похідною від довіри до будь-якої соціальної підсистеми. Довіряти слід було більше іншим, ніж собі, тобто довіра до суспільства супроводжувалася недовірою до себе. «Велика сім'я» в різних варіантах була важливішою, ніж своя власна, мала. Крім того, ці кола довіри завжди перебували в так званому «ворожому оточенні», в ролі якого виступали зовнішні і внутрішні вороги. У результаті довіра завжди знаходилася під загрозою, її треба було постійно завоювати і доводити.

На жаль, сьогодні в Україні ми можемо спостерігати за тим, як виснажується ресурс суспільної довіри, а з ним і легітимність діючої влади. Ніхто не гарантує дотримання права і відновлення справедливості. Тому ні до кого немає довіри. Отже, немає свободи і творчості, а є страх і право сильного. За таких умов неможливими є стійкі соціальні ролі та статуси, недоречними стають довготривалі проекти та плани, а відповідно, й інвестиції та інновації.

Втративши основу соціального порядку (норми, принципи і цінності, які його відтворюють), соціум починає повільно вмирати. Розпадаються всі його інститути, втрачається соціальна мотивація людей жити, працювати, творити, руйнується соціальна довіра і безпека, корумпується влада, розкрадаються ресурси. І це не особливості нашої національної вдачі, менталітет чи щось подібне. Це природна реакція людини на життя в соціумі, в якому бракує впорядкованості. Форма адаптації до непрозорого і непередбачуваного соціального оточення, де нікому не можна довіряти. Природна недовірливість (хитрість) українця тут нічим не може допомогти. Адже уникнути омані може тільки той, хто має чітку внутрішню систему координат і живе у прозорій соціальній реальності. При цьому українці на індивідуальному рівні мають природну схильність і необхідні навички для підтримання соціального порядку [3].

Довіру не можна розуміти як явище одного рівня чи виміру. Вона потрібна на різних рівнях і в різних сферах. Наприклад, люди повинні довіряти державним органам для того, щоб уряди могли забезпечити виконання своїх рішень. Викликає занепокоєння те, що в багатьох Західних країнах є свідчення про те, що державні установи втрачають свою надійність саме через зменшення суспільної довіри. В Сполучених Штатах рівень суспільної довіри упав з 73% у 50-ті роки ХХ сторіччя до 24% у 2021 році. Так само, в Західній Європі рівні довіри постійно знижуються з 70-х років ХХ сторіччя.

Надзвичайне значення належить не лише довірі суспільства до держави. Не менш важливою залишається довіра між людьми. Піднесення популізму в різних частинах світу – включно із Західними країнами – вказує на посилення соціально-політичної поляризації в політичних громадах. Це призводить до підриву не лише гармонії на рівні суспільства, а і соціально-політичної тканини громади, ускладнюючи таким чином досягнення консенсусу при прийнятті рішень на усіх рівнях.

Розбудова, відбудова і зміцнення довіри залишаються критично важливими задля досягнення довгострокової стійкості проти гібридних загроз, які сильно шкодять безпеці на рівні держави і суспільства. Розбудова довіри в громадах має бути основою зусиль з нейтралізації гібридної війни і загроз. Це вимагає невпинних зусиль на рівні структур і політики з метою розвитку міцних зв'язків між державою і людьми, які підтримувались би змістовною прозорістю, відчуттям власності і інклюзивністю [4].

Очевидним є те, що культура довіри та співпраці має визначальне значення для успішного функціонування громадянського суспільства. Оскільки в умовах становлення і розвитку постмодерного українського суспільства базовим ціннісним пріоритетом визначається проблема довіри, українські соціологічні опитування із цих важливих питань проводяться на регулярній основі. Згідно із найсвіжішими соціопитуваннями, які провів український соціологічний центр “Соціальний моніторинг” найбільшим рівнем довіри українців користуються Збройні Сили України (34,6%), ветерани АТО (34,2%), волонтери (36,2%), лікарі (23%) та громадські організації (8,1%). І це є свідченням того, що суспільні настрої українців є віддзеркаленням актуальних проблем національної безпеки нашої держави. Адже із перших днів військового вторгнення Росії в Україну саме громадянське суспільство виступило досить однорідним фронтом боротьби проти агресора. Саме завдяки волонтерам в 2014 році на-

ша країна зберегла свій суверенітет. У грудні 2014 року, відома соціологічна та маркетингова компанія “GfK Ukraine” провела дослідження стану волонтерського руху в Україні. Згідно висновків дослідження, яке провела компанія GfK Ukraine, українці визнали велику роль волонтерського руху в суспільних процесах: 62 % визнали роль волонтерів у політичних змінах, 85 % сказали, що волонтерський рух допоміг зміцненню миру, а 81 % назвали волонтерський рух обов’язковою складовою громадянського суспільства. Такі дані можуть свідчити лише про те, що волонтерський рух в Україні став невід’ємною частиною глибоких соціальних змін в структурі українського суспільства. Варто підкреслити, що рівень довіри до волонтерських організацій невпинно зростає із кожним роком. Відповідно, волонтерів можна назвати одним із суб’єктів забезпечення національної безпеки України.

Перед нашою державою постало дуже багато викликів. Ситуація у світі загалом надзвичайно крихка, а в Україні це відчутно значно гостріше. Нам потрібна сила, щоб вистояти, пройти через ці труднощі, не втративши себе та кінцеву мету. Міцна взаємодія між державними та недержавними суб’єктами забезпечення національної безпеки та вихід цієї взаємодії на законодавчо-інституційний рівень можуть сприяти стійкості українського суспільства перед цілим рядом гібридних загроз XXI століття.

Список використаних джерел:

1. Piotr Sztompka. Theoretical Approaches to Trust; Their Implications for the Resolution of Intergroup Conflict; 2015. URL:https://www.researchgate.net/publication/313896718_Two_Theoretical_Approaches_to_Trust_Their_Implications_for_the_Resolution_of_Intergroup_Conflict
2. Francis Fukuyama. “Trust: The Social Virtues and the Creation of Prosperity.” New York: Free Press. 1995. URL:<https://techratchet.com/2021/05/06/book-summary-trust-the-social-virtues-and-the-creation-of-prosperity-by-francis-fukuyama/>
3. Розумний М.М. Національна доктрина. – К.: Видавнича група КМ-БУКС, 2021. – 264 с.
4. Arsalan Bilal. Hybrid Warfare – New Threats, Complexity, and ‘Trust’ as the Antidote. URL:<https://www.nato.int/docu/review/articles/2021/11/30/hybrid-warfare-new-threats-complexity-and-trust-as-the-antidote/index.html>

ПРИНЦИПИ ПРАВА В АСПЕКТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ

Олена Сергіївна ОЛІЙНИК,

*докт. юрид. наук, доцент,
начальник юридичного відділу
Тренінгового центру прокурорів України*

Відповідно до положень ст. 3 Конституції України: «Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави.»

Дана норма є втіленням як мінімум двох принципів права: принципу верховенства права, який передбачає насамперед законність, засновану на визнанні та беззастережному прийнятті найвищої цінності людини, її убезпеченні від свавілля владних інституцій та їх посадових осіб, тобто законність, яка у вітчизняній літературі досить часто іменується правозаконністю. Це, в свою чергу, цілком і повністю відповідає й практиці ЄСПА, згідно до якої вислів «згідно з законом» означає, що закон не суперечить принципів верховенства права [1]; та принципу законності, відповідно до якого правовий порядок в Україні ґрунтується на засадах, відповідно до яких ніхто не може бути примушений робити те, що не передбачено законодавством, що органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України. Необхідно також зазначити, що соціальна цінність законності як принципу права полягає також в тому, що він забезпечує охорону прав і інтересів громадян від неправомірних дій посадових осіб, наділених правом застосовувати норми таких репресивних галузей права як адміністративне та кримінальне право. Зміст даного принципу утворюють соціально-правові ідеї рівності, гуманізму, справедливості та вини, виражені в законодавстві про адміністративну, кримінальну відповідальність через його принципи та норми.

Неможливо не помітити, що право всіх країн ґрунтується на певній сукупності принципів положень, які, будучи безпосередньо пов'язаними з функцією будь-якої держави по забезпеченню охорони правопорядку, є найбільш наочним втіленням вихідних ідей галузі, які розкривають її соціальну цінність.

У принципах права особливо чітко проявляється рівень цивілізованості і культури суспільства. За принципами, на яких ґрунтується законодавство, можна судити про ступінь значимості особистості для держави. У зв'язку з цим особливої важливості набуває поява тенденції щодо втілення в законодавстві України принципів права, які повинні служити основою

законодавчої, правозастосовчої діяльності в сфері забезпечення та дотримання права і свобод людини і громадянина.

Закріплення демократичних принципів в сучасному кримінальному праві багато в чому обумовлено міжнародно-правовими актами про права людини і їх обов'язковістю для національного законодавства. Найважливішими з них є Загальна декларація прав людини (1948 р), Міжнародний пакт про громадянські і політичні права (1976 г.), Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права (1976 г.), Європейська конвенція про захист характер людини і основних свобод (1950 г.) тощо.

Закріплення в чинному законодавстві принципів права, як ми можемо це спостерігати в кримінальному процесуальному законодавстві України, визначення ефективних форм їх юридичного висловлювання - це створення інструментів, з допомогою яких може бути вирішена задача його подальшого вдосконалення. З розвитком суспільства вплив ідей справедливості, рівності, гуманізму та законності на правотворчу діяльність буде зростати, тим самим це буде підвищувати й значення принципів права на законодавство.

Отже, права і свободи людини, система принципів права виступають тими категоріями (цінностями), які забезпечують як розвиток громадянського суспільства загалом, так і в межах однієї окремо взятої держави. Держава ж в особі всієї системи державних органів, зокрема, законодавчого органу та системи правоохоронних органів, повинна сприяти даному процесу, підтримувати його та заохочувати. В такому випадку, кожний громадянин зможе відчувати себе захищеним і буде зацікавлений в розвитку суспільних відносин у вказаному напрямку.

Список використаних джерел:

1. Козюбра М. І. Верховенство права в Україні. URL: <https://npu.edu.ua/media/kunena/attachments/legacy/files/03.pdf>

ПРОБЛЕМИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ ВЗАЄМОДІЇ СУБ'ЄКТІВ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ З ГРОМАДСЬКІСТЮ

Станіслав Григорович ОНОПРІЄНКО,

канд. юрид. наук, старший викладач кафедри правового забезпечення військового факультету фінансів і права Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Під час визначення об'єкта забезпечення інформаційної безпеки у сфері публічного адміністрування слід пам'ятати, що забезпечення уявляє собою специфічний вид соціальної діяльності, тобто активності фізичних та юридичних осіб, спрямованої на перетворення оточуючої реальності з метою досягнення поставлених цілей. Головне питання, яке при цьому виникає – хто саме формулює цілі такої діяльності? З одного боку, безумовно, держава в особі суб'єктів забезпечення національної безпеки, одним із видів якої є інформаційна безпека. Однак, якщо б держава виступала основним суб'єктом формулювання цілей інформаційної безпеки, їх виконання та контролю за їх досягненням, Україна, скоріше за все, давно б втратила інформаційний суверенітет, оскільки 90% цілей, закладених у численних доктринах, концепціях, стратегіях, програмах, планах у сфері національної безпеки, традиційно не виконуються тими суб'єктами, на яких таке виконання покладено. Проте багатоманітність та плюралізм суб'єктів інформаційної діяльності, динамічний розвиток інформаційних відносин, залучення до сфери інформаційних технологій великої кількості інвестицій обумовлюють автономність вирішення завдання подолання загроз інформаційній безпеці недержавними суб'єктами (суб'єктами господарювання, громадськими організаціями, які отримують гранти для здійснення заходів з медіапросвіти тощо). Долаючи ті загрози інформаційній безпеці, які співвідносяться з їх статутними цілями, такі суб'єкти самостійно формулюють цілі забезпечення інформаційної безпеки, самостійно визначають шляхи та критерії їх досягнення, самостійно фінансують таку діяльність за рахунок своїх прибутків або грантів. У сукупності така діяльність істотно знижує руйнівний вплив інформаційних загроз в державі.

Це не заперечує цінності діяльності у сфері інформаційної безпеки деяких суб'єктів публічного адміністрування. Однак оцінювання такої діяльності науковими методами у відкритій науковій періодиці навряд чи можливо, оскільки вона охоплюється законодавством про захист державної таємниці або маж правовий режим службової інформації з обмеженим доступом. Проте аналіз інформації з відкритих джерел дозволяє стверджувати, що діяльність держави у досліджуваній сфері характеризується непослідовністю та хаотичністю – так, наприклад, на Міністерство інформаційної політики України Доктриною інформаційної безпеки України, затвердженою Указом Президента України від 25 лютого 2017 року № 47/2017, покладається функція моніторингу загроз національним інтересам і національній безпеці в інформаційній сфері. Вказане міністерство було реорганізоване з ліквідацією функцій та по-

вноважень 2 вересня 2019 року, а виконання функції моніторингу інформаційним загрозам на новоутворені Міністерство культури, молоді та спорту України та Міністерство цифрової трансформації України не покладено, і таких прикладів можна наводити ще багато (особливо стосовно багатьох центрів протидії інформаційним загрозам, правовий статус яких не визначено, діяльність практично не фінансується і через деякий час фактично припиняється).

Отже, розуміння цілей забезпечення інформаційної безпеки має свої відмінності залежно від суб'єктів такого забезпечення. Найлегше вивчити особливості цілей державного забезпечення інформаційної безпеки, оскільки вони закріплюються у відповідних доктринах, стратегіях, програмах і планах, однак їх виконання органами публічної влади носить переважно формальний характер. Складніше простежити особливості формулювання цілей забезпечення інформаційної безпеки суб'єктами господарської діяльності, оскільки вони можуть бути віднесені до комерційної таємниці, та громадськими організаціями, оскільки вони оприлюднюють результати своєї діяльності перед широким загалом у добровільному порядку. Однак у будь-якому разі можна стверджувати, що цілі забезпечення інформаційної безпеки мають багаторівневий характер, формулюються різними суб'єктами, можуть суперечити одне одному, при цьому єдиний центр управління, який би відстежував формулювання і досягнення таких цілей, відсутній.

За таких умов казати про єдиний і загальновизнаний перелік благ, які складали б об'єкт інформаційної безпеки, було б, на нашу думку, некоректним (так, для суб'єктів господарювання благом може вважатися відсутність жодного впливу держави на їх виробничі та організаційно-управлінські процеси, натомість, для органів публічного управління благом може вважатися контроль над поширенням певних видів інформації). Така ситуація притаманна не лише Україні, а й іншим державам [1].

Заслуговує на увагу думка О.Тихомирова, який вважає інтегруючою основою змісту діяльності по забезпеченню інформаційної безпеки є такі її елементи як об'єкт, предмет, суб'єкт, мета, засоби, методи, принципи, результати. При цьому об'єкти національної та інформаційної безпеки, на його думку, є спільними - особа, суспільство, держава; загальними об'єктами державного забезпечення інформаційної безпеки є інформаційна інфраструктура (держави, суспільства) та свідомість (особи, суспільства) [2, с.191]. Ми підтримуємо думку вченого про можливість виокремлення об'єктів державного забезпечення інформаційної безпеки. Поряд з ними, як нам здається, можна виділити ще об'єкти громадського, муніципального та господарсько-правового забезпечення інформаційної безпеки, кожен з яких буде мати свої особливості.

На підставі здійсненого аналізу можна зробити наступні висновки. Об'єкт забезпечення інформаційної безпеки уявляє собою мету, яку ставить перед собою суб'єкт діяльності у вказаній сфері (держава та її органи, органи місцевого самоврядування, суб'єкти господарювання, громадські організації, політичні партії, професійні спілки, релігійні організації, окремі громадяни тощо). Найменш ефективним з означених суб'єктів є держава, що пояснюється як традиційною для української реальності непослідовністю державної інформаційної політики, так і надмірною динамічністю технічних, технологічних, кадрових, організаційних та інших процесів в інформаційній сфері, що утруднює їх централізоване регулювання. Отже, об'єкт забезпечення інфор-

маційної безпеки постає як множинність неузгоджених між собою об'єктів різної генези та масштабу, сукупність яких породжує міцність протидії інформаційним ризикам, компенсуючи тим самим слабкість держави у досліджуваній сфері суспільних відносин. Звідси слідує, що зменшення руйнівного впливу інформаційних загроз у системі публічного адміністрування має своєю передумовою підвищення вільної конкуренції на ринку ІТ-технологій, зміцнення інститутів громадянського суспільства, забезпечення додержання правових приписів у діяльності партій та релігійних організацій, збільшення транспарентності їх діяльності, активізацію цифрової просвіти для всіх категорій здобувачів освіти, подолання цифрової нерівності. У поєднанні з функціонуванням вузькоспеціалізованих підрозділів із забезпечення інформаційної та кібербезпеки у структурі деяких суб'єктів публічного адміністрування сектору безпеки і оборони це, на нашу думку, здатне значно оптимізувати ситуацію із подолання руйнівного впливу інформаційних загроз.

Список використаних джерел:

1. Khomiakov D., Khrystynchenko N., Shopina I., Zhukov S., Shpenov D. Cybersecurity: Legal and Organizational Support in Leading Countries, NATO and EU Standards. *Journal of Security & Sustainability Issues*. 2020/3/1. Volume 9, Issue 3. P. 977–992.
2. Тихомиров О.О. Забезпечення інформаційної безпеки як функція держави: Дис. ...канд.юрид.наук: 12.00.01. Київ, 2011. 234 с.

НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЦИВІЛЬНО-ВІЙСЬКОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА В УКРАЇНІ

Марія Максимівна ОРЛОВСЬКА,

*курсант групи 424 військового факультету
фінансів і права Військового інституту Київського
національного університету імені Тараса Шевченка*

По-перше, слід наголосити на важливості співпраці з країнами західного світу у сфері цивільно-військового співробітництва (далі – ЦВС). Послугуючись власним досвідом участі у міжнародній співпраці, навчальних курсах та тренінгах, я виступаю за поглиблення співпраці офіцерів Civil-Military Cooperation (далі – СІМІС) України з іноземним партнерами. Ми повинні перейти від статусу учнів до рівня менторів. Спілкуючись з офіцерами з різних структурних підрозділів Збройних Сил України, я зробила висновок, що наш кадровий потенціал має достатню спроможність для того, щоб ділитись не оціненим бойовим досвідом з офіцерами інших країн, а не залишатись на здоганяючими. Ми повинні створити усі умови для розвитку наукового потенціалу, що присутній у ЦВС Збройних Сил України.

По-друге, час змінити уявлення про функції та методи роботи ЦВС. За роки свого існування, наша структура пройшла час від людей, що дарують футбольні м'ячі, до значущої одиниці на полі бою. Тому я бачу ЦВС не як гуманітарну ініціативу чи інформаційний засіб Збройних Сил України, а як один з основних методів виконання поставленого завдання. Кожен командир повинен зрозуміти, що СІМІС це не засіб усунення виниклих проблем, а превентивна ланка, що запобігає їх створенню. Адже саме офіцер ЦВС займається визначенням ключових посадових осіб органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, впливових політичних лідерів, бізнесменів, лідерів думок, громадських діячів (активістів), представників релігійних організацій ; визначенням розвитку структур, мереж, механізмів взаємодії з об'єктами цивільного середовища;

По-третє, ми маємо нагоду спостерігати посилення демократичного контролю з боку суспільства за діяльністю Збройних сил України. І саме СІМІС має стати органом, що дасть можливість проводити даний процес. Це не лише зробить нашу діяльність прозорішою, але й відкриває нові горизонти для співпраці.

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ У СИСТЕМІ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Інна Олегівна ОСТАПЕНКО,

*канд. юрид. наук,
доцент кафедри правового забезпечення
військового факультету фінансів і права
Військового інституту Київського національного
університету імені Тараса Шевченка*

В умовах сьогодення держава стикається з великою кількістю зовнішніх та внутрішніх загроз, які негативно впливають на стабільність фінансової системи, стан національної валюти та економіки. Це обумовлено збройною агресією Російської Федерації проти України, анексією Криму, економічною та політичною нестабільністю. Тому питання створення сприятливих умов для забезпечення фінансової безпеки країни є однією з нагальних проблем сучасності, яка, безумовно, потребує вирішення.

Серед всіх існуючих державних структур, які забезпечують фінансову безпеку, можна виділити основні, до яких слід віднести: Бюро економічної безпеки України, Державне бюро розслідувань, Національне антикорупційне бюро України, Національну поліцію, Службу безпеки України, Державну податкову службу України, Державну митну службу України, Державну аудиторську службу України та органи прокуратури. Кожен із цих органів, у разі власної ефективної діяльності, може суттєво впливати на забезпечення належного функціонування фінансової складової державної безпеки. Беззаперечно, підтримання позитивного іміджу діяльності указаних органів, формування суспільної думки про них залежить, у тому числі, від комунікативної діяльності таких суб'єктів.

Однак, під час здійснення своєї діяльності, указані органи не функціонують як єдина система стратегічних комунікацій держави, координація між ними та взаємодія у деяких випадках потребує удосконалення. Дублювання функцій окремих правоохоронних відомств вже не раз призводило до гучних конфліктів і публічних «розборок» між керівниками органів, які мали б співпрацювати один з одним. Але, такі конфлікти йдуть на користь лише порушникам. Як наслідок, у різних джерелах інформації з'являються нарікання, що окремі спецслужби зловживають повноваженнями. Як приклад, можна навести конфлікт між представниками Службою безпеки України та детективами Національного антикорупційного бюро України з приводу затримання колишнього судді М. Чауса.

При цьому, відкрита навмисна дискредитація органів, які забезпечують фінансову стабільність у країні, їх можливостей та іміджу, негативно відображається на загальному стані національної безпеки держави.

Результати соціологічного опитування щодо довіри громадян до інститутів суспільства демонструють, на жаль, невтішні показники. Так, недовіра найчастіше висловлюється державному апарату та чиновникам, яким не довіряють 76 % опитуваних, таким інституціям як Національне антикорупційне

бюро України – не довіряють 70 % респондентів, Державній податковій службі – 65 %, Державній митній службі – 65 %, Національній поліції – 53 %, Службі безпеки України – 50 % опитуваних [1] .

Як бачимо, велику роль в підвищенні фінансової стабільності держави відіграє взаємодія з громадянським суспільством. Адже громадський контроль є одним з інструментів оцінки ступеня виконання органами влади їх завдань.

Правовим підґрунтям здійснення громадського контролю є, перш за все, Конституція України, яка гарантує громадянам право брати участь в управлінні державними справами. При цьому, на сьогоднішній день відсутній на рівні положень Основного закону окремих розділ, який би стосувався громадянського суспільства і принципів його взаємовідносин з органами влади. Відсутній такий документ і на рівні законів, і лише окремих розділ міститься в Законі України «Про національну безпеку України», який теж не містить механізмів такої взаємодії.

Ще однією проблемою ефективної взаємодії громадянського суспільства й органів фінансової безпеки є діяльність засобів масової інформації, які часто ретранслюють суспільству питання з позицій суб'єктивної внутрішньої політики власників відповідних медіа. Так, за результатами соціологічного опитування довіру журналістам висловили 36,1 % опитуваних, при цьому майже половина респондентів, а саме 48,2 %, вважають неприпустимими жодні обмеження свободи слова та втручання влади у роботу ЗМІ.

Указані проблеми потрібно розглядати крізь призму взаємної довіри органів влади та громадянського суспільства. За наявності такої довіри ефективність взаємовідносин суттєво підвищується й набуває рис конструктивної співпраці.

З урахуванням викладеного, важливо, щоб суб'єкти, які забезпечують фінансову безпеку держави, використовували комунікативні можливості при здійсненні своєї діяльності, а також забезпечували координацію і взаємодію з громадянським суспільством. Адже дієве забезпечення фінансової безпеки, зважаючи на її багатогранність і всеосяжність, можливе винятково за умови спільних, скоординованих зусиль з метою задоволення потреб населення й досягнення поставлених цілей перед державою. Оскільки захищеність фінансових інтересів держави – це запорука її економічної та політичної незалежності.

Список використаних джерел:

1. Довіра до інститутів суспільства та політиків, електоральні орієнтації громадян України (липень–серпень 2021р.). / Український центр економічних та політичних досліджень ім. О. Разумкова. <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/dovira-do-instytutiv-suspilstva-ta-politykiv-elektoralni-orientatsii-gromadian-ukrainy> (дата звернення: 15.12.2021).

ФУНКЦІЇ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ЯК СУБ'ЄКТА АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОБОРОНИ ДЕРЖАВИ

Володимир Йосипович ПАШИНСЬКИЙ,

*докт. юрид. наук, доцент,
доцент кафедри адміністративного права та процесу Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка*

Як засвідчує сучасний історичний досвід України, інститути громадянського суспільства, громадянське суспільство загалом відіграють важливу роль не тільки в побудові незалежної, демократичної і правової української держави, а також в забезпеченні її оборони. В умовах російської військової агресії, коли під загрозою перебуває саме існування української нації та її національної держави, ключові природні права українського народу та саме його існування, коли держава виявилася не готовою до виконання функції оборони, громадянське суспільство об'єднане єдиним завданням захисту своєї Батьківщини, виступає одним із вирішальних чинників забезпечення оборони української держави [1, с.277; 2, с.71-76].

Згідно з Конституцією України (ст. 17) захист суверенітету і територіальної цілісності України є не тільки найважливішою функцією держави, а й справою всього Українського народу [3], тобто громадянського суспільства, яке, на нашу думку, виступає одним із суб'єктів адміністративно-правового забезпечення оборони держави.

До збройної агресії проти нашої держави роль громадянського суспільства в забезпеченні оборони держави розглядали як одного із суб'єктів демократичного цивільного контролю над Воєнною організацією (сектором безпеки і оборони), що й було закріплено в законодавстві [4].

Водночас громадянське суспільство як суб'єкт адміністративно-правового забезпечення оборони держави виконує й інші функції, крім функції контролю. Законом України «Про національну безпеку України» (ст. 12) до складу сектору безпеки і оборони разом із силами безпеки, силами оборони, оборонно-промисловим комплексом включені громадяни та громадські об'єднання, які добровільно беруть участь у забезпеченні національної безпеки. Тобто законодавець визначає громадянське суспільство, а саме громадян та громадські об'єднання як складову сектору безпеки і оборони, як суб'єкт забезпечення оборони держави. Функції та повноваження складових сектору безпеки і оборони визначаються законодавством України [5].

Як зазначає О. С. Лотюк, проблема розуміння функцій громадянського суспільства є надзвичайно складною. Під функціями громадянського суспільства, загалом, розуміють основні напрями та види цілеспрямованого легітимного впливу його інститутів і окремих членів на розвиток суспільства, формування внутрішньої та зовнішньої політики держави [6, с.75]. Це безпосеред-

ньо стосується також формування та реалізації державної політики у сфері оборони за участі громадянського суспільства.

Необхідно розрізнити функції держави і функції громадянського суспільства. Основні відмінності між функціями держави та громадянського суспільства полягають у тому, що держава здійснює свої функції в державних інтересах, а громадянське суспільство – в інтересах суспільства. Відмінності у функціях держави і громадянського суспільства не означають, що вони не перетинаються. До функцій держави належить також створення умов, необхідних для здійснення функцій громадянського суспільства. Але існує і зворотний зв'язок: суспільство має дбати про державу, про її силу й авторитет. Таким чином, існує певний базисний набір спільних функцій держави і громадянського суспільства, який, однак, може доповнюватися завдяки появі нових напрямів діяльності. Найбільш складні, багатоаспектні, глобальні соціальні проблеми детермінують виникнення спрямованих на їх вирішення функцій одночасно і держави, і громадянського суспільства, які можна назвати їх об'єднаними, універсальними функціями [6, с.97]. До таких об'єднаних, універсальних функцій держави і громадянського суспільства, на нашу думку, належить функція забезпечення оборони держави.

Громадянське суспільство у даному випадку, в умовах російської військової агресії, може і повинно надавати допомогу державі у здійсненні її функцій забезпечення оборони і одночасно контролювати (завдяки своїй базисній функції контролю за діяльністю органів публічної влади) здійснення відповідної функції державою, для забезпечення її максимальної ефективності [1, с. 283].

За результатами проведеного аналізу нормативно-правового регулювання взаємовідносин між громадянським суспільством та сектором безпеки і оборони, пропонуємо власну класифікацію функцій громадянського суспільства щодо забезпечення оборони, а саме: 1) загальні функції: контролю, інформаційна; 2) спеціальні функції: консультативно-дорадча, сприяння силам оборони, фінансово-матеріальної підтримки; 3) допоміжна функція: нормотворча.

Розглянемо деякі з цих функцій більш детально, зважаючи на сучасне реальне становище розвитку суспільних відносин у сфері оборони держави. Одним із головних завдань оборонної реформи є посилення демократичного цивільного контролю над силами оборони шляхом посилення зв'язку з Верховною Радою України і громадянським суспільством. Тобто, саме громадянське суспільство в процесі оборонної реформи, як прямо, так і опосередковано через вищий представницький орган за допомогою механізмів здійснення демократичного цивільного контролю, повинно відігравати важливу роль у реформуванні управління сектором безпеки і оборони.

Водночас, розглядаючи функції громадянського суспільства як суб'єкта забезпечення оборони, необхідно зауважити, що частина законодавчих актів, які регулюють відносини у сфері оборони, містить правові норми, запроваджені ще на початку 90-х років минулого століття, які не відповідають сучасному стану суспільних відносин у сфері оборони. Так, наприклад, ч. 6 ст. 17 Закону України «Про оборону України» (1991 р.) містить положення: «Громадяни України в установленому законом порядку можуть створювати громадські організації для сприяння зміцненню оборони держави» [7]. Тобто свідо-

мий громадянин, патріот своєї держави, не має законного права сприяти зміцненню оборони держави. Це право можливо реалізувати лише через створення громадської організації.

Тільки з прийняттям Закону України «Про національну безпеку України» (ч. 1 ст. 12) до складових сектору безпеки і оборони України стали належати громадяни та громадські об'єднання, які добровільно беруть участь у забезпеченні національної безпеки [5].

На наш погляд, проблема добровільної участі суб'єктів громадянського суспільства у забезпеченні оборони держави потребує концептуального переосмислення та подальшого закріплення на законодавчому рівні питань діяльності громадянського суспільства як одного із суб'єктів забезпечення оборони, а саме щодо його взаємовідносин з органами державної влади у сфері оборони [2, с.75], надання безпосередньої допомоги силам оборони, участь у формуванні військових підрозділів територіальної оборони та ін.

Як показав досвід, громадянське суспільство може бути одним із головних суб'єктів забезпечення оборони, коли держава, її органи не виконують конституційної функції щодо забезпечення оборони, захисту її суверенітету й територіальної цілісності.

З початком російської збройної агресії у 2014 р. відбулися суттєві та швидкі зміни суспільних відносин у сфері оборони, у тому числі у взаємовідносинах сил оборони з громадянським суспільством. Громадянське суспільство активно залучилося до виконання оборонної функції, безпосередньої участі в захисті суверенітету, територіальної цілісності, відсічі збройної агресії проти української держави. Інститути громадянського суспільства зробили значний внесок у зміцнення оборони держави, підтримку військових частин, які були задіяні до проведення АТО/ООС на сході України. Український народ, громадянське суспільство почали надавати масову матеріальну та матеріально-технічну допомогу Збройним силам України та іншим військовим формуванням. З'явилась велика кількість волонтерських організацій, які надають усебічну допомогу силам оборони.

Особливу увагу необхідно звернути на надання безпосередньої допомоги, участь громадянського суспільства, громадян України у створенні добровольчих підрозділів для оборони держави, відсічі збройної агресії. Так, у 2014 р., з початком російської збройної агресії на Сході України, було створено 45 батальйонів територіальної оборони до складу яких добровільно входили громадяни України та іноземці. Відповідно до ч. 1 ст. 18 Закону України «Про оборону України», їх головними завданнями стали: захист державного суверенітету і незалежності держави; підтримання безпеки і правопорядку; забезпечення діяльності органів державного управління в регіонах; охорона стратегічно важливих об'єктів і комунікацій; боротьба з диверсійними та іншими незаконно створеними озброєними формуваннями; допомога в охороні державного кордону [7].

Також було створено інші військові, поліцейські та парамілітарні добровольчі формування, вступ до яких відбувався на добровільних засадах. За призначенням і підпорядкуванням вони поділялися на чотири групи: створені під керівництвом Міністерства оборони України - батальйони територіальної оборони; створені під керівництвом Міністерства внутрішніх справ - добровольчі формування Національної гвардії України та патрульної служби полі-

ції особливого призначення; незалежні від державних силових структур добровольчі формування. Їх внесок у вирішення військових завдань, які постали перед українською державою внаслідок російської військової агресії, є безперечним, однак не можна не визнати, що вони функціонували (а деякі з них, зокрема, Українська Добровольча Армія) продовжують функціонувати поза межами правового поля.

На нашу думку, така ситуація потребує законодавчого закріплення права на створення суб'єктами громадянського суспільства добровольчих підрозділів, відповідно до Конституції України та норм міжнародного права, які передбачають право на самооборону в разі збройної агресії.

Крім того, для врегулювання питання участі громадян у сприянні обороні держави пропонуємо внести зміни до ч. 6 ст. 17 Закону України «Про оборону України» і викласти її в такій редакції: «Громадяни України в установленому законом порядку можуть сприяти зміцненню оборони держави».

Таким чином, нині громадянське суспільство виступає суб'єктом який безпосередньо впливає на стан забезпечення оборони держави. Питання участі суб'єктів громадянського суспільства у забезпеченні оборони держави потребують концептуального переосмислення та подальшого закріплення на законодавчому рівні.

Список використаних джерел:

1. Пашинський В. Й. Забезпечення оборони України: адміністративно-правові аспекти: монографія. Київ: ФОП Маслаков, 2018. 408 с.
2. Пашинский В. И. Гражданское общество как субъект обеспечения обороны государства: современный опыт Украины. *Leges si Viata*. 2018. № 6/2. С. 71–76.
3. Конституція України: Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
4. Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави: Закон України від 19 черв. 2003 р. № 975-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 46. Ст. 366.
5. Про Національну безпеку України: Закон України від 21 черв. 2018 року № 2469-VIII. <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19> (дата звернення: 20.10.2021).
6. Лотюк О. С. До проблеми розуміння функцій громадянського суспільства. *Право і громадянське суспільство*. 2013. № 2. С. 96–103.
7. Про оборону України: Закон України від 6 груд. 1991 р. № 1932-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 9. Ст. 106.

ГРОМАДСЬКИЙ КОНТРОЛЬ У СИСТЕМІ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ ТА ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Олександр Сергійович ПАЩИНСЬКИЙ,

аспірант Науково-дослідного інституту публічного права

Слід відзначити, що останнім часом в умовах цифровізації соціально-політичних та економічних процесів у сфері правового регулювання громадського контролю відбулися зміни, що пов'язані з оновленням способів і принцип формування органів громадського контролю. Зокрема, наприклад, з'явилася можливість обирати склад громадських ради як одних із основних форм діяльності громадськості у державному управлінні і підвищенні якості розроблених політик та рішень, шляхом онлайн-голосування. Водночас, незважаючи на наголошену важливість громадського контролю як чинника демократичного розвитку, у правовій науці місце та значення громадського контролю як категорій адміністративного права ще остаточно не визначено.

Доцільним слід наголосити, що згідно чинного законодавства, а саме ст. 38 Конституції України, громадяни мають право брати участь в управлінні державними справами, у всеукраїнському та місцевих референдумах, вільно обирати і бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Громадяни користуються рівним правом доступу до державної служби, а також до служби в органах місцевого самоврядування [1]. З зазначеного можна визначити, що у демократичній державі основоположним є народовладдя як принцип конституційного ладу і лише воля народу може бути змістом влади і політичних відносин. При цьому участь громадян у державному управлінні реалізується не лише у названих формах народовладдя, а й через громадський контроль.

Принагідно, слід наголосити на тому, що законодавцем досі не надано тлумачення терміну «громадський контроль», саме тому доцільним є розгляд теоретичних підходів та думок науковців щодо розуміння та визначення терміну «громадський контроль».

Сутність контролю в науці досить дослідження. Зокрема В.М. Гаращук відзначає, що контроль – це основний засіб забезпечення законності й дисципліни в різних галузях господарства [2, с. 58]. Відповідно останній тісно пов'язаний з функцією управління держави, і, як ми відзначали, сприяє оцінці її ефективності та дієвості. У сучасній демократичній державі належний контроль складно реалізувати лише по державній вертикалі, саме тому до його здійснення залучаються безпосередньо суб'єкти і об'єкти державного впливу, тобто громадяни та їх об'єднання.

Сьогодні громадський контроль є соціальною діяльністю із спостереження за діяльністю органів публічної влади з метою перевірки, аналізу та оцінки прийнятих ними рішень та попередження прийняття ними протиправних рішень.

Відзначимо, що сучасною метою громадського контролю є забезпечення виконання органами державної влади та органами місцевого самоврядуван-

ня завдань та функцій, що безпосередньо пов'язані із захистом і реалізацією демократичних прав і свобод громадян, здійснення дій спрямованих на покращення механізмів їх реалізації. В даному контексті, слід звернути увагу на розуміння терміну громадський контроль А.С. Крупником, який розглядає громадський контроль як інструмент громадської оцінки ступеня виконання органами влади та іншими підконтрольними об'єктами їхніх соціальних завдань. Характерні відмінності громадського контролю від будь-якого іншого виду контролю лежать у суб'єктно-об'єктній сфері і полягають у тому, що, по-перше, громадський контроль здійснюється саме громадськістю (організованою та неорганізованою), і по-друге, що у процесі здійснення громадського контролю контролюється виконання саме соціальних завдань, безпосередньо пов'язаних із захистом і реалізацією прав і свобод громадян, задоволенням та узгодженням соціальних потреб та інтересів населення. При цьому, на думку автора, в органах державного управління та органах місцевого самоврядування система контролю функціонує як органічна єдність двох підсистем – внутрішнього та зовнішнього контролю [3, с. 51]. Контроль громадянського суспільства виступає одним із чинників забезпечення прав і свобод людини і громадянина у системі публічного управління [4, с.474]. Враховуючи дану думку, можна відзначити, що Україна як демократична, соціальна та правова держава, що взяла на себе обов'язок щодо реалізації всіх конституційних прав громадян, повинна забезпечити ефективність громадського контролю як інструменту, що має подвійне призначення: з одного боку сприяє належній реалізації права та інтереси громадян, а з іншого – забезпечує підвищення ефективності роботи органів держави у відповідних сферах. Наявність такого інструменту гостро потребує держава для свого успішного функціонування, розвитку та постійного зв'язку із суспільством, що в свою чергу надає владі розуміння суспільних потреб та інтересів, які виражаються населенням через інститути громадянського суспільства. Тим самим, громадський контроль є невід'ємною складовою формування демократичного державного управління та місцевого самоврядування в державі та є одним з найважливішим чинників розвитку громадянського суспільства.

Список використаних джерел:

1. Конституція України. Закон України 28.06.1996. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. №30. Ст.141.
2. Гарашук В. М. Контроль та нагляд у державному управлінні. Харків : Фоліо, 2002. 176 с.
3. Крупник А. С. Громадський контроль: сутність та механізми здійснення. *Теоретичні та прикладні питання державотворення*. Вип. 1. 2007. С. 1-10. URL: http://novyistryi.at.ua/gromkontrol/KRUPNYK_A_pro_grom_kontrol.pdf (дата звернення 11.12.2021).
4. . Ivanova H., Felyk V., Shopina I., Bieliakov K. Regarding the 205 . Problem of Defining the Concept of «Administrative and Legal Provision of Citizens' Rights». *Amazonia Investiga*. 2020. №9 (26). P. 473-478. URL: <https://doi.org/10.34069/AI/2020.26.02.54> (дата звернення 11.12.2020).

ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ ЦИВІЛЬНО-ВІЙСЬКОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА В УКРАЇНІ

Аліна Сергіївна ПЕРВАК,

курсант групи 424 військового факультету фінансів і права Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Цивільно-військове співробітництво (далі – ЦВС) є найбільш ефективним та результативним способом налагодження зв'язку між збройними силами та цивільним середовищем. Саме розуміння необхідності взаємодії військових з цивільними надає можливість максимального ефекту щодо успішного виконання бойових завдань підрозділами Збройних Сил України.

Досвід АТО/ООС показав, що в умовах нинішніх реалій ведення сучасних операцій (бойових дій), вимагає використання нових неординарних підходів для виконання поставлених завдань, одним із таких підходів є вміння командира налагоджувати ефективну взаємодію з цивільного середовищем через діяльність офіцерів ЦВС. Власне, на історичному досвіді операцій на території колишньої Югославії було зроблено висновок, що застосування військових засобів вже не є вирішальним фактором для досягнення кінцевої мети. Адже головним завданням «гібридної війни» є не стільки фізичне знищення збройних сил противника, скільки нав'язування агресором своєї ідеології населенню держави, з якою йде протистояння. Цивільне населення не лише несе фізичний та психологічний тягар наслідків бойових дій (загроза життю та здоров'ю, порушення умов життя), а й знаходиться під важким натиском інформаційно-психологічної складової воєнно-політичного конфлікту.

Цивільно-військове співробітництво в Збройних силах України є відносно недавно введеною функцією порівняно з ЗС країн НАТО в яких діяльність ЦВС є необхідною та невід'ємною складовою, яка забезпечує успішне виконання воєнних операцій в середині самих країн, так і поза їх межами.

Саме тому один із векторів розвитку ЦВС в Україні є запозичення досвіду діяльності підрозділів ЦВС у миротворчих операціях провідних країн НАТО.

Другим вектором розвитку ЦВС в Україні є вдосконалення, перш за все, української структури ЦВС, за основу якої взято не лише Доктрину НАТО, але і враховано вітчизняний досвід на території нашої країни.

Оскільки довгострокова мета ЦВС в Україні полягає в тому, щоб допомогти створити і забезпечити такі умови, які підтримають досягнення цілей під час проведення військових операцій, визначених Стратегією національної безпеки України.

Система ЦВС ЗСУ постійно вдосконалюється. Це, насамперед, пов'язано з тим, що, орієнтуючись на стандарти НАТО, ми адаптували її до використання на території своєї держави. Тому надалі варто обмінюватись досвідом і набувати нових спроможностей для успішного виконання завдань за призначенням у складі Збройних Сил України та за сумісництвом із країнами, що є членами Альянсу.

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ МІНІСТЕРСТВА ОБОРОНИ УКРАЇНИ З СУБ'ЄКТАМИ ДЕМОКРАТИЧНОГО ЦИВІЛЬНОГО КОНТРОЛЮ НАД СИЛАМИ ОБОРОНИ

Дарина Сергіївна ПОНОМАРЬОВА,

*аспірант кафедри державно-правових дисциплін та
міжнародного права Харківського національного
педагогічного університету імені Г.С. Сковороди*

Забезпечення національної безпеки і оборони є стратегічною метою будь-якої країни світу. Реалії сьогодення свідчать, що в Україні цей напрямок державної політики є особливо важливим, при цьому не позбавлений недоліків і потребує суттєвого вдосконалення. У зв'язку з цим взаємодія Міністерства оборони України з іншими державними органами визначається драйвером ефективної превенції та протидії внутрішнім і зовнішнім загрозам національним інтересам, передумовою досягнення стратегічних цілей, засобом якісного реформування сфери національної безпеки і оборони – покращення державної політики, адміністративно-правового регулювання та організаційно-функціонального механізму її практичної реалізації за умов зростаючих вимог щодо обороноздатності України.

У результаті дослідження стану і недоліків національного адміністративного законодавства, яке регламентує взаємодію Міністерства оборони України з суб'єктами демократичного цивільного контролю над силами оборони, аналізу та узагальнення теоретико-правових підходів до його вдосконалення пропонуємо виокремити такі ключові напрямки удосконалення національного адміністративного законодавства, яке регламентує взаємодію Міністерства оборони України з означеними суб'єктами.

По-перше, слід розробити й затвердити у законодавчо встановленому порядку міжвідомчу Інструкцію про порядок та особливості взаємодії Міністерства оборони України зі іншими державними органами, що базуватиметься на стратегічному баченні взаємодії в цій сфері, проголошеному в стратегіях національної і воєнної безпеки в державі; закріплюватиме термінологічний апарат (поняття взаємодії і координації, об'єкту і суб'єктів, форм і методів взаємодії тощо); визначатиме об'єкт і суб'єктів взаємодії в мирний час, в особливий період, за режиму воєнного стану, в кризових ситуаціях тощо; детально розкриватиме порядок взаємодії, її види та напрямки, особливості взаємодії з окремими державними органами, форми й методи реалізації; визначатиме критерії, показники та індикатори оцінювання ефективності взаємодії в контексті здійснюваних заходів; передбачатиме відповідальність за неналежну взаємодію та інші важливі аспекти.

По-друге, необхідно гармонізувати національне законодавство в цій сфері зі стандартами та принципами НАТО і ЄС, курс на інтеграцію до яких проголошено в Україні. З огляду на це доцільно розробити та впровадити в діяльність кодекс професійної етики військовослужбовців України, який базуватиметься на стандартах та принципах НАТО і ЄС, закріплюватиме моральні,

професійні та етичні стереотипи поведінки військовослужбовців, а також закріплюватиме принципи гендерної рівності.

По-третє, варто переглянути стратегічні пріоритети та напрями забезпечення національної безпеки і оборони, у тому числі взаємодії Міністерства оборони України з іншими державними органами, у контексті їх конкретизації – повинна бути однозначною зрозумілою кінцева мета їх реалізації, розроблені показники та індикатори ефективності виконання поставлених завдань, передбачена відповідальність за їх невиконання чи неналежне виконання. У зв'язку з цим, пропонується внести зміни до Положення про Міністерство оборони України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 26 листопада 2014 р. № 671, доповнивши таким пунктом статтю 3 «Основними завданнями Міноборони є: «б) визначення та формування щорічних стратегічних пріоритетів та напрямів забезпечення національної безпеки і оборони, з урахуванням Стратегії воєнної безпеки України та внесених змін до неї»; а також доповнити таким змістом статтю 4 «Міноборони відповідно до покладених на нього завдань: «розробляє конкретні показники та індикатори ефективності виконання поставлених завдань, у тому числі під час взаємодії Міністерства оборони України з іншими державними органами, здійснює контроль за станом їх виконання, вживає заходи реагування щодо їх невиконання чи неналежного виконання».

По-четверте, слід законодавчо унормувати зміни щодо розподілу функцій, структури та особового складу Міністерства оборони України, Збройних Сил України та інших державних органів – суб'єктів взаємодії задля уникнення дублювання їх функцій, підвищення ефективності як безпосередньо взаємодії, так і управління та контролю в цій сфері. Для вирішення окресленої проблематики та її уникнення в подальшому, вважаємо необхідним запровадження на базі Міністерства оборони України діяльності єдиного центру підготовки та впровадження нормативно-правових актів з питань національної безпеки у воєнній сфері, сферах оборони і військового будівництва у мирний час та особливий період, а також з питань взаємодії Міністерства оборони України з іншими державними органами, що базуватиметься на стратегічному баченні взаємодії в цій сфері, проголошеному в стратегіях національної і воєнної безпеки в державі.

ДОБРОЧЕСНІСТЬ ТА ІНТОЛЕРАНТНІСТЬ ДО КОРУПЦІЇ ВІЙСЬКОВИХ ПОСАДОВИХ ОСІБ ЯК ФАКТОР ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЇХ ЕФЕКТИВНОЇ ВЗАЄМОДІЇ З ГРОМАДЯНСЬКИМ СУСПІЛЬСТВОМ

Вадим Анатолійович ПРИЙМАК,

*ад'юнкт наукового відділу організації підготовки
та атестації науково-педагогічних кадрів науково-
методичного центру організації наукової та
науково-технічної діяльності Національного
університету оборони України
імені Івана Черняхівського*

Доброчесність як правова категорія є відносно новою для сучасної правової науки. Як зазначається у теоретичних джерелах, особливістю сучасної епохи постмодерну є формалізація і закріплення на рівні етичних кодексів моральних вимог для представників певних професій. Нині у багатьох демократичних державах, у тому числі і в Україні, існують етичні кодекси державних службовців, поліцейських, суддів, нотаріусів, адвокатів, лікарів, психологів, соціальних працівників, біологів, генетиків, кодекси корпоративної етики тощо. Їх локальний характер дозволяє певним чином запобігти негативним наслідкам «кризи моралі» як конкуренції трансляторів нарративів. У даному випадку творцем нарративу виступає укладач етичного кодексу, який часто є колективним і включає представників професійної спільноти. У найбільш оптимальному варіанті такі кодекси приймаються на загальних зборах певної професійної спільноти, а їх схваленню передують тривала та глибока рефлексія змісту їх положень. Становить інтерес, що розвиток правових норм знову-таки супроводжує цю тенденцію, і порушення закріплених у професійних етичних кодексах правових норм стають правовими підставами для дисциплінарних стягнень деяких категорій працівників, аж до їх звільнення [1, с.36]. Такі тенденції породжують науковий інтерес до правового змісту категорії «доброчесність».

Слід сказати, що її значення для розвитку суспільних відносин у секторі безпеки і оборони пов'язане з трьома основними чинниками. По-перше, формування нової моделі професійної ефективності потребує не лише зниження впливу корупційних ризиків, а й максимальної продуктивності військовослужбовців під час виконання їх службово-бойових завдань, що вимагає наявності високої мотивації та ініціативності, а також розвиненого почуття відповідальності за покладені на них обов'язки. Отже, доброчесність об'єднує не лише заборонні правові засоби (як заборона піддаватися впливу корупційних ризиків), а й регулятивні (сутність останніх полягає в упорядкуванні суспільних відносин для досягнення цілей правового регулювання - підвищення обороноздатності нашої держави). По-друге, важливість доброчесності для сектору безпеки і оборони України пов'язана з достатньо значними розмірами оборонного бюджету, і навіть незначне порушення вимог правових приписів утворює великі витрати державних коштів. Зауважимо, що в цьому випадку мова йде не про розкрадання, не про делікт, пов'язаний з неправомірними

витратами державних коштів, а про їх нераціональний розподіл. Третім чинником, який визначає важливу роль доброчесності в секторі безпеки і оборони, є підтримання високого авторитету Збройних Сил України та інших військових формувань серед населення, що дозволяє не лише отримувати максимальне сприяння для вирішення їх завдань та функцій, а і формувати кадровий склад означених за допомогою залучення кращих представників громадянського суспільства, молоді, конкурентоспроможної на ринку праці, тощо.

На підставі визначеного вище можна зробити висновок щодо важливості правової моделі доброчесності для подолання негативних впливів корупційних ризиків в секторі оборони. Доброчесність військовослужбовця уявляє собою сукупність його поінформованості щодо сутності і впливу корупційних ризиків, а також комплексу особистих якостей, які обумовлюють його бажання та вміння виконувати свої службово-бойові завдання відповідно до вимог правових приписів, не допускаючи непотизму та конфлікту інтересів, незаконного збагачення, отримання неправомірної вигоди. З огляду на тенденції північноатлантичної інтеграції нашої держави великого значення для формування доброчесної поведінки військових посадових осіб набувають документи НАТО, серед яких одне з чільних місць займає Програма НАТО з розбудови доброчесності (The Building Integrity Programme [2]). Можливість нашої держави забезпечити виконання визначених в ній стандартів безпосередньо впливатиме на стан північноатлантичної інтеграції, а також на обороноздатність України в умовах особливого періоду.

Список використаних джерел:

1. Шопіна І. Проблеми взаємовпливу правових і моральних норм в умовах розвитку інформаційних технологій. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2019. №2. С.35-38.
2. The Building Integrity Programme. URL: <https://buildingintegrity.hq.nato.int/BI.aspx> (дата звернення 11.12.2021).

ФУНКЦІЇ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОБРОЧЕСНОЇ ПОВЕДІНКИ ВІЙСЬКОВИХ ПОСАДОВИХ ОСІБ У ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ

Максим Олександрович ПРИЛІПКО,

*аспірант Міжрегіональної Академії
управління персоналом*

Проблеми підвищення доброчесності посадових осіб у секторі безпеки і оборони набули нині особливої актуальності. У цілому посилення вимог до рівня правової свідомості, правової культури, законслухняності представників публічної влади є сьогодні загальносвітовою тенденцією. У більшості цивілізованих демократичних країн нині визначено низку обмежень та заборон для осіб, які здійснюють функції держави, у тому числі й для військовослужбовців. Запровадження викладення у вільний доступ декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, збільшення уваги до додержання правил академічної доброчесності свідчать про зростання етичних вимог до поведінки військових посадових осіб.

Як справедливо зазначається у теоретичних джерелах, протягом останніх років спостерігається підвищення ролі категорії «адміністративно-правове забезпечення», особливістю якої є зміщення акценту в системі прийняття рішень з волі держави на інтенції людини та громадянського суспільства. Інакше кажучи, спрямованість адміністративно-правового регулювання передбачає формування мети такого регулювання органами держави за провідної ролі імперативного методу. Натомість адміністративно-правове забезпечення передбачає формування мети прийняття тієї чи іншої правової норми насамперед за системою публічного адміністрування, така мета формується суб'єктами громадянського суспільства, суб'єктами господарювання, для розвитку яких є необхідними ті чи інші зміни у структурі та змісті суспільних відносин. Завданням держави за таких умов є зміна або створення за допомогою правових засобів умов, за яких мета таких суб'єктів може найбільш ефективно досягатися. При цьому адміністративно-правове забезпечення розуміється як система адміністративно-правових засобів та способів і процедур їх легалізації, що здійснюється з метою створення умов для всебічної реалізації прав, свобод та інтересів людини, громадянського суспільства, суб'єктів підприємницької діяльності, а також інших суб'єктів адміністративно-правових відносин [1, с.143-144]. Ці положення, на нашу думку, повною мірою застосовні до оцінки ситуації у сфері доброчесності військових посадових осіб Збройних Сил України, оскільки категорія доброчесності виходить за межі юридично караних діянь і може розглядатися з позиції позитивної юридичної відповідальності.

Функції адміністративно-правового забезпечення доброчесної поведінки військових посадових осіб за таких умов полягають у наступному. По-перше, це виховна функція, зміст якої пов'язаний із формуванням у означеної категорії осіб нульової толерантності до корупції та створення у них моделі гідної поведінки у службових та позаслужбових відносинах. По-друге, це превенти-

вна функція, яка охоплює попередження та недопущення випадків неприйнятної поведінки військових посадових осіб, порушення ними вимог антикорупційного та інших галузей законодавства. По-третє, це моделююча функція, сутність якої полягає у створенні у Збройних Силах України корпоративної управлінської культури, частиною якої є суворе додержання морально-етичних вимог та антикорупційного законодавства. По-четверте, це підтримуюча функція, зміст якої полягає у схваленні дотримання правил доброчесності військовослужбовців з боку їх начальників (командирів) з метою закріплення належної моделі поведінки.

Список використаних джерел:

1. Шопіна І. М. Феномен адміністративно-правового забезпечення в адміністративному праві України. *Наука і правоохорона*. 2018. № 4. С.141-145.
2. Koropatnik I., Karelin V., Boikov A., Khrystynchenko N., Shopina I. Activities of the Ministry of Defense in Ukraine and Military Administration during the Special Period. *Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues*. Volume 23, Issue 1, 2020. URL: <https://www.abacademies.org/articles/Activities-of-the-ministry-of-defense-inUkraine-and-military-administration-during-the-special-period-1544-0044-23-1-451.pdf> (дата звернення 11.12.2021).

ГРОМАДСЬКИЙ НАГЛЯД ЗА СЕКТОРОМ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ У СФЕРІ ВІЙСЬКОВО-ТЕХНІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

Денис Олександрович СЕВОСТ'ЯНЕНКО,

*ад'юнкт штатний науково-організаційного
відділення Військового інституту Київського
національного університету імені Тараса Шевченка*

25 березня 2021 року Указом Президента України № 121/2021 введено в дію рішення Ради національної безпеки і оборони України від 25 березня 2021 року “Про Стратегію воєнної безпеки України”, а також затверджено Стратегію воєнної безпеки України.

Так, зазначена Стратегія зокрема передбачає, що у короткостроковій перспективі одним із головних завдань з реалізації державної політики у воєнній сфері, сфері оборони і військового будівництва є використання можливостей державно-приватного партнерства та військово-технічного співробітництва для вітчизняного і спільного з партнерами розроблення, виробництва й оснащення сил оборони сучасним озброєнням, військовою та спеціальною технікою, забезпечення засобами ураження, у тому числі безпілотними і роботизованими, вкладення довгострокових інвестицій у розвиток військової інфраструктури [1].

Варто зауважити, що військово-технічне співробітництво є диференційованим процесом співробітництва між державами та має такі складові: а) імпорт товарів, робіт та послуг оборонного призначення, б) експорт товарів, робіт та послуг оборонного призначення, в) науково-технічна, дослідно-конструкторська та технологічна кооперація між установами держав-партнерів, г) офсетна діяльність [2, с. 110-111]. Проте вочевидь, що в умовах воєнної загрози національній безпеці України складовими військово-технічного співробітництва, що потребують найбільшої уваги є саме імпорт товарів, робіт та послуг оборонного призначення, а також дослідно-конструкторська та технологічна кооперація, оскільки такі процеси надають змогу забезпечити Збройні сили, інші військові формування та правоохоронні органи сучасним високотехнологічним озброєнням та військовою технікою, а також розбудувати військову інфраструктуру, що суттєво посилює вітчизняний оборонний потенціал.

Водночас задля дотримання принципу транспарентності органи державної влади та суб'єкти господарювання, які своєю діяльністю реалізують таку складову військово-технічного співробітництва як імпорт товарів, робіт та послуг оборонного призначення, потребують демократичного цивільного контролю, зокрема громадського нагляду, оскільки від цього залежать питання обороноздатності країни, а також розмір видатків Державного бюджету.

Так, деякі інституції, які відповідно до Закону України “Про національну безпеку України” [3] входять до складу сектору безпеки і оборони та які водночас постановою Кабінету Міністрів України від 3 березня 2021 року № 363 “Питання оборонних закупівель” [4] визначаються державними замовниками у сфері оборони (фактично органами, що реалізують певні складові військово-

во-технічного співробітництва, оскільки стаття 3 Закону України “Про зовнішньоекономічну діяльність” [5] передбачає, що учасниками зовнішньоекономічної діяльності в Україні є, зокрема, державні замовники у сфері оборони), а також Головний орган у сфері планування оборонних закупівель (Міністерство з питань стратегічних галузей промисловості України) та Головний орган у сфері здійснення оборонних закупівель (Міністерство оборони України) відповідно до вимог Закону України “Про оборонні закупівлі” [6] повинні у межах своєї компетенції взаємодіяти з органами державної влади та громадськими організаціями щодо запобігання проявам корупції у сфері оборонних закупівель, інформувати громадськість про політику та правила здійснення оборонних закупівель з дотриманням вимог законодавства про державну таємницю, а також сприяти залученню громадськості до здійснення контролю у сфері оборонних закупівель відповідно до чинного законодавства з дотриманням вимог, встановлених законодавством про державну таємницю.

У зв'язку з цим Законом України “Про оборонні закупівлі” [6] та Порядком планування, формування, особливості розміщення, коригування оборонних закупівель, здійснення контролю та звітування про їх виконання, а також оприлюднення інформації про оборонні закупівлі, що затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 3 березня 2021 року № 363 “Питання оборонних закупівель” [7] встановлюються певні обов'язки щодо публічного звітування у сфері оборонних закупівель, які не завжди виконуються.

Так, дослідивши інформацію з відкритих джерел встановлено, що:

- на офіційному веб-сайті Міністерства з питань стратегічних галузей промисловості України не опубліковані Річні плани закупівель товарів, робіт і послуг оборонного призначення за якими державні замовники у сфері оборони здійснюють закупівлі. Опублікований лише Річний план на 2021 рік Міністерства оборони України [8]. Зазначене є порушенням вимог частини 5 статті 9 Закону України “Про оборонні закупівлі” [6];

- на офіційному веб-сайті Міністерства з питань стратегічних галузей промисловості не опубліковані щоквартальні звіти про виконання оборонних закупівель. Зазначене є порушенням вимог частини 3 статті 14 Закону України “Про оборонні закупівлі” [6];

- проаналізувавши офіційні веб сайти деяких державних замовників у сфері оборони (Національне антикорупційне бюро України, Міністерство оборони України, Державна прикордонна служба України) встановлено, що на них не опублікована інформація про загальний обсяг коштів державного бюджету, передбачених відповідному державному замовнику на закупівлю товарів, робіт і послуг оборонного призначення за закритими закупівлями, не опубліковані щоквартальні звіти з інформацією про обсяг використаних коштів державного бюджету, передбачених на закупівлю товарів, робіт і послуг оборонного призначення за закритими закупівлями, а також не опубліковані звіти з інформацією про загальний обсяг коштів державного бюджету, використаних на закупівлю товарів, робіт і послуг за закритими закупівлями. Зазначене є порушенням вимог частини 3 статті 15 Закону України “Про оборонні закупівлі” [6] (у разі якщо такі закупівлі передбачені у трирічному плані закупівель товарів, робіт і послуг оборонного призначення за закритими закупівлями).

З огляду на викладене, слід зауважити, що вказані факти невиконання вимог закону унеможливають реалізацію принципу прозорості на якому ґрунтується громадський нагляд як невід’ємна частина демократичного цивільного контролю та який полягає у повному розкритті фінансової інформації щодо функціонування сектору безпеки та оборони з дотриманням вимог законодавства, що регулює питання державної таємниці. Зазначені обставини суттєво ускладнюють процес здійснення досліджень питань оборонних закупівель, зокрема за імпортом, що потенційно може призвести до виникнення недовіри у громадянському суспільстві до окремих складових частин сектору безпеки і оборони.

Список використаних джерел:

1. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 25 березня 2021 року «Про Стратегію воєнної безпеки України»: Указ Президента України від 25.03.2021. № 121/202. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/121/2021#Text>.
2. Севост’яненко Д.О. Військово-технічне співробітництво як невіддільна частина глобалізаційного розвитку людства. *Juris Europensis Scientia*. № 1. 2021. с. 103-112.
3. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. Дата оновлення: 16.07.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>.
4. Питання оборонних закупівель: постанова Кабінету Міністрів України від 03.03.2021 № 363. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/363-2021-%D0%BF#Text>.
5. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 16.04.1991 № № 959-XII. Дата оновлення: 30.06.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12#Text>.
6. Про оборонні закупівлі: Закон України від 17.07.2020 № 808-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/808-20#Text>.
7. Порядок планування, формування, особливості розміщення, коригування оборонних закупівель, здійснення контролю та звітування про їх виконання, а також оприлюднення інформації про оборонні закупівлі: затв. постановою Кабінету Міністрів України від 03.03.2021 № 363. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/363-2021-%D0%BF#n19>.
8. Веб-сторінка веб-сайту Міністерства з питань стратегічних галузей промисловості України URL: <https://mspu.gov.ua/oboronni-zakupivli/riczni-plani-zakupivel-tovariv-robot-ta-poslug-oboronno-go-priznachennya>.

РУХ ОПОРУ ЯК ОСНОВА НАЦІОНАЛЬНОГО СПРОТИВУ

Сергій Вікторович ТАРАСОВ,

*канд. військ. наук, старший дослідник,
<https://orcid.org/0000-0001-5331-2188>*

Аналіз воєнних конфліктів останніх десятиліть свідчить про поступову зміну класичних форм та способів ведення бойових дій на гібридні, яким не властиво дотримання традиційних правил, законів та звичаїв війни. Гібридна війна передбачає застосування усіх наявних дипломатичних, інформаційних, військових та економічних заходів. Більш того, поряд із застосуванням регулярних формувань, у гібридній війні все частіше спостерігаються терористичні дії та прояви злочинної діяльності.

Застосування противником тактики гібридної війни (особливо за умов протистояння більш сильному противнику) вимагає оновлених підходів до забезпечення національної безпеки держави. Досвід іноземних держав щодо їх підготовки до воєнного конфлікту свідчить про поступову трансформацію від традиційної оборони до так званої комплексної оборони. Основна відмінність комплексної оборони полягає у посиленні співробітництва між урядовими відомствами, установами, громадськими організаціями та приватним сектором. Також у випадку комплексної оборони важливу роль відіграє населення, яке вважається основним суб'єктом опору. Комплексна оборона передбачає передусім формування руху опору на всієї території держави ще до початку вторгнення ймовірного агресора та здійснення ним повної або часткової окупації. Слід зазначити, що на теперішній час концепція комплексної оборони являється невід'ємною складовою стратегії національної оборони Швейцарії, Австрії, Швеції та Данії [1, 2]. У Фінляндії подібний підхід називається стратегією суспільної безпеки [3].

Крім того, підхід комплексної оборони держави розглянуто у Концепції опору (далі – Концепція), яка була розроблена Об'єднаним Командуванням сил спеціальних операцій збройних сил США [4]. Характерною особливістю даної Концепції є те, що організація руху опору розглядається на державному рівні як необхідний складовий елемент багаторівневої системи національної оборони. При чому, мова йде не тільки про залучення до цього процесу всіх відомств уряду та суспільства, але й налагодження взаємодії з країнами-партнерами та союзниками. Відповідно до Концепції одним із основних суб'єктів опору в умовах окупації території держави вважається населення, оскільки саме від його бажання виконувати власні обов'язки щодо оборони держави залежить успіх національної оборони. Тому, під час організації руху опору значна увага приділяється його завчасній підготовці ще до початку кризової ситуації.

Для забезпечення спільного розуміння поняття руху опору вважається за доцільне спочатку сформулювати його визначення. В широкому розумінні рух опору являє собою організовані дії населення окупованих противником територій, яке незадоволене діями окупаційної влади і військ противника та протидіє їм, використовуючи різноманітні методи від пасивних до жорстких

активних. Рух опору виникає за умов, коли частка населення має серйозну мотивацію до протидії окупаційній владі і військам противника, але не може захищати свої права мирними і легальними методами. Він виникає тоді, коли окупаційна влада і війська противника порушують права населення на окупованих територіях та створюють загрозу життю і свободі місцевих мешканців [5].

Відповідно до Закону України “Про основи національного спротиву” рух опору - система воєнних, інформаційних і спеціальних заходів, організація, планування, підготовка і підтримка яких здійснюється з метою відновлення державного суверенітету і територіальної цілісності під час відсічі збройної агресії проти України [6].

Враховуючи досвід організації та ведення руху опору в період Другої світової війни, а також в у період холодної війни можна дійти до висновку, що рух опору самостійно не може звільнити окуповані противником території. Кінцева мета руху опору це створення сприятливих умов для регулярних військ, тому наведені вище визначення вважаються не зовсім коректними. З урахуванням зазначеного та беручи до уваги той факт, що рух опору повинен діяти у загальній системі оборони держави, автором запропоновано наступне визначення: Рух опору - сукупність узгоджених і взаємопов'язаних за метою, завданнями, місцем і часом одночасних або послідовних воєнних, інформаційних і спеціальних заходів, які проводяться за участю місцевого населення на захопленій противником території в інтересах об'єднаної операції.

Цілком зрозуміло, що успіх комплексної оборони держави залежить від бажання населення виконувати власні обов'язки як у мирний час, так і у разі конфлікту. Досвід Швейцарії, Австрії, Швеції та Данії свідчить, що проведення з населенням відповідних освітніх та навчальних заходів, допомагає підготувати його до проведення заходів опору, а також посилити волю населення до опору агресору. Крім того, зазначені заходи виступають гарантом соціальної злагодженості, збереження спільної культури та національних традицій.

Також слід відмітити, що концепція комплексної оборони передбачає підвищення ролі добровільних оборонних організацій та місцевого ополчення, наприклад, місцеве ополчення Швеції, добровільний корпус збройних сил Сінгапуру, ліга захисту Естонії, національна гвардія Латвії, місцеве ополчення Данії та територіальні війська Фінляндії. Зазвичай, подібні організації об'єднують велику кількість населення та прагнуть зміцнити волю до захисту власної держави [1 – 4].

Для організації, здійснення та координації зазначених заходів у державі повинен бути утворений (призначений) відповідальний орган. Такий орган може бути утворений в межах міністерства оборони (Італія, Норвегія, Австрія), на рівні ради безпеки (Швейцарія, Данія) або на кшталт Агентства з надзвичайних ситуацій при уряді Швеції [1]. Такий провідний орган може здійснювати нагляд і координацію заходів планування військової та цивільної оборони, а також підготовку комплексних та узгоджених заходів, що сприятимуть усім залученим сторонам. Орган може подавати рекомендації щодо укладання угод з союзниками та державами-партнерами, внесення юридичних або політичних коректив, а також опрацювання міжвідомчих угод на підтримку згаданих заходів.

Говорячи про концепцію комплексної оборони важливо чітко розуміти та розрізняти тлумачення двох понять: стійкість (англ. – resilience) та опір (англ. – resistance). Стійкість в умовах до кризового середовища розглядається, як один з елементів багаторівневої системи національної оборони, що спрямовується на формування спроможностей національного опору для відновлення державного суверенітету. Іншими словами, цей термін вказує на живучість та витривалість громадянського суспільства. В свою чергу опір – це природна реакція суверенного уряду та населення держави, що постала перед загрозою для власного суверенітету та незалежності [7].

Таким чином, ми підійшли до ключового аспекту даного виступу, а саме необхідність взаємодії сектору безпеки і оборони з громадянським суспільством. Підготовчі заходи на рівні держави сприяють формуванню національної стійкості у докризовий період. Це, в свою чергу, у разі вторгнення агресора забезпечує ведення опору. Отже, слід зазначити, що успішний опір агресору потребує неабиякої стійкості. Яким чином досягти такого рівня стійкості у суспільства? Очевидно, що, насамперед, потрібно проводити комплекс практичних психологічних заходів, спрямованих на формування національної самобутності у свідомості населення. Крім того, підготовка на національному рівні обов'язково повинна включати проведення превентивних заходів стратегічної комунікації з метою поширення важливої інформації та інструкцій для громадян, а також для протидії інформаційним операціям потенційного противника. Розглянемо два приклади проведення заходів комунікації, що передбачають поширення інформації серед населення з метою підвищення його стійкості та спроможності до опору.

Так, міністерством національної оборони Литви у 2015 році було підготовлено посібник для громадянина “Prepare to Survive Emergencies and War: A Cheerful Take on Serious Recommendations” (перекл. – підготовка до виживання за умов надзвичайної ситуації та війни: важливі рекомендації у зручному форматі) [8]. Основна увага посібника, в якому розповідається про способи виживання, приділяється діям на випадок іноземного вторгнення. Зазначений посібник ознайомлює громадян Литви із порядком спостереження та інформування про дії противника на випадок окупації частини території держави агресором. Текст посібника супроводжується чіткими зображеннями танків, гармат, гранат та мін, що дозволяє полегшити ідентифікацію техніки та обладнання та перетворює кожного громадянина на ефективного спостерігача, спроможного належним чином передати отриману інформацію. У посібнику також міститься інформація про основи першої медичної допомоги та способи виживання в умовах дикої природи. Окремо зазначається, що оборона власної держави є правом та обов'язком кожного її громадянина. Слід зазначити, що видання подібного посібника є прикладом надзвичайно прозорої стратегічної комунікації, що спрямовується на стримування агресії. В якості додаткового елементу системи раннього попередження, урядом держави було створено гарячу лінію, якою може скористатися кожен громадянин Литви аби повідомити власні підозри про діяльність іноземних шпигунів [8].

Іншим яскравим прикладом є буклет, виданий у 2018 році цивільним агентством з надзвичайних ситуацій при уряді Швеції під назвою “If Crisis or War Comes” (перекл. – коли прийде криза або війна) [9]. У даному буклеті міститься інформація щодо підготовки населення у разі нападу на державу, а

також його роль у тотальній обороні держави. Також у буклеті наведено детальні рекомендації щодо підготовки власного помешкання, порядок накопичення продуктів харчування, води та тепла, а також інформація про попереджувальні сигнали та розташування бомбосховищ. Варто відмітити, що даний буклет було розповсюджено серед 4,8 мільйонів домогосподарств. Головним гаслом буклету є: “У випадку виникнення збройного конфлікту, кожен громадянин зобов’язаний долучитися до тотальної оборони Швеції. У разі нападу на Швецію ми ніколи не здамося. Будь-яку інформацію щодо припинення опору слід вважати неправдивою” [9].

Таким чином, можна зробити висновок, що підготовка держави до оборони передбачає завчасне проведення комплексу підготовчих заходів, ефективність яких залежить від співробітництва між урядовими відомствами, установами, громадськими організаціями, приватним сектором та суспільством в цілому. При чому, основна увага повинна бути направлена на освітні та навчальні заходи серед населення, з метою виховання національної самобутності та збереження спільної культури і традицій.

Сьогодні наша країна вимушена протистояти у воєнному конфлікті більш сильному противнику. На жаль, аналіз конфлікту свідчить, що ані сектор безпеки і оборони, ані населення виявилися в багатьох випадках недостатньо готовими до організації опору. Такий стан справ призвів до того, що в перші роки воєнного конфлікту на сході України формування руху опору на окупованій території відбувалось розрізнено та стихійно, в умовах відсутності управління та забезпечення; тому такі дії були мало ефективними.

Однією з основних причин, що призвели до такої ситуації, є те, що питання організації руху опору до 2014 року в Україні взагалі не розглядалось. Більш того, жодним керівним документом Збройних Сил України та інших складових сил оборони не було визначено орган управління, на який було б покладено завдання щодо організації руху опору. Слід зазначити, що лише у 2016 році змінами у деякі законодавчі акти було врегульовано на державному рівні питання організації руху опору. Так, Законом України “Про оборону України” заходи з планування та підготовки руху опору включено до складових елементів підготовки держави до оборони [10, ст. 3], Законом України “Про Збройні Сили України” функцію щодо організації та ведення руху опору покладено на ЗС України [11, ст. 1].

У березні 2021 року в Україні було запроваджено концепцію комплексної оборони. Так, стратегією воєнної безпеки України закріплено визначення всеохоплююча оборона України [12]. Відповідно до зазначеної стратегії всеохоплююча оборона це комплекс заходів, основний зміст яких полягає у: превентивних діях та стійкому опорі агресору на суші, на морі та в повітряному просторі України, протидії в кіберпросторі та нав’язуванні своєї волі в інформаційному просторі; використанні для відсічі агресії всього потенціалу держави та суспільства (воєнного, політичного, економічного, міжнародно-правового (дипломатичного), культурного тощо) [12].

Згодом, у липні 2021 року Законом України “Про основи національного спротиву” визначено такий термін, як національний спротив, який є складовою всеохоплюючої оборони України та включає в себе комплекс заходів, які організуються та здійснюються в мирний час і в особливий період в Україні з метою максимально широкого залучення громадян України до дій, спрямо-

ваних на забезпечення воєнної безпеки, суверенітету і територіальної цілісності держави, стримування і відсіч агресії та завдання противнику неприйнятних втрат. При чому, складовими національного спротиву є територіальна оборона, рух опору та підготовка громадян України до національного спротиву [7].

Відповідно до ст. 6 зазначеного Закону основою підготовки громадян України до національного спротиву є їх загальновійськова підготовка, яка організовується за територіально-зональним принципом, ґрунтується на засадах високої мотиваційної привабливості та узгоджується з процесом трансформації системи комплектування за призовом відповідно до принципів та найкращих практик держав - членів НАТО [7].

Загальновійськова підготовка громадян України полягає в опануванні базовими загальновійськовими знаннями, практичними вміннями і навичками та поділяється на початкову і базову підготовку. Початкова підготовка організовується центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері освіти і науки, разом з Міністерством оборони України та проводиться в закладах загальної середньої освіти. У літній час проводиться військово-патріотична підготовка в ігровій формі у літніх таборих [7].

Базова підготовка організовується Міністерством оборони України разом з іншими заінтересованими центральними органами виконавчої влади та проводиться з громадянами України, які досягли 18-річного віку та не проходять військову службу в Збройних Силах України, інших утворених відповідно до законів України військових формуваннях, службу в правоохоронних органах, шляхом проведення періодичних навчальних зборів, занять, курсів [7].

Список використаних джерел:

1. George J. Stein, "Total Defense: a Comparative Overview of the Security Policies of Switzerland and Austria", Defense Analysis vol. 6, no. 1 (2012): 17-33.
2. Swedish Defence Commission Report, "Resilience - The total defence concept and the development of civil defence 2021-2025," 20 December 2017, a summary issued by the Swedish Defence Commission Secretariat, <https://www.government.se/4afeb9/globalassets/government/dokument/forsvarsdepartementet/resilience---report-summary---20171220ny.pdf> (дата звернення: 11.12.2021).
3. Salonius-Pasternak C. "An effective antidote: The four components that make Finland more resilient to hybrid campaigns," Finnish Institute of International Affairs (FIIA), October 3, 2017, https://storage.googleapis.com/upi-live/2017/10/comment19_finland.pdf (дата звернення: 15.12.2021).
4. Resistance Operating Concept. The JSOU Press, MacDill Air Forces Base. Florida, 2020. 334 p.
5. Karolis A. Prepare to Survive Emergencies and War: A Cheerful Take on Serious Recommendations, Vilnius, 2015, 60 p.
6. Про основи національного спротиву: Закон України від 16.07.2021 року № 1702-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-20#Text> (дата звернення: 15.12.2021).
7. Grdovich M. A Leader's Handbook to Unconventional Warfare, (Fort Bragg: U.S. Army John F. Kennedy Special Warfare Center and School, November 2009), 13, 16-17.
8. Robertson N., Mortensen A. "Lithuania issues manual on what to do if Russia invades," CNN online, October 28, 2016. 75 p. URL : <http://edition.cnn.com/2016/10/28/europe/lithuania-war-manual/index.html> (дата звернення: 15.12.2021).
9. If Crisis or War Comes : the brochure. The Swedish Civil Contingencies Agency, 2018. 20 p. URL : <https://www.msb.se/en/rad-till-privatpersoner/the-brochure-if-crisis-or-war-comes> (дата звернення: 15.12.2021).

10. Про оборону України: Закон України від 06.12.91 № 1933-ХІІ (зі змінами). Відомості Верховної Ради України. 1992. № 9. Ст. 106.

11. Про Збройні Сили України: Закон України від 06.12.91 № 1935-ХІІ (зі змінами). Відомості Верховної Ради України. 1992. № 9. Ст. 108.

12. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 25 березня 2021 року «Про Стратегію воєнної безпеки України»: Указ Президента України від 25 березня 2021 року № 121/2021. URL : <https://www.president.gov.ua/documents/1212021-37661> (дата звернення:15.12.2021).

ВЗАЄМОДІЯ СКЛАДОВИХ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ, ЯК ЕЛЕМЕНТ СУЧАСНОЇ КОНЦЕПЦІЇ ЗАХИСТУ ЦИВІЛЬНОГО НАСЕЛЕННЯ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ

Марія Юріївна ТАРНОПОЛОВА,

*ад'юнкт штатний науково-організаційного відділення Військового інституту Київського національного університету імені Т. Шевченка,
<https://orcid.org/0000-0002-4360-861X>*

Виконуючи завдання з захисту цивільного населення під час збройних конфліктів (далі – ЗЦН), Україна дотримується вимог міжнародно-правових актів, інших міжнародно-політичних орієнтирів, ґрунтуючись, зокрема, на положеннях IV Гаазької конвенції про закони і звичаї війни на суходолі 1907 року з додатком “Положення про закони і звичаї війни на суходолі”, Женевськими конвенціями та Додатковим протоколом до них, а також іншими багатосторонніми конвенціями і договорами у сфері міжнародного гуманітарного права, учасником яких є Україна.

Разом з тим за роки війни на сході України Урядом жодного разу не було чітко сформовано об'єктивну державну політику у сфері ЗЦН, що мала б свій вираз у стратегічних документах органів законодавчої та виконавчої влади, та стала б складовою державної політики у сфері національної безпеки і оборони.

Основоположні принципи національної безпеки і оборони зазначені у Законі України “Про національну безпеку України” 2018 року. Так, актом зазначено, що діяльність держави спрямована на захист людини і громадянина – їхніх життя і гідності, конституційних прав і свобод, безпечних умов життєдіяльності. Разом з тим, до фундаментальних національних інтересів України (*а це: 1) державний суверенітет і територіальна цілісність, демократичний конституційний лад, недопущення втручання у внутрішні справи України; 2) сталий розвиток національної економіки, громадянського суспільства і держави для забезпечення зростання рівня та якості життя населення; 3) інтеграція України в європейський політичний, економічний, безпековий, правовий простір;*) [1] ЗЦН включено не було.

Однією з головних проблем є те, що сили безпеки і оборони, що у взаємодії забезпечують національну безпеку та оборону України, відстоювання незалежності і державного суверенітету, відновлення територіальної цілісності у межах міжнародно визнаного державного кордону України, не мають закріпленої на законодавчому рівні функції щодо здійснення ЗЦН.

Відсутність документів довгострокового планування, відповідних нормативно-правових актів, закріплених функцій та розподілу відповідних повноважень у сфері ЗЦН між силами безпеки і оборони, іншими державними органами є перепорою для дієвого захисту людей які опинилися в умовах війни, вживання необхідних заходів для мінімізації шкоди цивільному населенню в районі (зоні) ведення воєнних дій, здійснення фіксації такої шкоди, її оцінки і

відшкодування в межах відповідних бюджетних призначень на зазначені цілі.

Не зважаючи на зазначене вище наша держава стала засновницею нової для міжнародної спільноти «концепції захисту державою», яка виражається у взаємодії між складовими сектору безпеки і оборони, а також сектору безпеки і оборони з громадянським суспільством.

Так, чотири Женевські Конвенції про захист жертв війни та два Додаткові протоколи до них, принципи та цінності Міжнародного Комітету Червоного Хреста є джерелами доктрини ЗЦН. Пізніше вона була «доповнена» концепцією «Відповідальності за захист» (Responsibility to Protect), яка підтримана міжнародним співтовариством у 2005 році на Всесвітньому саміті ООН та закріплена в резолюції Генеральної Асамблеї ООН. На підставі підсумкового документу Всесвітнього саміту 2005 року в доповіді Генерального секретаря за 2009 рік було викладено три основні компоненти відповідальності за захист: 1. відповідальність держав за захист; 2. міжнародна допомога та створення потенціалу; 3. своєчасне та рішуче реагування. [2, с. 148-149].

Менш ніж за десятиліття «Відповідальність за захист» стала більше ніж концепцією, втім, поки що не стала нормою міжнародного права [3]. Для впровадження в життя зазначених підходів неодноразово піднімалося питання ООН про необхідність прийняття державами рамкових документів із запровадження сучасних політик та практик захисту цивільного населення. Так, рамкові документи із захисту цивільного населення вже прийнято в Північноатлантичному Альянсі (Політика НАТО щодо захисту цивільного населення, 2016 рік), США (Політика Сполучених Штатів із вжиття заходів, спрямованих на зменшення жертв серед цивільного населення внаслідок застосування сили в операціях США, 2016 рік), Великій Британії (Урядова Стратегія із захисту цивільного населення в збройних конфліктах), Швейцарії (Стратегія із захисту цивільного населення в збройних конфліктах), Австралії (Керівництво із захисту цивільного населення), а також в Норвегії (Захист цивільного населення. Офіційна заява Уряду) та нещодавно за підтримки міжнародної неурядової організації Центр з питань цивільних осіб в умовах конфлікту в Нігерії [3, с. 100].

Аналіз зарубіжних практик із захисту цивільного населення в умовах збройного конфлікту надав сучасним науковцям можливість виділити чотири основні концепції із захисту цивільного населення в умовах збройного конфлікту. Розподіл відбувається в залежності від суб'єктів (акторів), які займаються (організують, координують, реалізують, забезпечують, контролюють тощо) захистом некомбатантів, розглядаючи в цілому перспективи та за соби їх діяльності.

Так виділяють чотири основні підходи у захисті цивільного населення в умовах збройного конфлікту, а саме: концепція захисту який здійснюють миротворчі сили, які мають відповідні мандати з захисту цивільного населення; концепція захисту яка здійснюється Радою безпеки Організації Об'єднаних Націй та Секретаріатом Організації Об'єднаних Націй, згідно з якою: «там, де це можливо, основні права повинні бути захищені від широкомасштабного порушення». Ця дуже широка концепція представляє собою суттєву, але невизначену вимогу реагувати, шляхом попередження, реагування та нарощування потенціалу, на широко поширені системні страждання, спричинені

людині [4, с. 41]; гуманітарна концепція захисту цивільного населення в умовах збройного конфлікту яку реалізують гуманітарні організації (Oxfam, Міжнародний рух Червоного Хреста і Червоного Півмісяця, Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН)) з метою зменшення та мінімізації шкоди для цивільного населення в районі виконання місії; концепція захисту цивільного населення комбатантами (військовими) [4].

Україні вдалося вдало поєднати в собі усі чотири компоненти:

- концепція захисту яку здійснюють миротворчі сили була реалізована через запровадження у Збройних Силах України, а далі і в Національній гвардії України та Державній прикордонній службі України підрозділів цивільно-військового співробітництва та їх взаємодії, з метою якісного та надійного виконання покладених на них завдань;

- концепція захисту яка здійснюється Радою безпеки Організації Об'єднаних Націй та Секретаріатом Організації Об'єднаних Націй розпочинається лише після офіційного звернення уряду держави, а у випадку України і постійної взаємодії між міжнародною організацією та органами виконавчої влади;

- гуманітарна концепція захисту цивільного населення в умовах збройного конфлікту, яку реалізують гуманітарні організації має широке поширення та неоціненну вагу для подолання гуманітарної кризи на сході України, а постійна співпраця урядових та неурядових гуманітарних організацій з сектором безпеки і оборони показало спроможність військових зменшувати наявну невідповідність між попитом та виділеними гуманітарними ресурсами для забезпечення населення гуманітарною допомогою.

Концепція захисту цивільного населення комбатантами в Україні має своїм показником не лише результативність військових частин та підрозділів ЗС України в районах виконання завдань за призначенням (дислокації), дотримання Міжнародного гуманітарного права та Міжнародного права прав людини, постійного удосконалення у сфері захисту цивільних осіб відомчих актів та прийняття наказу Міністерства оборони України від 23.03.2017 №164 «Про затвердження Інструкції про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних Силах України», який зареєстровано у Міністерстві юстиції України 09 червня 2017 р. за №704/30572, але й розроблення проекту Національної стратегії із захисту цивільного населення у збройних конфліктах на період до 2030 року (на виконання резолюції Віцепрем'єр-міністра з питань європейської інтеграції України від 21.03.2019 № 23096/3/1-18) з метою запровадження системного підходу із запобігання та мінімізації шкоди цивільному населенню під час збройного конфлікту, створення механізму реалізації та захисту прав і свобод людини в цих умовах.

Як ключове зазначеного проекту хочеться відмітити визначення уповноважених органів із захисту цивільного населення під час збройних конфліктів — органи сектору безпеки і оборони, інші органи державної влади (місцеві органи виконавчої влади, військово-цивільні адміністрації, органи місцевого самоврядування) щодо захисту цивільного населення під час збройних конфліктів [5].

Зазначений проект є чітким сигналом готовності держави до впровадження в дію концепції «Відповідальності за захист» (Responsibility to Protect), дотримання та виконання норм Міжнародного гуманітарного права та Між-

народного права прав людини, відповідальності перед цивільними особами, які опинилися в умовах збройного конфлікту та важливості врегулювання на законодавчому рівні порядку, основних принципів та методів взаємодії складових сектору безпеки і оборони України з метою захисту наших громадян, які опинилися заручниками війни Російської Федерації.

Список використаних джерел:

1. Законі України “Про національну безпеку України” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19/conv#Text> (дата звернення: 17.12.2021).
2. Назаренко О. А., Від відповідальності за захист до відповідальності до відповідального захисту: вдосконалення концепції. – 2013, [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/5772/Nazarenko_vid_vidpovidalnosti_za%20zahyst.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення: 17.12.2021).
3. Гуцин О.О., Бериславська О.М. Захист цивільного населення у збройних конфліктах: світовий досвід і модель для України. Human rights as a basis for the implementation of European legal values in Ukraine and the Republic of Poland in the context of civil society development. Collective monograph. Lublin: Republic of Poland, 2019. 356 p.
4. Hugh Breakey. The protection of civilians in armed conflict: Four concepts. – 2012 , p. 40-61. - https://www.researchgate.net/publication/300408890_The_protection_of_civilians_in_armed_conflict_Four_concepts (дата звернення: 18.12.2021).
5. Проект Указу Президента України “Про рішення Ради національної безпеки і оборони України “Про Національну стратегію із захисту цивільного населення у збройних конфліктах на період до 2030 року” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.mil.gov.ua/ministry/normativno-pravova-baza/gromadske-obgovorennya/57744/proekt-ukazu-prezidenta-ukraini-pro-rishennya-radi-nacjonalnoi-bezpeki-i-oboroni-ukraini/> (дата звернення: 18.12.2021).

ВІЙСЬКОВІ КРИМІНАЛЬНІ ПРОСТУПКИ: АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ПРИЗНАЧЕННЯ ПОКАРАННЯ

Микола Семенович ТУРКОТ,

*канд. юрид. наук, доцент, прокурор відділу взаємодії з прокуратурами нижчого рівня управління реалізації процесуальних повноважень Генерального прокурора у кримінальному провадженні Департаменту організаційно-контрольної діяльності, правового та аналітичного забезпечення
Офісу Генерального прокурора,
<https://orcid.org/0000-0001-9457-8871>*

Протягом останніх років законодавство України про кримінальну відповідальність зазнало суттєвих змін. Спочатку в 2012 році у Кримінальному процесуальному кодексі України з'явилося поняття кримінального правопорушення, що поєднує злочин та кримінальний проступок. У подальшому Верховною Радою України прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень[1]», який набрав чинності 1 липня 2020 року.

Закріплений на законодавчому рівні інститут кримінальних проступків містить низку новел, які впливають на зміст і класифікацію кримінальних правопорушень, питання звільнення від кримінальної відповідальності та від відбування покарання, перебіг строків давності тощо. Внесено зміни до ч. 4 ст. 32 КК України (Повторність кримінальних правопорушень), до ст. 89 КК України (Строки погашення судимості), до переліку корупційних кримінальних правопорушень, що міститься у примітці до ст. 45 КК України (Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям).

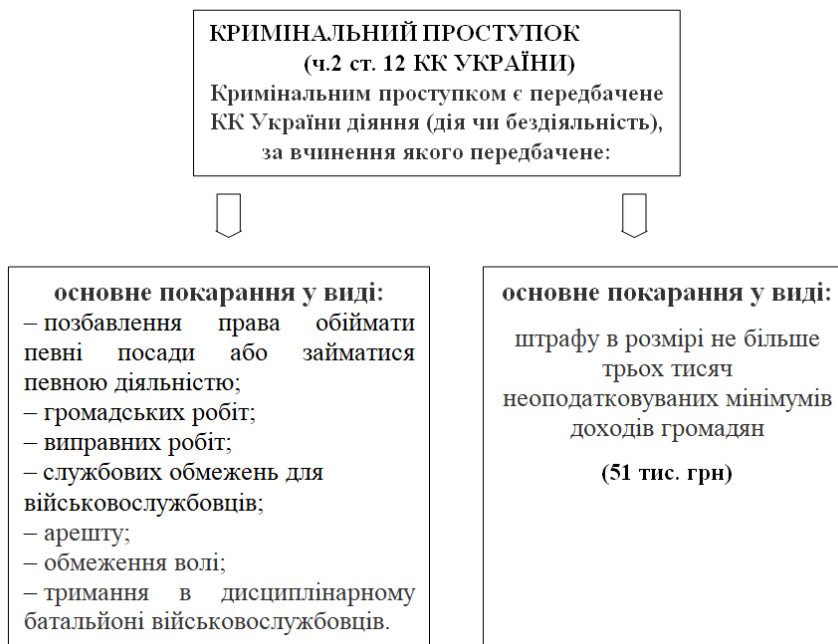
Зазнали змін й процесуальні норми, що регламентують процедуру доказування у кримінальному провадженні про кримінальні проступки.

Відповідно до ч. 2 ст. 12 КК України кваліфікувати діяння, передбачене Особливою частиною Кримінального кодексу України як кримінальний проступок, можливо лише за таких умов[2, С.19]:

а) за вчинення цього діяння законом передбачене призначення основного покарання *у виді штрафу в розмірі не більше трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;*

б) за скоєні дії (бездіяльність) може бути призначено *інше покарання, не пов'язане з позбавленням волі.*

Кримінальний проступок

Потрібно ураховувати, що згідно з ч. 3 ст. 52 КК України штраф може застосовуватися як *основне*, так само як *додаткове* покарання. Потрібно пам'ятати, що основне покарання застосовується лише як самостійне і не може додаватися до інших покарань.

Що стосується військових кримінальних правопорушень, то Кримінальний кодекс України містить лише два склади кримінальних проступків проти порядку перебування на військовій службі:

1. *Необережне знищення або пошкодження військового майна*(ч. 1 ст. 412КК України).

2. *Незаконне використання символіки Червоного Хреста, Червоного Півмісяця, Червоного Кристала та зловживання нею* (ч. 1 ст. 435 КК України).

За вчинення військовослужбовцем (військовозобов'язаним, резервістом під час зборів) необережного знищення або пошкодження військового майна, санкцією ч.1ст.412 Кримінального кодексу передбачено покарання *у виді штрафу у розмірі до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, службового обмеження на строк до двох років, або тримання у дисциплінарному батальйоні на строк до одного року.*

У разі незаконного використання символіки Червоного Хреста, Червоного Півмісяця, Червоного Кристала та зловживання нею, суб'єкту кримінального проступку за наявності підстав може бути призначено покарання *у виді службового обмеження на строк до двох років.*

Відповідно до ст. 50 Кримінального кодексу України[3]покарання є заходом примусу, що застосовується від імені держави за вироком суду до особи, визнаної винною у вчиненні кримінального правопорушення і полягає в передбаченому законом обмеженні прав і свобод засудженого. Покарання серед інших завдань має на меті запобігання вчиненню нових кримінальних правопорушень як засудженими, так само іншими особами.

Водночас системний аналіз видів покарань, які можуть бути призначені судом за вчинення кримінальних проступків проти військової служби, дозволяє зробити висновок про їхню низьку ефективність щодо загального та спеціального попередження скоєння нових деліктів.

Зокрема відповідно до п. 2¹ч.1ст. 89 Кримінального кодексу України, особи, засуджені до покарання за вчинення кримінального проступку, після його відбуття вважаються такими, що не мають судимості. Тобто після відбуття військовослужбовцем призначеного судом покарання, дія кримінально-правових наслідків вчиненого суспільно небезпечного діяння для правопорушника фактично закінчується.

Особливістю кримінальної відповідальності військовослужбовців за військові кримінальні правопорушення є її привілейований характер. Виконання покарань у виді службових обмежень для військовослужбовців, арешту (з відбуванням на гауптвахті), тримання у дисциплінарному батальйоні військовослужбовців здійснюється без звільнення засудженого з військової служби. При цьому сам військовослужбовець зазнає лише тимчасові негативні зміни власного соціального статусу, оскільки за відсутності судимості його подальша ресоціалізація у військове середовище відбувається достатньо швидко. Соціальні гарантії військовослужбовця та членів його сім'ї продовжують діяти за умови залишення правопорушника на військовій службі навіть під час виконання покарання за військовий злочин або проступок. Аналогічна ситуація має місце у разі звільнення військовослужбовця від виконання покарання на підставі ст. 75 КК України (з випробуванням).

У випадку сумнісного ставлення до виконання законодавчих приписів та обмежень, пов'язаних з відбуванням покарання, обов'язків, передбачених Військовими статутами Збройних Сил України, за військовослужбовцями зберігається право не лише на продовження проходження військової служби під час виконання вироку суду, а й на подальше залишення на службі.

Фактично відбування військовослужбовцями спеціальних видів покарань (службових обмежень, арешту, тримання в дисциплінарному батальйоні) є нічим іншим, як *окремим видом проходження військової служби*¹[4,5].

Водночас вчинення будь-якого умисного правопорушення проти військової служби (особливо злочину або кримінального проступку) як правило супроводжується втратою командирами (начальниками) довіри до особи, яка вчинила цей делікт.

Довіра до військовослужбовця є важливим чинником належного функціонування військової одиниці будь-якого рівня в мирний час та в умовах ведення бойових дій, незалежно від статусу військового формування. Від стану взаємовідносин у військовому колективі часто залежить боєздатність підрозділу, частини, об'єднання тощо.

¹Див. Настільна книга військового прокурора:наук.-практ. посіб. / кол. авт. – К.: Національна академія прокуратури України, 2017. 530 с. –С.301 (Серія «Захисник Вітчизни. Бібліотека військового прокурора»); Прокурорський нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних провадженнях, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян: навч. посіб. / В.Г. Неділько, В.С. Кожухар, О.М. Подільчак та ін. – Київ: Національна академія прокуратури України, 2019. С. 196.

На практиці в умовах здорового військового колективу з усталеними взаємовідносинами правопорушник може так само втратити довіру своїх колег.

Тому, на думку автора, на даний час об'єктивно існує потреба у доповненні ст. 51 КК України основним покаранням у виді звільнення з військової служби у зв'язку із втратою довіри.

Цей вид покарання не заважатиме подальшому працевлаштуванню особи у будь-якій сфері народного господарства. Водночас під час прийняття на службу у інше військове формування або правоохоронний орган, де не передбачено проходження військової служби, ця обставина може мати ключове значення. Уникненню помилок під час спеціальної перевірки кандидата на посаду допомогло б створення Єдиного реєстру військових правопорушень [6, С. 186-197], думка про необхідність запровадження якого висловлювалася раніше.

Звільнення з військової служби у зв'язку з втратою довіри повинно мати статус покарання за вчинення кримінального проступку або/та військового злочину, а не дисциплінарного стягнення. Адже факт втрати довіри та обставини вчинення правопорушення мають бути доведені у суді поза межами розумного сумніву, як того вимагають міжнародні й вітчизняні стандарти доказування.

Підсумовуючи викладене потрібно зазначити, що система військових кримінальних проступків, яка складається лише з двох правопорушень, на даний час не може вважатися ефективною та потребує серйозної уваги законодавця. Так само існує необхідність у внесенні змін до системи покарань за військові кримінальні правопорушення.

Список використаних джерел:

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень: Закон України від 22.11.2018 № 2617-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 21.12.2021).

2. Військові кримінальні правопорушення: Розділ XIX Особливої частини Кримінального кодексу України з постатейними матеріалами практики європейського суду з прав людини, Верховного Суду, апеляційних і місцевих судів. Станом на 11 січня 2021р.; наук.-практ. посіб. / уклад.: М.С. Туркот, А.В. Столітній, Г.М. Рябенко, С.В. Шмаленя, О.М. Хоменко, В.М. Александров; за ред. канд. юрид. наук. доцента М.С. Туркота. Київ: Норма права, 2021. 478с.;

3. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04. 2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 21.12.2021).

4. Настільна книга військового прокурора: наук.-практ. посіб. / кол. авт. Київ: Національна академія прокуратури України, 2017. 530 с. (Серія «Захисник Вітчизни. Бібліотека військового прокурора»).

5. Прокурорський нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних провадженнях, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян: навч. посіб. / В.Г. Неділько, В.С. Кожухар, О.М. Подільчак та ін. – Київ: Національна академія прокуратури України, 2019. 202 с.

6. Туркот М.С., Столітній А.В. Єдиний реєстр військових правопорушень / М.С. Туркот, А.В. Столітній. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2017. № 1(13) 2017. С. 186-197.

ОСНОВНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ЗАЛУЧЕННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ДО СПІВПРАЦІ В ГАЛУЗІ БЕЗПЕКИ

Вікторія Дмитрівна ФІЛІПОВА,

докт. держ. упр., професор, професорка кафедри державного управління і місцевого самоврядування Херсонського національного технічного університету

Громадянське суспільство у різних джерелах має своє визначення. Так, Рада Європи визначила, що громадянське суспільство в широкому розумінні є «сукупністю осіб та організованих, менш організованих і неформальних груп, через які вони роблять внесок у суспільство або висловлюють свої погляди та думки, у тому числі під час розгляду питань щодо порушення прав людини, корупції та інші зловживання, що містять критичні коментарі» [1]. Женевський центр управління сектором безпеки (DCAF) визначає громадянське суспільство як «різновиди груп, які люди утворюють навколо спільного інтересу або бачення суспільних інтересів: наприклад, благодійні організації, правозахисні асоціації, клуби, гільдії, профспілки, професійні організації, бізнес-асоціації, групи громад або резидентів, групи корінних або етнічних інтересів, релігійні організації, аналітичні центри, незалежні фонди тощо» [2]. Також ідея громадянського суспільства знайшла своє визначення і відображення у Декларації про державний суверенітет України, яка вперше в українському праві окреслила поняття «громадянського суспільства» та визначила його головні риси [3]. Але, незалежно від того, яке визначення громадянського суспільства використовується, важливим залишається питання взаємодії громадянського суспільства з урядом, в тому числі в галузі безпеки. Виходячи з цього, законотворець визначив окрему роль та місце громадянського суспільства в розвитку сектору безпеки і оборони, яка розкривається в численних нормативно-правових актах, програм співробітництва та допомоги як на національному, так і на наднаціональному рівнях.

Разом з тим, різноманітність і розповсюджений характер таких програм у сфері безпеки можуть ускладнити визначення найкращого способу залучення громадянського суспільства до співпраці в галузі безпеки. Саме тому уряд має визначити, які види залучення є найбільш прийнятними та цінними на кожному етапі реалізації програм взаємодії. Виходячи з вищесказаного, пропозиції щодо залучення громадянського суспільства до співпраці та допомоги у сфері безпеки сьогодні має базуватися на розумінні трьох основних складових:

По перше, варто пам'ятати, що легітимність влади в демократичному суспільстві в тому числі залежить від активної участі громадськості у прийнятті рішень на державному і локальному рівнях. Загальна концепція участі громадськості у державних справах міцно закладена у формальні та неформальні нормативні основи та сформульована у статті 21 Загальної декларації прав людини [4].

По друге, громадський контроль та нагляд мають вирішальне значення для підзвітних та ефективних інституцій безпеки: широкий консенсус визнає важливість громадянського суспільства та громадського нагляду для інституцій безпеки. За даними Програми розвитку ООН та Женевського Центру управління сектором безпеки, «участь громадськості в демократичному нагляді має вирішальне значення для забезпечення підзвітності та прозорості у всьому секторі безпеки... Організації громадянського суспільства діють не лише як гарант підзвітності та прозорості і виступають у ролі «наглядача» уряду, а й також як маркер задоволеності населення роботою інститутів та агентств, відповідальних за громадську і національну безпеку і пов'язані з нею послуги» [5].

Крім того, залучення громадянського суспільства робить партнерські сили більш підзвітними за те, як вони складають бюджети для сектору безпеки, скорочуючи можливості для корупції та зміцнюючи такі демократичні цінності, як цивільний контроль над сектором безпеки. Підзвітність, своєю чергою, підвищує легітимність рішень держави та її відповідальність перед усіма членами громадянського суспільства, що в свою чергу підвищує стійкість ухвалених рішень в секторі безпеки.

І, нарешті, по третє, ми маємо передбачити весь спектр наслідків, які можуть стати результатом підтримки різноманітних суб'єктів та установ безпеки. Такий обов'язок залучати представницьке та незалежне громадянське суспільство до міжнародного співробітництва в галузі безпеки та прийняття рішень щодо надання допомоги походить від: (1) характеру або обсягу підтримки, яка сьогодні надається сектору безпеки багатьох країн; (2) впливу забезпечення безпеки на політичну екосистему держав-партнерів; (3) характерних ризиків, пов'язаних з допомогою та співробітництвом у сфері безпеки, які безпосередньо кореспондуються з порушенням прав людини силами державної безпеки; (4) поширеності обмежень, з якими стикається громадянське суспільство в авторитарних країнах, в яких громадянському суспільству не дозволено відкрито говорити про державну політику безпеки тощо.

Отже, залучення громадянського суспільства до програм співробітництва та допомоги у сфері безпеки може приймати одну або більше з чотирьох основних форм, кожна з яких має включати постійний цикл зворотного зв'язку з залученим громадянським суспільством: *інформування*: дії, вжиті для інформування громадянського суспільства, прямо чи опосередковано, про плани та програми співпраці та допомоги у сфері безпеки; *консалтинг*: консультування громадянського суспільства у значущому двосторонньому діалозі з метою інформування та впливу на роль допомоги безпеці в безпековій стратегії держави, процес прийняття рішень щодо допомоги в безпеці, для вирішення проблем та надання зворотного зв'язку; *залучення*: безпосередньо залучати громадянське суспільство до впровадження або оцінки програм співпраці та допомоги в галузі безпеки; *підтримка*: надання прямої або паралельної підтримки громадянському суспільству до, під час або після впровадження програм співпраці та допомоги у сфері безпеки або як альтернатива підтримці суб'єктів безпеки.

Список використаних джерел:

1. «Guidelines for Civil Participation in Political Decision Making,» Council of Europe: Committee of Ministers, September 27, 2017, CM(2017)83-final. URL: https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016807509dd.
2. Security Sector Reform (Washington: USAID, DoD, and DoS, 2009), 4. URL: <https://2009-2017.state.gov/documents/organization/115810.pdf/>
3. Декларація про державний суверенітет України. *Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР)*, 1990. № 31, ст. 429. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-12#Text>
4. Guidelines for States on the Effective Implementation of the Right to Participate in Public Affairs, (Geneva: Office of the High Commissioner for Human Rights (OHCHR), 2018), Summary. URL: <https://www.ohchr.org/EN/Issues/Pages/DraftGuidelinesRighttoParticipationPublicAffairs.aspx/>
5. Marina Caparini and Eden Cole, «The Case for Public Oversight of the Security Sector: Concepts and Strategies,» in *Public Oversight of the Security Sector: A Handbook for Civil Society Organizations*, ed. Kerstin Eppert and Katrin Kinzelback (Geneva: United Nations Development Programme (UNDP), 2008), https://www.undp.org/content/undp/en/home/librarypage/civil_society/public_oversightofthesecuritysectorahandbookforcivilsocietyorgan.html.

ІСТОРИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЦИВІЛЬНО-ВІЙСЬКОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

Дмитро Олегович ХОМЯКОВ,

*канд. юрид. наук, начальник науково-дослідної лабораторії проблем права воєнної сфери
Військового інституту Київського національного
університету імені Тараса Шевченка,
<https://orcid.org/0000-0002-8232-6316>*

Після завершення Другої світової війни у світі виник новий вид воєнно-політичних конфліктів, особливістю якого є пріоритет використання сторонами конфлікту широкого спектру невоєнних чинників - економічних, інформаційних, соціальних та політичних важелів впливу. З огляду на це такі конфлікти почали називати «гібридними війнами». Характерною ознакою у війнах «гібридного характеру» стало те, що цивільне населення не тільки несе тягар наслідків збройного протистояння, але й знаходиться під специфікованим тиском інформаційної та психологічної складової конфлікту. Саме тому у 90-х роках виникла потреба у створенні підрозділів із фахівцями, які б працювали із цивільним населенням під час здійснення миротворчих операцій (операцій з підтримання миру та безпеки, операцій з примушення до миру). [1]

Саме цивільно-військове співробітництво забезпечувало ефективне проведення таких заходів. Ґрунтуючись на досвіді США під час проведення операцій у Північному Іраку (1991 р.), Сомалі (1993 - 1994 рр.) та Руанді (1994 р.) де функціонували спеціалізовані центри, котрі слугували пунктами зустрічі представників місцевої влади, міжнародних організацій та представників збройних сил, урядових служб США для вирішення проблемних питань та координації з надання гуманітарної допомоги, було впроваджено концепцію, що стосувалася цивільно-військового співробітництва (далі - ЦВС) в рамках НАТО. Після узагальнення досвіду участі у декількох військових операціях в арміях провідних країн та НАТО розпочалась розробка нормативно-правових документів, що стосувалися цивільно-військового співробітництва і вже у серпні 1997 р. був прийнятий перший документ, що стосувався СІМІС, - Військова політика НАТО СІМІСМС 411 (NATO Military Policy on Civil-Military Cooperation) та доопрацьований і прийнятий як МС 411/1 у 2001 р.. У цій директиві Військового комітету НАТО говорилося, що ЦВС - це військова структура, основним завданням якої є підтримка цивільних органів влади, місцевого населення, урядових та міжнародних організацій, що забезпечить успішне виконання завдань при застосуванні військ під час проведення міжнародних операцій з підтримки миру та безпеки. Відповідно до МС 411 передбачалося створення робочої групи НАТО, роль якої полягала у повноцінному залученні структур ЦВС до Об'єданого командування Європи до 2000 р. Також вказувалося, що оперативні командири повинні розглядати СІМІС як складову частину процесу планування для проведення будь-якої операції та залежно від її типу розміщувати підрозділи СІМІС. У 2003 р. було розроблено

Доктрину СІМІСНАТО АJP-9. Відповідно до доктрини НАТО система ЦВС під час операцій під егідою НАТО повинна: ставити в пріоритет військові цілі і завдання; підтримувати систему керівництва і контролю на всіх рівнях; бути економною, а саме мінімально використовувати військові ресурси при максимальному використанні цивільних, до того ж важливо не допустити виснаження останніх, оскільки це негативно вплине на підтримку життєдіяльності місцевого населення; концентрувати увагу на нечисленних, але об'ємних пріоритетних проектах, та дотримуватись зобов'язань, визначених міжнародним гуманітарним правом.[8]

Що ж стосується України, ідея щодо створення такої структури у складі Збройних Сил України виникла у 2005 р. Цей період характеризується активною участю в миротворчих операціях під егідою ООН. Пропозиції щодо введення в склад миротворчих контингентів компонентів СІМІС пов'язувались із необхідністю підвищення ефективності виконання завдань у міжнародних операціях, зокрема на території Іраку, Афганістану, Грузії, Югославії, Боснії і Герцеговини, Північної Македонії, Хорватії, Анголи, Косова, Демократичної Республіки Конго, Судану, Сьєрра-Леоне. Практична ж реалізація структури ЦВС почалась із ходом Антитерористичної операції на території Донецької та Луганської областей. З травня 2014 р. до другої половини 2016 р. розроблялась нормативно-правова база та поступово структури ЦВС почали створюватись на різних рівнях управління Збройних Сил України [10].

Список використаних джерел:

1. Carnegie endowment, 2019. *Civil-Military Cooperation in Afghanistan: The French Experience*, [online] Available at: <<https://carnegieendowment.org/2014/12/19/civil-military-cooperation-in-afghanistan-french-experience/hxoh>>
2. Civil-Military Cooperation Centre of Excellence, 2016. *CIMIC Field Handbook*. 4th edition. Netherlands: CCOE.
3. North Atlantic Treaty Organization, 2003. *AJP-9 Nato Civil-Military Co-Operation (CIMIC) Doctrine*, [online] Available at: <<https://www.nato.int/ims/docu/ajp-9.pdf>>.
4. Pakistan defence forum, 2019. *Pakistan defence*, [online] Available at: <<https://defence.pk/pdf/threads/civil-military-cooperation.418248/>>.
5. Rietjens, S. 2008. *Managing Civil-military Cooperation: A 24/7 Joint Effort for Stability*. Aldershot: Ashgate. ISBN: 9780754672814.
6. Верховна Рада України, 1994. *Про оборону України*, [online] Київ: ВРУ. Доступно: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12>>.
7. Верховна Рада України, 2015. *Про затвердження Порядку надання гуманітарної та іншої допомоги населенню Донецької та Луганської областей*, [online] Київ: ВРУ. Доступно: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/21-2015-%D0%BF>>.
8. Кришталь І. 2014. *Цивільно-військове співробітництво Збройних Сил України*, [online] Доступно: <<https://cimic.com.ua/>>.
9. Навчальні матеріали онлайн, 2010-2019. *Приклади військово-цивільного співробітництва*, [online] Доступно: <https://pidruchniki.com/82961/politologiya/blok_prikлади_viyskovo-tsvivlnogo_spivrobitnitstva>.
10. Тітко Е. 2017а. Доктринальні підходи до розуміння концепції цивільно-військового співробітництва (СІМІС) в оборонних стратегіях Хорватії, Данії, Норвегії та Нідерландів. *Держава і регіони. Серія: Право*, [online] 1 (55), С. 125-131. Доступно: <http://www.law.stateandregions.zp.ua/archive/1_2017/26.pdf>
11. Тітко Е. 2017б. Особливості правового регулювання діяльності СІМІС в організації північноатлантичного договору. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2017. № 2. С. 158-161. URL: <http://www.lsej.org.ua/2_2017/44.pdf>.

ГРОМАДСЬКИЙ КОНТРОЛЬ ЗА ЕФЕКТИВНІСТЮ ВИКОРИСТАННЯ РЕСУРСІВ ОРГАНАМИ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ.

Надія Петрівна ХРИСТИНЧЕНКО,

*докт. юрид. наук, професор, професор кафедри
безпеки та правоохоронної діяльності
<https://orcid.org/0000-0001-7473-7193>*

Виходячи із визначення громадського контролю, що це є суспільна діяльність громадських об'єднань, предметом якої є здійснення нагляду за відповідністю діяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб, Конституції України, Законам України, іншим нормативно-правовим актам та за дотриманням ними державної дисципліни, отже ми можемо робити певні висновки. А саме, у цьому визначенні немає виключень, тому сектор безпеки і оборони є також об'єктом громадського контролю.

Законом України «Про внесення змін до Податкового кодексу України», передбачено військовий збір у розмірі 1,5% для фінансування Збройних сил України. Тобто хочеться зазначити, що громадськість має право знати як саме використовуються ці кошти відповідними органами. Таким чином, з усього сказаного можна резюмувати, що взаємодія державних інститутів з інститутами громадянського суспільства є умовою існування правової демократичної держави, інститути громадянського суспільства є партнерами держави у реалізації нормотворчих, правозастосовних та правоохоронних функцій, взаємна довіра є умовою ефективної співпраці, а громадська ініціатива є запорукою успішного діалогу, яка також сприятиме ефективному використанню ресурсів, зокрема бюджетних коштів, органами сектору безпеки і оборони.

Ми бачили, що побудована за роки незалежності система забезпечення Національної безпеки України під час загострення відносин з Російською Федерацією виявила свою слабкість. Не підготовленими до російської агресії виявились як суб'єкти забезпечення національної безпеки так і законодавча основа їх діяльності. Серед головних причин, які призвели до низької ефективності системи забезпечення національної безпеки України, на наш погляд, слід звернути увагу на такі: - система забезпечення національної безпеки України будувалась на основі застарілої радянської системи, - формування системи забезпечення національної безпеки України відбувалось під тиском світових та регіональних лідерів, які виходили з власних національних інтересів, а не інтересів України (вимоги до України стосовно відмови від ядерної зброї без надання їй дієвих гарантій безпеки); - політичне керівництво України протягом всього періоду незалежності нашої держави формально ставилось до захисту національних інтересів (невиконання законодавства з питань національної безпеки, відсутність стратегії розвитку національної безпеки, невідповідність нормативної бази). Низка перерахованих причин достатня щоб ініціювати питання про її докорінне реформування починаючи від створення моделі її функціонування та формування цілісної системи законодавчих актів у сфері національної безпеки і оборони України. (2)

І здавалося зроблені правильні висновки і обраний перспективний шлях розвитку нашої держави, але знову щось не так, знову ми не готові до певних викликів, знову ми маємо проблеми незважаючи, що ми восьмий рік поспіль знаходимося у війні і крайніми тижнями все частіше і частіше ми чуємо з медіа і з вуст політикуму держави, що ми перебуваємо під ризикомвотргнення. Хоч вони і намагаються нас переконати, що між загрозою і ризиком є певні відмінності, але ми розуміємо, що між ними дуже тонка грань, яку швидко країна агресорможе перейти.

Україна обрала правильний курс до Європейських цінностей, з 2014 року була прийнята низка законів, інших нормативнихактів але не зважаючи на певний прорив є ті причини, які сьогодні чомусь є неподоланими.А саме, корупція, нераціональне використання бюджетних коштів і т.д.

Ми можемо безкінечно говорити про міжнародну підтримку наших західних партнерів, безумовно ми їм вдячні і цінуємо це. Але ми повинні пам'ятати, що в разі чергового наступу військ Російської Федерації на територію України нас з вами буде захищати український військовий, український солдат, якому ми повинні бути вдячні, а він в свою чергу повинен бути всебічно і багатогранно мотивований.

Ми сьогодні можемо бачити, цифри, які закладено в бюджет на оборонну сферу, які в порівнянні з минулим роком це більше, а саме 2021рік – 133, 488 млрд грн., а 2022 – 117, 504 млрд грн., але це катастрофічно мало для країни, яка воює. І сьогодні виникає питання, чи може стати корисним громадський контроль в цих питаннях.Сьогодні вкрай необхідним є максимально раціональне використання цих коштів. Але питання чи є сьогодні це можливим, скоріше ні ніж так. Оскільки, що стосується витрат бюджету сектором безпеки і оборонивони є майже 100% під грифом «Таємно».

Якщо посилатися на відповідь, яку отримала НАКО, на бюджетний запит до Міноборони України, то можна лише констатувати, що у наступному році середня ціна авто для потреб ЗСУ зросте до 11, 2 млн грн, тоді як в поточному році середня ціна авто для потреб ЗСУ складала 2,1 млн грн.. Але про які авто йде мова незрозуміло чи це є авто екстреної допомоги чи це є військові, неможливо проаналізувати через таємність. Саме тому це дуже важко контролювати з боку суспільства, і таких прикладів багато, наприклад громадськість немає доступу до контролю, щодо кількості відремонтованої техніки, мається на увазі військової, але на параді до Дня незалежності офіційно передаютьсяю відремонтовану техніку у військові частини озвучують її кількість.Виникає питання, в чому секрет? Можливо в ціні самого ремонту?

Нещодавно відбувся «Безпековий форум» в Україні, де було поставлено питання спеціальному раднику з питань оборони Великої Британії пану Мартіну Малоу, який відсоток під грифом «Таємно» складає в оборонному секторі його країни і це 10%, а саме в частині ядерних розробок, спеціальних операцій, новітніх військових розробок. Як бачимо жодних секретів від платників податків у що вдягається і чим харчується їх армія.

Ми ж в сою чергу бачимо, що влітку цього року через підставні компанії акумулювалися кошти відведені на харчування військових. Наслідками стали певні відсторонення від посад у Міністерстві оборони, але хто покараний за це залишилося невідомо. За період вересня цього року були закуплені автомобілі екстреної медичної допомогидля потреб ЗСУ знову під грифом «Таємно», і

ми громадяни ніколи не дізналися б, яка ціна однієї одиниці, але в реєстрі судових рішень є рішення суду, щодо значно завищеної вартості, а саме вдвічі, однієї одиниці в порівнянні з вартістю швидких закуплених для потреб медицини.

Усі ці факти множать недовіру суспільства до керівництва держави до відповідних органів сектору безпеки і оборони.

І тут не можна обійти увагою відомі Цванські принципи національної безпеки і права на інформацію.

Презентовані нові Глобальні принципи з національної безпеки і свободи інформації (Цванські принципи). Вони є результатом більше двох років міжнародної співпраці. Ці принципи були розроблені 22 організаціями та науковими центрами за участі більш ніж 500 експертів із понад 70 країн в 14 нарадах по всьому світу. Принципи були презентовані 12 червня на зустрічі у м. Цване, Південна Африка, що й дало їм ім'я.

Принципи спрямовані на досягнення балансу між державною таємницею та правом громадськості знати у глобальному світі, зміненому зусиллями боротьби з тероризмом та поширенням цифрових технологій.

Принципи вказують, яка інформація, що перебуває у розпорядженні держави, може на законній підставі триматися в секреті, і яка інформація повинна бути розкрита. Також в них визначено стандарти поводження з інформаторами, що діють в суспільних інтересах, питання засекречування та розсекречування інформації, та інше.

Головні ідеї Цванських принципів:

- Інформація повинна триматися в таємниці, тільки якщо її розкриття потягне за собою реальні та визначені ризики заподіяння істотної шкоди законним інтересам національної безпеки (Принцип 3).

- Інформація про серйозні порушення міжнародних прав людини і гуманітарного права повинна бути розкрита в будь-яких випадках (Принцип 10А).

- Громадськість повинна мати доступ до інформації про програми стеження (Принцип 10).

- Жодна урядова особа не повинна категорично звільнитися від вимог про розкриття інформації (Принцип 5).

- Державні посадові особи, які діють в інтересах суспільства, викриваючи зловживання уряду, мають бути захищені від помсти (Принцип 40).

Отже, встановлення ефективної взаємодії громадянських організацій і органів сектору безпеки і оборони у частині контролю є важливим кроком. Якщо наша країна прагне стати повноправним учасником НАТО, то вже сьогодні ми повинні спільними зусиллями стати де-факто відповідними до таких стандартів. Новим очільником Міністерства оборони Олексієм Резніком планується створити два агентства за такими напрямками: тилові закупівлі і озброєння, таке створення має на меті вивести з таємності низку пунктів, щодо військових закупівель, які не стосуються озброєння, новітніх розробок і інших аспектів, які направлені на удосконалення і посилення обороноздатності ЗСУ.

Хочеться мати сподівання і віру в те, що ситуація зміниться і націю об'єднає любов до України.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Про національну безпеку України: Закон України від 24.11.2021 року №2469-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. №31. Ст.241
3. Про оборонні закупівлі: Закон України від 01.01.2021 року № 808-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2020. № 2398. Ст. 39
4. Глобальні принципи з національної безпеки і свободи інформації. <https://cedem.org.ua/news/novi-globalni-pryntsyru-zbalansovuyu>. URL: (дата звернення: 15.12.2021).
5. Про внесення змін до Податкового кодексу України: Закон України від 01.01.2022 року: №1089-IX. *Відомості Верховної Ради*. 2015. № 7-8, № 9. Ст.55.

ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ У СФЕРІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Денис Анатолійович ЧИЖОВ,

*канд. юрид. наук, доцент кафедри конституційного
права та прав людини Національної академії
внутрішніх справ;
науковий співробітник Інституту державного
будівництва та місцевого самоврядування
Національної академії правових наук України*

Права і свободи людини в сучасному світі мають значення ключових пріоритетів розвитку правових процесів, як всередині конкретних держав, так і на рівні побудови міждержавних взаємозв'язків, відповідно, інститут захисту прав людини як єдина і загальна система містять в собі поряд з національним компонентом ще міжнародний.

На сьогодні Європа, вимушена приймати велику кількість іммігрантів, перш за все, біженців, внаслідок цього зіткнулася з низкою серйозних викликів, оскільки наростаюча соціальна напруженість поступово виявляє потребу в проведенні більш жорсткої політики стосовно іммігрантів та ставить під питання основоположні цінності країн, але з єдино можливою з точки зору забезпечення безпеки громадян [1].

Таким чином, одне з найважливіших питань, що постають перед країнами ЄС – це протиріччя між дотриманням прав людини та забезпеченням національної безпеки.

Колишній голова Європейського суду з прав людини Жан Поль Коста зазначає, що «Право на безпеку – це теж право людини, і без безпеки неможливо гарантувати інші права людини», – вказуючи, що для забезпечення безпеки допустимо, порушення деяких інших прав людини, однак за трьох умов: «якщо це порушення передбачено законом, робиться для досягнення легітимної мети і якщо воно пропорційне поставленій меті» [3].

Однак підходи до вирішення конкретних, практичних завдань з проведення збалансованої імміграційної політики різняться і не знаходять одностайної підтримки суспільства. Голоси проти, або за посилення курсу в даній сфері лунали в багатьох західних країнах вже давно, навіть тоді, коли питання безпеки не стояли так гостро, як останнім часом у зв'язку з численними терактами та імміграційними проблемами.

Потрібно зазначити, що Європейська система захисту прав людини, і зокрема Європейський Суд з прав людини (ЄСПЛ), націлений на встановлення справедливого балансу між національною безпекою та правами людини. Захист національної безпеки складає одне з найважливіших підстав обмеження прав, закріплених в Європейській конвенції про захист прав людини і основних свобод. Відступ від зобов'язань в області прав людини може відбутися в конкретному випадку (при цьому дотримання балансу між інтересами безпеки і обмеженням права повинно бути предметом судового розгляду) або сто-

суватися одного або кількох прав (за винятком прав абсолютного характеру), наприклад шляхом заяви про застосування положень ст. 15 Європейської конвенції, яка передбачає можливість відступу від зобов'язань під час надзвичайних обставин [2].

Питання, пов'язані з її застосуванням, знаходяться під юрисдикцією ЄСПЛ і розглядаються за допомогою тесту, покликаного встановити, чи був дотриманий баланс між правом людини і громадськими інтересами, заради яких воно було обмежене. При цьому постанови ЄСПЛ є обов'язковими для держав, що є сторонами Конвенції, але конкретні заходи, вжиті для їх виконання, в чому лежать в межах розсуду окремої держави [6, с. 134].

Після подій 2001 р. застереження у відповідності зі ст. 15 Конвенції були зроблені у Великобританії і у Франції.

Наприклад у справі *A. and others vs the UK* ЄСПЛ визнав наявність загрози, незважаючи на відсутність на той момент вчинених терористичних актів. Він заявив, що не може критикувати державу за небажання чекати катастрофи, щоб вжити заходів. Однак вжиті заходи повинні бути пропорційними та адресними, зазначає Антоніос Курутакис, доцент Університету Мадрида (IE University, Madrid).

Він підкреслює, що ЄСПЛ готовий змінювати свою позицію з приводу обмеження тих чи інших прав залежно від наявності загрози міжнародного тероризму. Так, зміна правозастосовної практики ЄСПЛ щодо релігійних свобод наочно проявилася на прикладі обмеження права на носіння релігійного одягу. У Франції заборона носити хіджаб у державній початковій і середній школі була введена у 2004 р., у 2010 було введено заборону на паранджу. Бельгія ввела подібну заборону до 2011 р. Такі ж заборони діють у Німеччині та Італії. Пропозиції ввести їх в Іспанії та Нідерландах були відхилені [6, с. 137].

Майкл О'Бойл, колишній заступник секретаря-канцлера ЄСПЛ пояснює, що застереження, що обмежують права людини, можуть бути зроблені без вказівки конкретних статей Конвенції, на які поширюється дія надзвичайного стану. Таку правку порівняно недавно (24 листопада 2015 р.) зробила Франція. Як було заявлено, «за повідомленнями розвідслужб і беручи до уваги міжнародний контекст», загроза має тривалий характер. Спочатку термін дії надзвичайного стану обмежився кількома місяцями, але з того часу він продовжувався, і немає ніяких ознак того, що вона буде зняте до закінчення загрози [4, с. 1]. Додаткові повноваження влади містять в собі право на домашній арешт у будь-який час і в будь-якому місці без рішення суду, право на обшук і вилучення без ордеру, права розпускати організації і групи і блокувати веб-сайти, які мають підозру в підтримці тероризму, знову без рішення суду.

Ключовим у цей період, зазначає О'Бойл, є створення гарантій від зловживання владою спеціальними правами, так як необхідно перешкоджати нанесенню непоправної шкоди правам і свободам, які є основою конституційного правління. І головним тут є роль суду, який наглядає за застосуванням спеціальних заходів. Нейтралізація судового корпусу, у тому числі шляхом скасування *habeas corpus*, створює презумпцію непропорційність, а значить – незаконна [4, с. 4-5].

Прагнучи захистити національну безпеку держави змінюють імміграційну політику. Після 2001 р. ЄС ухвалив спільну для країн політику координації і взаємодії між поліцією і розвідслужбами, затвердив загальноєвропейський ордер на арешт, посилив судову взаємодію, прийнявши «рамкову угоду про протидію тероризму», і змінив правила возз'єднання з сім'єю, посиливши їх [6, с. 145].

При цьому в Європі держави зіткнулися з позицією ЄСПЛ, який сформулював принцип невислання (*non refoulement*) з країни, що застосовується і у випадках, що стосуються обвинувачених/засуджених за статтями, пов'язаними з тероризмом. Ще в 1989 р. ЄСПЛ прийняв постанову по справі *Soering vs UK*, в якій зазначалося, що депортація укладеного в США стане порушенням ст. 3 Європейської конвенції, так як до нього буде застосована смертна кара. Цією постановою ЄСПЛ по суті зробив виняток з принципу міжнародного права, згідно з яким держава не може нести відповідальність за дії інших держав [5].

В справі *Saadi vs Italy* Великобританія, яка виступила третьою стороною, заявила, що подібне трактування положень Конвенції не відповідає початковим задумом сторін, а також у випадках, коли порушені міркування національної безпеки, стандарт доказування повинен бути змінений і заявник повинен довести небезпеку поганого поводження при надсиланні на більш високому рівні, ніж «швидше ймовірно, ніж ні» [8, с. 54]. ЄСПЛ, однак, свою позицію не змінив, що зрозуміло певною мірою стримує держави – сторони Європейської конвенції від прийняття законодавства, що дозволяє депортацію з країни.

Однак вони не готові відмовитися від такої міри боротьби з тероризмом. У ряді випадків постанови ЄСПЛ не виконувалися, були зроблені спроби забезпечити легітимність депортації шляхом отримання дипломатичних гарантій [8, с. 62].

Такий підхід був підтверджений у ряді подальших справ, бо заходи, що вживаються керівництвом країни останнім часом, показують, що Франція та Великобританія поступово приходять до розуміння необхідності проводити більш жорстку міграційну політику, тим більше, що після хвилі терактів, що захлеснули Францію і забрали життя 239 осіб з січня 2015 року, такий курс підтримується основною масою населення [7].

Таким чином, політичний курс, що проводиться на захист національних інтересів, не завжди може відповідати проголошеним демократичним принципам. Реальна політика і дотримання прав людини не завжди сумісні. В такому випадку вибір представляється досить складним, заходи, вжиті останнім часом, незважаючи на опір прихильників дбайливого підходу до основних свобод і прав людини в їх розширеному тлумаченні, показують, що імператив забезпечення безпеки своїх громадян починає розглядатися як пріоритет по відношенню до поваги прав і потреб іммігрантів.

Список використаних джерел:

1. Брусилівська, О. І. (2017). Ісламський чинник у політиці країн ЄС: Приклад Франції. *International relations, part «Political sciences»*, (13). URL: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/view/3017/2705 (дата звернення: 09.10.2021)

2. Європейська Конвенція з прав людини. URL: https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_UKR.pdf (дата звернення: 09.10.2021)
3. Costa J-P., Human rights and security: an inherent tension? Conference on Smuggling of Migrants, Monday 6th March, 2017. Council of Europe, Strasbourg. URL: <https://rm.coe.int/16806fda7e> (дата звернення: 09.10.2021)
4. O. Boyle M. Emergency government and derogation under the ECHR: Lecture given to the law society. Dublin, 2016. С. 1-16.
5. Kagiros D. Protecting «national security» whistleblowers in the Council of Europe: An evaluation of three approaches on how to balance national security with freedom of expression. The international journal of human rights. Oxford, 2015. Vol. 19, № 4. P. 408-428.
6. Kouroutakis A. Islamic terrorism: The legal impact on the freedom of religion in the United States and Europe. Boston university international law journal. Boston, 2016. Vol. 34, № 1. P. 113-148
7. Paris attacks 2015: Accused complains of conditions. BBS France. URL: <https://www.bbc.com/news/world-europe-58486391> (дата звернення: 09.10.2021)
8. Vedsted-Hansen J. The European convention on human rights, counter-terrorism and біженець protection. Refugee survey quarterly. Oxford, 2011. Vol. 29, № 4. P. 45-62.

ІСТОРИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ГРОМАДСЬКИХ РАД ЯК СУБ'ЄКТІВ ДЕМОКРАТИЧНОГО ЦИВІЛЬНОГО КОНТРОЛЮ

Ірина Миколаївна ШОПІНА,

*докт. юрид. наук, професор,
професор кафедри адміністративно-правових
дисциплін Львівського державного
університету внутрішніх справ
<https://orcid.org/0000-0003-3334-7548>*

Можливість громадськості брати участь у публічному управлінні у демократичній правовій державі потребує наявності великої кількості правових механізмів та платформ, за допомогою яких можна перетворити прагнення та інтенції на конкретні кроки з підвищення ефективності функціонування суб'єктів публічного адміністрування. Одним із елементів такого механізму є громадські ради при органах виконавчої влади та місцевого самоврядування, а також при інших органах публічної влади.

Передумови виникнення громадських рад пов'язують із запровадженням в Європейському Союзі після укладення та на підставі Амстердамських угод (1997 р.) обов'язкових консультацій з громадськістю [1, с.614-615], зміст та сутність яких достатньо повно розкрито у повідомленні Європейської Комісії від 11 грудня 2002 року COM(2002) 704 «Щодо розвитку культури консультацій та діалогу — Загальні принципи та мінімальні стандарти консультацій Комісії із зацікавленими сторонами». У вказаному документі відзначалося, що Співпраця між органами Європейського Союзу та суспільством може відбуватися у різних формах: у першу чергу — через Європейський Парламент у якості обраного представника громадян ЄС; а також через офіційні консультативні органи ЄС (Європейський соціально-економічний комітет та Комітет регіонів) у межах повноважень цих органів, визначених Договорами ЄС; через менш офіційні прямі контакти із зацікавленими сторонами. Консультаційний механізм визнавався складовою частиною роботи усіх органів Європейського Союзу на всіх етапах законодавчого процесу — від визначення загального спрямування політики перед поданням Комісією відповідних пропозицій до остаточного затвердження такої політики шляхом прийняття та імплементації законодавства. Залежно від питання, про яке йде мова, метою проведення консультацій могли бути залучення до співпраці представників регіональних та місцевих органів влади, громадських організацій, суб'єктів господарювання та їх асоціацій, окремих громадян, яких стосується таке питання, науковців, технічних експертів та іноземних зацікавлених сторін. При цьому встановлювалося, що консультації між Комісією та зацікавленими особами мають ґрунтуватися на певних основоположних принципах, викладених в Білій книзі європейського врядування: участь, прозорість, підзвітність, ефективність і узгодженість [2].

Втім, в Україні необхідність врахування думки суспільства під час прийняття державних рішень була усвідомлена ще раніше, хоча і не супроводжу-

валася детальними теоретико-методологічними обґрунтуваннями. Вже у перші роки української державності вищі органи державної влади за власної ініціативи залучають до консультацій суб'єктів господарської діяльності та створюють для цього відповідні структури. Вважається, що в Україні однією з перших розпочала свою роботу Рада підприємців України при Кабінеті Міністрів України, утворена постановою Кабінету Міністрів України № 210 від 22 березня 1993 року, головною метою якої стало забезпечення ефективної співпраці підприємницьких структур з урядом України та іншими органами державної виконавчої влади в реалізації державної політики розвитку підприємництва та формуванні ринкової інфраструктури [1, с.615]. Заслужує на увагу, що діяльність цього органу демонструє нетипову для української політико-правової реальності стабільність: не зважаючи на періоди майже повного зниження активності, він майже 30 років зберігає свою суб'єктність (хоча останній звіт про його діяльність датовано 2014 роком, а останній план діяльності – 2016 роком). Втім, не зважаючи на відсутність публічної звітності і деяку непрозорість роботи, члени Ради підприємців України при Кабінеті Міністрів України активно коментують події публічної політики як представники вказаного органу [3].

Створення і початок роботи Ради підприємців України при Кабінеті Міністрів України, а також при деяких інших державних органах, можна розглядати як перший етап розвитку правового забезпечення діяльності громадських рад при органах публічного адміністрування. Для вказаного етапу характерними були спроби напрацювання правових алгоритмів діяльності громадських ради, закріплення їх правового статусу на локальному рівні, визначальна роль органів держави в їх створенні і організації роботи.

Наступний етап розвитку правового забезпечення діяльності досліджуваних інституцій розпочався після затвердження Указу Президента України «Про забезпечення умов для більш широкої участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики» від 31 липня 2004 року № 854/2004. Положеннями вказаного документу предписувалося створення у двомісячний строк рад при Кабінеті Міністрів України, міністерствах, інших центральних органах виконавчої влади, Раді міністрів Автономної Республіки Крим, місцевих державних адміністраціях для здійснення координації заходів, пов'язаних із забезпеченням проведення консультацій з громадськістю з питань формування та реалізації державної політики, залучення до роботи в них представників об'єднань громадян, органів місцевого самоврядування та засобів масової інформації, затвердження відповідних положень про такі ради, створення необхідних умов для їх роботи [4]. Після того, як створення громадських рад було визначено як обов'язок визначених вище суб'єктів публічного адміністрування, їх розвиток набув динамічності, разом з тим розглядати їх як представницький орган громадянського суспільства було б не зовсім коректно, оскільки управління ними здійснювалося керівником відповідного органу публічної влади, який затверджував склад громадської ради, виходячи з власних уподобань, та, іноді, самостійно її очолював. Втім, діяльність громадських рад в секторі безпеки і оборони отримала поштовх для розвитку і мала певні здобутки. Так, наказом Міністра оборони України від 10.11.2005 року № 681 «Про затвердження Положення про Громадську раду при Міністерстві оборони України» при Міністерстві оборони України було

створено консультативно-дорадчий орган – Громадську раду при Міністерстві оборони України. Громадська рада діяла на підставі Положення про Громадську раду при Міністерстві оборони України, затвердженого тим же наказом. Станом на 31 грудня 2006 року до складу Громадської ради увійшли 83 громадських, профспілкових організацій та засобів масової інформації. У Громадській раді утворено робочі групи за основними напрямками її діяльності: сприяння діяльності та розвитку Збройних Сил України; соціально-правових питань; військово-патріотичного виховання; сприяння формуванню позитивного іміджу Збройних Сил України; соціально-економічних питань; сприяння розвитку науки та військової освіти; сприяння військово-технічному співробітництву; взаємодії з органами державної влади, місцевого самоврядування, засобами масової інформації, громадськими та релігійними організаціями [5, с.119-120]. Певні здобутки мали й громадські ради при Службі безпеці України та Міністерстві внутрішніх справ України, проте, на відміну від громадської ради при Міністерстві оборони України, їх діяльність була більш закритою. Заслугує на увагу, що співголовою Громадської ради при МВС України з питань забезпечення прав людини, створеної у грудні 2005 року, був Міністр внутрішніх справ, а до її складу входили представники керівного складу цього органу, що обумовлювало певну декларативність участі громадськості у системі публічного управління сферою внутрішніх справ [6]. Втім, багато рішень, прийнятих завдяки обговоренню та активному їх лобюванню представниками громадських організацій, що входили до складу вказаної Громадської ради, були надзвичайно потрібними та ефективними, сприяючи зменшенню кількості катувань та інших порушень прав людини і громадянина.

Для розуміння місця і ролі громадських рад в системі публічного управління необхідно з'ясувати їх функції. Найбільш розгорнутою їх характеристикою нам уявляється класифікація М.Віхляєва, який виокремлює наступні функції: представницька – забезпечення представництва інтересів громадськості у відносинах з органами виконавчої влади з різноманітних питань для прийняття ними ефективних та позитивних рішень, які сприяють благополуччю держави або певного регіону; консультативна – підготовка та надання органу виконавчої влади, при якому утворені громадські ради, пропозицій щодо організації та проведення консультацій з громадськістю, а також щодо орієнтовного плану їх проведення; контрольна – проведення громадської експертизи та громадської антикорупційної експертизи проектів нормативно-правових актів, а також здійснення громадського контролю за врахуванням органом пропозицій та зауважень громадськості, дотриманням ним нормативно-правових актів, спрямованих на запобігання та протидію корупції; нормотворча – участь громадських рад у нормотворчому процесі шляхом надання пропозицій органам виконавчої влади щодо підготовки проектів нормативно-правових актів з питань формування та реалізації державної політики у відповідній сфері, удосконалення роботи органу; комунікативна – забезпечення діалогу між органами виконавчої влади та громадськістю завдяки узагальненню та наданню вказаним органам інформації про пропозиції громадських об'єднань щодо вирішення питань, які мають важливе суспільне значення; організаційна – організація публічних заходів для обговорення актуальних питань розвитку галузі чи адміністративно-територіальної одиниці; ін-

формаційна – підготовка й оприлюднення щорічного звіту громадськими радами про свою діяльність, а також інформування громадськості про свою діяльність, прийняті рішення та їх виконання на офіційному веб-сайті органу та в інший прийнятний спосіб; захисна – інформування органів виконавчої влади про протиправні дії, внаслідок яких порушуються права громадян та їхніх об'єднань, з метою оперативного вирішення вказаних проблем [7, с.38-39]. Якщо аналізувати виконання наведених вище функцій на перших двох етапах розвитку правового забезпечення діяльності громадських рад при органах публічного адміністрування у секторі безпеки і оборони, можна перекоонатися, що представницька та контрольна функції реалізовувалися переважно формально, а інформаційна – неоднорідно.

Це знаходить своє підтвердження і у визначеній у першій редакції Постанови Кабінету Міністрів України від 15 жовтня 2004 р. № 1378 сфері компетенції громадської ради при центральному, місцевому органі виконавчої влади, відповідно до якого остання готує і подає пропозиції до орієнтовного плану проведення консультацій з громадськістю; подає пропозиції щодо строків проведення публічних громадських обговорень; подає пропозиції щодо проведення консультацій з громадськістю з питань, не передбачених орієнтовним планом; розробляє та подає на розгляд пропозиції до плану проведення консультацій з громадськістю за визначеною тематикою із зазначенням переліку питань, строків та етапів, порядку оприлюднення інформації про проведення консультацій та врахування їх результатів; здійснює інші заходи щодо організації та проведення консультацій з громадськістю згідно з Порядком проведення консультацій з громадськістю з питань формування та реалізації державної політики тощо [8].

Початок третього етапу розвитку правового забезпечення діяльності громадських рад при органах публічного адміністрування розпочався після прийняття постанови Кабінету Міністрів України «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики» від 3 листопада 2010 р. № 996. Вказаним документом було затверджено нову редакцію Порядку проведення консультацій з громадськістю з питань формування та реалізації державної політики, а також Типове положення про громадську раду при міністерстві, іншому центральному органі виконавчої влади, Раді міністрів Автономної Республіки Крим, обласній, Київській та Севастопольській міській, районній, районній у м. Києві та Севастополі державній адміністрації. У пп.5 п.4 останнього знайшли своє відображення контрольні повноваження громадських рад, п пп.6 та 9 – обов'язок цих органів інформувати про свою діяльність (зауважимо, що його виконання продовжувало носити неоднорідний характер), проте закріплений у п.7 порядок обрання складу громадських рад залишав дуже велике поле для довільних тлумачень. Непрозорість виборчої компанії, діяльності ініціативної групи, від якої залежав прийом документів представників громадянського суспільства свідчать про недостатню реалізованість представницької функції громадських рад. Це не могло негативно не позначитися на складі і діяльності громадських рад. Як відзначає І. Коропатнік у своєму дослідженні, присвяченому проблемам взаємодії громадянського суспільства і Збройних Сил України, до складу однієї з громадських рад при Міністерстві оборони України – Координаційної ради з питань розвитку козацтва в Україні – до 5 серпня 2015 року входив та виконував

обов'язки секретаря Головний отаман міжнародної громадської організації «Вірне козацтво», на веб-сайті якої розміщувалися публікації з наступними заголовками (мовою оригіналу): «Может ли православный поддерживать АТО? Семь причин для укропа воткнуть штык в землю», «Атаман Верного Казачества Алексей Селиванов: Патриарх Кирилл снова прав!», «Русский мир – это всё то, что сопротивляется злу» [9, с.142]. Прикладів входження до складу громадських рад при органах публічного адміністрування сектору безпеки і оборони осіб, які тим чи іншим чином підтримували тісні контакти або розділяли ідеологічні позиції держави-агресора, можна навести ще багато.

Потреба громадянського суспільства у прозорому правовому регулюванні представницької функції громадських рад позначилася низкою конфліктних ситуацій, пов'язаних з виборами їх складу: так, у 2017 році під час виборів до Громадської ради при Міністерстві з питань тимчасово окупованих територій виникла бійка з-за кількості місць у раді, внаслідок чого вибори не відбулися, у 2018 року після виборів до цієї ж ради 29 громадських організацій заявили, що вона нелегітимна та закликали бойкотувати її [10], у 2017 році було визнано недійсними результати виборів до Ради громадського контролю Національного антикорупційного бюро України [11]. Схожі ситуації супроводжували вибори і в інші громадські ради, що набуло широкого розголосу у суспільстві.

Не додало правової визначеності ситуації і прийняття у 2018 році Закону України «Про національну безпеку України», перехідними положеннями якого Закон України «Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави» було визнано таким, що втратив чинність, а також введено термін «громадський нагляд», сутність якого не розкрито. Заслуговує на увагу, що громадські ради у вказаному законі не було віднесено до суб'єктів, які можуть здійснювати громадський нагляд (контроль), у той час як низка підзаконних правових актів надавала їм такі повноваження.

Четвертий етап розвитку правового забезпечення діяльності громадських рад при органах публічного адміністрування розпочався після затвердження постанови Кабінету Міністрів України від 24 квітня 2019 р. № 353, якою було затверджено Типове положення про громадську раду при міністерстві, іншому центральному органі виконавчої влади, Раді міністрів Автономної Республіки Крим, обласній, Київській та Севастопольській міській, районній, районній у м. Києві та Севастополі державній адміністрації. До позитивних аспектів цього документу слід віднести те, що було уточнено процедуру виборів до громадських рад, порядок утворення та склад ініціативних груп, повноваження рад та деякі інші елементи їх правового статусу. Беззаперечним здобутком слід вважати регламентацію вказаним правовим актом процедури рейтингового електронного голосування, завдяки впровадженню якої діяльність рад набула дійсно представницького характеру (якщо не брати до уваги питання цифрової нерівності, втім, кількість осіб, що беруть участь в електронному голосуванні, виявилася в 20-100 разів більшою, ніж під час недистанційної процедури голосування). Слід також сказати про підвищення прозорості виборчої кампанії внаслідок встановлення переліку відомостей про кандидатів та обов'язку органу публічного адміністрування оприлюднювати такі відомості на своєму офіційному сайті (хоча термін у п'ять робочих днів до дати

проведення установчих зборів або рейтингового електронного голосування є недостатнім, на нашу думку, для ознайомлення з такими відомостями всіх зацікавлених осіб).

Втім, досить розпливчате формулювання п.9 Типового положення, в якому вказано, що орган виконавчої влади не пізніше ніж за 45 календарних днів до проведення установчих зборів або рейтингового електронного голосування в обов'язковому порядку оприлюднює на своєму офіційному веб-сайті та будь-яким іншим способом повідомлення про спосіб формування складу громадської ради та її кількісний склад, залишає простір для різних способів здійснення означених дій. Так, наприклад, повідомлення про вибори Ради громадського контролю при Бюро економічної безпеки у вересні 2021 року було розміщено, з порушенням вказаної вище норми, на неіндексованих сторінках Кабінету Міністрів України, що сприяло надзвичайно низькій ймовірності ознайомлення з цією інформацією широкого кола зацікавлених представників громадськості.

Разом з тим, не зважаючи на недоліки і прогалини у правовому забезпеченні діяльності громадських рад при органах публічного адміністрування можна стверджувати, що ці інституції з органів, що створювалися за вказівкою керівників органів публічного адміністрування та включали схвалені ними кандидатури, трансформувалися в активних суб'єктів громадянського суспільства.

Список використаних джерел:

1. Береза А.В. Громадські ради в Україні: історія становлення. *Держава і право*. 2011. Вип. 52. С. 613-619.
2. Щодо розвитку культури консультацій та діалогу – Загальні принципи та мінімальні стандарти консультацій Комісії із зацікавленими сторонами: повідомлення Європейської Комісії від 11 грудня 2002 року COM(2002) 704. /Кабінет Міністрів України. URL: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/17-civik-2018/rubrik_rekomehdation/zagal-prins-konsult.docx (дата звернення: 5.12.2021)
3. Обмеження експорту пшениці, щоб впала ціна для внутрішнього виробника – це допомога борошномелам але удар по фермерам. URL: <https://agropolit.com/news/22860-obmejennya-eksportu-pshenitsi-schob-vpala-tsina-dlya-vnutrishnogo-virobnika--tse-dopomoje-boroshnomelam-odnak-vdarit-po-fermeram> (дата звернення: 5.12.2021)
4. Про забезпечення умов для більш широкої участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики: Указ Президента України від 31 липня 2004 року № 854/2004. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/854/2004#Text> (дата звернення: 15.12.2021)
5. Мироненко Т.Є. Організаційно-правові аспекти управління взаємодією органів прокуратури України з громадськістю: Дис. ...канд. юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2007. 119 с.
6. При Міністерстві внутрішніх справ України створено Громадську раду з питань дотримання прав людини/ Кабінет Міністрів України. URL: http://old.kmu.gov.ua/kmu/control/publish/article?art_id=26617767 (дата звернення: 15.12.2021)
7. Віхляєв М.Ю. Громадські ради при органах виконавчої влади України та роль громадських об'єднань у їх діяльності. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2013. № 2. С.36-43.
8. Деякі питання щодо забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики: постанова Кабінету Міністрів України від 15 жовтня 2004 р. № 1378. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1378-2004-%D0%BF/ed20041015#Text> (дата звернення: 15.12.2021)
9. Коротатнік І.М. Взаємодія громадянського суспільства і Збройних Сил України: адміністративно-правові засади: Моногр. Київ: Леся, 2016. 412 с.

10. Громадський «наглядач»: що треба знати про скандал з Міністерством з питань окупованих територій. URL: <https://hromadske.ua/posts/hromadska-rada-pri-ministerstvi-timchasovo-okupovanih-teritorii> (дата звернення:15.12.2021)

11. Рада громадського контролю при НАБУ – має бути «зручною» чи прозоро обраною? URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/2247263-rada-gromadskogo-kontrolyu-pri-nabu-mae-buti-zrusnou-ci-prozoro-obranou.html> (дата звернення:15.12.2021).

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ ТА МОЖЛИВІ ШЛЯХИ ЇЇ ПОДОЛАННЯ

Марина Юріївна ЩЕРБАК,

*аспірант кафедри правоохоронної діяльності
та поліцейстики факультету № 6
Харківського національного
університету внутрішніх справ*

Політичні, соціальні та економічні проблеми у державі та невчасне їхнє вирішення призводять до появи корупції та динамічного її розвитку. Боротьба із корупцією та її проявами є завжди важливим фактом та складною справою. Високий рівень корупції в державі призводить до занепаду та руйнування без можливих шансів на покращення ситуації, як наслідок загроза національній безпеці та конституційному ладу в державі. Боротьба та протидія корупції дає помітні результати лише коли в державі та суспільстві в цілому дотримуються наукових засад, вимог нормативно-правових актів.

Для кожної держави окремо та самої України створення ефективною та дієвою системи протидії та боротьби з корупцією та її проявам є досить важливим кроком. За часів незалежності України починаючи з початку 90х років минулого століття почали приймати законодавчі акти спрямовані на протидію корупції. До початку 2019 року в державі в більшості було сформовано нормативно-правову базу по протидії корупції та її проявам.

За показниками організації Transparency International, щодо визначення індексу сприйняття корупції то починаючи з 2013 року він зростає та становить у 2013 - 25 балів, 2014 - 26 балів, 2015 - 27 балів, 2016 - 29 балів, 2017 - 30 балів, 2018 - 32 балів, 2019 - 30 балів. У 2020 році Україна отримала 33 бали із 100 та посіла 117 місце зі 180 країн у списку СРІ. Сусіди України такі як Молдова також займають схожі позиції та посідає 34 бали із 100 та 115 місце, Білорусь 47 балів із 100 та займає 63 місце, Росія 30 балів із 100 та займає 129 місце, Румунія та Угорщина набрали 44 бали та посідають 69 місце.

Зразковими країнами у боротьбі із корупцією довгий час залишається Нова Зеландія та Данія в них по 88 балів, Фінляндія яка має 85 балів як і Швеція та Швейцарія.

Організацією Transparency International Ukraine для зменшення рівня корупції в Україні на 2021 рік рекомендовано:

- запровадити прозоре та підзвітне управління публічними активами та гарантувати подальший розвиток сфери закупівель;
- сформувати професійну та незалежну судову владу;
- забезпечити незалежність та спроможність антикорупційної інфраструктури [3]. Хоча як вбачається в Україні не всі рекомендації виконуються.

Ситуація в Україні з 2019 року покращилась в зв'язку із початком дія Вищого антикорупційного суду та взяттям нових напрямків Національним агентством з питань запобігання корупції.

Позитивним є також те, що у 2020 році відбулись антикорупційні зміни з прийняттям ряду законодавчих актів. Прийнято Закон України «Про внесен-

ня змін до деяких законодавчих актів України щодо конфіскації незаконних активів осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, і покарання за набуття таких активів» прийнятий від 31.10.2019 №263-IX, Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про публічні закупівлі» та деяких інших законодавчих актів України щодо вдосконалення публічних закупівель» прийнятий 9.09.2019 № 114-IX, Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо викривачів корупції» від 17.10.2019 № 198-IX, Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення окремих положень кримінального процесуального законодавства» від 04.10.2019 № 187-IX.

Всі ці зміни безперечно пішли на користь Україні у ситуації з подоланням рівня корупції.

На даний час, найкорумпованішими в нашій державі є посади в органах державної влади та органах місцевого самоврядування.

Ефективним способом боротьби із корупцією є юридична відповідальність. За діяння, що містить ознаки корупції, учинене особою, зазначеною у ч. 1 ст. 3 цього Закону України «Про запобігання корупції» на законодавчому рівні встановлено кримінальну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність. За вчинення таких дій особа може понести відповідальність у формі штрафу, позбавлення волі, позбавлена права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю [1].

Розповсюдженим проявом корупції є отримання неправомірної вигоди службовою особою, незаконне збагачення. Згідно результатів досліджень «Барометр Світової Корупції» які востаннє проводились у 2016 році вбачається, що 38% наших громадян в Україні протягом 2016 року сплачували значні внески при взаємодії з органами влади. За даними організації громадяни незаконно оплачували послуги які надавались у навчальних закладів (38%), медичних установ (33%), органів поліції (33%) та інші.

Одним із ефективних способів протидії корупції є застосування кримінальної відповідальності за види правопорушень, що передбачені в статтях 368, 368-2 Кримінального кодексу України. Суть норм полягає у тому, що одна сторона надає переваги, привілеї іншій стороні в результаті чого отримує винагороду в матеріальній чи не матеріальній формі. В результаті чого особою набуваються у власність активи які не підтверджені будь-якими доходами, що викликає сумніви у їх походженні. Прийняття цих норм є результатом виконання державою Україна вимог міжнародних партнерів [2].

Підсумовуючи тези щодо гасел про подолання корупції хотілось зазначити, що базовими заходами запобігання та протидії корупції є все таки законність, гласність, прозорість та відповідальність осіб за скоєні діяння. Звісно ніхто не відміняє гуманність та справедливість при застосуванні норм. Для протидії корупції в системі в органах державної влади та органах місцевого самоврядування необхідно використовувати всі антикорупційні засоби.

Так, можна з повною впевненістю сказати, що корупція є великою «хворобою» для держави та народу в ній. З наближенням процесів у подоланні корупції дасть можливість суспільству жити «по новому» створивши правову державу. Виникне шанс в Україні змінити свої позиції у рейтингу індексу

сприйняття корупції населенням та посісти місце хоча б наблизившись до рівня європейських країн такі як Іспанія, Франція, Португалія, Німеччина.

Список використаних джерел:

1. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1700-18>
2. Кримінальний кодекс України: Кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
3. Індекс сприйняття корупції – 2020. веб-сайт. URL: <https://ti-ukraine.org/research/indeks-spryjnyattya-koruptsiyi-2020>

ЩОДО РОЗШИРЕННЯ ПОВНОВАЖЕНЬ ПРОКУРОРІВ ПО ЗАХИСТУ ПРАВ СВОБОД ГРОМАДЯН В ЗОНІ ПРОВЕДЕННЯ ОПЕРАЦІЇ ОБ'ЄДНАНИХ СИЛ

Сергій Іванович ПЕРЕПЕЛИЦЯ,

кандидат юридичних наук, адвокат

Відповідно до ст. 3 Конституції України утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. Умови проведення Операції об'єднаних сил жодним чином не впливають чи не є фактором обмеження дії вказаного положення. Навпаки, органи державної влади та їх посадові особи мають більш змістовно підходити до виконання вказаного обов'язку на відповідних територіях. Але слід зазначити, що внаслідок дій представників незаконних збройних формувань завдається шкода правам та свободам громадян України. В цих умовах одним із завдань військово-цивільних адміністрацій, інших державних органів влади є припинення фактів порушення прав та свобод громадян в зоні проведення Операції об'єднаних сил, надання допомоги та сприяння в їх захисті та відновленні.

Важливу роль у цьому мають відігравати органи прокуратури. Насамперед мова йде про викриття та фіксацію, а також процесуальне керівництво розслідуванням фактів вчинення представниками незаконних збройних формувань кримінальних правопорушень, у тому числі і тих, якими завдано шкоду життю і здоров'ю, честі і гідності, недоторканності і безпеці громадян на території проведення Операції об'єднаних сил.

Однак, звернемо увагу на той факт, що з урахуванням змін і доповнень до Конституції України, чинного КК України та КПК України прокурори в певній частині обмежені у своїх повноваженнях щодо реагування на факти кримінально карної поведінки, якими завдається шкода правам та свободам громадян через вчинення щодо них кримінальних правопорушень, які законом віднесено до сфери приватного обвинувачення.

Саме тому з метою забезпечення процедурної рівності перед законом, слід відновити у чинному кримінальному процесуальному законодавстві раніше існуюче правило про можливість прокурора розпочати кримінальне провадження у формі приватного обвинувачення без заяви потерпілого за умови безпорадного стану останнього. Вважаємо, що такі зміни особливо актуальні для створення передумов щодо ефективного утвердження і забезпечення прав і свобод людини в зоні проведення Операції об'єднаних сил. Наведено аргументи на користь цієї пропозиції.

Так, ще за КПК 1960 р. прокурору дозволялося порушити справу приватного обвинувачення без відповідного волевиявлення потерпілого у випадку безпорадного стану останнього. На наш погляд, відмову від вказаного нормативного положення при прийнятті КПК 2012 р. складно назвати поміркованим кроком. Як наголошували дослідники, «якщо особливе громадське значення справи зумовлює втручання державних органів у приватну сферу з метою захисту публічних інтересів (тобто інтересів широкого кола осіб), то інші підстави такого втручання (а саме: коли потерпілий через свій безпорадний

стан, залежність від обвинуваченого чи з інших причин не може захистити свої інтереси) спрямовані на відстоювання приватних інтересів, але шляхом розширеного залучення державно-владних механізмів. На відміну від категорії «особливе громадське значення» названі підстави легше піддаються обґрунтуванню за допомогою об'єктивних критеріїв» [1, с. 198].

Аналіз практики застосування даного інституту за часів дії КПК 1960 р. також дозволяє вести мову про спрямованість його діяльності саме на забезпечення так званої процедурної рівності сторін. Така рівність, згідно з доктринальними підходами останніх років, знаходить свій прояв у випадках, коли фактична нерівність можливостей (неповноліття, наявність фізичного або психічного захворювання, неспроможність сплатити послуги захисника тощо) компенсується процесуальними механізмами, які дозволяють таким особам вести рівний спір з іншою стороною за рахунок обов'язку державних органів сприяти в реалізації належних особі прав [2, с. 13].

Відтак, можна зробити такі висновки:

- підтвердити дієвість (в аспекті забезпечення процедурної рівності, а відповідно, і досягнення завдань кримінального судочинства) раніше існуючого правила про можливість прокурора розпочати кримінальне провадження у формі приватного обвинувачення без заяви потерпілого за умови його безпорадного стану;

- визнати доцільним включення аналогічного правового припису до КПК 2012 р. як додаткової гарантії державного захисту прав потерпілих, які знаходяться у безпорадному або залежному стані, особливо в зоні проведення Операції об'єднаних сил;

- надати законодавчо прокурорам правомочність розпочинати кримінальне провадження у формі приватного обвинувачення без наявності заяви потерпілого за умови підтвердження факту його безпорадного стану.

Список використаних джерел:

1. Тітко І. А. Охорона приватних і публічних інтересів при порушенні кримінальної справи. *Вісник Академії правових наук України*. Х., 2011. № 2. С. 192–201.
2. Смірнова В. В. Забезпечення прийняття правомірних рішень судом апеляційної інстанції в кримінальному судочинстві України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого». Х., 2012. 20 с.

ЗАВДАННЯ ПІДГОТОВКИ ОСОБОВОГО СКЛАДУ ПІДРОЗДІЛІВ СИЛ ОХОРОНИ ПРАВОПОРЯДКУ ДО ВИКОНАННЯ СЛУЖБОВО-БОЙОВИХ ЗАВДАНЬ

Олександр Сергійович ПРОКУДІН,

*здобувач Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
<https://orcid.org/0000-0003-1094-0904>*

Ключовою метою підготовки особового складу підрозділів сил охорони правопорядку до виконання службово-бойових завдань із забезпечення внутрішньої безпеки України від протиправних посягань є формування вказаних підрозділів такими кадрами, які зможуть якісно, ефективно та результативно виконувати покладені на них обов'язки. Тож, мета виступає конструктивним елементом будь-якого явища, адже формує вектор його існування та показує загальне призначення. Разом з цим мета – це складне явище яке формують складові елементи під назвою «завдання» [1].

У Великому тлумачному словнику сучасної української мови під завданням розуміється наперед визначений, запланований для виконання обсяг роботи, справа тощо; настанова, розпорядження виконати певне доручення; те, що хочуть здійснити [2, с. 288]. В.В. Шилов та С.Г. Бандурін, на думку яких, завдання – це також цілі, втім вони є значно меншими за обсягом та більш чітко визначеними. Так, якщо мета (цілі) мають стратегічний характер, то завдання – тактичний, оскільки саме завдання впливають на обрання форм, способів та методів дії (поведінки) суб'єктів, що їх виконують. Слідуючи такою логікою, можна констатувати, що кожне окреме завдання може слугувати проміжною метою, для досягнення якої вибудовується власна система завдань. Тобто завдання завжди є похідними від мети, а мета задається суб'єктивно, виходячи із соціальних потреб. Інакше кажучи, щоб досягнути поставленої мети, необхідно розв'язати ряд завдань [3, с.49].

Отже, завдання – це своєрідні мікроцілі, досягнення яких є необхідним для того, щоб досягти кінцевої мети. А.М. Клочко доводить, що основними завданнями професійної підготовки персоналу органів Національної поліції України є [4]: а) забезпечення потреб суспільства і держави у висококваліфікованих фахівцях правоохоронної діяльності, здатних на належному рівні забезпечувати охорону публічного порядку, здійснювати боротьбу зі злочинністю та захист законних прав і свобод громадян, передбачених Конституцією України; б) реалізація принципу безперервності навчання протягом служби з метою постійного розширення та поглиблення професійних знань; в) напрацювання та постійне вдосконалення практичних навичок працівників застосовувати передбачені законодавством України заходи впливу з дотриманням прав людини і громадянина; г) удосконалення навичок поводження зі спеціальною технікою та спеціальними засобами, експлуатації транспортних засобів та засобів зв'язку; д) розвиток особистих моральних якостей, патріотизму і відповідальності, здібностей до ініціативних дій, сумлінного виконання професійного обов'язку, підвищення рівня загальної культури [4].

Відповідно до точки зору О.Б. Оксютіна, до переліку основних завдань професійної підготовки персоналу органів внутрішніх справ України найбільш доцільно віднести наступні: 1) оволодіння знаннями і спеціальними навичками для виконання службових обов'язків з охорони громадського порядку, боротьби зі злочинністю та інших оперативно-службових завдань; 2) підвищення професіоналізму працівників органів внутрішніх справ шляхом удосконалення спеціальних навичок; 3) зміцнення зв'язків з населенням, забезпечення працівниками ОВС прав і людини в ході виконання ними службових обов'язків, підвищення рівня загальної культури рядового і начальницького складу; 4) розвинення у працівників органів внутрішніх справ особистих високоморальних якостей, патріотизму, відповідальності, здібностей до ініціативних дій, сумлінного виконання професійного обов'язку [5; 6].

Розмірковуючи безпосередньо про завдання підготовки особового складу підрозділів сил охорони правопорядку до виконання службово-бойових завдань із забезпечення внутрішньої безпеки України від протиправних посягань варто відзначити, що їх найбільш доцільно поділити на декілька груп:

1. Загальні завдання, до яких слід віднести: набуття особовим складом необхідного рівня професійних вмінь, знань та навичок; забезпечення готовності працівників до ефективного виконання поставлених перед ними службово-бойових завдань; формування у керівників та особового складу високих моральних якостей та цінностей, що сприятиме більш відповідальному відношенню до вирішення поставлених перед ними завдань;

2. Організаційні завдання: формування та реалізація єдиної державної кадрової політики у відповідній сфері; створення єдиної бази науково-методичних матеріалів; забезпечення єдиного високого рівня професійної підготовки працівників різних відомств; забезпечити реалізацію законних прав, свобод та інтересів особового складу підрозділів сил охорони правопорядку;

3. Функціональні завдання: забезпечення належного виконання підрозділами сил охорони правопорядку у сфері забезпечення внутрішньої безпеки України від протиправних посягань; створення умов для ефективної взаємодії відповідних підрозділів; дотримання службової дисципліни як керівниками відповідних підрозділів, так і їх особовим складом; створення умов для належного дотримання режиму законності в державі.

Список використаних джерел:

1. Полянський А.О. Адміністративно-правові засади взаємодії судово-експертних установ з правоохоронними органами: монографія / Суми: Вид-во, 2021. 384 с
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови; уклад. Бусел В.Т. Київ, Ірпінь: ВТФ «Перун», 2009.1736 с.
3. Бандурин С. Г. Публичность как принцип уголовного судопроизводства и его действие в стадии возбуждения уголовного дела: дисс. ... к.ю.н.: 12.00.09. Саратов, 2004. 209 с.
4. Клочко А. М. Кадрове забезпечення органів Національної поліції України : монографія / А. М. Клочко. - Х.: Золота миля, 2014.
5. Про затвердження Настанови з організації професійної підготовки осіб рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ України: наказ МВС України № 693 від 11 липня 2006 р. (втрата чинності)
6. Аксютін О. Б. Професійна підготовка персоналу ОВС: Адміністративно-правові засади : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Аксютін Олег Борисович. Х., 2008. 194 с.

ПРАВООХОРОННА ФУНКЦІЯ ЯК КЛЮЧОВИЙ НАПРЯМОК ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

Василь Іванович ШКІНДЮК,

здобувач Університету сучасних знань

<https://orcid.org/0000-0002-7279-3535>

Правоохоронна функція держави є самостійним комплексним напрямком діяльності держави, який обумовлений її соціальним призначенням, який реалізується системою суб'єктів (державних та недержавних), що уповноважені виключно в рамках закону з використанням відповідних форм та методів вживати юридичних заходів впливу (в тому числі примусових) з метою досягнення бажаного соціального ефекту – охорони права в цілому, забезпечення охорони законності і правопорядку, прав і свобод громадян зокрема [1, с.224]. До елементів, що входять до механізму реалізації правоохоронної функції держави, О. Безпалова відносить такі: а) інституційна складова (суб'єкти реалізації правоохоронної функції держави); б) адміністративно-правові норми, які регламентують специфіку реалізації правоохоронної функції держави; в) принципи реалізації правоохоронної функції держави; г) форми та методи реалізації правоохоронної функції держави; д) правовідносини, в яких відбувається переведення приписів, що містяться в нормативно-правових актах, у практичну площину; е) ресурсна складова (кадрове, інформаційне, матеріальне, технічне забезпечення тощо) [1, с. 224]. Таким чином, підсумовує авторка, правоохоронну функцію держави відносить до відома як державних, так і не державних суб'єктів, що є доволі спірною позицією.

Подібну думку висловлювали й деякі інші науковці, зокрема О. Волуйко та О. Дручек зазначають, що у межах широкого розуміння правоохоронними визнаються всі органи держави, органи місцевого самоврядування та самоорганізації населення, які здійснюють правоохоронну діяльність, тим чи іншим чином реалізують чи сприяють реалізації правоохоронної функції [2, с. 96]. В. Московець визначав правоохоронну функцію держави як основний напрям внутрішньої діяльності держави, спрямований на забезпечення охорони від будь-яких порушень конституційного ладу, прав і свобод громадян, законності і правопорядку, довкілля, встановлених і регульованих правом усіх суспільних відносин. При цьому згаданий науковець підкреслює, що державно-владна діяльність правоохоронних органів виражається в тому, що вони як частина механізму держави володіють компетенцією розгляду різних юридичних справ та спираються на можливість застосування державного примусу [3, с.10]. Таким чином, В. Московець підкреслює належність правоохоронної функції до повноважень саме державних органів.

О. Соколенко виокремлює такі ознаки правоохоронної функції держави: правоохоронна функція становить комплексний пріоритетний напрямок державної політики; зміст правоохоронної функції складає забезпечення охорони права і правовідносин, а також захисту основ конституційного ладу, у тому числі прав, свобод і законних інтересів людини і громадянина, законності та правопорядку; правоохоронну функцію характеризує цілісність і внут-

рішня узгодженість, організованість і цілеспрямованість, стабільність і постійність, однорідність і різноплановість; правоохоронна функція ґрунтується на принципах верховенства права, законності, пріоритету прав і свобод людини і громадянина, самостійності, професійності, прозорості та ефективності; правоохоронна функція реалізується у відповідних правових і організаційних формах за допомогою державно-владних методів переконання та примусу; реалізація правоохоронної функції вимагає її своєчасного забезпечення достатніми матеріально-технічними, фінансовими та кадровими ресурсами, формування адекватної нормативно-правової та організаційної основи правоохоронної діяльності. Правоохоронна функція держави визначена О. Соколенко як комплексний цілісний пріоритетний напрямок державної політики, спрямований на забезпечення відповідно до засад верховенства права та пріоритету прав людини охорони права і правовідносин, а також захисту основ конституційного ладу, у тому числі прав, свобод і законних інтересів людини і громадянина, законності та правопорядку [4, с. 851]. Виділена автором можливість реалізації правоохоронної функції шляхом використання державно-владних методів переконання та примусу безпосередньо вказує на позиції стосовно належності цієї функції саме до органів держави як суб'єктів реалізації правоохоронної функції держави.

В. Терехов сучасну правоохоронну функцію держави характеризує як комплексний напрямок державної політики, за допомогою якого досягається охорона прав, свобод та інтересів людини і громадянина, забезпечення законності, конституційного ладу, правопорядку та безпечного існування суспільства, його елементів. Правове забезпечення правоохоронної функції держави має на меті упорядкувати масив суспільних відносин, надати йому легітимності та загальнообов'язковості [5, с. 95]. О. Дудченко зазначає, що українська держава як публічна інституція здійснює охоронну функцію через правоохоронну діяльність, що є важливим фактором під час формування суспільної моралі, соціальних уявлень стосовно ефективності та дієвості конституційного ладу. Автор наголошує, що існують деякі види правоохоронної діяльності, які недостатньою мірою регламентуються правовими приписами. Так, діяльність щодо профілактики правопорушень та злочинів врегульована правом на самому поверхневому рівні, на рівні напрямів діяльності та принципів. Дії, які є правоохоронними за своєю природою, не можуть бути зведені винятково до правозастосовчих форм діяльності [6, с.105]. Таким чином автор чітко відмежовує правоохоронну діяльність від правозастосовчої.

На думку С. Островського, правоохоронна функція держави – це цілеспрямована діяльність держави, що здійснюється спеціально уповноваженими органами, шляхом застосування правових заходів впливу, з метою розв'язання таких проблем, як: боротьба зі злочинами проти життя, здоров'я, свободи, гідності особи та власності; боротьба з тероризмом і міжнародною злочинністю; боротьба з торгівлею людьми та незаконною міграцією; боротьба з незаконними діями, пов'язаними зі зброєю, боєприпасами, вибуховими, отруйними речовинами і радіоактивними матеріалами; боротьба з незаконним обігом наркотичних засобів і психотропних речовин; боротьба зі злочинами у сфері економіки, зокрема у сфері оподаткування, легалізації (відмивання) доходів, отриманих від злочинної діяльності, підроблення грошей, документів та цінних паперів; боротьба з контрабандою товарів та/або інших предметів;

боротьба зі злочинами, об'єктом яких є культурні та історичні цінності; боротьба зі злочинами у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), автоматизованих систем, комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку, охорони та захисту законних інтересів громадян, державних і громадських організацій [7, с.47]. Специфікою цього визначення є те, що автор, беручи за основу визнані більшістю авторів ознаки правоохоронної діяльності, доповнює їх доволі широким колом правопорушень на подолання проблем, із вчиненням яких направлена розглядувана функція держави.

Таким чином, перелічені визначення дають змогу зробити висновок про те, що правоохоронній функції як ключовому напрямку діяльності правоохоронних органів, властиві такі особливості: 1) є напрямком державної політики, що знаходить свій прояв у діяльності держави; 2) спрямована на захист прав, свобод як фізичних, так і юридичних осіб, безпеки суспільства та відповідно безпеки держави, метою є встановлення та підтримання правопорядку; 3) суб'єктами її реалізації є спеціально уповноважені органи державної влади; 4) реалізується за допомогою форм та методів, які визначені адміністративно-правовими нормами; 5) включає можливість застосування засобів примусу у визначених законодавством процесуальних формах за наявності передбачених чинним законодавством підстав.

Список використаних джерел:

1. Безпалова О. І. Адміністративно-правовий механізм реалізації правоохоронної функції держави: сутність і структура. Наукові праці Національного університету "Одеська юридична академія". 2015. Т. 15. С. 218-226.
2. Волуйко О., Дручек О. Поняття правоохоронної діяльності та правоохоронних органів у світлі концепції національної безпеки України. Адміністративне право і процес. № 10. 2020. С. 95-100.
3. Московець В. І. Поняття та значення правоохоронної функції держави. Право і безпека. 2011. № 2 (39). С. 7-11.
4. Соколенко О. А. Поняття та ознаки правоохоронної функції держави як основи правоохоронної діяльності. Форум права. 2012. № 4. С. 847-852. <http://arhive.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2012-4/12colopd.pdf>
5. Терехов В.Ю. Сучасні аспекти теоретико-правового забезпечення реалізації правоохоронної функції держави. Наукові записки. серія: право. Вип. 11. 2021. С.91-96.
6. Дудченко О. Ю. Правоохоронна функція як одна з форм реалізації державної влади. Правова позиція. 2019. № 3 (24). С. 102-108.
7. Островський С.О. Поняття та функції правоохоронних органів держави. Науковий вісник Херсонського державного університету. Вип. 1. Т. 2. 2017. С. 46-49

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЖИТЛОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСОБОВОГО СКЛАДУ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ СПЕЦІАЛЬНОГО ЗВ'ЯЗКУ ТА ЗАХИСТУ ІНФОРМАЦІЇ УКРАЇНИ

Дмитро Васильович МАКОВСЬКИЙ,

аспірант кафедри правознавства юридичного факультету Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля

Розкриваючи питання матеріального забезпечення особового складу Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України (далі – ДССЗІ), відзначимо, що на сьогодні бракує нормативно-правового визначення окресленого поняття. З позицій наукової доктрини – на думку М. О. Шишлюка, система матеріального забезпечення є додатковим видом соціального захисту військовослужбовців, до якої входить грошове, житлове, речове, медичне і продовольче забезпечення [1, с. 283]. Наведена думка відображає широкий аспект розуміння досліджуваної категорії. Адже за наведеною логікою до матеріального забезпечення входять всі види забезпечення, які носять матеріальний характер та виражаються у конкретних виплатах, послугах, які мають чіткий зміст, наданні матеріальних цінностей для задоволення потреб військовослужбовців. У більш вузькому та конкретному значенні відповідно до Закону України «Про соціальний та правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» від 20.12.1991 № 2011-ХІІ, до матеріального забезпечення доцільно віднести продовольче, речове та житлове забезпечення.

Так, Ю.В. Дідовець, досліджуючи питання житлового забезпечення військовослужбовців Збройних Сил України, зауважує, що ознаками житлового забезпечення військовослужбовців як одного із видів їх соціального захисту є такі: 1) забезпечення військовослужбовців жилими приміщеннями здійснюється виключно за рахунок коштів Державного бюджету України, виділених для Міністерства оборони України на відповідний рік; 2) суб'єктами, які підлягають забезпеченню – є коло осіб, які устанавлюються залежно від конкретних видів забезпечення (військовослужбовці за контрактом, військовослужбовці строкової служби, мобілізовані та інші, члени їх сімей); 3) право на жиле приміщення забезпечення встановлюється для визначених категорій осіб при настанні відповідних обставин, вказаних у Законі України «Про соціальний та правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», а також інших нормативно-правових актах; 4) правові гарантії забезпечення військовослужбовців жилими приміщеннями визначені у статтях Конституції України, положеннях спеціального Закону України «Про соціальний та правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» та підзаконними нормативно-правовими актами в сфері забезпечення житлом військовослужбовців [2].

Доцільно зауважити, що на сьогодні вирішення питання ефективного забезпечення житлом військовослужбовців є доволі актуальним, що потребує започаткування відповідних змін та новацій у наведеній сфері. Так, План пріоритетних дій Уряду на 2021 рік, що був затверджений 24 березня 2021 р. ро-

зпорядженням Кабінету Міністрів України № 276-р (крок №704) уже передбачав обов'язок Міністерства оборони України представити Концепцію забезпечення житлом військовослужбовців ЗСУ та членів їх сімей, яку повинні затвердити Указом Президента. 28 жовтня було видано наказ Міноборони №333 «Про створення робочої групи з розробки Дорожньої карти забезпечення житлом військовослужбовців Збройних Сил України», яка мала представити проект Концепції у грудні. Проте і на сьогодні такий проект не представлено [3].

Зауважимо, що у 2018 році, за дорученням Президента України проект такого документу вже був розроблений Міністерством оборони та презентований у жовтні 2018 році. Основними напрямками розв'язання проблеми у такому проекті було визначено: 1) власне будівництво, реконструкція будівель під житлові приміщення; 2) закупівля житла за рахунок коштів Державного бюджету; 3) виплата сім'ям військовослужбовців грошової компенсації за належні для отримання їм житлові приміщення; 4) отримання житла шляхом залучення не бюджетних коштів (будівництво житла на земельних ділянках Міністерства оборони України); 5) забезпечення військовослужбовців службовими житлом у місцях постійної дислокації військових частин на час проходження військової служби; 6) надання одноразової грошової допомоги військовослужбовцям ЗСУ та членам їх сімей на вирішення житлово-побутових питань, яких буде прийнято на військову службу починаючи з 01 січня 2020 року (при набутті календарної вислуги 20 років); 7) надання військовослужбовцям та членам їх сімей кредитів на індивідуальне житлове будівництво або придбання правного житлового будинку (квартири) на строк до 20 років [3].

Примітним є те, що оцінка фінансових та матеріально-технічних ресурсів, що необхідні для реалізації запропонованої Концепції була здійснена не надто конкретно. У проекті зауважено, що фінансове забезпечення відповідних ініціатив планується здійснювати за рахунок коштів Державного бюджету України шляхом залучення не бюджетних коштів та інших, не заборонених законодавством джерел. Розроблення та виконання Концепції передбачалося як шляхом реалізації уже діючих нормативно-правових актів, так і шляхом запровадження нових.

Аналізуючи наведене, відзначимо, що потреба у вирішенні проблем житлового забезпечення існує не лише щодо зазначеного виду матеріального забезпечення у ЗСУ, а й у інших створених відповідно до закону військових формуваннях, в тому числі, і для особового складу ДССЗЗІ. У наведеному контексті погоджуємося із позицією Ю.В. Дідовця, який зауважив, що держава законодавчо закріпивши спеціальний статус військовослужбовців з усіма правами, що впливають із нього, пільгами, компенсаціями та гарантіями, фактично не може забезпечити їх механізм реалізації права на житло як військовослужбовців, так і членів їхніх родин через відсутність необхідної економічної бази, достатнього обсягу фінансових ресурсів, чіткого механізму реалізації задекларованих гарантій і пільг, вимагаючи при цьому неухильного та якісного виконання військовослужбовцями своїх професійних обов'язків. Чинне законодавство, зокрема Житловий Кодекс УРСР, містить застарілі норми, які унеможливають забезпечення правом на житло не лише військовослужбовців, а інші категорії громадян [2].

Отже, житлове забезпечення особового складу ДССЗІ на сьогодні є однією із найбільш проблемних сфер матеріального забезпечення та в цілому соціальних гарантій для особового складу, обумовлюючи суттєві недоліки в цілому у системі забезпечення стимулювання професійного кадрового складу до якісного виконання своїх обов'язків, закріплення професійних кадрів, створення базових умов для соціальної безпеки військовослужбовців та членів їх сімей. Законодавство у сфері житлового забезпечення характеризується застарілими та неефективними підходами до вирішення питання надання житла. У відповідних нормативно-правових актах бракує конкретних механізмів їхньої реалізації, не визначеними є джерела фінансування та залучення інших необхідних ресурсів для надання (будівництва, купівлі) житла особовому складу ДССЗІ, відсутні навіть загальні концепції чи стратегії реформування окресленої сфери матеріального забезпечення, не надано і не визначено нових та ефективних підходів до вирішення зазначених проблем, в тому числі, шляхом залучення небюджетних коштів, інших джерел фінансування, будівництва житла за різними програмами, пільгового кредитування тощо. Саме тому зазначене питання є однією із найбільш нагальних сфер, які потребують удосконалення та перегляду існуючих підходів.

Список використаних джерел:

1. Шишляк М. О. Матеріальне забезпечення у зв'язку з необхідністю компенсації окремих видатків як додатковий вид соціального захисту військовослужбовців. *Трудове законодавство : шляхи реформування*. 2013. С. 281–283
2. Дідовець Ю.В. Щодо правового регулювання житлового забезпечення військовослужбовців. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія : Юридичні науки*. 2018. Випуск 4. URL : http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/vnadpcurn_2018_4_8.pdf
3. Прощайвай черга – проект Концепції забезпечення житлом військовослужбовців. Юридична служба Збройних Сил України. URL : <https://www.ukrmilitary.com/2018/07/konceptiya-zhytlo-viskovym.html>

КОРУПЦІЯ В СИСТЕМІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я ПІД ЧАС ПАНДЕМІЇ COVID-19

Богдан Вікторович КОВАЛЬ,

*адвокат Ради адвокатів Полтавської області
Національної Асоціації Адвокатів України
<https://orcid.org/0000-0002-5591-3646>*

Сектор охорони здоров'я часто підриває корупція, зокрема політична корупція, клієнтелізм і кумівство, що сильно впливає на доступність і якість медичних послуг. Корупція є особливо серйозною проблемою для постачальників медичних послуг у країнах, що розвиваються, де відсутність доступу до основної медичної допомоги згубно впливає на загальний рівень здоров'я та добробуту людей. Ця проблема стала відчутною в контексті пандемії COVID-19, оскільки нерівномірний розподіл вакцин та інші проблеми викликали інтерес до того, як найкраще приборкати корупцію.

Загальновідомо, що найвищий рівень здоров'я є головним фактором досягнення миру та безпеки і залежить від найтіснішої співпраці між людьми та державами. Найвищий досяжний рівень здоров'я населення безпосередньо пов'язаний з економічним розвитком і добробутом, оскільки спосіб життя та умови, в яких живуть і працюють люди, мають ключовий вплив на їхнє здоров'я. Саме з пандемією COVID-19 було втрачено прогрес у забезпеченні здорового способу життя та сприянні добробуту.

З поширенням пандемії COVID-19 корупція в охороні здоров'я набула більшого масштабу. Так, з березня 2020 року хвиля корупційних розслідувань у зв'язку з пандемією поширилася по всьому світу. Уряди не спромоглися запровадити ефективні антикорупційні заходи чи точно оцінити ризики корупції [1, с. 26]. Наприклад, влада Іспанії та Італії розкрила масштабну злочинну оборудку, пов'язану з масками для обличчя, розкрила кілька випадків корупції, пов'язаних з публічним контрактом на закупівлю 800 мільйонів масок і 4 мільйонів підроблених масок FFP2 і KN95 [2].

Крім того, індекс верховенства права WJP за 2020 рік довів, що під час кризи пандемії COVID-19 у 40 % із 128 досліджуваних країн рівень корупції погіршився, і лише у 21 % – покращився [3].

Корупція призвела до того, що країни в усьому світі стали вразливими та недостатньо готовими до вирішення криз у сфері охорони здоров'я, оскільки системи охорони здоров'я не були достатньо оснащені для вирішення проблем, пов'язаних з пандемією COVID-19.

Вважаємо, що необхідно зосередити увагу на питаннях структурної та організаційної готовності систем охорони здоров'я країн. Оскільки лікарні намагалися впоратися з COVID-19 і зіткнулися зі зростаючим браком персоналу, ліжок і різного обладнання, ризики хабарництва стали головною проблемою GRECO [4]. Медичні працівники стали ключовими в управлінні надзвичайними ситуаціями, що виникли внаслідок пандемії COVID-19. Але задля ефективної протидії викликам і загрозам, які виникли через COVID-19, вони мають бути не лише захищені, а й стимульовані.

Під час пікових навантажень внаслідок пандемії COVID-19 медичні працівники зіткнулися з дуже складними рішеннями щодо того, яких пацієнтів лікувати та хто саме найбільше потребує допомоги. Така ситуація створила середовище, сприятливе для корупції. В країнах, що розвиваються, або бідних країнах низька заробітна плата та погані умови праці стали підставою для дрібної корупції під час надання медичних послуг. Лікарі стали брати хабарі за доступ або первинний доступ до медичної допомоги, обстеження та обладнання, можливість забирати та переховувати померлих, бажання уникнути карантину чи проходження карантинних правил тощо. Саме дрібна корупція під час пандемії призвела до погіршення сприйняття медичних працівників та зменшення кількості звернень до закладів охорони здоров'я.

Хоча і досі немає точних даних скільки було втрачено людей і витрачено ресурсів через значні масштаби корупції, але світова статистика смертності може свідчити про втрату значних ресурсів, що спрямовувалися на запобігання, лікування та подолання наслідків пандемії COVID-19.

Корупція в системі охорони здоров'я під час пандемії COVID-19 посилила нерівність, несприятливий вплив пандемії на здоров'я та добробут, а також висвітлила такі проблеми, як недоліки інфраструктури, обмежене звітування, розповсюдження та доступ до скринінгових тестів на COVID-19, непослідовність у розподілі фактологічної інформації в режимі реального часу, недостатнє забезпечення засобами індивідуального захисту, переданими лікарям та медичним працівникам. Наприклад, у Сполучених Штатах пандемія COVID-19 чітко висвітлила широкий спектр нерівності в підходах до охорони здоров'я в країні, продемонструвала значний розрив у рівності в охороні здоров'я. При цьому найбільший тягар захворювань припадав переважно на чорношкірих латиноамериканців, індіанські та іммігрантські спільноти [5].

Інфекційне захворювання, спричинене вірусом SARS-CoV-2, який викликав пандемію по всьому світу, продовжує розвиватися. Варіант SARS-CoV-2 (альфа, бета, гамма, дельта) підкреслив важливість наявності справедливої, вільної від корупції та підзвітності системи охорони здоров'я.

Пандемія COVID-19 продемонструвала важливість наявності комплексного плану реагування на надзвичайні ситуації в кожній країні, оскільки сьогодні 65 % країн світу не мають такого плану. Пандемія COVID-19 також виявила відсутність зв'язків між зміцненням здоров'я та національною політикою щодо надзвичайних ситуацій.

Світ ще не подолав пандемію, з'являються нові й нові штами коронавірусу, а значить, система охорони здоров'я має бути готовою реагувати на ці спалахи та швидко надавати медичну допомогу.

Отже, створення справедливої та вільної від корупції системи охорони здоров'я є пріоритетом і життєво необхідним для готовності та реагування на пандемію.

Список використаних джерел:

1. Teremetskyi V, Duliba Ye, Kroitor V, Korchak N, Makarenko O. Corruption and strengthening anti-corruption efforts in healthcare during the pandemic of Covid-19. *Medico-legal journal*. 2021. Vol. 89(1). 25–28. DOI: 10.1177/0025817220971925. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/0025817220971925>

2. European Parliament. Parliamentary question E-001252/2021. Cases of corruption involving protective face masks in Italy and Spain. https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/E-9-2021-001252_EN.html

3. Corruption and the Covid-19 pandemic. World Justice Project (WJP). July 2020. P. 1-17. URL: https://worldjusticeproject.org/sites/default/files/documents/2020-07-01%20Corruption%20and%20the%20COVID-19%20Pandemic_1.pdf

4. Corruption Risks and Useful Legal References in the context of COVID-19. Group of States against Corruption (GRECO). 2020. URL: <https://rm.coe.int/corruption-risks-and-useful-legal-references-in-the-context-of-covid-1/16809e33e1>

5. Van Dorn, A, Cooney, RE, Sabin, ML. COVID-19 exacerbating inequalities in the US. *Lancet*. 2020; 395:1243-1244. DOI: [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(20\)30893-X](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(20)30893-X)

ПОНЯТТЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ СУБ'ЄКТІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПУБЛІЧНОЇ БЕЗПЕКИ І ПОРЯДКУ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

Руслан Володимирович ГЕРАСИМЧУК,

*аспірант Харківського національного
університету внутрішніх справ
<https://orcid.org/0000-0003-0490-5045>*

У процесі забезпечення публічної безпеки і порядку на регіональному рівні приймає участь велика кількість різноманітних організацій та фізичних осіб, які різняться між собою структурою та змістом їх адміністративно-правовому статусі. Розбираючись із сутністю останнього зауважимо: слово «статус» (від латинського «status» - положення) характеризує стан, положення, місце кого або чого-небудь [1]. Так, в соціології статус визначає місце людини в суспільстві, пов'язане з певними правами та обов'язками; становище індивіда і соціальної групи щодо інших індивідів та груп, яке визначається за соціально вагомими для цієї суспільної системи ознаками (освітніми, фаховими, релігійними тощо). Соціальний статус охоплює різноманітну і водночас узагальнюючу характеристику становища індивіда: професію, фах, характер праці, посаду, матеріальне становище, політичну належність, ділові зв'язки, національність, релігійність, вік, стать, сімейний стан, родинні зв'язки тощо. Соціальний статус поділяють на спадковий, тобто одержаний людиною від народження (раса, стать, національність), і досягнутий, тобто набутий власними зусиллями індивіда. Частіше такий статус пов'язують з посадою на місці роботи [2, с.128; 3, с.22].

В правовій теорії дефініція правового статусу є схожою із соціологічною, однак надається характеристика не людині, а суб'єктам права (фізичним та юридичним особам); на заміну «місця в суспільстві» визначається положення в системі суспільних відносин. Так, правовий статус описується, як стабільний, юридичний стан суб'єкта, який включає правосуб'єктність в єдності з загальними (конституційними) правами та обов'язками [4; 5; 6, с.28].

Адміністративно-правовий статус є відгалуженням класичного правового та більш вузьким за змістом, але при цьому має декілька важливих особин на які наголошувало багато науковців. На думку Н.В. Гудими, адміністративно-правовий статус – це система обов'язків, прав і повноважень як окремих органів державного управління, так і відповідних посадових осіб, щодо яких законами або нормативними правовими актами такі обов'язки, права і повноваження визначаються [6, с.82]. С.Г. Стеценко зазначає, що адміністративно-правовий статус – це сукупність прав, обов'язків та гарантій їх реалізації, закріплених в нормах адміністративного права. В основі адміністративно-правового статусу лежить адміністративна правосуб'єктність. Вчений наголошує: «Кожний суб'єкт адміністративного права має свій варіант притаманного йому адміністративно-правового статусу. Чинники, що впливають на прояви адміністративної дієздатності (вік, стать, стан здоров'я, належність до певних соціальних груп), також видозмінюють характеристики адміністрати-

© Герасимчук Р. В., 2021

вно-правового статусу» [7, с.90]. М.А. Бояринцева у своєму дисертаційному дослідженні дійшла висновку, що адміністративно-правовий статус – це встановлена законом та іншими нормативно-правовими актами система прав та обов'язків суб'єкта, яка реалізується через суспільні відносини у сфері державного управління та забезпечується системою юридичних гарантій на участь в управлінні державними справами і задоволення публічних та особистих інтересів через діяльність державної влади та органів місцевого самоврядування [8, с.75]. У розумінні О.М. Круглова адміністративно-правовий статус – це правове становище фізичної або юридичної особи в системі адміністративних правовідносин. Даний статус характеризується об'ємом і змістом адміністративної правосуб'єктності, яку утворюють адміністративна правоздатність та дієздатність. Адміністративно-правовий статус встановлюється перш за все Конституцією України, актами органів представницької влади, указами Президента України. У формуванні і особливо у реалізації цього статусу значна роль належить органам виконавчої влади. В багатьох випадках саме актами органів виконавчої влади конкретизуються права та обов'язки, встановлені у загальному вигляді конституціями та окремими законодавчими актами [9, с.31].

Узагальнюючи вищевикладене можемо констатувати, що найбільш важливими аспектами, які характеризують поняття адміністративно-правового статусу суб'єктів забезпечення публічної безпеки та порядку зокрема:

1) підґрунтям такого статусу є не всі юридичні положення, а лише ті, що містять в собі адміністративно-правові норми закріплені у законодавчих актах та підзаконних документах, в тому числі й відомчих актах виданих уповноваженими органами державної влади;

2) адміністративний статус характеризує положення суб'єкта адміністративного права (фізичної або юридичної особи) в системі адміністративно-правових відносин, які виникають в контексті забезпечення публічної безпеки та порядку;

3) адміністративно-правовий статус розкривається у притаманній суб'єкту адміністративного права правоздатності та дієздатності, тобто, наявності відповідних суб'єктивних прав та юридичних обов'язків в галузі публічного управління.

З огляду на зазначене вище, під адміністративно-правовим статусом суб'єктів забезпечення публічної безпеки та порядку на регіональному рівні слід розуміти закріплену в нормах адміністративного права сукупність елементів, що визначають місце певного суб'єкта в системі правовідносин, які виникають в досліджуваній сфері суспільного життя. Ключовими елементами такого статусу є адміністративна право- та дієздатність, тобто наявність суб'єктивних прав та юридичних обов'язків в державно-владній галузі, а також можливості їх реалізовувати.

Список використаних джерел:

1. Білодід І.К. Словник української мови: в 11 томах. Том 9, 1978. Стор. 671.
2. Павличенко П. П., Литвиненко Д. А. Соціологія. Навчальний посібник. К.: Лібра, 2000. 254 с.
3. Бояринцева М.А. Адміністративно-правовий статус громадянина України: дисертація / М.А. Бояринцева // Київ: Національна академія наук України Інститут держави і права ім. В.М. Корецького. 2005. 213 с.

4. Алексеев С.С. Общая теория права. Т.2. М., 1982. С. 142-143.
5. Халфина Р.О. Общее учение о правоотношении. М., 1974. С.123-126.
6. Тенгизова Ж.А. Конституционно-правовой статус Кабардино-Балкарской Республики- субъекта Российской Федерации: диссертация / Ж.А. Тенгизова // СПб.:РГБ, 2006. 206 с.
7. Стеценко С. Г. Адміністративне право України : [Навчальний посібник]. К.: Атіка, 2007. 624 с.
8. Загородня Н.В. Адміністративно-правовий статус громадянина України. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2018. №33. С.75-77.
9. Круглов О.М. Доказування і докази у справах про адміністративні правопорушення посадових осіб: дисертація. Харків: Запорізький юридичний інститут МВС України. 2003. 222 с.

ЗАХИСТ ДАНИХ У РЕЕСТРАХ СФЕРИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Юлія Василівна БОНДАРЧУК,

аспірантка кафедри конституційного і адміністративного права Національного авіаційного університету

Електронний документообіг було поступово запроваджено до сфери охорони здоров'я з метою підвищення якості медичних послуг. На сьогодні система охорони здоров'я побудована на основі використання інформаційно-комунікаційних технологій, електронних систем і баз даних, які потребують інформаційної безпеки реєстрів. Медичні заклади є володільцями чутливих персональних даних пацієнтів, тому особливої уваги потребує питання технічного та правового захисту таких даних.

У статті 1 Закону України «Про інформацію», зазначено що, захист інформації – це сукупність правових, адміністративних, організаційних, технічних та інших заходів, що забезпечують збереження, цілісність інформації та належний порядок доступу до неї [1]. Інформаційна безпека законодавчо не відображена у єдиному законодавчому приписі, проте у більшості галузей права присутні норми права, які охороняють інформацію, інформаційні відносини, зокрема у сфері медицини. На нашу думку, більш доцільним є створення нормативно-правового акта, у якому було б зосереджено концептуальні аспекти інформаційної безпеки.

Серед електронних нововведень слід виділити такі, як електронна система охорони здоров'я, електронна реєстрація пацієнтів, збереження та внесення інформації про особу в базу даних медичних реєстрів. Усі згадані процеси потребують нормативно-правового регулювання. Основою інформаційної безпеки охорони здоров'я є створення та забезпечення безпечного інформаційного середовища, яке задовольняє та охороняє потреби громадян у сфері медицини. Основні дані, які використовують медичні заклади для реєстрації осіб – це персональні дані, конфіденційна інформація медичного характеру, історія хвороб. Як суб'єкти господарювання у сфері медичного обслуговування громадян, медичні заклади (незалежно від форм власності державні чи приватні), зобов'язуються гарантувати інформаційну безпеку реєстру бази даних. Громадяни є суб'єктами інформаційних відносин та надають згоду медичному закладу на обробку персональних даних. Саме інформація, стосовно фізичного та психологічного стану особи є конфіденційною інформацією, поширення якої тягне кримінальну, адміністративну відповідальності. Дану інформацію, кіберзлочинці використовують для інформаційного пригнічення та психічного впливу на осіб. До прикладу, вимагання коштів, переслідування. доведення до самогубства. Всі ці кримінальні правопорушення можна розглядати як внутрішньодержавні злочини, так і міжнародно-правові порушення прав осіб.

Електронна система медичного обслуговування автоматизована завдяки системі eHealth [2]. Загалом, eHealth – це інформаційний простір, який використовують медичні установи, для ведення документообігу, систематизації та

аналізування медичної інформації, для швидкісного медичного управління, контролю фінансових ресурсів держави у сфері надання медичних послуг. Відповідно до Закону України «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення» [3], реформування охорони здоров'я передбачало введення інформаційного медичного простору. Проте, законодавчо не передбачено можливості боротьби із кіберзлочинністю, що не цілком гарантує безпеку використання інформації про особу медичними закладами.

Отже, створення закону про інформаційну безпеку повинно включати розробку механізмів і методів боротьби із кіберзлочинністю та гарантувати захист інформації у всіх галузях права, які містять інформаційні відносини. Даний закон повинен передбачати протидію та активні контрзаходи у процесі забезпечення інформаційної безпеки держави. Сфера охорони здоров'я містить комплексну інформацію про громадянина, як пацієнта та користувача медичними послугами. Інформація, яку надає пацієнт, містить особистісний характер, поширення та витік інформації, може спричинити моральну шкоду та психічний розлад особи. Медичний заклад як отримувач інформації зобов'язаний надати гарантію інформаційної безпеки, опираючись на законодавчо закріплений припис боротьби із кіберзлочинними угрупованнями.

Список використаних джерел:

1. Про інформацію : Закон України від 02.10.1992 № 2657-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2657-12> (дата звернення 20.01.2023р.)
2. Офіційний сайт eHealth. URL: <https://ehealth.gov.ua/>
3. Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення : Закон України від 19.10.2017 № 2168-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2168-19> (дата звернення 20.01.2023р.)

ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ КЕРІВНИКА ОРГАНУ ПОЛІЦІЇ

Олександр Васильович КОРОЛЬ,

*здобувач Закладу вищої освіти
«Відкритий міжнародний університет
розвитку людини «Україна»
<https://orcid.org/0009-0007-4203-4443>*

Окреслюючи розуміння правового статусу керівника органу Національної поліції, варто зазначити, що адміністративно-правовий статус керівника органу поліції визначає його місце в адміністративному процесі, встановлює межу його компетенції у питанні дотримання законності та дисципліни серед своїх підлеглих осіб. Правовий статус керівника органу Національної поліції включає в себе різноманітні статуси: звичайної фізичної особи, поліцейського, керівника, а також визначається правовим статусом органу поліції, як органу влади. Це говорить про його складність та неоднозначність, а з іншої сторони індивідуалізує адміністративно-правовий статус керівника органу Національної поліції саме як суб'єкта забезпечення законності та дисципліни. Загальний, спеціальний та власне адміністративно-правовий статус керівника як суб'єкта дотримання та забезпечення законності є неподільними та невіддільними один від одного, а тому їх варто розглядати виключно комплексно. З огляду на складність розуміння адміністративно-правового статусу керівника Національної поліції варто визначити особливості, які є притаманними для керівника органу Національної поліції як суб'єкта забезпечення законності та дисципліни. Отже, такими особливостями варто назвати:

1) керівник органу Національної поліції як суб'єкт забезпечення дисципліни та законності є суб'єктом у сфері забезпечення дисципліни та законності відносно своїх підпорядкованих працівників, діяльність якого визначається нормами адміністративного права. Правове регулювання діяльності керівника органу Національної поліції визначено Конституцією України [1], Законом України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 року № 580-VIII [2], Законом України «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України» від 15.03.2018 № 2337-VIII [3], іншими актами, які стосуються визначення правосуб'єктності керівника у питаннях законності та дисципліни. Тобто, саме нормами адміністративного права визначаються адміністративні права та обов'язки керівника, які він вправі застосовувати для підтримання рівня законності та забезпечення дисципліни в органі поліції.

2) адміністративно-правовий статус визначає певне правове становище керівника щодо здійснення заходів з забезпечення та дотримання законності та дисципліни. Правове становище або ж правовий статус, як говорить Х.В. Малиняк – це урегульована правовими нормами сукупність державно-службових відносин на обійманій посаді, які розкриваються через чітко визначене коло прав, обов'язків та відповідальність. До правового статусу вчений фактично відносить права, свободи, обов'язки, обмеження, заборони,

відповідальність [4, с. 135]. На сьогодні окремі права керівників органу Національної поліції по відношенню до підлеглих осіб окреслені Законом України «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України» від 02.07.2015 року № 580-VIII. Так, статтею 3 закріплено чіткі обов'язки керівників по відношенню до своїх підлеглих. Статтею 8 цього ж закону визначено конкретні права керівників по відношенню до підлеглих осіб щодо застосування певних видів заохочень. Наприклад, чітко вказано про те, що керівникові Національної поліції України належить право застосовувати заохочення, передбачені цим Статутом, до всіх поліцейських, крім відомчих заохочувальних відзнак Міністерства внутрішніх справ України, а інші керівники поліції застосовують до підлеглих заохочення в межах повноважень, наданих їм керівником Національної поліції України [3]. Фактично мова йде про чітку межу реалізації повноважень у сфері заохочення між керівниками різних ланок управління, а обсяг повноважень кожного з керівників органу поліції пов'язаний із субординаційною складовою органу управління у Національній поліції.

3) керівник органу Національної поліції як суб'єкт забезпечення дисципліни та законності наділений відповідною галузевою правосуб'єктністю щодо забезпечення законності та дисципліни, а через його правовий статус здійснюється реалізація його конкретних повноважень, спрямованих на забезпечення законності та дисципліни. Погодимось із думкою Н.В. Ільєвої, яка говорить про те, що через наділення державних органів та їх посадових осіб певним правовим статусом державою створюються реальні умови для реалізації повноважень конкретного органу, відповідно удосконалення статусу має сприяти розв'язанню певних проблемних питань організації та діяльності і, як наслідок, покращенню діяльності відповідного державного органу та його посадових осіб [5, с.152]. Вказане твердження має на меті розуміння того, що в органі поліції питання дотримання законності та дисципліни особовим складом має вирішувати як безпосередньо вище керівництво, так і керівництво на місцях, тобто керівники територіальних органів поліції, керівників відділів тощо. Це здійснюється шляхом закріплення відповідних та конкретних норм у законах, які регулюють діяльність керівників у різноманітних питаннях та при безпосередній реалізації різноманітних повноважень у питаннях кадрового забезпечення, надання вказівок та наказів, можливості застосування заходів до осіб, які відмовляються виконувати законні накази та розпорядження тощо.

4) через реалізацію керівником свого правового статусу, в тому числі й шляхом встановлення прав, обов'язків та відповідальності у сфері забезпечення законності та дисципліни визначається характер взаємовідносин керівника із своїми підлеглими особами. Таку тезу підтверджує А.В. Панчишин, який наголошує на багатоаспектності, універсальності та комплексності категорії «правовий статус», на чіткості його структури, що установає характер і принципи взаємодії суб'єктів суспільних відносин між собою, а також шляхом визначення прав, обов'язків і гарантій їх реалізації, визначає місце суб'єкта у правовідносинах [6, с. 95].

5) керівник органу Національної поліції, як суб'єкт забезпечення дисципліни та законності наділений державно-владними повноваженнями, в тому числі й щодо застосування державного примусу. Ми не будемо детально характеризувати конкретні державно-владні повноваження, а лише зазначимо

позицію М.І. Іншина, який говорив про те, що «працівники органів внутрішніх справ наділяються державно-владними повноваженнями і здатні проводити в дію механізм державного примусу. Владна природа службових повноважень забезпечує реальну і необхідну можливість для даної категорії державних службовців впливати на поведінку суб'єктів суспільних відносин для досягнення соціально-корисного результату, забезпечує обов'язковість їх підпорядкування законним вимогам і розпорядженням» [7, с. 45]. Отже, основна характеристика керівника органу поліції у питаннях забезпечення дисципліни та законності є саме можливість застосування державного примусу до осіб, які є у відповідному підпорядкуванні, можливості здійснення впливу на їх поведінку. Керівник має право вимагати дотримання належного рівня дисципліни, дотримання законності особовим складом у своїй роботі, вчиняти заходи, спрямовані на підтримання законності та дисципліни, а у випадку невиконання чи неналежного виконання – вимагати це в примусовому порядку, застосовувати заходи державного примусу.

б) керівник органу Національної поліції як суб'єкт забезпечення дисципліни та законності є носієм спеціальних прав у питаннях дотримання законності та дисципліни. Втім реалізуючи спеціальні права у сфері дисципліни та законності по відношенню до підлеглих осіб, керівник має керуватися наступними принципами: 1) всі рішення, які приймаються керівником у сфері забезпечення законності та дотримання дисципліни підлеглими особами мають ґрунтуватися виключно на нормах закону, тобто відповідати чинному законодавству; 2) рішення керівника у сфері забезпечення законності та дисципліни не повинні виходити за межі його компетенції та повноважень. Рішення про застосування заходів впливу на порушників законності має застосовуватися керівником тільки у межах їх компетенції та поширюватися виключно на осіб, які перебувають у підпорядкуванні; 3) рішення про застосування заходів у випадку порушення законності та дисципліни має відбуватися виключно у тих формах та у тому порядку, що визначені нормативно-правовими приписами.

7) на керівника органу Національної поліції як суб'єкта забезпечення дисципліни та законності покладено спеціальні обов'язки, які стосуються здійснення контролю за дотриманням законності та дисципліни у підпорядкованому йому органі поліції. Така норма, зокрема, визначена Законом України «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України» від 15.03.2018 № 2337-VIII, яка передбачає встановлення певних обов'язків керівника щодо своїх підлеглих [3].

8) керівник органу Національної поліції є незалежним суб'єктом у сфері забезпечення законності та дисципліни, що має визначатися його правовим статусом. Як стверджує з цього приводу С.В. Зливко, правовий статус керівників правоохоронних органів повинен забезпечувати їм незалежність у прийнятті рішень, які пов'язані з їх професійною діяльністю, з метою досягнення поставлених перед конкретним правоохоронним органом завдань [8, с.101]. Тобто, незалежність керівника у прийнятті всіх управлінських та організаційно-управлінських рішень має бути свідомою та здійснюватися без будь-якого впливу на його рішення, як з боку його працівників та підлеглих осіб, вищестоящего керівництва так і без впливу осіб, які не мають відношення до роботи поліції, тобто без внутрішнього та зовнішнього впливу.

Отже, адміністративно-правовий статус керівника органу поліції має певні особливості, які пов'язані із його статусом у органі державної влади – поліції, особливими повноваженнями, які покладаються на керівника як управлінця, організатора, лідера. Правовий статус керівника органу поліції як суб'єкта законності та дисципліни має виражатися у реальному закріпленні повноважень керівника в нормах закону, наданні можливості впливати на незаконну та некоректну поведінку підлеглих осіб, приймати рішення та застосовувати методи як стимулювання праці, так і покарання.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28.06.1996 року № 254к/96-ВР. Офіційний вісник України. 2010. № 72/1 Спеціальний випуск. Стор. 15. Стаття 2598
2. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 року № 580-VIII. *Офіційний вісник України*. 2015. № 63. Стор. 33. Стаття 2075
3. Про Дисциплінарний статут Національної поліції України: Закон України від 15.03.2018 № 2337-VIII. *Офіційний вісник України*. 2018. № 54. Стор. 7. Стаття 1882
4. Малиняк Х.В. Права та обов'язки як елемент адміністративно-правового статусу посадової особи ОВС України. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2009. № 2. С. 133-140
5. Ільєва Н. В. Щодо визначення правового статусу нотаріату в Україні. *Форум права*. 2010. № 3. С. 152–156. URL : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2010_3_22.pdf
6. Панчишин А.В. Поняття, ознаки та структура категорії «правовий статус» *Часопис Київського університету права*. 2010. № 2. С. 95-98
7. Іншин М.І. Поняття та елементи статусу державного службовця органів внутрішніх справ. *Форум права*. 2006. № 1. С. 45-50
8. Зливко С.В. Керівник правоохоронного органу: концептуальні засади, питання теорії. *Актуальні проблеми правознавства*. 2017. Вип. 2. С. 98–102.

ПОНЯТТЯ ЮРИДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Віталій Іванович СТАРОСТА,

*здобувач Харківського національного
університету внутрішніх справ*
<https://orcid.org/0009-0003-0615-5978>

З огляду на великий перелік завдань, які виконують заклади вищої освіти України, важливим аспектом їх ефективної роботи є їх юридичне забезпечення. Поняття «забезпечити» або «забезпечувати» у філології розглядається у трьох значеннях: 1) постачати щось у достатній кількості, задовольняти когось-небудь у якихось потребах. Надавати кому-небудь достатні матеріальні засоби до існування; 2) створювати надійні умови для здійснення чогось-небудь; гарантувати щось; 3) захищати, охороняти когось-, що-небудь від небезпеки [1, с.375].

О.Є. Костюченко, характеризуючи правове забезпечення, пише: «якщо виключити норми права, які утворюють правові умови реалізації прав і свобод, то відповідно забезпечення втратить нормативність й перестане бути правовим, у разі виключення засобів реалізації прав і свобод закріплені норми права втрачать свою дієвість, відсутність гарантій нівелює обов'язок держави створити умови користування правами і свободами, виключення охорони унеможливає попередження порушень прав і свобод, відсутність захисту зробить неможливим відновлення порушених прав. Виключення з необхідних ознак безперервної діяльності суб'єктів права загалом робить неможливим весь процес забезпечення, починаючи від створення правових умов реалізації прав і свобод і завершуючи охороною цих прав і свобод, а у крайньому випадку і захистом порушених прав. Таким чином, підсумовує науковець, правове забезпечення – це безперервна діяльність суб'єктів права, в межах їх компетенції, зі створення правових умов, усіма правовими засобами щодо закріплення, реалізації, гарантування, охорони та захисту прав і свобод осіб та їх груп» [2, с. 15].

Т.Г. Корж-Ікаєва під юридичним (правовим) забезпеченням пропонує розуміти сукупність адміністративно-правових заходів, спрямованих на створення відповідних умов для ефективної реалізації, охорони, захисту й відновлення порушених прав і свобод неповнолітніх. Головними його ознаками, на переконання вченої, є: 1) сукупність адміністративно-правових заходів і засобів; 2) система гарантій; 3) відповідні умови реалізації, їх охорона, захист та відновлення; 4) регулювання переважно нормами адміністративного і конституційного права [3, с. 7–8]. В.В. Галуцько правове (юридичне) забезпечення характеризує такими рисами: має цілеспрямований характер, оскільки постає певним регулятором суспільних відносин, упорядковуючи їх за допомогою права на рівні суспільства; має організаційний та упорядковуючий характер, тобто здійснюється за допомогою певних засобів; спрямовано на досягнення певних цілей, а тому має регулятивний характер; має певний предмет і сферу правового впливу, які усвідомлюються людьми і суспільством та мають

для них певне значення; здійснюється певними методами, які координують діяльність суб'єктів права або реалізуються за допомогою їх субординаційної підлеглості у процесі виконання або використання норм права; має визначені стадії, які передбачають правову регламентацію суспільних відносин, виникнення суб'єктивних прав і юридичних обов'язків та їх реалізацію [4, с. 116-118]

Тож, багатоманітність наукових поглядів щодо тлумачення поняття юридичне забезпечення дає можливість виокремити наступні ключові підходи до його розуміння:

1) Функціональний підхід, відповідно до якого юридичне забезпечення представляє собою діяльність, спрямовану на створення необхідних правових умов та механізмів для забезпечення функціонування правової системи. Воно пов'язане із розробкою та впровадженням правових норм, створенням інституцій, що забезпечують виконання законів, а також охорону та захист прав й інтересів громадян.

2) Системний підхід, за якого юридичне забезпечення найбільш доцільно розглядати як системну діяльність, котра спрямована на створення правової бази для функціонування суспільства. Цей підхід враховує взаємозв'язок між різними складовими системи права та необхідність їх взаємодії для досягнення правової стабільності та захисту прав і свобод людей.

3) Цільовий підхід, відповідно до якого юридичне забезпечення спрямоване на досягнення конкретних цілей правової системи. Цілі можуть включати захист прав та свобод людини, забезпечення правопорядку, рівності та рівноправності людини і громадянина. А відтак, юридичне забезпечення розглядається як інструмент досягнення цих цілей шляхом використання різноманітних правових засобів.

4) Правовий підхід. За цим підходом, юридичне забезпечення спрямоване на створення та застосування правових норм для забезпечення прав і свобод людини, врегулювання відносин між суб'єктами права, а також на забезпечення правопорядку. Правовий підхід акцентує увагу на ролі права та його впливі на суспільство.

5) Організаційний підхід, відповідно до якого юридичне забезпечення представляє собою діяльність спеціально-уповноважених суб'єктів, яка спрямована на всебічну (правову, кадрову, тощо) підтримку роботи певного суб'єкта.

Таким чином, юридичне забезпечення закладів вищої освіти - це комплекс правових норм, процедур, механізмів та дій, які реалізуються спеціально уповноваженими структурними підрозділами та спрямовані на створення необхідних умов правового, організаційного, кадрового характеру, тощо, задля ефективного функціонування ЗВО. Така діяльність включає: розробку, впровадження та контроль за дотриманням правових норм, що регулюють функціонування закладу, а також забезпечує захист прав та інтересів студентів, викладачів, адміністративного персоналу та інших учасників освітнього процесу. Юридичне забезпечення включає в себе розробку внутрішніх положень, контрактів, правил та процедур, взаємодію з органами державної влади, виконавчими органами, судовими установами та іншими структурами, що мають відношення до діяльності закладу вищої освіти.

Список використаних джерел:

1. Бусел В. Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Київ ; Ірпінь : Перун, 2005. 1728 с
2. Костюченко О. Є. Визначення поняття «правове забезпечення». *Науковий вісник Національного університету державної податкової служби України*. 2015. № 1 (68). С. 11–16
3. Корж-Ікаєва Т.Г. Адміністративно-правове забезпечення прав і свобод неповнолітніх: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. К., 2008. 17 с.
4. Галуцько В. В. Теорія держави та права: конспект лекцій / В. В. Галуцько, Г. О. Пономаренко, В. К. Шкарупа; за заг. ред. В. К. Шкарупи. Херсон: ВАТ «ХМД», 2008. 280 с.

ДО ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ПРАВООХОРОННИЙ ОРГАН»

Дмитро Анатолійович МОРКВІН,

аспірант Харківського національного
університету внутрішніх справ
<https://orcid.org/0000-0002-3651-6805>

В умовах сьогодення, функціонування та подальше існування української держави, як суверенної демократичної країни напряду залежить від того, наскільки ефективно та якісно буде реалізована правоохоронна функція спеціально уповноваженими на це суб'єктами – правоохоронними органами. Л.Г. Чистоклетов підкреслює, що поняття «правоохоронний орган» має споріднене значення з органами охорони громадського порядку, головна приналежність якої повинна полягати в охороні держави, суспільства і громадян, від яких би то не було посягань. Відмінність правоохоронних органів від органів охорони громадського порядку полягає в їх функціях і завданнях діяльності, оскільки не всі правоохоронні органи займаються охороною громадського порядку [1, с.220]. Є дослідники, які до системи правоохоронних органів відносять лише ті органи, для яких правоохоронна діяльність є основною і які згідно з визначеними для них завданнями володіють спеціальними юрисдикційними і організаційними засобами. Деякі науковці до правоохоронних органів відносять лише ті, які ведуть боротьбу зі злочинністю та правопорушеннями, результатами якої є юридична відповідальність у межах кримінально-процесуального й адміністративного законодавства. Також є думка, що до правоохоронних слід відносити лише ті органи, службовці яких займаються професійною діяльністю, що спрямована на виконання спеціальних завдань. Натомість у межах широкого розуміння правоохоронними визнаються всі органи держави, органи місцевого самоврядування та самоорганізації населення, які здійснюють правоохоронну діяльність, тим чи іншим чином реалізують чи сприяють реалізації правоохоронної функції [2, с.96].

Так Ю.А. Андрієвська у своєму дисертаційному дослідженні надає тлумачення поняття «правоохоронні органи», під яким розуміє специфічні органи державної влади, на які відповідно до чинного законодавства України покладено відповідні обов'язки щодо здійснення охорони і захисту прав, свобод та законних інтересів людини і громадянина, прав і законних інтересів юридичних осіб та інших колективних суб'єктів (у тому числі держави і суспільства в цілому), підтримки режиму законності та забезпечення публічного порядку і безпеки шляхом реалізації у межах своїх повноважень відповідних правових, організаційних, виховних та інших заходів [3, с.8-9]. Більш детальну характеристику ознак правоохоронних органів надає А.М. Куліш, якими, на погляд автора, є наступне: це державні органи, які уповноважуються законом для здійснення правоохоронної діяльності; здійснення ними такої діяльності відбувається із суворим додержанням правил та процедур, встановлених законодавством, при цьому їх порушення тягне за собою дисциплінарну, адміністративну, матеріальну або кримінальну відповідальність; вони мають право застосовувати заходи державного примусу; законні та обґрунтова-

ні рішення, прийняті ними, обов'язкові для виконання посадовими особами та громадянами, а їх невиконання складає самостійне правопорушення, що тягне за собою додаткову відповідальність; правоохоронні органи здійснюють свою діяльність на професійній основі за умови проходження їх працівниками спеціальної професійної підготовки; правоохоронні органи мають спеціальні повноваження для попередження, виявлення і розслідування порушень закону, якими володіють інші інституції [4, с. 7].

Ю.О. Загуменна визначає правоохоронні органи як спеціально уповноважені державні органи, які забезпечують додержання та реалізацію прав і свобод громадян, законності та правопорядку із додержанням встановлених законом правил та процедур відповідно до своєї компетенції. Ознаками правоохоронного органу авторка називає такі:

1. Правоохоронний орган уповноважується законом для здійснення правоохоронної діяльності. Як правило, це спеціальний закон, присвячений завданням організації та діяльності цього органу.

2. Правоохоронний орган здійснює свою діяльність із додержанням встановлених законом правил та процедур. Порушення цих правил працівниками правоохоронних органів тягне за собою дисциплінарну, адміністративну, матеріальну або кримінальну відповідальність.

3. Правоохоронні органи у своїй діяльності мають право застосовувати заходи державного примусу до осіб, які вчинили правопорушення. Названі заходи відрізняються один від одного залежно від компетенції органу та тяжкості вчиненого правопорушення.

4. Законні та обґрунтовані рішення, прийняті державними органами, обов'язкові для виконання посадовими особами та громадянами. Невиконання названих рішень становить самостійне правопорушення, що тягне за собою додаткову відповідальність [5, с.149].

Отже, значна кількість авторів, надаючи характеристику правоохоронним органам, визначає такі основні характеристики: це державні органи виконавчої влади; основною їх функцією є правоохоронна як охорона встановлених законодавством прав та свобод, законних інтересів, а також суспільного та державного ладу, від протиправних посягань; така функція реалізується на професійній основі в межах, встановлених законодавством; при реалізації правоохоронної діяльності правоохоронні органи можуть вчиняти обов'язкові для інших суб'єктів дії.

З огляду на означене, правоохоронний орган - це установа або організація, створена із метою забезпечення дотримання закону, забезпечення правопорядку та безпеки громадян у певній країні або території. Ці органи відповідають за розслідування злочинів, запобігання правопорушень, забезпечення громадського порядку, охорону громадянських прав і свобод, а також за дотримання правових норм і законів.

Список використаних джерел:

1. Чистоклетов Л.Г. Особливості правоохоронної діяльності у сфері адміністративно-правового забезпечення безпеки суб'єктів господарювання. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. № 2. 2013. С. 217-224

2. Валушко О., Дручек О. Поняття правоохоронної діяльності та правоохоронних органів у світлі концепції національної безпеки України. *Підприємництво, господарство і право*. № 10.2020. С. 95-100

3. Андрієвська Ю. А. Адміністративні процедури в діяльності органів прокуратури України: дис. канд. юрид. Наук. 12.00.07. Київ. 2017. 187 с.

4. Куліш А.М. Правоохоронна система України: адміністративно-правові засади організації та функціонування. Автореф дис докт юрид наук. 12.00.07. Харків. 2009. 29 с.

5. Загуменна Ю. О. Правоохоронні органи: поняття, ознаки, функції, особливості діяльності. *Право і безпека*. № 3 (35). 2010. С. 145-150

ПРИНЦИПИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ОБОРОНИ УКРАЇНИ

Ігор Васильович РОМАНСЬКИЙ,

*аспірант Харківського національного
університету внутрішніх справ*
<https://orcid.org/0009-0000-6419-3751>

Забезпечення територіальної оборони України має будуватись на основі відправних начал, вихідних ідей, які в правовій літературі прийнято називати принципами. Керуючись даною логікою, відповідні принципи найбільш доцільно розуміти як вихідні, імперативні, загальнообов'язкові, розчинені у нормативно-правових актах, відправні начала, ідеї, які лежать в основі діяльності зі створення умов, гарантій ефективної та повної реалізації суспільно- і національно важливих заходів територіальної оборони України.

Закон України «Про основи національного спротиву» від 16.07.2021 №1702-IX у статті 4 закріплює положення про те, що територіальна оборона ґрунтується на принципах територіальності, масовості, мінімального часу на розгортання та приведення підрозділів територіальної оборони у готовність до дій, єдиначальності, централізації управління та децентралізації і контрольованої автономності застосування сил і засобів територіальної оборони, активності, рішучості та безперервності ведення територіальної оборони, наполегливості у досягненні мети територіальної оборони, узгодженого, спільного застосування сил і засобів, залучених до ведення територіальної оборони, безперервності взаємодії сил і засобів територіальної оборони, всебічного врахування і повного використання моральних та психологічних факторів [1].

На наш погляд, враховуючи зміст, особливості, мету та завдання саме забезпечення територіальної оборони, перелік її основоположних принципів є відмінним та включає в себе:

- принцип територіальності. Той факт, що територіальна оборона обмежується політико-географічними рамками нашої держави впливає і на механізми її забезпечення. Звернути увагу треба на статтю 132 Конституції України від 28.06.1996 №254к/96-ВР де вказано, що територіальний устрій України ґрунтується на засадах єдності та цілісності державної території, поєднання централізації і децентралізації у здійсненні державної влади, збалансованості і соціально-економічного розвитку регіонів, з урахуванням їх історичних, економічних, екологічних, географічних і демографічних особливостей, етнічних і культурних традицій. В свою чергу, згідно до статті 133 Основного закону, систему адміністративно-територіального устрою України складають: Автономна Республіка Крим, області, райони, міста, райони в містах, селища і села [2]. Забезпечення територіальної оборони відбувається суворо в межах її зон та районів, які відповідають областям та районам нашої держави, що, в свою чергу, сукупно утворюють територіальний устрій України. Принцип територіальності забезпечує обмеженість діяльності суб'єктів забезпечення територіальної оборони, які виконують покладені на них обов'язки з урахуванням місця своєї дислокації та викликів, які існують в межах їх територіального відання;

- принцип компетентності. Дана засада тісно переплітається із попередньою, адже також обмежує та спрямовує забезпечення територіальної оборони, проте, на основі інших чинників. В досліджуваному контексті принцип компетентності полягає в тому, що виконання завдань забезпечення територіальної оборони здійснюється суб'єктами в рамках їх компетенції, визначеної законодавством в сфері національного спротиву, тобто, покладених повноважень та функціоналу;

- принцип законності. Законність характеризує правовий режим точного й неухильного дотримання законів та інших нормативно-правових актів у всіх сферах державного та суспільного життя. У цьому аспекті законність означає явище, покликане створювати сприятливі умови для втілення приписів законів і підзаконних актів у повсякденне життя держави та суспільства [3]. Отже, відповідно до змісту даного принципу, забезпечення територіальної оборони відбувається за рахунок легальних процедур, методів, заходів та засобів, допустимих до використання у межах правовідносин в сфері захисту української державності, територіальної цілісності, політичної стабільності та підтримки добробуту українського населення з точки зору їх прямої регламентованості нормами законодавства України в галузі територіальної оборони та національного спротиву;

- принцип співпраці та взаємодії. Забезпечення територіальної оборони, як і робота даного інституту в цілому, виражена у функціонуванні цілого кола суб'єктів. Проте, реалізація ними своєї компетенції відбувається не ізольовано, а у тісній співпраці. За рахунок цього стає можливою консолідація сил та засобів, формування спільної парадигми вирішення завдань та викликів територіальної оборони та оборони України в цілому;

- принцип доцільності. Доречно навести думку Д.О. Балабанової: «У праві доцільність – це завжди щось оптимальне, що відповідає якимсь конкретним умовам, обставинам, без врахування яких норма не буде досягати мети, споконвічно в неї закладеної. Її застосування повинне будуватися на основі доцільності як на одній з основних вимог, запропонованих безпосередньо до самого нормативного документа. Застосування закону без його тлумачення, засноване виключно на його букві, неможливо внаслідок, насамперед, недосконалої самого закону, а також відсутності в законодавця реальної можливості передбачити все різноманіття життєвих умов, які будуть супроводжувати його практичну реалізацію. Відповідність доцільності означає відповідність загальному духу, ідеї закону» [4, с.167]. Тобто, доцільність – це оптимальність застосування норм права; використання механізму правового регулювання виключно із врахуванням поставлених перед ними цілей. Тож, як принцип забезпечення територіальної оборони України доцільність – це ідея оптимальної побудови умов та гарантій реалізації суспільно та національно важливих заходів територіальної оборони України, за яких мета та завдання цього інституту виконуватимуться у найбільш короткі терміни та за використання найменшої (у разі такої можливості) кількості ресурсів.

Таким чином, саме наведені принципи складають основу забезпечення територіальної оборони. А відтак, вони мають бути закріплені у спеціальній нормативно-правовій базі, норми якої спрямовано на регулювання суспільних відносин у сфері забезпечення територіальної оборони української держави.

Список використаних джерел:

1. Про основи національного спротиву: закон від 16.07.2021 №1702-IX Відомості Верховної Ради України. від 2021. №41. Ст.339.
2. Конституція України: закон від 28.06.1996 №254к/96-ВР. Офіційний вісник України. 2010. №72/1. Ст.2598.
3. Салманова О.Ю. Правові акти в управлінській діяльності Національної поліції України: дисертація. Харків: Харківський національний університет внутрішніх справ. 2016. 455 с.
4. Балабанова Д.О. Теорія криміналізації: дисертація. Одеса: Одеська національна юридична академія. 2007. 200 с.

ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Назарій Миколайович ТАТАРИН,

*кандидат юридичних наук, виконуючий обов'язки завідувача відділення технічного захисту інформації з обмеженим доступом відділу режимно-секретного та документального забезпечення Львівського державного університету внутрішніх справ
<http://orcid.org/0000-0002-3888-2104>*

Упорядкованість і ефективність правоохоронної діяльності забезпечується належною організацією такої діяльності взагалі й за окремими напрямками. Оскільки одним із напрямів правоохоронної діяльності є виявлення та досудове розслідування кримінальних правопорушень, одним із способів його впорядкування й оптимізації є організація розслідування кримінальних правопорушень – злочинів і кримінальних проступків. У зв'язку з цим убачається актуальним визначення сутності організації розслідування кримінальних правопорушень.

Організація досудового розслідування кримінальних правопорушень є криміналістичною категорією, яка характеризує один із аспектів слідчої діяльності. При цьому доводиться констатувати, що серед науковців не сформувався єдиного підходу до її визначення. Зокрема, О.В. Москаленко, наголошуючи на існуванні в теорії криміналістичної науки різних точок зору щодо визначення поняття організації розслідування, наводить основні з них (розбівка моя. – Н.М.):

«– це раціональний вибір, упорядкування і застосування сили, знаряддя і засобів, якими володіє слідчий, створення і використання оптимальних умов для досягнення цілей судочинства (О.М. Ларін);

– це процес розподілу повноважень осіб, які залучені до розслідування щодо збирання, оцінки та використання доказів у часі, просторі, і за колом осіб, з метою найбільш ефективного і доцільного застосування в конкретній слідчій ситуації прийомів і методів розслідування, раціонального використання сил і засобів (С.І. Цветков);

– це упорядкування і регулювання дій суб'єктів розслідування і органів та осіб, які з ними взаємодіють для ефективного попередження, виявлення та розкриття злочинів (С.А. Кучерук);

– комплекс необхідних заходів на різних етапах розслідування, що забезпечують діяльність органів з розкриття, розслідування і профілактики злочинів (В.Ю. Шепітько);

– це його планування, вибір слідчих дій і оперативно-розшукових заходів, їх поєднання, специфіка вирішення розумових задач, економія процесуальних засобів (В.О. Коновалова);

– структура слідчого апарату, підслідність, нагляд за слідством, права й обов'язки слідчих та інших осіб, які приймають участь у розслідуванні, мате-

ріальне забезпечення роботи слідчих, організація їх праці (Л.О. Соя-Сірко)» [1, с. 132–133].

При цьому, як показує аналіз фахової літератури, в криміналістиці найбільш уживаним і розповсюдженим є підхід, згідно з яким організація розслідування є «комплексом необхідних заходів» [2, с. 154]. Приміром, в енциклопедичному словнику з криміналістики наголошують, що такий комплекс заходів уживається на кожному з етапів досудового розслідування кримінальних правопорушень і переслідує забезпечувальну функцію діяльності органів, уповноважених розкривати, розслідувати та попереджати злочини та кримінальні проступки. Більше того, в словнику наводяться складові організації розслідування та підкреслюється, що вона «ґрунтується на положеннях наукової організації праці» та «поширюється на режим і умови роботи слідчого, удосконалення нормування праці, устаткування робочого місця, оргтехніки, секретарського обслуговування» [2, с. 154].

О.В. Москаленко також пропонує схилитися до думки, що «організація розслідування злочинів – це науково обґрунтований комплекс необхідних заходів на різних етапах розслідування, що забезпечують діяльність органів досудового розслідування з розкриття, розслідування і профілактики злочинів» [1, с. 136].

Крім того, заслуговують уваги висновки, сформувані О.В. Олішевським за результатами проведеного аналізу наукових підходів щодо визначення поняття організації розслідування в криміналістичній науці. Зокрема, на його думку, існуючі визначення досліджуваної категорії «можна згрупувати у два концептуальних підходи: організація розслідування злочинів – це забезпечення розслідування (Р.С. Белкін, А.Ф. Волобуєв, О.М. Ларін, І.П. Можасва, В.В. Степанов, В.Ю. Шепітько, М.П. Яблоков); організація розслідування злочинів – це створення структури розслідування (Д.О. Влезько, С.І. Гріцаєв, В.Д. Зеленський)» [3, с. 76]. При цьому сам учений пропонує під організацією розслідування злочинів розуміти «допоміжну до розслідування діяльність, що здійснюється шляхом упорядкування елементів розслідування та створення сприятливих для нього умов» [3, с. 77]. З приводу зазначеного наведемо, що таке трактування поєднує в собі вказівку на функцію, яку виконує організація розслідування, та способи її реалізації.

Не менш цікавими й такими, що заслуговують уваги, є позиції наступних науковців:

– Г.А. Хань, відповідно до якої організацію розслідування злочинів слід, насамперед, розуміти як «динамічну складову системи, спрямовану на виконання функцій координації і субординації» [4, с. 98]. Науковець трактує вказану категорію шляхом виокремлення таких важливих ознак цієї діяльності як її динамічний характер, зв'язок із слідчою діяльністю як системою, спрямованістю;

– І.В. Кубарева, який пропонує під організацією розслідування кримінальних правопорушень розуміти «ситуаційно обумовлену діяльність слідчого, що полягає в системній реалізації специфічних організаційних функцій та забезпечує таке впорядкування конкретного акту розслідування, за якого цілі досудового слідства досягаються найбільш оптимально» [5, с. 8]. Вчений таким чином підкреслює системний характер, упорядкованість, специфічність і цілеспрямованість діяльності з організації розслідування.

Здійснений аналіз наукових поглядів до визначення поняття організації розслідування кримінальних правопорушень показує, що вони залежать від обраних за основу підходів до розуміння категорії «організація», а також способу та обсягу викладу ознак, що відображають змістовне наповнення та призначення досліджуваного поняття.

Отже, підсумовуючи вищенаведене, можна дійти висновку, що організація розслідування кримінальних правопорушень за своєю суттю є діяльністю уповноважених суб'єктів, спрямована на створення сприятливої обстановки для оптимізації досудового розслідування на кожному з його етапів і забезпечення досягнення завдань кримінального провадження.

Список використаних джерел:

1. Москаленко О.В. Щодо організації розслідування злочинів та її складових елементів. *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. «ПРАВО»*. 2017. Вип. 27. С. 131–136. <http://doi.org/10.5281/zenodo.1171447>.
2. Шепітько В.Ю. Криміналістика. Енциклопедичний словник (українсько-російський і російсько-український) / за ред. акад. НАН України В.Я. Тація. Харків: Право, 2001. 560 с.
3. Олішевський О.В. Поняття організації розслідування злочинів. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2009. № 4 (47). С. 75–79.
4. Хань Г.А. Теоретичні засади планування та організації розслідування злочинів: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Донецьк, 2007. 221 с.
5. Кубарев І.В. Проблеми організації розслідування вбивств, що вчиняються групою осіб в умовах неочевидності: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.09. Харків, 2007. 18 с.

ПОНЯТТЯ ТА ВИДИ СУБ'ЄКТІВ НАГЛЯДУ (КОНТРОЛЮ) ЗА ЯКІСТЮ НАДАННЯ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ ЗАКЛАДАМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗІ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ

Федір Петрович ЯЦЕНКО,

*здобувач Харківського національного
університету внутрішніх справ*
<https://orcid.org/0009-0004-9675-6079>

Здійснення нагляду (контролю) за якістю надання освітніх послуг закладами вищої освіти зі специфічними умовами навчання є фактично неможливим без реалізації своєї діяльності спеціально уповноваженими суб'єктами. Зауважимо, що поняття суб'єкт можна розглядати з різних точок зору. Так, «суб'єкт» у соціології представляє собою індивіда або групу індивідів, які взаємодіють між собою та беруть активну участь у соціальних процесах. У філософії «суб'єкт» характеризує індивіда, який володіє свідомістю, свободою волі та здатністю до раціонального мислення. Що ж стосується психологічного підходу, то в даному контексті суб'єкт характеризує особистість, яка має унікальні психологічні характеристики, включаючи свідомість, почуття, думки і мотивацію. Варто погодитись із точкою зору І.В. Федотова, який зазначає, що відповідно до загальнонаукових трактувань суб'єкт – це в більшій мірі людина, у значенні мислячого, здатного до розвитку індивіда, який вступає у взаємини із навколишнім світом; в меншому – учасник конкретних відносин, персоніфікована функціональна частина якогось процесу, діяльності тощо. Інше трактування, підкреслює автор, «суб'єкт» отримує в межах правової науки [1]. В юридичній термінології «суб'єкт» - це особа або організація як носій певних прав і обов'язків. В юридичному, науковому і навчальному аспектах поруч з терміном «суб'єкт» часто оперують термінами «людина», «права людини», «індивід», «особистість». На перший погляд мова йде про одну і ту ж саму категорію, що характеризує людську особу як єдине ціле. Тут поєднуються і природні біологічні, і психічні, і соціальні якості, що виділяють дану особу у соціальному середовищі від інших [2, с. 81].

Що ж стосується поняття «суб'єкт контролю (нагляду)», то стосовно сутності даного терміну існує велика кількість підходів щодо тлумачення даної наукової категорії. Суб'єкт контролю, пише С.В. Шестак, – це особа, соціальна спільнота, організація або орган держави, який має повноваження (право) здійснювати контрольну діяльність. В умовах демократизації суспільства коло суб'єктів контролю розширюється за рахунок інституцій громадянського суспільства, які мають реальні можливості спостерігати за державою та її органами [3]. Відповідно до точки зору В.А. Бабенка, під суб'єктами контролю слід розуміти визначені законодавством особи та органи, що мають повноваження на здійснення контролю за виробничою та фінансовою діяльністю підприємства (установи, організації), а також право втручатися в його оперативну діяльність та притягувати винних до відповідальності [4, с. 13–14].

З огляду на зазначене вище, цілком справедливим буде говорити про те, що суб'єктом контролю (нагляду) є юридична та/або фізична особа, яка упов-

новажена здійснювати дану діяльність. Тож, ключовим у даному контексті є те, що вказаний суб'єкт має бути наділений відповідними повноваженнями. І.П. Голосніченко та Д.І. Голосніченко вважають, що повноваження – це загальне для теорії права та держави поняття, змістом якого є система прав та обов'язків, набутих у легітимний спосіб державою, місцевим самоврядуванням, державними органами і органами місцевого самоврядування, їх посадовими особами, іншими суб'єктами правовідносин з метою забезпечення можливостей, потреб та інтересів людини і громадянина, окремих соціальних груп та суспільства в цілому [5]. За І.О. Васильєвою повноваження – це закріплені за органом виконавчої влади права і обов'язки (в тому числі обов'язки нести відповідальність за наслідки виконання повноважень – так звані «юрисдикційні» обов'язки). Центральне місце і переважну частину серед повноважень органу виконавчої влади складають державно-владні повноваження, тобто повноваження щодо прийняття обов'язкових до виконання рішень і забезпечення їх здійснення тими, кому вони адресовані [6, с.17].

Таким чином, проведений вище аналіз дає змогу дійти до висновку, що суб'єктами контролю (нагляду) за якістю надання освітніх послуг закладами вищої освіти зі специфічними умовами навчання є сукупність органів державної влади, які відповідно до норм чинного законодавства наділені низкою спеціальних повноважень, які дають їм можливість реалізовувати контрольно-наглядову діяльність у досліджуваній сфері. З огляду на зазначене вище, суб'єктів нагляду (контролю) за якістю надання освітніх послуг закладами вищої освіти зі специфічними умовами навчання слід поділити на дві великі групи: 1) зовнішні, котрі здійснюють загальний контроль (нагляд) за діяльністю відповідних ЗВО, які в свою чергу слід поділити на: а) загальні, зокрема: Верховна Рада України, Президент України та Кабінет Міністрів України; б) спеціальні, до яких слід віднести: Міністерство внутрішніх справ; Міністерство освіти і науки; Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти, а також експертні ради відповідного агентства; та 2) внутрішні, що реалізують контрольно-наглядову діяльність в рамках конкретного закладу вищої освіти.

Список використаних джерел:

1. Федотов І. В. Адміністративні суди у системі суб'єктів забезпечення законності в державі: дис... канд. юрид. наук: 12.00.01. Харків. 206 с.
2. Теорія держави і права : навч. посіб. За заг. ред. І. М. Погрібного ; МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ. Х. : ХНУВС, 2010. 276 с.
3. Шестак С. В. Недержавний контроль за діяльністю міліції: теоретико-правовий аспект [Текст] : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Шестак Станіслав Валентинович ; Харк. нац. ун-т внутр. справ. Х., 2009. 199 арк.
4. Шутов М. І., Бабенко В. А., Стоянова Н. М. Державний фінансовий контроль в Україні (теорія та практика) : монографія. Одеса : Юридична література, 2004. 136 с.
5. Голосніченко, І. П. Голосніченко, Д. І. Теорія повноважень, їх легітимність та врахування потреб і інтересів при встановленні на законодавчому рівні / Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право: збірник наукових праць, № 1 (9), 2011 // URL: http://afgp.kpi.ua/sites/default/files/11%20-%201_9_%20-%202025.pdf
6. Васильєва І.О. Контрольна діяльність штабів органів внутрішніх справ: дисертація... Дніпро: Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ. 2010. 253 с.

**ПОКРАЩЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ, ЯК ВАЖЛИВИЙ НАПРЯМОК
УДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО ЗАКОНОДАВСТВА,
ЯКЕ РЕГЛАМЕНТУЄ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ОБОРОНИ
НАЦІОНАЛЬНОЮ ГВАРДІЄЮ УКРАЇНИ**

Андрій Васильович МАРТИНЮК,

*аспірант Харківського національного
університету внутрішніх справ*
<https://orcid.org/0009-0006-1570-2998>

Наукова спільнота, принаймні значна частина її представників, переконані у тому, що законодавчі засади національної безпеки в цілому, і територіальної оборони, зокрема, потребують відповідного доопрацювання, як на доктринальному, так і на законодавчому рівнях. Теж саме стосується й нормативно-правових та організаційно-управлінських засад діяльності Національної гвардії України, в тому числі у розрізі забезпечення нею територіальної оборони. Враховуючи і підтримуючи позиції вище згаданих правників, вважаємо, що з метою вдосконалення адміністративного законодавства, яке регламентує забезпечення територіальної оборони Національною гвардією України, перш за все, необхідним є визначення матеріально-правових і процедурних засад організації та реалізації механізму взаємодії Національної гвардії України з іншими суб'єктами публічної влади щодо забезпечення територіальної оборони.

Важливість взаємодії, у контексті досліджуваної проблематики, важко заперечувати, адже для ефективного та дієвого забезпечення територіальної оборони усі елементи цього забезпечення повинні працювати злагоджено та узгоджено, як єдиний, цілісний та гармонійний механізм. Це досягається завдяки різним умовам, факторам та засобам, однак в першу чергу за допомогою налагодження системної, систематичної, ефективної та змістовної взаємодії між усіма складовими адміністративно-правового механізму забезпечення територіальної оборони. Забезпечення високих показників якості та ефективності зазначеної взаємодії потребує запровадження цілого комплексу заходів різного характеру, одну із основних ролей серед яких виконує нормативно-правове підґрунтя, значення якого важко переоцінити, адже саме воно визначає ключові принципи та інші засадничі питання організації співробітництва, регламентує напрямки, форми та процедури його реалізації.

Юридичною основою взаємодії НГ України з іншими суб'єктами забезпечення територіальної оборони, в тому числі з органами публічної влади і посадовими особами, виступають Закони України: «Про національну гвардію України», в якому прямо зазначається, що НГ України бере участь відповідно до закону у взаємодії зі Збройними Силами України у відсічі збройній агресії проти України та ліквідації збройного конфлікту шляхом ведення воєнних (бойових) дій, а також у виконанні завдань територіальної оборони. Також, згідно зазначеного закону Національна гвардія України виконує покладені на неї завдання у взаємодії з правоохоронними органами, Збройними Силами України, Управлінням державної охорони України, іншими утвореними від-

повідно до законів України військовими формуваннями, органами місцевого самоврядування, органами прокуратури, органами державної влади, громадськими об'єднаннями та релігійними організаціями, а також спільно з адміністрацією та режимними органами об'єктів, що охороняються, та населенням [1]; «Про основи національного спротиву», відповідно до положень якого безперервна взаємодія є одним із ключових принципів організації та функціонування сил національного спротиву, а забезпечення цієї взаємодії покладається на командування сил територіальної оборони. Деякі положення з приводу взаємодії також містяться в Законах України «Про оборону України» та «Про національну безпеку України». Однак зазначених, доволі загальних, нормативно-правових вказівок недостатньо для гарантування належної взаємодії.

Таким чином, для того, щоб закріплені у зазначених вище Законах засадничі положення не лишилися лише деклараціями про наміри, мають бути визначені конкретні інструменти і механізми здійснення взаємодії Національної гвардії України з іншими суб'єктами (органи публічної влади, інститути громадянського суспільства, міжнародні інституції та ін.) з питань забезпечення територіальної оборони. Слід відмітити, що на сьогодні є декілька підзаконних нормативно-правових актів, що регламентують порядок співпраці НГ України з органами публічної влади (центральної та муніципальної) у межах протидії окремим загрозам та викликам, наприклад, під час протидії масовим заворушенням, однак такий підхід не забезпечує комплексного підходу до формування порядку здійснення досліджуваної взаємодії.

Список використаних джерел:

1. Про Національну гвардію України: Закон України від 13.03.2014 р. № 876-VII / Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/876-18#Text>

ПОНЯТТЯ ТА ЗНАЧЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ МІЖ СУБ'ЄКТАМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

Андрій Юрійович ОСТАП'ЮК,

*аспірант Харківського національного
університету внутрішніх справ*
<https://orcid.org/0009-0006-2147-6130>

Забезпечення цивільного захисту в Україні, в тому числі й на регіональному рівні, вимагає створення необхідних правових та організаційних умов для взаємодії між суб'єктами, які реалізують діяльність у відповідному напрямку. Взагалі, пише В.О. Покришка, «взаємодія» – це філософська категорія, яка відображає процеси впливу різних об'єктів один на одного, взаємозв'язки між різними об'єктами, характеристику форм людської діяльності й пізнання, їх взаємну обумовленість, зміну стану, взаємовплив, а також породження одним об'єктом іншого. Так, взаємодія являє собою вид безпосереднього чи опосередкованого, зовнішнього чи внутрішнього зв'язку. Взаємодія – це універсальна форма руху, становлення, розвитку процесу, визначає існування й структурну організацію будь-якої матеріальної системи [1]. І. П. Козаченко та В. А. Регульський вважають, що «взаємодія — це своєрідна модель комплексного здійснення оперативно-розшукових та інших правоохоронних заходів, які здійснюються з урахуванням відповідних умов оперативної ситуації (обстановки). Тобто взаємодія є концентрацією сил, засобів і методів для досягнення поставленої мети, здійснення відповідних спільних заходів, вибором таких тактичних прийомів або їх комбінацій, які найкраще забезпечують виконання завдань у винятково короткі терміни силами і засобами, що є в розпорядженні суб'єктів взаємодії, при найменших затратах і при безумовному дотриманні чинного законодавства» [2, с. 177–203]. М.А. Погорецький та Г.С. Берест під взаємодією розуміють необхідний, заснований на законі та відомчих нормативних актах, координований за проміжними цілями напрям діяльності незалежних один від одного в адміністративному відношенні органів, спрямований слідчим і здійснюваний у формі правових відносин за комплексного сполучення та ефективного використання повноважень, методів і форм, властивих кожному з них, який будучи процесуально й тактично правильно організованим, дозволяє об'єднати і таким чином, більш ефективно й раціонально використати їх кримінально-процесуальні та оперативно-розшукові можливості для досягнення мети й вирішення завдань кримінального процесу та оперативно-розшукової діяльності [3, с. 213].

Ю.Ф. Кравченко розглядає взаємодію у системі органів внутрішніх справ як такий стан взаємозв'язків між елементами системи органів внутрішніх справ, при якому вони справляють взаємний вплив один на одного та на відповідну сферу діяльності [4, с.503]. Вчений пропонує розрізняти позитивну та негативну взаємодію. Позитивна взаємодія в органах внутрішніх справ – це такий режим взаємозв'язків між елементами системи органів внутрішніх справ, який забезпечує погоджене функціонування з метою розв'язання зага-

льних завдань. У той час як негативна взаємодія в органах внутрішніх справ – це такий режим взаємозв'язків між елементами системи органів внутрішніх справ, при якому функціонування цих елементів спрямоване на досягнення протилежних цілей (вплив та дії кожного спрямовані на те, щоб перешкодити розвитку іншого суб'єкта) [4, с.503].

Таким чином, під взаємодією між суб'єктами забезпечення цивільного захисту на регіональному рівні найбільш доцільно розуміти врегульовану нормами чинного законодавства спільну, взаємоузгоджену, об'єднану спільною метою діяльність спеціально уповноважених суб'єктів, яка спрямована на створення сприятливих правових, організаційних, управлінських, економічних та інших умов для функціонування досліджуваного інституту.

В розрізі піднятої проблематики значення відповідної взаємодії полягає у тому, що за її допомогою вбачається можливим: по-перше, забезпечити ефективне та раціональне використання людських, фінансових, матеріально-технічних ресурсів задля більш оперативного реагування на надзвичайні ситуації; по-друге, вирішувати як загальнодержавні, так і регіональні проблеми, що можуть виникнути та/або вже виникли в процесі забезпечення цивільного захисту; по-третє, спільна підготовка до надзвичайних ситуацій та обмін досвідом дозволяють підвищити рівень готовності кожного суб'єкта та в цілому системи цивільного захисту на регіональному рівні; по-четверте, дозволяє проводити більш ефективний моніторинг та оцінку ситуації, що в свою чергу дає можливість оперативно реагувати на зміни та вживати необхідні заходи у стислі терміни.

Список використаних джерел:

1. Покришка В. О. Взаємодія організацій працівників та роботодавців: до визначення поняття. *Право і безпека*. 2008. №1, т. 7, С. 54-59
2. Козаченко І. П. Правові, морально-етичні та організаційні основи оперативно-розшукової діяльності / І. П. Козаченко, В. Л. Регульський. Л. : Львів. ін-т внутр. справ при Нац. акад. внутр. справ України, 2000. 219 с
3. Погорецький М. А. та Берест Г. С. Оперативно-розшукове забезпечення розслідування терористичного акту із застосуванням вибухового пристрою. *Вісник Запорізького юридичного інституту Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2009. №4. С. 211-225
4. Теорія управління органами внутрішніх справ: Підручник / За ред. канд. юрид. наук Ю. Ф. Кравченка. К.: Національна академія внутрішніх справ України, 1999. 702 с.

ПОНЯТТЯ ТА ЗНАЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ УПРАВЛІНЬ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ

Роман Ігорович БОГДАНОВ,

*Директор Територіального управління Державного
бюро розслідувань, розташованого у місті
Краматорську, доктор філософії з менеджменту
<https://orcid.org/0009-0004-4790-7627>*

У зв'язку з інституційним розвитком України й імплементацією її до європейського простору зростає значення інформаційної сфери. О.О. Панова цілком слушно стверджує, що інформаційне забезпечення публічної безпеки як частини загальної національної безпеки держави з розвитком технічного прогресу та всеохоплюючої інформатизації всіх гілок влади починає впливати на організацію правопорядку як усередині держави, так і за її межами. Реформування всієї правоохоронної системи, від створення нової Національної поліції до реорганізації та трансформації судової системи, подолато правовий нігілізм суспільства, збільшило рівень довіри до державних органів, підняло статус правоохоронців. Це стало можливим завдяки інтенсивній підтримці та взаємодії з мас-медіа. Тобто, підсумовує О.О. Панова, особливо важлива роль системи інформації у забезпеченні національної безпеки, обумовлює необхідність більш глибокого вивчення зазначеної системи, її політико-правових, організаційно-управлінських, функціональних та інших аспектів, з метою підвищення ефективності інформаційного забезпечення питань галузі публічної безпеки в Україні [1, с.125].

С. В. Банах переконаний, що інформаційне забезпечення правоохоронної діяльності є дуже актуальним питанням для України, де багато уваги приділяється створенню та використанню інформаційних систем для діяльності поліції та інших суб'єктів правоохоронної діяльності. Поліцейські структури різних країн все частіше взаємодіють між собою, зокрема, у перманентній протидії міжнародній злочинності, тероризму тощо. Правоохоронні органи також співпрацюють з миротворчими місіями Організації Об'єднаних Націй, двосторонніми угодами між країнами та багатосторонніми угодами, укладеними міжнародними організаціями, що дозволяє співробітникам поліції з різних країн обмінюватися інформацією та досвідом, покращуючи результати їх діяльності [0, с.108]. Актуальність використання інформаційних технологій, справедливо підкреслює дослідник, зростає суттєвими темпами у зв'язку з інтенсивним впровадженням комп'ютерної техніки в діяльність правоохоронних органів. Цей процес впливає на організацію розслідування кримінальних правопорушень, методичне забезпечення працівників правоохоронних органів, а також впровадження автоматизованих систем пошук інформації про будь-які об'єкти (особи, об'єкти, події) сприяє науковій і організаційній роботі, оптимізує збір, зберігання, систематизацію та аналіз доказів [2, с.108].

І. В. Рейтерович інформаційно-аналітичне забезпечення розтлумачує як сукупність технологій, методів збирання та обробки інформації, що характеризує об'єкт управлінського впливу (соціальні, політичні, економічні й інші

процеси), специфічних прийомів їх діагностики, аналізу й синтезу, а також оцінки наслідків прийняття різних варіантів політичних рішень [3, с.300]. Також І. В. Рейтерович пропонує авторське визначення системи інформаційно-аналітичного забезпечення управління, під якою він розуміє взаємозалежну та відповідним чином сформовану сукупність організаційних, організаційно-правових, інформаційних, методичних, програмно-технологічних компонентів, що забезпечує необхідну якість прийнятих управлінських рішень за рахунок раціонального використання інформаційних ресурсів та інформаційних технологій [3, с.300].

В.В. Бродовський, вивчаючи проблематику інформаційного забезпечення діяльності дільничних інспекторів поліції, визначив це забезпечення як діяльність цих посадових осіб у встановленому законом порядку із застосуванням принципів, методів, способів, правил, схем та алгоритмів, за якими здійснюється пошук даних, їх збір, обробка, накопичення та зберігання тощо, спрямована на надання службі дільничних інспекторів поліції необхідних для вирішення підвідомчих справ даних у обсязі, достатньому для функціонування системи [4]. О. П. Гришко вважає, що інформаційне забезпечення – це комплексна ресурсна система, що включає інформаційні ресурси, інформаційні технології, технічні засоби та програмне забезпечення, сукупна дія яких спрямована на задоволення інформаційних потреб для вирішення соціальних, економічних і управлінських завдань. Інформаційне забезпечення ринку праці охоплює систему формування, руху і перетворення інформації у дані, які використовуються у наданні соціальних послуг населенню і роботодавцям, реалізації державно-управлінських рішень у сфері політики зайнятості [5, с.89].

Підсумовуючи вище викладені наукові позиції, можемо констатувати, що позиції дослідників різняться з приводу того, як має виглядати визначення поняття «інформаційне забезпечення», однак у той же час можемо стверджувати, що багато із цих дослідницьких підходів мають спільні ознаки, а тому їх можна згрупувати у декілька різновидів, а саме:

- матеріальне розуміння інформаційного забезпечення, відповідно якого останнє асоціюється із сукупністю форм накопичення, систематизації і зберігання різного роду документів, тобто матеріальних носіїв інформації;

- функціональне розуміння інформаційного забезпечення, згідно з яким останнє являє собою діяльність компетентних суб'єктів із пошуку, збирання, накопичення та систематизації, а також зберігання і використання інформації, необхідної для вірної оцінки ситуації та прийняття найбільш адекватних їй рішень, із максимальним рівнем законності, ефективності та результативності.

На наш думку, формулюючи визначення інформаційного забезпечення варто враховувати кожен із вище наведених підходів до його тлумачення, адже вони не протирічать і не виключають один одного, а навпаки, доповнюють, характеризуючи різні боки цього забезпечення. З огляду на вище викладене, вважаємо, що розмірковуючи про інформаційне забезпечення територіальних управлінь ДБР, слід використовувати комплексний підхід і визначати досліджуване забезпечення як діяльність компетентних суб'єктів, спрямовану на збирання, накопичення, систематизацію, використання та зберігання інформації з метою формування і підтримки належного функціонування

ня інформаційних систем та баз даних територіальних управлінь Державного бюро розслідування, насичення їх різного роду документами та іншими інформаційними ресурсами, необхідними для якісного та результативного здійснення цими суб'єктами правоохоронних завдань і функцій, а також прийняття ефективних управлінських рішень.

Список використаних джерел:

1. Панова О.О. Інформаційне забезпечення публічної безпеки в Україні. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. Вип. 6, т. 2. С.125-128.
2. Банах С. Поняття інформаційної діяльності правоохоронних органів. *Актуальні проблеми правознавства*, no. 3, Oct. 2019, pp. 107-112, <https://appj.wunu.edu.ua/index.php/appj/article/view/768>.
3. Енциклопедичний словник з державного управління / уклад. : Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко та ін. ; за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трощинського, Ю. П. Сурміна. К. : НАДУ, 2010. 820 с.
4. Бродовський, В. В. Інформаційне забезпечення діяльності дільничного інспектора міліції : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Бродовський Василь Володимирович; Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна». Київ, 2011. 20 с.
5. Гришко О. П. Теоретичні засади інформаційного забезпечення регулювання ринку праці. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2018. Вип. 19(1). С. 88-92. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuuimevcg_2018_19%281%29_22

ГРОМАДСЬКІСТЬ ЯК ОКРЕМИЙ СУБ'ЄКТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ОБОРОНИ В УКРАЇНІ

Тарас Ігорович ОЛЕКСЮК,

*аспірант Харківського національного
університету внутрішніх справ*

Феномен суб'єкта з давніх часів досліджувався у вітчизняній та зарубіжній науковій думці крізь призму його філософських, соціологічних та правових витоків.

Водночас в умовах воєнного стану в Україні центральними суб'єктами постають сили безпеки та оборони, а також ті підприємства, установи, організації, інститути громадянського суспільства, волонтерські організації, які спрямовують свою діяльність на надання найбільшої допомоги силам безпеки та оборони, а також тим категоріям населення, повсякденне життя яких знає невідворотних змін з огляду на бойові дії.

Водночас діяльність суб'єктів у сучасних технологічних реаліях тісно переплітається з технічними інноваціями та формуванням всеохоплюючого цифрового середовища, у межах якого постають принципово нові категорії суб'єктів, а також їх характеристики в межах віртуальних взаємодій, такі як аватари, профілі та більш комплексні сайти та блоги. Знає сутнісних змін і підхід до формування ідентичності суб'єктів у постмодерній світобудові. На подібну ідентичність поряд із знаннями, досвідом, професійним рівнем все більше впливає професійність ведення соціальних мереж, залучення підписників, блогінг, а також здатність створювати контент.

Важливу ланку суб'єктного складу забезпечення територіальної оборони становить громадськість. Окремі вітчизняні науковці підкреслюють важливість впливу громадських організацій на стан національної безпеки та важливість комплексного та скоординованого підходу до залучення громадських організацій до забезпечення національної безпеки, узагальнюють та описують форми участі громадських організацій у забезпеченні національної безпеки через основні форми їх взаємодії з органами влади (інформування, контроль, консультування, активна участь) у забезпеченні національної безпеки [1]. Саме представники громадськості часто відіграють важливу роль в організації та проведенні цілої низки спортивних заходів, тренінгів, зустрічей, ознайомчих візитів, спрямованих на підвищення фізичної підготовленості підростаючого покоління, а також виховання *soft skills* («м'яких» навичок) з лідерства, командоутворення, проєктного менеджменту, що є необхідними в ході національного спротиву.

Водночас громадськість відіграє важливу роль в організації навчання (тренувань) для населення з територіальної оборони. При цьому варто зазначити, що такі заняття багато в чому мають засновуватися на підвищенні фізичної активності підростаючих поколінь. Окремі американські науковці зазначають, що молодь шкільного віку повинна щодня брати участь у 60-хвилинній або довшій фізичній активності, яка є відповідною для розвитку, приносить задоволення та передбачає різноманітні дії. Не тільки регулярна

фізична активність необхідна для нормального росту та розвитку, але й фізично активний спосіб життя в дитячі роки може допомогти знизити ризик розвитку деяких хронічних захворювань у подальшому житті. На додаток до аеробних занять, таких як плавання та їзда на велосипеді, дослідження все більше показують, що силові тренування можуть принести унікальні переваги дітям і підліткам, якщо їх правильно призначати та контролювати. Оскільки все більше дітей і підлітків займаються силовими тренуваннями в школах, оздоровчих клубах і спортивних тренувальних центрах, вкрай важливо визначити безпечні та ефективні практики, за допомогою яких силові тренування можуть покращити здоров'я, фізичну форму та спортивні результати молодшого населення [2, с. 60].

Ми глибоко переконані, що захисника чи захисницю важливо спочатку виховати, фізично підготувати, щоб у подальшому така особа була фізично придатною та мала відповідні морально-вольові якості для участі в національному спротиві. Зокрема, на рівні громадськості та підприємництва важлива роль відводиться спортивним клубам. Y. Chen зазначає, що традиційна модель спортивного навчання серйозно ігнорує суб'єктність студентів і її важко адаптувати до вимог розвитку військового спорту. Режим навчання в спортивному клубі компенсує традиційний режим навчання і може стимулювати та розвивати інтерес і хобі до фізичних вправ, що сприяє формуванню звички виконувати фізичні вправи. Реалізація режиму функціонування спортивного клубу повинна охоплювати науково обґрунтований механізм роботи, щоб зробити його ефективним [3].

Таким чином, осмислення діяльності громадськості як окремого суб'єкта забезпечення територіальної оборони в Україні дозволяє виокремити один із основних рушіїв, які приводять у дію цей складний та багатогранний механізм.

Список використаних джерел:

1. Kovalova O., Korniienko M., Pavliutin Y. The Role of Public Organizations in Ensuring National Security of Ukraine. *Cuestiones Politicas*. 2020. № 37 (65). pp. 136-155.
2. Faigenbaum A., Kraemer W., Blimkie C., Jeffreys I., Micheli L., Nitka M., Rowland T. Youth resistance training: updated position statement paper from the national strength and conditioning association. *Journal of Strength and Conditioning Research*. 2009. № 23. pp. 60-79.
3. Chen Y. The Study on the Teaching Model of Sports Clubs in Military Colleges. In: 8th International Conference on Management, Education and Information (MEICI). Shenyang, 21-23 September 2018. pp. 1231-1235.

ЗАКОНОТВОРЧИСТЬ ЯК КЛЮЧОВА ФОРМА ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ЗДІЙСНЕННЯ ОХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Владислав Олегович АРАНЧІЙ,

здобувач Науково-дослідного інституту публічного права

<https://orcid.org/0009-0008-2127-0209>

Організації та здійснення охоронної діяльності в Україні є складним за своєю сутністю та змістом процесом, який знаходить своє відображення у сукупності форм. Перелік останніх є досить широким, втім ключове місце у ньому, безумовно, належить законотворчості. Законотворчість, пише В.В. Сердюк, – це діяльність держави щодо створення законодавчих актів, яка складається із юридично значущих дій щодо підготовки, прийняття та опублікування законодавчих нормативних актів. Законотворення здійснюється в процесі трансформації об'єктивних законів суспільного розвитку на мову рішень, нормативів, приписів, викладених у відповідній юридичній формі. Світовій практиці законотворення відомі різні його форми: безпосереднє законотворення народу (референдум) і законотворення спеціально уповноважених на те органів держави – парламентів, президентів, урядів, судів, органів державного управління тощо (законодавча ініціатива). Згаданий вище науковець цілком слушно підкреслює, що початком законотворення є відпрацювання концепції законопроекту, яка за загальним правилом розробляється тими органами, які ставлять питання про необхідність прийняття відповідного законодавчого акту. Під час підготовки закону вивчаються усі сторони явища, яке підлягає законодавчій регламентації, проводяться необхідні розрахунки, розглядаються варіанти проекту, оцінюються можливі наслідки їх реалізації та втілення в життя. Завершенням підготовчої роботи є складання тексту майбутнього закону і пояснювальної записки до нього з обґрунтуванням необхідності його прийняття. Надалі відбувається голосування за законопроект, його прийняття, підписання Президентом України та опублікування [1, с.310]. В свою чергу, видання підзаконних нормативно-правових актів – це правотворчий напрямок діяльності публічної адміністрації, що передбачає розпорядчу діяльність, спрямовану на виконання законів шляхом розроблення та встановлення підзаконних правил загального характеру. Установлення норм права підзаконного характеру в процесі діяльності публічної адміністрації – це адміністративна правотворчість, яка здійснюється у формі видання органами та посадовими особами публічної адміністрації актів неперсоніфікованого характеру. Зазначене викликано тим, що загальні норми і правила поведінки, сформульовані в законах, не в змозі охопити всіх аспектів, які потребують додаткового врегулювання нормами адміністративного права. Тому й виникає потреба в конкретизації та деталізації законодавчих норм щодо стадії їх застосування. За суб'єктами видання на підставі чинного законодавства можна виділити такі основні форми актів публічного управління: укази, постанови, накази, рішення, положення, інструкції [2, с.132]. При цьому, пише В.В. Галуцько, Укази Президента України – це нор-

© Аранчій В. О., 2021

мативно-правові акти глави держави, видані на основі та на виконання Конституції й законів України; постанови Кабінету Міністрів України – нормативно-правові акти вищого органу виконавчої влади, які ухвалюються в колегіальному порядку з важливих питань державного управління, видані на основі та на виконання Конституції й законів України, указів Президента України; постанови центральних органів виконавчої влади – це нормативно-правові акти, видані з метою забезпечення реалізації державної політики у визначеній сфері на основі та на виконання Конституції й законів України, указів Президента України, наказів відповідного міністра Кабінету Міністрів України. Накази керівників центральних органів виконавчої влади, установ організацій та підприємств загального характеру – це нормативно-правові акти, що підписані компетентною посадовою особою та на основі й на виконання Конституції і законів України, указів Президента України та постанов Кабінету Міністрів України деталізують правові норми. Наказами можуть затверджуватися положення, інструкції, правила та інше [2, с.132].

Таким чином, за рахунок даної адміністративної форми відбувається створення правової основи організації та здійснення охоронної діяльності на території України шляхом прийняття законів та видання на їх основі положень підзаконних актів з питань організації, порядку здійснення, а також функціонування суб'єктів надання охоронних послуг в нашій державі. При цьому, дана форма не обмежується тільки прийняттям нових нормативно-правових актів (законодавчого та підзаконного характеру), але й включає в себе внесення змін у вже існуючі документи з метою оптимізації нормативного матеріалу та забезпечення відповідності охоронної діяльності сучасним правовим, соціальним, економічним та політичним реаліям.

Список використаних джерел:

1. Сердюк В.В. Правовий статус Верховного Суду України в системі судової влади: дис. д-ра. юрид. наук : Київ: Інститут держави і права імені В.М. Корецького. 2009. 484 с.
2. Галуцько В.В., Курило В.І., Короєд С.О. та ін. Адміністративне право України. Т.1. Загальне адміністративне право: навчальний посібник. [В.В. Галуцько , В.І. Курило , С.О. Короєд , О.Ю. Дрозд, І.В. Гиренко, О.М. Єщук, І.М. Риженко, А.А. Іванищук, Р.Д. Саунін, І.М. Ямкова]; за ред. проф. В.В. Галуцька. Херсон: Грінь Д.С., 2015. 272 с.

ЗАВДАННЯ СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ ЯК ДЕРЖАВНОГО ПРАВООХОРОННОГО ОРГАНУ СПЕЦІАЛЬНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

Володимир Володимирович СТОРОЖЕНКО,

здобувач Науково-дослідного інституту публічного права

Центральне місце у структурі правового статусу Служби безпеки України, як і будь-якого іншого правоохоронного органу держави, займають завдання, які є практичним орієнтиром, що характеризують роботу даного відомства. Так, слово «завдання» тлумачиться як наперед визначений, запланований для виконання обсяг роботи, справа; настанова, розпорядження виконати певне доручення; мета, до якої прагнуть; те, що хочуть здійснити; те, що призначено для виконання, доручення [1, с.284;2;3;4 с.88]. А відтак, завдання Служби безпеки України – це передбачені законодавством України ключові мікроцілі цілі діяльності СБУ, які необхідно вирішити на шляху до досягнення кінцевої мети.

Так, стаття 2 Закону України «Про Службу безпеки України» закріплює: «на Службу безпеки України покладається у межах визначеної законодавством компетенції захист державного суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності, науково-технічного і оборонного потенціалу України, законних інтересів держави та прав громадян від розвідувально-підривної діяльності іноземних спеціальних служб, посягань з боку окремих організацій, груп та осіб, а також забезпечення охорони державної таємниці. До завдань Служби безпеки України також входить попередження, виявлення, припинення та розкриття кримінальних правопорушень проти миру і безпеки людства, тероризму та інших протиправних дій, які безпосередньо створюють загрозу життєво важливим інтересам України» [5].

Проте, варто наголосити, що Закон України «Про Службу безпеки України» – це не єдина правова засада діяльності СБ України, як державного правоохоронного органу спеціального призначення. Його робота ґрунтується на системі законодавчих положень, які, в додаток до загальних, визначають спеціальні завдання вказаного відомства. Наприклад, як суб'єкт сектору безпеки і оборони України, СБУ, згідно до Закону України «Про національну безпеку України», є державним органом спеціального призначення з правоохоронними функціями, що забезпечує державну безпеку, здійснюючи з неухильним дотриманням прав і свобод людини і громадянина: 1) протидію розвідувально-підривній діяльності проти України; 2) боротьбу з тероризмом; 3) контррозвідувальний захист державного суверенітету, конституційного ладу і територіальної цілісності, оборонного і науково-технічного потенціалу, кібербезпеки, інформаційної безпеки держави, об'єктів критичної інфраструктури; 4) охорону державної таємниці [6].

Відповідно до Закону України «Про розвідку», оперативні підрозділи Центрального управління Служби безпеки України, що здійснюють контррозвідувальну діяльність, відповідно до Закону можуть проводити розвідувальні заходи з метою отримання інформації в інтересах контррозвідки. В рамках

своїї діяльності вони виконують завдання розвідки, до яких відноситься: 1) своєчасне забезпечення споживачів розвідувальною інформацією; 2) сприяння реалізації національних інтересів України; 3) протидія зовнішнім загрозам національній безпеці України у визначених законом сферах [7].

Спеціальні цілі роботи СБУ також зумовлено її статусом, як суб'єкта ОРД та контррозвідувальної діяльності. Так, за Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» завданням ОРД визначено пошук і фіксація фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України, розвідувально-підривною діяльністю спеціальних служб іноземних держав та організацій з метою припинення правопорушень та в інтересах кримінального судочинства, а також отримання інформації в інтересах безпеки громадян, суспільства і держави [8].

Окремо звернутись також варто до положень Закону України «Про контррозвідувальну діяльність», відповідно до якого завданнями СБУ є: добування, аналітична обробка та використання інформації, що містить ознаки або факти розвідувальної, терористичної та іншої діяльності спеціальних служб іноземних держав, а також організацій, окремих груп та осіб на шкоду державній безпеці України; протидія розвідувальній, терористичній та іншій діяльності спеціальних служб іноземних держав, а також організацій, окремих груп та осіб на шкоду державній безпеці України; розроблення і реалізація заходів щодо запобігання, усунення та нейтралізації загроз інтересам держави, суспільства та правам громадян [9].

Отже, на сьогоднішній день Служба безпеки України виконує велике коло різноманітних завдань, які покладаються на неї як цільовим Законом України «Про Службу безпеки України», так і окремими законодавчими актами, що визначають правове положення відомства у вузьких секторах суспільно-правових відносин, як-то: кримінальному процесі, розвідці, системі безпеки та оборони України, тощо. При цьому, необхідно відмітити, що існуючий нормативно-правовий матеріал є непослідовним та надмірно розпорошеним. Закон України «Про Службу безпеки України» остаточно не встановлює весь перелік завдань відомства, а інші законодавчі акти часто дублюють положення одне одного, або перетинаються. Це є негативним чинником, який ускладнює правове регулювання роботи СБУ. На нашу думку, його виправлення потребує внесення змін до статті 2 цільового Закону, в рамках якої необхідно закріпити наступний, упорядкований та більш логічний з огляду на правовий статус СБУ перелік завдань: 1) здійснення кримінального провадження за рахунок досудового розслідування фактів вчинення кримінальних правопорушень проти миру, безпеки людства та інших караних діянь, що входять до підслідності Служби безпеки України; 2) здійснення контррозвідувальної та оперативно-розшукової діяльності відповідно до підстав та в порядку передбаченому законодавством України; 3) здійснення розвідки в межах повноважень, покладених на СБУ; 4) забезпечення і охорона державної таємниці; 5) боротьба та протидія тероризму; 6) захист державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз.

Список використаних джерел:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. К.; Ірпінь: ВТФ "Перун", 2002. 1440 с.
2. Завгородній А.Г., Вознюк Г.Л., Смовженко Т.С. Фінансовий словник. 3-тє вид., випр. та доп. К.: Т-во „Знання”, КОО, 2000. 587 с.
3. Етимологічний словник української мови. К.: Наукова думка, 1989. Т. 3. 570 с.
4. Касьяненко Л.М. Правові основи здійснення фінансового контролю органами державної податкової служби України: дисертація. Ірпінь: Національна академія державної податкової служби України. 2004. 230 с.
5. Про Служби безпеки України: закон від 25.03.1992 №2229-XII. Відомості Верховної Ради України. 1992. №27. Ст.382.
6. Про національну безпеку України: закон від 21.06.2018 №2469-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2018. №31. Ст.241.
7. Про розвідку: закон від 17.09.2020 №912-IX. Офіційний вісник України. 2020. №86. Ст.2761.
8. Про оперативно-розшукову діяльність: закон від 18.02.1992 №2135-XII. Відомості Верховної Ради України. 1992. №22. Ст.303.
9. Про контррозвідувальну діяльність: закон від 26.12.2002 №374-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. №12. Ст.89.

РОЗУМІННЯ ПРАВОВОЇ ДОКТРИНИ У НАЦІОНАЛЬНОМУ ПРАВІ: ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Марат Петрович КОВАЛЬ,

кандидат юридичних наук

Сукупність ідей та поглядів на право, що сприймається у юриспруденції як правова доктрина, формує наше розуміння змісту законів і їх застосування. Вона є результатом взаємодії багатьох факторів, включаючи історичний розвиток, культурні особливості, політичні процеси, технологічні досягнення та глобалізацію.

Правова доктрина не є статичною, а постійно еволюціонує у відповідь на зміни в суспільстві. Особливо відчутний вплив на неї мають такі фактори, як поширення демократичних цінностей, розвиток інформаційних технологій та глобалізація, що висувають на перший план захист прав людини.

Тенденція формування правової доктрини виявляє значну диференціацію за галузевою ознакою. Ця диференціація обумовлена особливостями національного правового режиму, що впливає на нормотворчі процеси, правозастосовну практику та наукові дослідження в кожній галузі.

Яскравим прикладом такої диференціації є доктрина адміністративного судочинства, яка активно розвивається в Україні. Глибоке розуміння сутності правової доктрини загалом та специфіки доктрини адміністративного судочинства зокрема потребує ґрунтовного аналізу наукових досліджень.

Правова доктрина – це складна система ідей, поглядів та принципів щодо права. Вона не лише відображає наше розуміння права, але й безпосередньо впливає на створення та застосування законів. Ця система має свою структуру і розвивається під впливом духовного, інтелектуального та морального розвитку суспільства [1].

На думку І.В. Семеніхіна, правова доктрина – це цілісна система ідей та поглядів на право, яку визнає юридична спільнота. Вона слугує основою для нашої правової свідомості та визначає напрямки розвитку права. Правова доктрина тісно пов'язана з рівнем розвитку правової системи, професійною підготовкою юристів та загальною правовою культурою суспільства [2, с. 34].

За Є. Полянським, правова доктрина – це система взаємопов'язаних ідей, принципів та правових інститутів, яка формує основу юридичної науки, законодавства та правозастосовної практики. Вона є динамічною системою, що постійно розвивається і впливає на минуле, сьогодення та майбутнє права [3, с. 311].

Є.М. Черних пропонує розглядати правову доктрину з точки зору юридичної методології. Він висловлює думку, що: 1) правові норми формуються не лише волею держави, а й під впливом наукових досліджень; 2) хоча посилення на правову доктрину в судових рішеннях не є обов'язковим, її вплив значний, особливо з оглядом на практику Європейського суду з прав людини; 3) це питання слід розглядати в контексті позитивістського розуміння права; 4) авторитет наукових досліджень відіграє важливу роль у правозастосовній практиці [4, с. 27-28]. Водночас, одна з головних вад означеного підходу, на

нашу думку, полягає у спробі розглядати правову доктрину через юридичний нормативізм.

Наведені міркування формують розуміння правової доктрини як гармонійно структурованої системи наукових поглядів на право, яка виступає теоретичним підґрунтям для правотворчості, правозастосовної діяльності та правової інтерпретації. Правова доктрина корелює з загальновизнаними науковими напрацюваннями в галузі права та відображає рівень розвитку суспільства.

Серед ключових характеристик правової доктрини можна виділити: 1) здатність визначати фундаментальні закономірності розвитку права; 2) внутрішню логічну послідовність та цілісність; 3) визнання та авторитет серед фахівців у галузі права; 4) відображення як динамічних, так і статичних аспектів правового розвитку; 5) функцію допоміжного джерела права; 6) потенціал набуття загальнообов'язкового характеру через інкорпорацію до позитивного права або судових рішень; 7) здатність відображати більш глибокі, філософські основи права.

Проблема вивчення доктрини адміністративного судочинства є логічним продовженням попередніх міркувань. Вона пов'язана з дослідженням сутності та механізмів вирішення адміністративно-правових спорів. Окремі дослідники пропонують зосередитися на доктрині оптимізації діяльності адміністративних судів, що передбачає підвищення доступності адміністративного правосуддя та чітке розмежування адміністративної юрисдикції [5, с. 125].

Водночас, слід наголосити, що проблеми, висвітлені в контексті адміністративного судочинства, не є вичерпними та потребують подальшого дослідження з урахуванням широкого кола загальноправових та адміністративно-процесуальних факторів.

Отже, узагальнюючи вказане, слід зазначити наступне. Правова доктрина – це систематизована сукупність наукових поглядів на право, що відображає загальновизнані наукові досягнення в цій галузі. Вона є теоретичною основою для правотворчих, правозастосовних та правотлумачних процесів. Правова доктрина має цілісний і логічний характер, відображає як динамічні, так і статичні аспекти розвитку права, а також виходить за межі позитивного права. Її характерними рисами є авторитетність серед фахівців, функція допоміжного джерела права та потенціал набуття загальнообов'язкового характеру.

Серед актуальних напрямів наукових досліджень виділяється розвиток галузевих правових доктрин. Особливий інтерес являє доктрина адміністративного судочинства, оскільки вона вивчає природу та завдання судових процедур, пов'язаних з державною владою. Метою таких досліджень є розробка ефективних механізмів вирішення спорів між громадянами і органами публічної влади. Однак, потенціал досліджень у галузі правової доктрини не обмежується лише адміністративним судочинством.

Список використаних джерел:

1. Борщевський І.В. Теоретико-правові аспекти застосування юридичної доктрини як допоміжного джерела права України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2016. Вип. 37. Т. 1. С. 7-10.
2. Семеніхін І.В. Правова доктрина: поняття, ознаки, структура. *Проблеми законності*. 2016. Вип. 132. С. 26-36.

3. Полянський Є.Ю. Правова доктрина як базисна концепція права: природа, структура, значення. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2015. Том 17. С. 297-313.

4. Черних Є.М. Обов'язковість правової доктрини як проблема методології. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2016. № 2(85). С. 21-30.

5. Звірко О.Є., Осіпова О.О. Доктринальні аспекти оптимізації адміністративного судочинства України. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2021. № 3. С. 120-125.

**СИСТЕМА АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ЗАСОБІВ
ВЗАЄМОДІЇ ПІДРОЗДІЛІВ ВНУТРІШНЬОЇ БЕЗПЕКИ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ З ІНШИМИ СУБ'ЄКТАМИ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ ТА ЗАКОННОСТІ**

Олександр Олександрович ВОЛОДІН,

*здобувач Харківського національного
університету внутрішніх справ*

Одним з ключових завдань Національної поліції України, у цілому правоохоронного сектору держави є забезпечення дисципліни та законності, важливу роль у досягненні чого відіграють підрозділи внутрішньої безпеки. Завдяки чітко налагодженій взаємодії підрозділів внутрішньої безпеки Національної поліції з іншими суб'єктами забезпечення дисципліни та законності здійснюється комплекс заходів, спрямованих на підтримання правопорядку, попередження та розслідування правопорушень, а також забезпечення дотримання етичних і професійних стандартів працівниками поліції. При цьому така діяльність здійснюється шляхом реалізації адміністративно-правових засобів взаємодії зазначених суб'єктів, які будучи невіддільною частиною управлінської діяльності, є надійним інструментарієм як у цілому забезпеченням стану правопорядку в державі, так і підвищення рівня відповідальності та професіоналізму особового складу поліції, що, своєю чергою, сприяє зміцненню довіри громадян до правоохоронних органів. Ось чому особливого значення набуває питання щодо встановлення системи адміністративно-правових засобів взаємодії підрозділів внутрішньої безпеки Національної поліції з іншими суб'єктами забезпечення дисципліни та законності, а також визначення найважливіших серед них.

Однією зі сторін взаємодії підрозділів внутрішньої безпеки Національної поліції є значна кількість суб'єктів забезпечення дисципліни та законності й вона має доволі багатоаспектний характер, відбувається в межах чисельної кількості суспільних відносин, у зв'язку з чим можна стверджувати й про широкий набір адміністративно-правових засобів такої взаємодії. З огляду на що основні, найбільш вагомі з таких адміністративно-правових засобів мають бути розглянуті з урахуванням їх віднесення до певної видової групи, що буде вказувати на їх значення та у цілому юридичну природу.

Так, до першої групи таких засобів, на нашу думку, слід віднести нормативні адміністративно-правові засоби взаємодії підрозділів внутрішньої безпеки Національної поліції з іншими суб'єктами забезпечення дисципліни та законності. У такому випадку мову слід вести про такі адміністративно-правові засоби як закріплення правових засад взаємодії підрозділів внутрішньої безпеки Національної поліції з іншими суб'єктами забезпечення дисципліни та законності, що було розглянуто в представленому науковому дослідженні раніше, зокрема встановлено, що значна їх кількість об'єктивізована в приписах підзаконних нормативно-правових актів. При цьому відмітимо, що даний адміністративно-правовий засіб взаємодії досліджуваної системи суб'єктів потребує вдосконалення, з огляду на значні прогалини, що містяться

в межах зазначеного рівня нормативної регламентації взаємодії підрозділів внутрішньої безпеки Національної поліції з іншими суб'єктами забезпечення дисципліни та законності.

Також мову слід вести про таку групу адміністративно-правових засобів взаємодії підрозділів внутрішньої безпеки Національної поліції з іншими суб'єктами забезпечення дисципліни та законності як організаційно-правові засоби. Останні в окремих випадках є передумовою реалізації інших адміністративно-правових засобів такої взаємодії. Так, серед організаційно-правових засобів взаємодії підрозділів внутрішньої безпеки Національної поліції з іншими суб'єктами забезпечення дисципліни та законності слід назвати проведення спільних нарад. Відповідно, реалізація зазначеного організаційно-правового засобу взаємодії підрозділів внутрішньої безпеки Національної поліції з іншими суб'єктами забезпечення дисципліни та законності має вплив на такий напрям даної взаємодії як здійснення належного кадрового забезпечення досліджуваної сфери суспільних відносин. Окрім цього, слід вказати й на такий організаційно-правовий засіб взаємодії підрозділів внутрішньої безпеки Національної поліції з іншими суб'єктами забезпечення дисципліни та законності як обмін інформацією. Також серед організаційно-правових засобів взаємодії підрозділів внутрішньої безпеки Національної поліції з іншими суб'єктами забезпечення дисципліни та законності слід назвати укладання спільних угод з найрізноманітніших питань.

Організаційно-правові засоби взаємодії підрозділів внутрішньої безпеки Національної поліції з іншими суб'єктами забезпечення дисципліни та законності як пов'язані один з одним, так і взаємообумовлюють дію нормативних адміністративно-правових засобів. Більше за все, їх належна реалізація має безпосередній вплив і на наступну групу адміністративно-правових засобів взаємодії підрозділів внутрішньої безпеки Національної поліції з іншими суб'єктами забезпечення дисципліни та законності. У такому випадку мова йде про контрольно-наглядові адміністративно-правові засоби. Зокрема, слід вказати на такі адміністративно-правові засоби як відомчий контроль, що може здійснюватися підрозділами внутрішньої безпеки Національної поліції у взаємодії з іншими структурними підрозділами поліції. Крім цього мову слід вести й про прокурорський нагляд, що може ініціювати відносини із взаємодії підрозділів внутрішньої безпеки Національної поліції з іншими суб'єктами забезпечення дисципліни та законності. У межах здійснення такого нагляду прокуратура, в тому числі координує спільну діяльність суб'єктів забезпечення дисципліни та законності. Так, наприклад, згідно з Положенням «Про координацію діяльності правоохоронних органів по боротьбі із злочинністю та корупцією», затвердженого спільним наказом Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Державної податкової служби України, Міністерства оборони України, Державної митної служби України, Державної прикордонної служби України, Державної Пенітенціарної служби України від 26 квітня 2012 року № 43/375/166/353/284/241/290/236 завданнями координації є: визначення основних напрямів запобігання і протидії злочинності та корупції на основі аналізу їх структури, динаміки та прогнозування тенденцій розвитку цих негативних явищ; розробка, узгодження і виконання спільних заходів, спрямованих на своєчасне виявлення, розкриття, припинення та попередження

злочинних і корупційних проявів, усунення причин та умов, що їм сприяли; підготовка пропозицій з удосконалення законодавства, спрямованих на підвищення ефективності правоохоронної діяльності, протидії злочинності та корупції [1]. З урахуванням чого можна стверджувати, що прокурорське реагування, здійснення нагляду органами прокуратури, в окремих випадках, породжує відносини із взаємодії підрозділів внутрішньої безпеки Національної поліції з іншими суб'єктами забезпечення дисципліни та законності, з огляду на що розглядається як один з адміністративно-правових засобів такої взаємодії.

Ще одним різновидом контрольного-наглядових адміністративно-правових засобів взаємодії підрозділів внутрішньої безпеки Національної поліції з іншими суб'єктами забезпечення дисципліни та законності є здійснення міжвідомчого контролю. Прикладом реалізації такого роду адміністративно-правового засобу взаємодії підрозділів внутрішньої безпеки Національної поліції з іншими суб'єктами забезпечення дисципліни та законності є здійснення міжвідомчого контролю спільно з Директоратом публічної безпеки, протидії злочинності та забезпечення правопорядку Міністерства внутрішніх справ України. Також слід вказати на такий адміністративно-правовий засіб взаємодії підрозділів внутрішньої безпеки Національної поліції з іншими суб'єктами забезпечення дисципліни та законності як демократичний цивільний контроль.

Як окрему групу слід розглянути превентивні адміністративно-правові засоби взаємодії підрозділів внутрішньої безпеки Національної поліції з іншими суб'єктами забезпечення дисципліни та законності, що будуть мати тісний зв'язок із проаналізованою вище групою, тобто контрольними-наглядовими засобами такої взаємодії. Серед таких адміністративно-правових засобів варто назвати здійснення атестації поліцейських. У межах даної групи адміністративно-правових засобів взаємодії підрозділів внутрішньої безпеки Національної поліції з іншими суб'єктами забезпечення дисципліни та законності слід вказати й на проведення спільних інструктажів, тренінгів тощо, спрямованих на недопущення порушень стану дисципліни та законності як у рамках діяльності поліції, так і реалізації нею спільних з іншими суб'єктами забезпечення дисципліни та законності заходів. Крім того, вироблення ефективних механізмів притягнення винних в порушенні службової дисципліни осіб та власне застосування заходів дисциплінарної відповідальності слід розглядати як ще один з дієвих превентивних адміністративно-правових засобів взаємодії підрозділів внутрішньої безпеки Національної поліції з іншими суб'єктами забезпечення дисципліни та законності.

Отже, як випливає з аналізу вищенаведеного матеріалу, на сьогодні можна назвати доволі значну кількість адміністративно-правових засобів, що реалізуються по різного роду напрямках взаємодії підрозділів внутрішньої безпеки Національної поліції з іншими суб'єктами забезпечення дисципліни та законності, а подекуди й обумовлюють наявність таких напрямів спільної діяльності. З огляду на що такі адміністративно-правові засоби взаємодії розподілено в наступні групи: нормативні, організаційно-правові, контрольні-наглядові та превентивні.

Список використаних джерел:

1. Про затвердження Положення «Про координацію діяльності правоохоронних органів по боротьбі із злочинністю та корупцією» : наказ Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Державної податкової служби України, Міністерства оборони України, Державної митної служби України, Державної прикордонної служби України, Державної Пенітенціарної служби України від 26.04.2012 № 43/375/166/353/284/241/290/236. *Верховна Рада України. Законодавство України.* URL: ogy.de/s771.

Наукове видання
ВЗАЄМОДІЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА
З СЕКТОРОМ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ:
СУЧАСНІ ВИКЛИК

Тези доповідей учасників
науково-практичної конференції
(м. Харків, 21 грудня 2021 року)

Відповідальні за випуск: А. Є. Голубов, М. В. Завальний

Комп'ютерне верстання: М. В. Завальний

Підписано до друку: 28.12.2021 р.

*Формат 60x84/16. Ум. друк. арк. 6,96. Обл.-вид. арк. 7,25.
Тираж 50 прим.*

Науково-дослідний інститут публічної політики і соціальних наук

– інноваційна науково-комунікативна платформа, яка забезпечує поєднання зусиль національної наукової спільноти та здатна сприяти вирішенню наукових, освітніх та організаційних завдань будь-якого рівня складності у галузях психології, соціології, економіки, політології, держави і права задля забезпечення розвитку науковців і освітян України та інших країн, розвитку територіальних громад, українського суспільства та держави.

Запрошуємо Вас долучитися до здійснення широкого спектру діяльності (послуг) інноваційно-наукового характеру :

- ✓ Науково-аналітична (експертна) діяльність та інформаційно-консультаційні послуги з питань науки та освіти
- ✓ Наукометричне та довідково-бібліографічне супроводження наукової діяльності, формування статистичної (соціологічної) та іншої наукової інформації
- ✓ Організаційно-комунікативне та редакційно-видавниче супроводження наукової діяльності, послуги бренд-дизайну (веб-дизайну)
- ✓ Організація (фасилітація) проведення наукових, грантових досліджень і заходів, консультативна, тренінгова діяльність

<https://pp-ss.pro>

